

చ. అరయఁగ నర్వనిరగఁగాతతశక్తిసమూహము రియై
వరగఁకు నే మహేశ్వరిప్రభావమున న్నగముల్పురించు న
పురమవధూటి కంచీకకుఁ బన్నుగ మ్రొక్కెద మేము భక్తి నా
సురమునిపూజ్య దేవి బహుశోభనము ల్లయ మాకు నీవుతన్.

ఉ. శ్రీవనితావిధుండు సరసీరుహగర్భుండు శంకరుండు నే
దేవిప్రభావము స్థలముఁదేజము నిట్లనిచెప్పనేర రా
దేవి సమస్తదానవులఁ ద్రెక్కిని లోకములెల్ల నెప్పుడు
న్నావఁగ బుద్ధినీయుతను గారుణికత్వధురీణుని తయై.

ఉ. భూరిసముద్యదించురుచిఁ బొల్చి పలుభుకుటీకరాశిమై
దారుణోపతీప్రమగు తావకవక్త్రము చూచినప్ప యా
స్థైర్యదానవుండు వెనఁజావమి చోద్యముగాదె తైరపి!
యేరికిఁ బ్రాణముల్నిలుచునే కుపితాంతకదర్శనంబునన్.

చ. సుజనులయందు లక్ష్మీయయి సూరిజనంబులయందు బుద్ధియై
కుజనులయందు దలక్ష్మీయయి గోత్రపవిత్రులయందు లజయై
ద్విజవరులందు శాంతియయి విస్ఫురణం జెలువొందుదేవి కే
ము జయజయధ్వను ల్పెలఁగ మ్రొక్కెద మర్ధిఁ ద్రిలోకరక్షకై.

మ. మము రక్షింపుము దేవి! నీకరమున న్మానె వెలుంగొందు చ
క్రమున న్నార్మకశింజినీరవమున న్నడంబున న్నాతశూ
లమున స్సంతతిఘంటికాధ్వనిఁ గృపాల్లాసంబు శోభిల్ల ని
త్యముఁ బూర్వాపరదక్షిణోత్తరదిగంతస్థప్రదేశములన్.

ఉ. దావళిఖప్రతాపులగు దైత్యుల వేడిమిఁగూడినప్పు డే
దేవికి మేము మ్రొక్కెద మతిస్థిరభక్తిఁ బ్రశంసచేసి యా
దేవి దయార్ద్రాభావమున దిగ్గనమాకుఁ బ్రసన్నయై ప్రమా
దావహాలిలదాల్చి వెన నాపదలెల్లను బాపుఁగావుతన్.

ఉ. ధర్మవిరోధులై న బహుదైత్యులఁజంప ననేకరూపము
త్రేర్చిమెయి స్థరియించి యిటు భీమరణం బొనరించి గల్చి తీ
నిర్మలభూతిమై నగడనేర్పరి యెవ్వతె నీవుదక్క దుః
ఖోర్మికరాశిసంస్పృతిపయోనిధిబాడబమూర్తి! యుంబికా!

దేవి !

శ్రీవిష్ణుశక్తి! జగన్మూలశక్తి! త్రిశక్తి! మహాశక్తి! దుద్రతేజమున ముఖమును, విష్ణుతేజమున భుజములును, విరించితేజమున చరణములుగా నొక్కదివ్యనారీరూపమును పొల్చినిల్చి శూలివలన త్రిశూలమును, చక్రీవలన చక్రమును, ప్రజాపతివలన యక్షమాలయు అందిపొంది సింహవాహనపు, శార్దూలచర్మవస్త్రపునై భారతలోకకంటకుడగు మహిషాసురుని సంహరించితివి. అప్పటిభారతలోకులప్రస్తుతికి ప్రసాదనుముఖువై వారిచేత నెప్పుడు సంస్మృతవైతి వప్పుడు వారి యాపదలెల్ల హరియింప వరము ప్రసాదించియున్నావు. నాడు మొదలు నీవు నానాట వారికొరకుగా ఎత్తిన అవతారములకు లెక్కలేదు.

మహిషాసురసంహారము జరిపిన కొలదికాలమునకు పిమ్మటనే దర్పదుర్దములైన చండముండులను దానవులను సంహరించి చాముండాభిధానమున భారతజగమునందు ప్రఖ్యాత వైతివి. పిమ్మట దుర్ధులైన శుంభనిశుంభలను రాక్షసులను జెండాడితివి. చూడాకీరీటము, దోర్బ్రజమును ప్రజ్వరిల్లగ వృత్రాదివీరాదులనుద్రుంచితివి. నందగోపకులమున యశోదాగర్భమున ఆవిర్భవించి రాక్షసులను సమయించి వింధ్యాచలమునవసించి అదికారణముగా వింధ్యవాసినీయనబరగితివి. రాక్షసుగురూపమున భూతలమునపుట్టి వైప్రచిత్రాద్విదైత్యులను లెక్కకు మీరిమెక్కుటచే నీదంతములు దాడిమీకునుమములపోలె రక్తములైన హేతువున రక్తదంతియనుసార్థకనామమునువహించితివి. శతవర్షావగ్రహమువలన భారతజగము నిర్జలమైయుండ మహామునుల ప్రస్తుతినంది శతనేత్రములతో వారిని తిలకించి శతాక్షీనామమునందితివి. దుర్గముడను దుష్టాసురుని దునుమాడి దుర్గాభిధానము స్వీకరించితివి. భీమవేషముతో హిమాచలపర్వతమున వలననెలకొని సంయుక్తత్రాణార్థము రాక్షసులనుచంపి భీమాహ్వయము అంగీకరించితివి. భారతలోకాపకారియగు వరుణుడనువాని భ్రమర్యాకారమున పరిమార్చి భ్రామరీసమాఖ్యను ప్రఖ్యాతిపహించితివి.

ఇవిధమున నీవు భారతలోకమువారికి దనుజబాధలు ప్రవర్తిల్లుచున్నప్పుడెల్లను ప్రభవించి ఆదనుజులనుభక్షించి భారతభవనమును రక్షించుచున్నదానవు. ఈమేలును మఱువ జాలక భారతీయులు ఏటా నీకుగా పదిదినములు మహాలక్ష్మీవండుగలు గావించుచున్నారు. వారికి నీసాయము ప్రతిక్షణమును గావలసియున్నది. ప్రతికార్యమునందును వారు నీఆశీర్వాదమును అర్పింతురు.

భారతలోకమున కిప్పుడు అస్పృశ్యమహాసురుని బాధభరింపరానిదిగానున్నది. చెరువులచెంత, నూతులపొంత, విద్యాలయములవద్ద, దేవాలయములవద్దగర, రాజమార్గములు—ఇచ్చట అచ్చట అని పేర్కొననేల?—ప్రతిఅంగుశ్చలమునందును ఆచారములనుసాదరుని వెంటబెట్టుకొని అస్పృశ్యమహాసురుడు నాట్యవిహారము సల్పుచున్నాడు. నీటలుపెట్టుకొనియున్న వానిసంహారమున భారతీయులు నీసాయము సర్పించుచున్నారు. నిన్నుకొలచిన వారికి సమ్యక్భూత్యై, సంగ్రామాశ్చేయపరాక్రమము, ప్రతిపక్షవ్రాతనాశము, సుశ్రీమాంగళ్యము గలుగుచుండుట భారతీయులకు అనుభవపునర్తము.

నీవు సర్వభూతాత్మికపు. నీవు సావిత్రివి. నీవు సంధ్యపు. నీవు గాయత్రివి. సర్వజనహృదయములందును బుద్ధిరూపమున నున్నదానవు. తలచినమాత్రమున నీవు ప్రతివారిబుద్ధిని మార్చగలవు. అస్పృశ్యమహాసురుని మాయలోనుండి విడిపడునట్లు ఈ భారతలోకమువారికి ధైర్యము ప్రసాదింపుము. ఆచారమునుదాస్యమునుండి దూరముగా తొలగిపోవు తెంపరి తనపుబుద్ధిని వారికి గలిగింపుము. నీకు మహాత్ముని ఉపవాసలేజమును, మాలవ్యుని పనాతనబలమును, జయకరు వాదశక్తియు, శేజబహదూరుని బహుభరాజీయమును, రాజగోపాలాచారిసాత్వికసంపత్తియు, ప్రకాశమువంతులు ప్రజ్ఞయు, మూంజీప్రభృతుల హైందవబలమును, అంబేల్కారు ఆత్మశక్తియు, యం. సి.రాజా శ్రీమాకౌర్యమును తోడురాగలవు. యుగయుగములుగ నీవిజయచిహ్నములుగ వెలయుచున్న విజయదశమిదినముల ముఖ్యమున నిన్ను మున్నిపకొని మహాత్ముడు మొరలగువారు సేనానాయకులుగా భారతప్రజాసంఘము అస్పృశ్యమహాసురునిపై దండెత్తుచున్నది. అస్పృశ్యమహాసురునికి అసంతకాలమునుండి ఆయువుపట్టులైయున్న సుప్రసిద్ధదేవాలయములనుండి ఆతని కిప్పుడు పీఠోలుపత్రములు పరశ్యలేములుగ వచ్చుచున్నవి. ముంతపొగకులోబడిన శ్చయరోగివలె ఆతడు గిజగిజలాడుచున్నాడు. ఆతనిసంహారమున కిది కాలము. విజృంభింతువుగాక! నిన్నుగొలిచి రాముడు రావణుని సంహరించెను; పాండవులు శత్రుంజయులైరి. సురధుకు పోయినరాజ్యమును తిరిగిపొందెను. నిన్నునమ్మి భారతలోకము నేడు అస్పృశ్యమహాసురునిపై దూకినది. సమ్యగ్జయమును ప్రసాదింతువుగాక! మఱుసటిసంపత్సరపు దేవీనవరాత్రము లవ్వటికి ఆతనిపాలుకువ హిందూదేశపుపాలిమేరలందుగూడ నుండకుండునుగాక!

పేమ బలి

శ్రీ సుతి టి. వి. సుబ్బాయమ్మ గారు

రత్నగర్భ చీటలువాడుటచేసిన ఆభివ్యక్తమన మందు పెండ్లకాసినది. ముదిమినంతచాలు మువ్వరేమ, శర్యసేన రక్తి లావకతనపువ్వునువు చాటుదుండెను. కనటుచీటి ఆమెకుకీల్లడ. కాటుమె యిళ్ళదొన్నెలు దానినడిమిచక్కిని తులుము గులాబీపూవు పెరులు. ఇవతాలించుసీతువుచే శరీరము “జెప్తు” మనిసంకటబడుచున్నది. నిలువెల్లను శీతలించినది కావలెను! “బొటబొట” మని యొకటి రెండుకన్నీటిబిందువులు వర్షరూపమున మరిలినవి.

అట్టి వేళగానివేళయందు “శ్యామ” తనవటకుబీరనవిధనిష్ణ. మనస్సాస్థ్యములేదు కాబోలును! గుజగుజలాడు లేతవరకు మొక్కలనడుమునున్న వేదికపై కావకొండుపలుమగొన్నది. ఆమెకు డాచేయియేలేలదందు. అంతలో “సెల్లక్రిందు”గ మేనువాల్సినది. సార్థకముగ గచ్చిమబ్బుల నీక్షించుచున్నది. పిదప విషదగీత మొకటి గాధధ్యమతో కూవరాగాన మేళవించునెంచెను.

పాపము! వాల్లభ్యస్వామిపాప! ఆమెజీవితమే యొకవిషదగీతి. కనుగొలడులందొరగు కన్నీరుచెరువులలో కింసుగుఁజాలువాడుచున్నది. ఆమెకు తొరటపల్కానారెను?

సరిచిత్రమైన కాళ్ళనద్దవిని నటాలున లేచినది. కట్టెదిరి నిట్టనిల్చిన కరుణాస్వరూపుఁడు—ప్రియునిపాక్షాత్కారము. ఆకాలమున అతనిఁగాంచగల్గినతోడనే శోకస్థామిమీసినది. అనంత శోకనిష్పత్తి కిదిదీక్షోత్పన్నదశ యిదియే!

శ్యామ రీటాలున మోకరిలినది. దయాళువతఁడులేననెలైతెను. ఆప్రణయినీమూర్తి బాహులసందిశ్య నస్తుకొన్నదతనిని. ఆమెశేకములు, ప్రేమతో చిక్కుఁబడియునట్లు నిమిరి భ్రూమధ్యమున మూర్ఛినివాడతఁడు. దీనికి ఆగాధతరతమనిశ్శబ్దమే పాక్షి.

“స్వామీ! ఈజన్మ కింతియేగదా! నారీతకలిక ప్రేమన్నే నాముసంతయు నింకించుకొన్నది. తీర్చింపకలేదు. నాఅపరజ్యోతి యిక ప్రకాశింకెందుఁగాక! ఏడుకాలానకైన నొక్కటియైరాల్చుమీయప్రకణమే నాయాత్మకు శాంతికరము. ఇదే నమోవాకము. క-డ-పా-రి-ది...”

వృత్తిమంకను తొగులాడుచున్నది! వేల్లితశ్యామామతల్లికి నవనవలతోనిడమ్ముభూతనమా? కోమలత్వమువాడునడు క్లాంతినోర్వలేదు. నద్యోనాశమే పరణీయము దానికి. ఆమె శిరస్సుచిటిలి ముకురములు వెత్తునటోడికలుకట్టినవి. ఏమీ! విధ్వసతిక్రమణీయత?

“దేవీ! ఈపాతజీవి కిప్పుడే కార్పియ్యరగిలినా?...నీనన్నిటను ధన్యత! నీది పుణ్యస్థ్రీమ..ర..ణ..నీ!...కాశేమున్నది? నా కిక మారకదశయందేని నీపాదపాన్నిధ్యము శరణ్యమగుగాక! ఈతాతను తలప్రయ్యలుకాదేమి? గట్టిగ మొత్తుకొందును. దేవీ! జన్మాజన్మాలకేని నీతోడైనప్రణయబలియే నాయోగ్యత.

దేవా! మాయీర్పరకుగాను నేనొక్కడనై దోయిలించుచున్నాను. మాకు యెట్లైననైక్యమే! శేలవా యిక!”

గ డ్డి పూ లు

శ్రీ మ తి యస్. వి. స కళా దే వి గా రు

ఈ ప్రపంచములో వ్యక్తమవుతూఉన్న రామణీయకలంతా నీవేట. ప్రతివస్తువులో కనబడుతూన్న సౌందర్యం నీయునికినేవట్టిస్తుందట. సంధ్యారా గాలలోని రామణీయకంలో, కుసుమవిసరంలోని లాలిత్యంలో, సాంద్రచంద్రిక లోని దీప్తిస్ఫూర్తిలో, వినీలాకాశంలోని ముగ్ధచ్ఛాయలలో, విశుద్ధములై తళ తళలాడుతూ మెరుస్తూ లేచి విరిగిపడుతుండేనదీతరంగాలలో—ఇంత ఎందుకు?— దివ్యమైన, అనవద్యమైన, గుణయుక్తమైన, శోభాపూరితమైన సీహృదయంగమ మగుసృష్టిలో సీస్వరూపం కనిపిస్తుండేమానని వెతుకుకొంటాను. చిరకాలంనుంచి ఉపోషితాలయిన నేత్రచాత్రాలతో నీదివ్యస్వరూపమరందాన్ని అన్వేషించాలని చూస్తాను. తళుకులు, బెళుకులు, మెఱపులు, ఒఱపులు మాటిమాటికి నీయుచ్ఛ్రితి విషయమై భ్రాంతికలుగచేస్తుంటాయి నాకు. కన్నులు విప్పకొనిచూచిన నాకు ప్రయోజనం అభావమవుతుంటుంది. మహాత్తరమైన కోరికనాది. దేహమంతా ఒకటేకన్నుగా,—కంటికంతా ఒకటేదృశ్యంగా,—నీరూపంత్రాగేయాలనని ఉండి నాకు. కాని సీస్వరూపాన్ని ప్రత్యక్షంచేసుకొనే శక్తిలేకుండా ఉన్నాను. ఎట్లు నిన్ను ప్రత్యక్షంచేసుకొనేది?

సృష్టిలో వ్యక్తమయ్యే మాధుర్యం అంతనీవేనట. ఆకాశమంతా ఆవరించి యున్న శబ్దసమూహంలో నీదివ్యనాదస్వరూపం వ్యక్తమవుతుందట. పంచమ స్థాయిలో కొనరికొనరిపాడే కోయిలపాటలో, అవ్యక్తమధురంగా మానసాన్ని అలరిస్తూ ఝాంకారంచేసే కొదమతుమ్మెదల పలుకులలో, చల్లగా మెల్లగా సారభాన్నివహిస్తూ తిరుగులాడే గాలికెరటాలలో, కలకలమని జలజలమని తిన్నగా ప్రవహించే సెలయేల్లనిస్వనాలలో, వచ్చిరాక అవ్యక్తమధురంగా అమాయికంగా మాటలాడే చిరుతల తొక్కుపల్కులలో, నీనినాదమాధుర్య శోభాసామగ్రులు పిసాళించినవేమో అనిచెవి యొగ్గుతాను. మాటలు, వినరులు, కనరులు దివ్యములయి అమందానందాన్ని కలిగిస్తూ సీస్వరూపాన్ని వ్యక్త పరుస్తవేమానని తదేకభ్యాసంగా చెవియొగ్గివింటాను. కాని నాకేమాత్రం సీస్వరూపం గోచరించడంలేదు. నాకాంక్షమాత్రం దొడ్డది. దేహమంతా శ్రవణంగా,—శ్రవణానికి ఏకధ్వనిగా—నీశబ్దమాధుర్యం త్రోలాలని ఆత్రపడుతుంటాను. కాని సీమాటయేదో తెలిటంలేదు నాకు. ఎట్లు తెలిసికొనవలెనో ఎఱుగకుండా ఉన్నాను.

స్త్రీ సమాజములు

శ్రీమతి కమలవర్ధి వరలక్ష్మమ్మ గారు

గృహలక్ష్మీసంపాదకు లీమాలు దసరాసంచిక కొంత కొకవ్యాసము వ్రాయుచును కొరకనే నా మనస్సేలనో ఆంధ్రదేశమునందలి స్త్రీసమాజములపై బ్రసరించినది. కాని యీవిషయమును సవిమర్శగా ప్రస్తావించుచో స్త్రీ సమాజముల నడుపుచున్న నా పోదరీములులెల్లరకు కోపకారణమును నేమానని భయమొందుచున్నది. ఆయనను గుణగ్రహణ పారీణును నా పోదరీములు నా వ్యాసరచనయొక్క యుద్దేశము స్త్రీజనాభ్యుదయమేనని భావించకపోరను పరమవిశ్వాసముతో నే నీ సాహసమున కొడిగట్టితిని. పోదరీములు లమగ్రహించురుగాక! మన ఆంధ్రదేశమున ఇప్పుడున్న స్త్రీసమాజములను వాని కేరులనుబట్టియు, వాని ఆభిప్రాయములనుబట్టియు, అవి నడుపుచున్నవి విధమునుబట్టియు మువ్విధములుగా విభజింపవచ్చును. ౧. సవారీసము, ౨. నవీసము, ౩. జాతీయము.

సవారీసపద్ధతులపై నడుపుచున్న సమాజములలో ప్రతిసూర్యవ ముఖ్యము. భారత భాగవత రామాయణాది పురాణోపాస గ్రంథములుకాని, లేదా పంచదశి, యోగవాగీషము, నీతారామాంజనేయము మున్నగు వేదాంతగ్రంథములుకాని, మాఘపురాణము, కార్తీకపురాణము మున్నగు మహాత్మ్యగ్రంథములుకాని ఇందు కాలక్షేపమునకై విని యోగింపబడును. ఈసమాజములలో అధికముగా పాల్గొనువారు బ్రాహ్మణులు, కొద్దిగా వైశ్యులు, అత్యల్పముగా శూద్రులు. ఇక ఇతర మతస్థులకుగాని, యితరభలములకుగాని యిందు ప్రవేశము జక్కదు. వీరిలో తరుదుగా చేరువారు వియన్నులెల్లిన మాంగళ్యవతులు, వీరింతుస్త్రీలును. దేశవిషయములు, సంఘసంస్కారకార్యములు, రాజ్యాంగవ్యవహారములు వీరికిగిట్టువు. సంఘసంస్కారులైనవారు తమ సభలలో చేరుటకుగూడ వీరింతగా సమ్మతించరు. ఎంతనేపటికిని సవారీసముతాచారసాంఘికసంప్రదాయముల అందను వీరికార్యక్రమమునడచును. కాస్త్రాజ్ఞానము తక్కువైనను వేదాంతపరిభాషాపాదప్రయోగములలోను, నైషిక్తవేషముతోను వీరిసమాజములు గంభీరముగా జరిగిపోవును. వేదాంతోపదేశములు, పారాణికులు వీరి నాశ్రయించురు. వీరిలోనే కొందఱు గురుపదమునువహించి శిష్యమండలిని చేకూర్చుకొని వారిద్వారాయితార్థములను సాధించుకొనుచున్నవారునుగలరు. స్త్రీలొకచోటగూడుటే మహాదోషమని భావించు పరమక్రోత్రియవర్ణమును మినహాయించినచో మిగిలినవారిలో ఈసవారీససమాజములకే యొక్కర పలుకుబడిగలదు. కావుననే నేడు తల్లిదేవాలయముల పునరుద్ధరించుట, మండగములనిర్మించుట, సత్త్రములుకట్టుట, సప్తమాములుజరుపుట మున్నగుకార్యములు వారివలనజరుగుటను చూడగలుగుచున్నాము.

నవీసపద్ధతులపై నడుపుచున్న స్త్రీసమాజములకు తెలుగుపేరులేదు. వీనిని క్లబ్బులను యింగ్లీషుపేరుతోనే యెల్లరువాడుచున్నారు. ఇవి యిప్పుడిప్పుడు ప్రతిపక్షమునందును స్థాపింపబడుచున్నవి. ఇవి చాలనటకు పాశ్చాత్యపద్ధతులపై నడుపుచున్నవి. వీరిలో చేరువారు పాధారణముగా పాశ్చాత్యవిద్యయందును, నాగరికతయందును అభిరుచిగలయువకులు, విశేషించి ఉద్యోగస్థులభార్యలును, తామె ఉద్యోగమును చేయుచున్న విద్యావతులును. ఈక్లబ్బులలో హిందూమహమ్మదీయక్రైస్తవవాదినర్థములవారికిని ప్రవేశార్హతగలదు. కాన యెవరిదేవునికొలిచిన యేమిటావచ్చునోయని వీరుచేపునే విడిగానుంచినది. వీరు స్త్రీలకు సంబంధించిన సమస్తసంస్కారములను, సర్వసామ్యములను వాంఛించురు. వారాచిత్రకలనుగూడ తెప్పించెదరు. కాని పత్రికలపైకన్న త్యాగింతును, పెన్నిను, వీలియర్డుమున్నగు ఆటలపైనే వీరికి ఆసక్తిమొందు. స్వాగతములు, వీడ్కోలులు, విందులుఅన్న వీరికి కడుదుల్లాసము. వీరికి ప్రాచీనపద్ధతులన్న పరమాసహ్యము.

స్వరాజ్యాంధోశనమనిన పెద్దపులి. క్షణ్యలోనున్నంతసేపు వీరివ్యవహారభాష ఇంగ్లీషు. వీరు రమణీయలను గూడ వదులుకొని ముందు మిగిలినవరులను చేర్చి పాశ్చాత్యవద్ధతిప్రకారము తమభర్తలనామములనే తమ నామముగా వాడుకొనుచున్నారు. ఈ విధముగా తెలుగుదేశములో తెలుగుస్త్రీలచే స్థాపించబడుచున్న సమాజములు తెలుగుభాషకును, తెలుగుపేర్లకును, తెలుగుసంప్రదాయములకునుగూడ దూరమైపోవుటచేత స్త్రీలేగాక పురుషులుగూడ వీరినిగాంచి భయపడుట సంభవించుచున్నది. జాతీయపద్ధతులపై నడుపబడుచున్న సమాజములు మానవరకమునకుకొందినవి. వీరికి పాశ్చాత్యవాగరికతావిజ్ఞానములన్నగిట్టుదు. సనాతనపద్ధతులపై గూడ ఆభిమాన మంతంతమాత్రమే. వీరికభిమానవిషయము స్వదేశము—స్వదేశీ. ఉదారములైన సంస్కరణములకు వీరుగూడ సుముఖులేకాపుదురు. రాట్నముమీదను, హిందీభాషమీదను వీరికి ప్రేమయెక్కువ. చుట్రికలన్న ఆదర మధికము. ఖర్చుధారణ ముఖ్యము. అనవరమగునపుడు రాజకీయాంధోశనలో పాల్గొనుటకు వెనుదీయరు. కాన వీరిదరికేరుటకు సనాతనులకు, నవీనులకుగూడ కడుభయము.

ఇవిగాక ప్రార్థనసమాజములనువీ కొన్నికలవు. ఇందు యేకేశ్వరోపాసనముఖ్యము. సైతికపారమార్థిక విషయములందు వీరికృషి. ఈ నాల్గవీరుల సంఘములేగాక భజనసమాజములను పేర అసంఖ్యాకస్త్రీ సమాజము లిటీనల దేశమంతట వెలసినవి. చిల్లరదుకాణములేని గ్రామమైననున్నదేమోరాని యాభిక్తసమాజములేని చల్ల కాననచ్చుటలేదు. ఒకవంక ఒంటిపట్టు కోడండరామభక్తులు, వేరొకవంక పండ్లదేక్షిరపు పాండు రంగభక్తులు, మఱియొకవంక కుసుమహరనాథబాబాగారి రాధాకృష్ణభక్తులు. ఆంధ్రదేశమును చుట్టుముట్టి నామసంకీర్తన కధికప్రాముఖ్యత యిచ్చి దేశీయులపెల్లర భక్తజనముగా మార్చివేయుచున్నారు. వీరి ఆఖండ ప్రచారమువలన వీరికి నాల్గవీక్తసమాజములైన స్థాపించబడుచున్నవి. భక్తసమాజములో వారివారి యిష్టానుసారముగా ఏదేవునిపట్టును, విగ్రహమునో యెదుటబెట్టుకొని పదిమందికీరి, చప్పలులుచఱచుచు యే నామమునో పట్టుకొని రట్టిందిపాడుటకంటె నధిక మేమియులేదు. విద్యతో నవనరములేక, విజ్ఞానముతో సంబంధములేక, నడవడితో ప్రసక్తిలేక శివలయ మాటమాత్రముతోనే పాటిలేని యవస్థయుచేతిలో చిక్కునటులే పుణ్యప్రాంతిగల జనులు వీనిలో ఆధికముగా చేరుచున్నారు. విశేషించి యిది భగవద్భక్తిరసా సమాజముగాన దీనిలో చేరుటతప్పలేదనియు, ఇతరసమాజములకేగుట తప్పనియు వీరి ఆభిప్రాయము. కాని చిత్తసంస్కారములేని యీనామభజనవలన వీరికేమైనాప్రయోజనము కలుగుచున్నదేమో వీరే చెప్పువలయును.

ఈ విధముగా మన ఆంధ్రదేశపు స్త్రీసమాజములు పలువీరులనున్నవి. వీనిలో ఏరెంటికిని పోతులేదు. దేనితోనదానిదిగానున్నది. సనాతనమైనను, నూతనమైనను, జాతీయమైనను, విజాతీయమైనను, ఏదియైన యొకసంఘము ఒకరిచే స్థాపించబడినప్పుడు అది వారి ఆభ్యుదయమునకు తోడ్పడునదైయుండుట ముఖ్యము. కాన స్త్రీసమాజములెల్లను ముఖ్యలక్ష్యముగా పెట్టుకొనవలసిన విషయము స్త్రీలయొప్పతి. స్త్రీలయొప్పతికి మార్గము లనంతములు. విద్య, విజ్ఞానము, నీతి, ధర్మము, సేవ, భగవద్భక్తి మున్నగునన్నియు స్త్రీల పురోభివృద్ధికి మార్గములే. ఏస్త్రీసమాజములు నిజముగా స్త్రీలపురోభివృద్ధికి పాటుబడదలంచునో వాని ఆశయములు వికాలములుగను, ఉదారములుగను నుండవలయును. స్త్రీసమాజమనినప్పుడు ఎల్లస్త్రీలందుచేరుటకును, ఎల్లస్త్రీసమస్యలందు చర్చించుటకును అవకాశముండవలయును. ఆశయములయొక్క ప్రకారము బట్టియే వాని ఆభివృద్ధియొక్క ప్రకారముగూడ విస్తరించును. కాని నేటిస్త్రీసమాజము లట్టి వికాలభావముతో సృజించబడుటలేదు, సరిగదా వానిపేరులలోనే, వాని ఉద్దేశములలోనే యవి యెటునిటు పెదలరాని

నిర్బంధములతో సృష్టించబడుచున్నవి. అదియంటే యిట్టి సంఘవిశాలిప్రాయములతో సృష్టించబడిన సంస్థలు ఉదారభావముతో శ్రీలక్ష్మణోభివృద్ధికెట్లు తోడ్పడగలవు? సహితవధ్యములపై నడుచుబడుచున్న సమాజములు కేవలము ప్రాచీనపద్ధతులను సంప్రదాయముగా ననుకరించుటలోనే చరితార్థగలదనుకొనుచున్నవి. కాని ఆధునికములైన పరివర్తనములన్నీ శ్రీ సంఘమును ఒకపీడి చేయుచున్నప్పుడు వానినిగూర్చి చరిత్రలనయిన లేక స్వర్ణదా త్రేతాద్వాపరయుగగాఢలలో సంచారముచేయుచుండినచో నిట్టి శ్రీసమాజములను స్థాపించుటచే ప్రయోజనమేమైన యుండువా? నేడు శ్రీసమాజములు చేయవలసిన పని జాతినముందుకు నడిపించుటగాని వెనుకకు మరలించుటగాదు. కాన ప్రాచీనగాథాపారాయణమేయోగాక దానివిగూడ ప్రస్తుతముతో సమన్వయముచేసి తగిన ప్రబోధకారణముగా చేయకపోయినచో అదికేవలము వినుటయనువ్యసనముగానే పరిణమించును. విద్యలలో కల్ల నర్హులైతమై నది బ్రహ్మవిద్య. అట్టి బ్రహ్మవిద్యాభిషయమై సహితసమాజములు కృషిచేయుచుండుట మెచ్చుకొనదగినమాటే. కాని అది విచారణతోడనే ఆగిపోగూడదు. అనుదినకీచితములలో ప్రతిఫలించవలయును. ఒకవంక రాత్రింబవళ్లు వేదాంతవిచారణచేయుచు ఒకవంక శోకమోహములకు, ఆకాలోధములకు, క్రోధమాత్సర్యములకు, దాబుదర్పములకు పశులగుచున్నచో ఆ విచారణ నిష్ప్రయోజనమేగదా? ఆ విధముగనే పురాణములనుచదువుచున్నను, ఆ పురాణశ్రీలైన నీతి, సావిత్రి, ద్రౌపదియన్ను మహాసాధుల తమనత్యధర్మాది సుగుణపంపడు శ్రోతలకు అదర్శనియమై వారి నిత్యజీవితములో ప్రతిఫలించి వారికివితోన్నతికి తోడ్పడుచున్నచో ఆ పురాణశ్రవణముగూడ వ్యర్థశ్రమయే. పూర్వము ప్రస్తుతములోనికి మార్పుకొని వానివలన పొందవలసినఫలమును పొందకపోయినచో ఆ పురాణములనెంత కాలమువినినను రాటమునకు రెండుచెవులున్నవి నాకు రెండుచెవులున్న వన్న పాత్యముగనే యుండును.

ఇక శ్రీలక్ష్మణులను చూచినచో వీరిలో ఆటలకిచ్చిన ప్రాముఖ్యము విద్యకులేదు. అనిగనిగలాడు నుండ్రనిబల్లపై గంభవక్రికాదులు వ్యర్థముగాపడియుండును. ఆచేతనములను కుర్చీలు వాటిచుట్టు మిన్న చూచుచు కూర్చుండును. అక్కడ శ్రీలు మాత్రముండదు. వారందరు కీర్తనారంగములో నుండును, వాటి నిరుపయోగరసహింపలేక కాబోలు వాయుచేవుడు మాత్రము వాటి నప్పుడప్పుడు తిరుగచేయుచుండును. భిన్న మతములవానిండుటచే ఇవి మతవిషయములను కలపెట్టుటకుపీలులేదు. ప్రాతయన్నోరతచే నివి ప్రాచీనగాఢల వంకకుబోవు రాజకీయములన్న భయమునుట దేశచరిత్రలను విచారించుటకు పూనుకొనవు. కాని ఇందులో చేరిన వారందరు లోకవ్యవహారమెరిగినవారును, విద్యావతులునగు నవయువకులగుటచే శ్రద్ధవహించి పనిచేసినచో వీనివలన సంఘమునకు మేలుచేకూరవచ్చును. హిందూదైవములైన రామకృష్ణాద్వైతారపురషుల జయంతులతో బాటు జీవను, మహమ్మదు మున్ను అన్యమతప్రసక్తల జయంతులనుగూడ నివి జరిపినచో మతవిషయమున సామరస్యమేర్పడును. కేవలము యేకేశ్వరసంబంధమును ప్రార్థనాగీతములుపాడినచో ఇందు భగవత్ప్రార్థననుగూర్చిగూడ భయపడవనరములేదు. పాశ్చాత్యవాగరికతపై ఎంత మక్కువగానున్నను దానిని ప్రస్తుతదేశచరిత్రకిరిగి దేశీయవాగరికతకు నష్టములేకుండ యెంతవఱ కనలంబనీయమో అంతవఱకనలందించిన మోసమురాదు. విదేశీయకీర్తనలతో బాటు దేశీయకీర్తనలను, విదేశీయవ్యాయామములతో బాటు దేశీయవ్యాయామమునకును, విదేశీయభాషతో బాటు దేశభాషకును, విదేశీయబీప్యాలో బాటు దేశీయ వసనమారాధనలకును గోరవమొనగి సామరస్యముగల్గించి సమన్వయబుద్ధితో నడిపించినచో ఈక్షబ్బులద్వారా యువతీజనములో నెక్కువ ప్రబోధముగల్గించుట కవకాశముగలదు. ఈ కొత్త పాఠశాలయికలో దేశీవిదేశీసంఘర్షణలో ఈక్షబ్బులకు సారథ్య మొనరించుట కష్టమైనపనియేకాని వీనినడుపువారు ఇందుక జాతీయాభిమానము గలవారైనచో వీనినినడపుట సుకరమేయగును.

ఇక జాతీయపద్ధతులపై నడుచుటకు సమాజములలో పాశ్చాత్యవాగరికమనిననేగాక పాశ్చాత్యభాష యనినను విజ్ఞానమనిననుగూడ 'శ్రీహరీ'యని చెప్తులుమానికొనుట అలవాటైపోయినది. కాని భాషకు విజ్ఞాన మునకు పూర్వపశ్చిమభేదములేదనియు, మంచి ఎచ్చటిదైనను చరిత్రాప్యామేయనియు నీ సమాజములుయొందించుటలేదు. ఈ సమాజములవారు పుత్రికలనుచదివినను, పాఠశాలలుస్థాపించినను, ప్రచారమునన్నినను జాతీయ దురహంకారముతోనే జరుపుచున్నారు. జాత్యభ్యుదయముయొక్క ప్రతిబంధకమునకు విదేశీయవ్యాపార మంతవట్టహేతువో దేశీయదురభిమానముగూడ అంతవట్టహేతువే.

వలుగులో నీడనలె యేమందినదిని పథ్యముగావినియోగించునో చెడుగుగూడ కొంతఅంటుకొనుట నిజము. కాన శ్రీ సమాజములకర్తవ్యములెప్పుడును మంచియొక్కడనున్నను తీసికొనవలసినదేయను ఉదారాభి ప్రాయముతో నేర్పడియుండవలయును. సంకుచితోద్దేశములతో గాదు. ఒకరికినొకననున్న నేప, వేరొకరికి సహనమున్ననసహ్యము, ఇంకొకరికి విదేశమున్నననూయ. ఈ విధముగా నీర్వాప్రభావముగాలెట్టుకొని నచో శ్రీ సమాజములుస్థాపించిన ప్రయోజనములేదు. వైగా అపకృతిగూడ కారణమగును.

ఇక భక్తసమాజములమాట యోచింతము. ఎంతవేపటికి వీరినీతి తలవాకిటివృత్తముగానున్నది. అంతః సంస్కారములేక్కున. 'కలియుగేస్మరణాన్మక్తి' అనువాతోక్తివనుసరించి యివినడుచుబడుచున్నవి. కాని యాభజనపరులు యోచించవలసినదొకటిగలదు. కేవలము వాగాడంబరమునకే మోక్షముకట్టిపెట్టుటకు భగవం తుడు నత్తివాడుగాదు. నడిచేనడనడి, తలచేతలపు, అదేమాట, చేసే పని సర్వముపరికించి పరిశోధించి"మీరు త్రిక రణసద్ధిగలవారు. వాకుపరమభక్తులు, 'అన్యథా తరణంవాస్తీ త్వమేవతరణంమమ'యని వచ్చేతరణుతోచ్చిన వారు, అనితానుగావించిన వివిధాన్ని పరీక్షలలో పరికిరించి తెలిసికొనినతరువాతనే భగవానుడు వారి ననుగ్రహించును. ఏయింద్రియములకుగావలసినస్వేచ్ఛ ఆ యింద్రియములకొని మేమువారమునకొకగంటసేపు వోరు తొచ్చునట్లు నిన్ను స్మరించెదము, నీవునుమ్ములను నీపరమభక్తులల్లిప్పుడో చేర్చుకొని మాకుమోక్షమియవలసిన దని బేరమాడుటగాని యీ బేరముదలన నేదియో కైవల్యమునీర్ధించునని నమ్ముటగాని భ్రాంతితప్పవేరుగాదు. కాన భజనపరులెల్లరు ముందు ఆత్మశుద్ధికై ప్రయత్నించి ఆవల భగవత్సంకీర్తనకుపక్రమించవలగును.

ఈభజనలను ప్రచారముచేయుచున్నవారుగూడ ఈ విషయమును దెలిసికొని యొక్కడొక్కడ శ్రీల భజనసమాజములగులవో అయాతావులకేగి వారికి భగవద్భజననుగూర్చిన సరియైనవిజ్ఞానమును కలిగించ వలయును.

ఈవిధముగా అంగ్రదేశమున నిప్పుడున్న శ్రీసమాజములెల్ల సంకుచితభావమునంకెలచే నిబద్ధమై శ్రీ జనమునకుచేయవలసిన యుపకృతి చేయజాలనప్పది. కాన శ్రీ సమాజములనుస్థాపించిన సోదరీమణులెల్లరు తమతమ సమాజములకుగలలోచములను సరించుకొని, విశాలభావముతో యెట్టితారతమ్యములలేక శ్రీలలో విద్యావిజ్ఞానములను పెంపొందించుటయే ముఖ్యకర్తవ్యముగాలెట్టుకొని శ్రీలోకమును నేపించుచు, వారిపురోభి వృద్ధికై సర్వవిధముల యత్నింతురుగాక! నేడు అంగ్రదేశమున నేగాక భారతదేశమంతటను మహిభాషద్య మము అత్యంతకీడుగమనముతో వ్యాప్తినందుచున్నది. ఎన్నియో హక్కులు ప్రపాదించుటచున్నవి. ఎన్నియోవిషయములు సంస్కరించుటచున్నవి. జాతికి కారణభూతులు శ్రీలు, వారియున్నతియే జాత్యున్నతి యనియెల్లరుభావించుచున్నారు. ఇట్టి సత్యమయమున శ్రీసమాజములు తమకర్తవ్యమెట్టి ఉదారముతో శ్రీల యభివృద్ధికై కృషిచేసినచో వారికర్తవ్యముల మెరవేర్చవలగును. లేదని వాని జన్మ నిరర్థకమే.

చక్క కన్నె

బుద్ధవరపు నాగరాజగారు

నీలిగప్పిన నీళ్ళలోపల

నల్లకలువలు తేలియుండుట

చుక్కకన్నె నీలాకాశము

నుండిచూచింది;—

చుట్టునున్న చెట్టులన్నీ

చెఱువులోపల జూచితానూ

మిగులుమిగులని వానిలోపల

మెరయనెంచింది;

కలువపూపూ కాదతోటి

కలకడేననీళ్ళతోటి

కలసీతానూ ఆడగోరీ

కలవరించింది;

తగుకుమంటూ తనదువెలుగూ

నీళ్ళలోపలజూచితానూ

తనివీలీరగ తానమాడగ

కోరుకొన్నది;

చంద్రకాంతులుచొరని గుబురుల

చెంత మిగువురుపురువుతోటి

చేయిచేయూ కలిపితానూ

తిరుగనెంచింది;

కొంతకాలము కోరికలతో

గడిపివేయగనంతలోనే

తెల్లవారీ యెండరాగా

వెళ్లిపోయింది;

తిరిగివచ్చి వెతుకుకోగా

చెఱువులేదూ, చెట్లులేవూ,

కలువలేదూ, కాడలేదూ-

స్వప్నమనుకొంది!

మింటిపై నానున్నతానూ

మంటిపై నానున్నవానిని

కంటేమాత్రము తనకుయిట్టి

కొంటెకోరికలా!

ప్రణయమహిమ

శ్రీమతి తాయి రోజాకృష్ణవేణిగారు

ప్రకృతిశోభాపరిపూర్ణమైన సాయంసమయము. పిల్లతెమ్మెర లల్లనల్లన విడుచున్నవి. పక్షులు తమకులాయములు చేరుచుండెను.

సాధాంతర్యాగము. పదునెనిమిదేండ్లయువతి దీర్ఘముగా యోదించుచున్నది. ఆమెముఖమునందు విచారము విస్పృష్టముగా ప్రతిఫలించుచున్నది.

ఆమె మనసారప్రేమించినయువకును నాటిరాత్రి ప్రార్థనామందిరములో గంటమోగినంతనే యురీదీయబడును.

— ఇది రాజాక్ష —

ఇను డస్తాద్రిని గ్రుంకెను. పంజకెంజాయ లలుముకొనెను.

ఏదియో స్ఫురించినదానితోలే సాధమునువీడి ప్రార్థనామందిరము ప్రవేశించినదామె. గంటమోగించువాని నతిదీనముగా వేడుకొన్నది రాత్రికిమాత్రము గంటమోగించవద్దని. వాడు తన విధ్యుత్కథర్మమును నెఱవేర్చకుండుట కిచ్చగింపలేదు.

నేటిరాత్రికి గంటమోగకూడదు. గంటమోగకూడదు.

— ఇదియే ఆమెప్రతిజ్ఞ —

నీకట్లునలుగడల దట్టముగా నలుముకొన్నవి. కాళ్ళుచేతులు గీరుకొని పోవుచుండినను లక్ష్మీంపక ప్రార్థనామందిరగోపురమున కగ్రభాగే అతిప్రయత్నముతో గంటగట్టిగా పట్టుకొనినదామె.

ఆమెనోట నిదియేమాట. నేటిరాత్రికి గంటమోగకూడదు.

గంటమోగించువా డేలేంచి త్రాకులాగి వెళ్ళినాడు గాని బధిరత్వముచే గంటమోగినదిలేనిది గమనించలేదు.

ఆమె రాత్రియంతయు గోపురాగ్రమందే వేసిందినది.

తెలతెలవారుచుండెను.

ఆమె నలుగడల పరికించి నది. దూరమునుండి వీతెంచు రాజుపైబడిన దామె దృష్టి. గోపురముదిగి వడివడిగావరువెత్తి రాజుపాదములపై వ్రాలినది.

రాజుంతయు గ్రహించినాడు. రాజునినాడు “అమ్మా! నీపవిత్రప్రణయమే నీప్రియునికాపాడినది. చింతదక్కియుండుము.”

ద్వితీయం

కోడవటిగంటి కృష్ణమూర్తిగారు

అతినికి బుద్ధితేరినవరువార ముమ్మెసంవత్సరాలకాలంలో రంగారావు ఒక్కనాడైనా మనోవ్యాధి వారి సంసారంలో గృహద్విదాలు, అకాలమరణాలు, దారిద్ర్యం మొదలయినవి ఎన్నడూ అడుగు కాకనుభవ మొకనికి లభ్యమయింది.

రావు తండ్రిగారు చాలాధనం సంపాదించి గతించాడు. రంగారావు పెక్కువచదువుకోలేదు. పులకరగతులతో అతని విద్యాభ్యాస మంతమయిపోయింది. అతను చాలాసొమ్ముడు. అందరికీ అతన్ని చూస్తే గౌరవం, అభిమానం. అతని ఇరవైయొంపవత్సరంలో మొదటిభార్య కాచిరానికొచ్చింది. ఆమె పుష్పేందుసంవత్సరాలు కావరంచేసి గతించింది. ఆమెగతించేనమయానికి అయిదారుసంవత్సరాల మూరుడొకడున్నాడు.

ద్వితీయం పనికిరాదని చట్టబలలేకపోయినప్పటికీ రంగారావు తిరిగి వివాహంచేసుకున్న దీపుత్రుడి కోరికే. వివాహమయి మూడుసంవత్సరాలయింది. భార్య బహుమానవతి. వివాహమయినప్పటినుంచీ రంగారావుమనస్సు కాంతిఅన్నమాట ఎరగదు.

వివాహమయిననున్నాడు రంగారావుకు మనోవ్యాధి ప్రారంభమయింది. అతను పూర్వ మనేకమంది చక్కని స్త్రీలనుచూచాడు. కాని తనకు అందగత్తెభార్యగా రావాలని అతను ఎప్పుడూ కోరలేదు. చక్కని వాళ్ళనుచూస్తే అతనికోకవిధ మైకభయం, అనుమానం.

రంగారావుభార్య చాలాచక్కనిది. తనమామగారు వివాహానికి పూర్వంకనకుమార్తె చక్కనిదని చెప్పినప్పుడు రంగారావు ఎక్కువచెనివెట్టుకోలేదు.

“ఈభార్యతో నేను స్వతంత్రంగా మాట్లాడగలవా? మాయిద్దరికీ అసలు మనస్సుకలుస్తుందా? ఇద్దరం ఇంకొకమాలా ఉన్నట్టున్నాం! అసలు ఇలాటివాళ్ళు అదొకరకంగా ఉంటారు!” రంగారావుకీరం బందిరించింది. జారత్వంతోనే అతని ఆలోచనల్లోకి పూర్వం ఎన్నడూరాలేదు! అటువంటిది తనకీవిధంలోననుంజేసా!

రంగారావు ద్వితీయవివాహమయిన అరుసెలలకు తనకుమారుడు అకారణంగా మరణించాడు. నలుగుడూ చేరి పెట్టిఅయినచేకొని కేషమన్నారు. అంతటితో రంగారావుకు భార్యమీద అసహ్యంకూడా కలిగింది. కాని అతని అసహ్యం ఎన్నడూ ఇతరలను బాధించదు!

వివాహమయిన రెండుసంవత్సరాలకు రంగారావు బలవంతంగా భార్యను తెచ్చుకున్నాడు. ఒకమనిషి మనసానిర్యంలో ఉన్నప్పుడు మన కామనిషిమీద ఉండే అభిప్రాయానికి, దూరంగాఉన్నప్పటి అభిప్రాయానికి ఎంతోభేదం ఉంటుంది.

ఒకవారంకోసాలు లీలావతి ఇంట్లోతిరిగినవరువార రంగారావు మనస్సంతా విరిగిపోయింది. ఆమెను చూచి భయపడ్డందు కరకు నవ్వుకున్నాడు. లీలావతి చాలాసొమ్మంగా ఉండేది—తనమాదిరిగానే చక్కని వారంతా ఒకరకంగాఉంటారని ఉపాయమన్నాడు రంగారావు. లీలావతి అనిధంగాకూడా లేదు.

లీలావతికి ఇరవైనాలుగంటలు అలంకరించుకోటంతో సరిపాటుండమకున్నాడు. కాని ఆమె రీదఇంటి నుంచి రావటంచేత ఎప్పుడూ ఎవోచాకిరిచేస్తూండేది. అంతవరకూ బాగానేఉన్నది. కాని రంగారావు మనోవ్యాధి తీరలేదు.

అతని కిప్పుడు భార్యనుచూస్తే బాలిఎక్కువయింది. అంతచక్కనిపిల్ల పొడం తండ్రినీడరికందరికడ తనకన్న ఇరవైసంవత్సరాలు పెద్దఅయినభర్తతో సంసారంచేయవలసి రావటం! తనవోలే బాగాయోషనంలా

ఉన్న ధర్మలోమఖుడదేదా! యావంతలోఉన్న ధర్మ తనమాదికిగా ఆమెకంతపడంగా ఉన్నట్టుంటాడా? రంగారావు ఆమెకు ఎక్కువమఖుంకలిగిట్టు నాకర్లను పెట్టి పనిచేయించవచ్చును. కాని తనమఖుంచాస్తూ కూర్చోటంకన్న ఎవో పనిలోముగిసిఉండటం ఆమె కెక్కువమఖుంకాదా? పాపం మొదట్లో ఆమె నెంత అసహ్యించుకొన్నాడు రంగారావు? ఎందుకు? ఆమెకు తనయంట మఖుంలేనట్టు నుంథంగాకనిపెట్టవచ్చును! ఆమెమఖున దిరువవ్వకాని, సంతోషంకాని అత డెన్నడూ చూడలేదు.

స్త్రీమనస్సునుగురించి తనకేమీ తెలియదు. కొందరుస్త్రీలు నగలలో ఎక్కువరకృప్తిపడతారట, కొందరు ధర్మ వ్యవస్థగామాట్లాడితే సంతోషిస్తారట. ఈవిధంగా నలుగురూ అమటుంటుంటే విన్నాడు రంగారావు. లీలావతి మఖునట్టిమంచి అతని మనసులో పూర్వమెన్నడూలేని వికారంకలిగింది. కొంతకాలమతని కాసంగతి తెలిలేదు. తరువాత అర్థంకాలేదు. ఒకరోజున ఆకస్మాత్తుగాతట్టింది. అతను లీలావతిని వివరీతంగా ప్రేమించాడు. ఇది చాలామందికి విచిత్రంగాఉంటుంది. పటపన్నెండుసందర్భాలు స్త్రీచంపర్కంఉండి ప్రేమఉంటే ఏమిటోతెలియకపోవటం చాలావిచిత్రంగా ఉంటుంది. ప్రేమను సంసారమఖునికి బాహ్యమైన దాన్నిగా తీసుకుంటే ఇది అర్థమవుతుంది. మఖుంకోరేవాడికి చక్కనిస్త్రీ కనిపించగానే ఆస్త్రీమీద తాత్కాలికంగా మోకావీర్చుకుంటుంది. కాని ఆమోజుఎంతోకాలము ఉండదు. ఆస్త్రీకి నీవమైనఅభ్యాసాలుండవచ్చును. అవి బయటపడగానే మోకాకూడా బయటికివడుస్తుంది.

రంగారావుకు ప్రేమ అభిమానపూర్వకంగా ప్రారంభమయింది. ప్రేమంగా లీలావతి ప్రకృతి అతని కర్మపురుషునికొద్దీ ఆఅభిమానం ప్రేమగామారింది. ఈఅభిమానం బయటికిరావటానికి రెండే అధ్యంతరాలు. మొదటిది అశనిదగ్గరవాటిలో అతనికిష్టతెవ్వరాలేదు. అనగా అతని అభిమానానికి ప్రేమపాత్రులైనవారెవ్వరాలేదు. అందుచేత అతనికి తనఇష్టలలో కలిపిమెలిసి ఉండటం వ్యవస్థగా తనఅభిమానాన్ని వెల్లడి చెయ్యటం అతనికి చాలాకొత్త. లీలావతిమీద తనకున్నప్రేమ ఏవిధంగాచూపించాలో అతనికి తెలియదు. ఆమెతో ఇష్టంగా మాట్లాడాలనిక్కుడా అతనికి సిగ్గుగాఉన్నది. పూర్వం భార్యతో అతను అందరితో మాట్లాడేనట్టు మాట్లాడేవాడు నిస్సంకోచంగా. లీలావతి అందరితోపాటుకాదిప్పుడు తనకు, పైగా రంగారావు చొరవగలవాడుకాడు; తనలోలనకు నమ్మకంతక్కువ.

రెండోది లీలావతిమనను అరవికేమీ తెలియదు. ఆమెపడగటానికి ధైర్యంలేదు. అతనికింకొకరిమనను కనిపెట్టడంచేరకాదు అభ్యాసంతేకపోవటంచేర. రంగారావు చాలాకాలమీదీనస్థితిలోఉన్నాడు. భార్యతో సాధారణవిషయాలన్నీ సహజంగామాట్లాడినవాడు తనమనస్సు తెలిసేటట్టు ఒక్కమాటఅవలోతే గొంతుపట్టుకొనేది. తైట ఉడలేకపోవటంచేర రంగారావుప్రేమ నీటిలో మద్దిమాదిరిగా తేరుకోదంప్రారంభించింది. పైకి చూడటానికి తేనెట్టెఅయిపోయింది. కాని చిన్నరాయిపడితే తిరిగి పైకివచ్చేస్థితిలోఉన్నది. అరాయి చెయ్యటం రంగారావుచేరకాదు. లీలావతి చెయ్యలేదు!...వ్యవహారం దైవంచేతుల్లోకి పోయింది.

రంగారావుకు తీవ్రతమీద విరక్తికలిగింది. మొదటిభార్యచనిపోయినప్పుడు తీవ్రతాన్ని ఉత్తమమార్గానికి తీర్చటానికి తనకు చాలా మంచిఅవకాశం కలిగింది. అది పోగొట్టుకొని తిరిగి మొదట్లోకివచ్చాడు. తన చిన్నతనంలో ఎవరైనారెండోపెళ్ళి చేసుకుంటే చాలాపించగా చూచేవాడు. “ఈయన కింకా ఏమిసంసార కాంక్ష!అనుకునేవాడు. రంగారావు ఏకారణంచేర వివాహంచేసుకున్నప్పటికీ సంసారకాంక్షకారణం మాత్రం కాదు. అతని కది మొదటినుంచీ ఎక్కువలేదు.

ఈవివాహం ఎవరికోసం చేసుకున్నట్టు? తనకు విజయంగా భార్య అయ్యారంటారు. తనకుమారుడు గలించాడు. తనభార్య స్త్రీలావరికా? అతను ఊహించగలిగినంతవరకు ఆమెకు ఏదిగమిస్తే సంతోషమవుతుందో, కొంత పొరపడ్డతరువాత స్త్రీలావరి తనతో స్వేచ్ఛగా మాట్లాడుతుంటే మోహన మొదట్లో ఆనందపడ్డాడు. ఆనందం తీరింది. అలాంటి స్వభావం అంతే నేనా అనుకున్నాడు. అలాంటివాడంటే తనకు అప్పుడప్పుడు తనకు చూడదానివచ్చిన బంధువులతో చాలాస్వేచ్ఛగా, పెరదాగా మాట్లాడుతూఉండేది.

తనతో అట్లామాట్లాడవలసివచ్చే రంగారావుకు స్త్రీలావరి కోపంరాలేదు. అదేమీ ఎవరిమీదా ఎక్కువ కోపంవచ్చేదికాదు. తనతో మాట్లాడలేదంటే ఆమెకోపం ఏమీలేదు. తనకు ఆమెకన్న పెద్దకుమార్తె ఉండవలసివచ్చేది. ఆమెకుమార్తె పడ్డందుకు స్త్రీ భర్తకు ఎక్కువైన చాకిరీ చేస్తూండేది. నిజానామె మనస్సువీధి తన కోమి అధికారంఉన్నది?

ఆమెను వివాహం చేసుకున్నందుకు తన్నుకుమించమని ఆమెను నేడుకుందామనుకున్నాడు. కాని ఆమె దుండట అమాటలు వ్రేలివచ్చేవికావు. రంగారావుమనస్సులో పెద్దకుమారుడేనవుతుంది. దానికి కారణమనే చెప్పలేదు. ఒకవేళ చెప్పినా అందరూ “ఎక్కడో చిన్న పిల్లాడిలాగున్నావు” అని నవ్వుతారు. కాని పాప భూరిండు.

“ఇప్పుడు మాఅమ్మకుంటే ఎంతరాసుకుంటున్నా!” అనుకున్నాడు రంగారావు. తనకుతానే చిన్నపిల్లా వాడైపోయినాడు. ఇంకోరంటారంటే చిత్రమేమింది? స్త్రీలమతం ఒక్కొక్కరి భర్తవిషయం ఏమిట పాటుగా ఉండేదికాదు.

“పాపం! నన్ను చూస్తే భయంకారం! అశ్రద్ధగా ఉంటే చంపేస్తానని! పాపం, ఆమెకు నేనంటే భయంకరంగా-తొటగా కనపడుతూందా?” అనుకునేవాడు రంగారావు. భార్య తన మొదటిభార్య ఉన్నప్పుడు రంగారావుకంటే ఇంటిపనిఉండేది. ఇప్పుడు తనకి వేరేమీ లేదు. ఉద్యోగంలేని భర్తకు చూస్తే భార్యకంటెఅలాంటి స్త్రీ కాఅలుపైవారేదే?

రంగారావుకు ఏదైనా వ్యాసం కలిగివున్నట్లు కాలంగడిచేట్టులేదు: పిచ్చిగాడా ఎక్కువగా ఉన్నట్లు ఉంది. అయినా నవంధర్మాల క్రిందటివరకు రంగారావు గానక, చిత్రక క మొదలైనవాటిలో ఎక్కువ పరిశ్రమచేస్తూండేవాడు. అతనిభార్య తనకు ఈకళలనుగురించి ఏమీ తెలియదనీ, తనకు వాటియం దగ్గర ఉంటే చెప్పతూండేది. తరువాత రంగారావుకొన్ని అట్లాగే అనిపించింది. అయినా రేళ్ళకుంచీ వాటిలోనే లేదు. రంగారావుకొన్ని పెట్టెలో పెట్టినదిదేలుతనీ గ్రహించేవాడయినట్లులే ఏమీ ఉన్నానంటే అయింది; బలవంతం ఒక ఆదగంటనేవున్నాయని ఒకమూల పాఠకాడు.

ఈసమయానికి చిన్న చిత్రంజరిగింది. చిన్న చిన్న విషయాలు మనశ్చింతానికి ఎంత ప్రాముఖ్యత తెచ్చుకోవడానే ఆశ్చర్యంకలుగుతుంది.

ఒకరోజు చీకటిపడ్డతరువాత రంగారావు ఇంటికివచ్చాడు. పంటింట్లో స్త్రీలావరి పంటిచేస్తూ ఎవరితోనో మాట్లాడుతున్నది. గొంతెరిగి పరిచయమైనదికాదు. ఎవరైనా స్నేహితురాలో, బంధువో స్త్రీ కనుకున్నాడు. అతనిగదిలోకి వారిమాటలు స్పష్టంగా వినిపించుకున్నాయి. స్త్రీగొంతులోఉన్న ఉత్సాహంపట్టి తనరాకడ వారు వివరణ రంగారావు గ్రహించాడు.

“మావారంతా కులాపాగా ఉన్నారా? బానే!” అన్నది స్త్రీ. సంభాషణ ఇంకా మొదట్లోనే ఉన్నది. రంగారావు కామాట వినిపడేసరికి మనస్సు కలిగిపోయింది. పాపం, స్త్రీ తనవారికోసం కలపరిచేస్తూఉంది

కాబోలు! సంభాషణ పెద్దగొంతులతోనే జరిగిపోతుంది. కాని రంగారా వాసంభాషణవిషయంకట్టిపెట్టి ఏదోమరియాయితోటం మొదలుపెట్టాడు. వారిపండుగమృత మతనిచెవిని అర్థంలేకుండావడుతున్నది. ఈ విధంగా అయిదాయనిమిహులజరిగింది.

జానకిఆసేమనిషిగొంతు అకస్మాత్తుగా చిన్నవైయికింది. రంగారావుచెవులూ అప్రయత్నంగా బాగాతెరుచున్నాయి. రంగారావుకు వింటూన్నావనే తెలియదు!

“సరేకాని, పిల్ల! మీవాన్న ఏమన్నాడో తెలుసువా?... పాపం! మీఅమ్మ వాన్న ఎంతదిగులుచుడు తున్నారోనీకోసం... మీఅమ్మ నిన్నువదలికిందలేదు! మీవాన్నకు చేరదినలు... మీఅన్నా మీవాన్నా చేరి నీపెళ్ళివిషయం ఎంతఎంతటి పవ్యాసాలు! నవ్వువమ్మలే నీలా! మీఅన్న నిన్ను రెండోపెళ్ళివాడికందు కివ్వాలని! మీవాన్నేమా బుద్ధిలేకఇచ్చావనీ!...”

జానకివనిఅయిపోయింది. మావంపహించికున్న నీలదగ్గర జానకి కలవుతీసుకొనిచెళ్ళిపోయింది. — మళ్ళీ మర్నాడువస్తానని వాగ్దానం చేస్తూ.

రంగారావు దీర్ఘంగా నిట్టూర్పుచ్చాడు. ఈమాట లతనిమనసెందుకు బాధించాలో తెలియలేదు. తన మామగారూ, బావమరిడీకలిసి ఇచ్చినకపవ్యాసాలు తనకు తానన్నీ పొట్లో ఇచ్చుకున్నాడు. అప్పుడు తన మనస్సు చాలానిర్మలంగాఉండేది. తనచేసినపనిచెడ్డవన్నీ అందరూఎందుకనరు? పాపం, నీల! తన తండ్రి ఆమాటలన్నవంగతి విన్నతరవార ఆమెగొంతు వినిపించలేదు. ఆమెకుమాత్రం తెలియదా?

ఏపాపానికైవా ప్రతిక్రియకున్నది! దీనికి కనుపించలేదు! రంగారావు తానీమాటలువిన్నపట్టు వటించాడు. ఆరాత్రి భోజనంచేసేటప్పుడు నీల చాలభయభుద్ధిదానిమాదిరిగా కనిపించింది. ఆమె అంతగోలగుడుతుండని రంగారావు వూహించలేదు. కాని ఆమెక్రద్ధవిషయమయి మామూలుకన్న ఎక్కువగాఉన్నది. వెయ్యి చేసినమయంలో నీల చేయిపనికింది.

“యూడు!” అన్నాడురంగారావు అకస్మాత్తుగా. నీల ఆగింది. “నన్ను చూచి ఎందుకట్లాభయపడుతావు! ఆ! వాకన్నీ చేతవపునుకాని భయపెట్టుకుంచేతకాదు. నన్ను చూచి ఇంతపరకస్వరూపజడలేదు!”

నీల తలనందుకొని మెల్లిగా వెళ్ళిపోయింది. మళ్ళీవచ్చినప్పుడు రంగారావు “ఏవ రిప్పుడు వచ్చిన మనిషి?” అన్నాడు.

“మావార్ళికురీ! వాన్నేపాగురాలు!” అన్నది నీల.

“అంతా కులాసాగాఉన్నారా?”

“అ!”

“ఇంతకేమాడటానికావచ్చింది?”

నీల కొంచెంకటవటాయించింది. “మావాన్న రెండుమాడుకోజాల్లో వస్తాడని చెప్పింది!” అన్నది నీల.

“ఉహూ!” అన్నాడు రంగారావు కుర్రావంగా.

ఇంతలో ఏదోపండుగయింది. జానకివచ్చినమర్నాడే రంగారావుమామగారివద్దకుంచి ఉత్తరంవచ్చింది. అయిన మూరైతూ, అల్లుణ్ణి పండుగకుతీసుకొనిపోవటానికి వస్తున్నట్టు.

తనమామగారన్నమాటలు వింటే రంగారావు మరిచిపోయినాడు. అయినరాక అతనికి చాలాసంతోషంగాఉన్నది. మొదటివిశేషం నీల కొంతకాలం పుట్టింట నుఖంగాఉంటుంది. తరువాత తనకు నీలబంధువు కొంతకాలం వదలుతుంది. ఆమెఉండగా అతనికి స్వేచ్ఛలభించేట్టులేదు.

సరిగా సమయానికి మామగారువచ్చాడు. రంగారావు వాడుకతో చాలామర్నాడగామూట్లాడాడు; రీలనుపంపటం తనకేమీ అభ్యంతరంలేదన్నాడు. తనకుమాత్రం కొంచెంపునిశించవ్వాడు. నీకు, నాకూ పని ప్రాధాన్య అనుకున్నాడు మామగారు.

“నువ్వుకూడా రావలసి వాకోరిక!” అన్నాడుమామగారు పైకి.

“ఈపాటికి వీలులేకుండావచ్చింది. ఏబండికిపోతే వీలుగాఉంటుంది?” అన్నాడురంగారావు.

“త్వరగాభోజనాలయిలే వన్నెందుగంటలబండి!”

అంతటితో సంభాషణచాలించి మామగారు కుకూర్తెనుయాడపోయినాడు. రంగారావు తనపనిచేసుకుంటూ కూర్చున్నాడు. అయిదునిమిషాలయింతర్వాత రంగారావు తనమామగారు అలివేగంగా తనగది బిక్కగా వెళ్ళిపోవటంచూచాడు. అతనికాశ్చర్యంగలిగింది. అప్పుడే పదకొందుగంటలు కాపస్తున్నది. మళ్ళీ ఈయనెక్కడికిపోతున్నాడు?

రంగారావు పంటచేయన్న రీలదగ్గరికివెళ్ళాడు.

“మీవాన్న ఎక్కడికిపోతున్నాడు?”

“ఊరికి కాబోలు”

“ఊరికా? ఏచిరు? నిమ్మతీసుకొని పోతానన్నాడే?”

“నేను రానన్నాను.”

“ఏం?”

“నాకిష్టంలేదు.”

రంగారావు కొంచెమలోచించాడు.

“అయితేమాత్రం భోంచేసిపోగూడదూ?”

“అయినాను కోపంచచ్చింది.”

“ఎందుకల్లా?”

రీలమాట్లాడలేదు.

“ఎవరిమీద?”

“నామీదే!”

“ఎందుకని?”

రీలమాట్లాడలేదు.

“పాపం అయినందుకు కోపంలేప్పించావు? నాకు ఇంకోరిక కోపంచచ్చే కష్టంగాఉంటుంది.”

రీల తలఎత్తిచూచింది.

“పోనివ్వండి. అయినమంచిదాడైతే నేను కోపంఎందుకు లేప్పిస్తాను?”

రంగారావుకు అగ్ధంకాని తృప్తికట్టివచ్చింది మనస్సులో. అప్పటి కావినయం అయిపోయింది. తిరిగి అతడు భోజనం చేస్తుండగా నిజంలేట్టింది. ఆకస్మాత్తుగా వేలగది “మాడు” అన్నాడు. అట్లాగేరెండి అతడు భార్యకు వీలవటం. రీల నిలబడ్డది.

“మీవాన్న నేనున్నావు?” అన్నాడు రంగారావు.

“నామీదం చూడలేదన్నాను.”

“ఎందుకని?”

రీల అనుకూనించింది.

“చెప్పరా?” అన్నాడు రంగారావు దీపంగా.

“నీల రంగారావుగారికే సంతోషంతో చూచింది, ఆరే సంవత్సర కాలంతో ఆమెతో ఆమెతో స్వేచ్ఛగా ముట్టాడి ఎరగడు.

“ఎందుకు బోనియ్యండి! ఆయనదగ్గరకొన్ని పాపములున్నాయి.”

“ఏం చేశాడే?”

“నీల రికమకనదది.

“ఎవో అన్నాడు రెండి.” అన్నది చివరకు.

“వాదగ్గర ఎందుకు రాస్తావు? పాపం! ఆయనా నన్ను చూస్తే ఏ కేం నమ్మకం?”

“అదా వాడు ద్వేషం?”

“అయితే ఎందుకు చెప్పా?”

“చెప్పరాదు. భోజనం కానివ్వండి!”

“కానిస్తాను చెప్ప.”

“నన్ను పొరబాటున మీకిచ్చేవాడుట..... ఆయనవల్ల తెలిసిపోతుంటుంది పాపిండుకోకంలేం ఆయనముఖం చూడనద్దీ.”

రంగారావుముఖం గంభీరంగా మారింది. కొంచెం సేపటికి నిశ్చలంగా ముగ్ధుడై.

“ఆయనను మాటలో అబద్ధం ఏమిటి?”

“ఎందుకట్లా అంటాడు? ఆయనకు మరే వ్యక్తి తెలియలేదు.”

“వాకాయనన్న మాట చాలా నిజంగా ఉంది నుమా”

“ఆయనతో మీకెందుకు? మీకాయనెక్కువ? నే నెక్కువ?”

“నీకు కూడా ఆ ఆలోచనలే ఉంటుంది. ఎందుకు దానిపై దృశ్యం? మీవాన్న అన్న మాట నిజమని నీకు తెలియదా?”

“కేవా?... నేను ఆమాట నిజమనుకుంటున్నావా? ఈయన నివారణ ఏం చేయమనుకుంటుందనిరావాలి?”

“నీకు నిజంగా నన్ను చూస్తే ఇష్టమేవా?”

“ఆమెతో గ్రహించలేదు? నేను మిమ్మల్ని చూచి అసహ్యించుకుంటే ఎవరిని చూచి సహించగలను?”

రంగారావు నిట్టూర్పు విడిచాడు.

“నన్ను అడిగిందిరావు? నన్ను చూస్తే నీకట్లా అసహ్యించేదని అనుకుంటావా? నేను మీవాన్నకన్న అయిదేళ్ళు చిన్న.”

“ఏం మాటలు! ఉరుకోండి. ఎవరన్నా చింటే నవ్వుతారు.”

“మరి నన్ను చూస్తే నీకు భయమా? లేకపోతే వాతో ఎందుకు స్వేచ్ఛగా ముట్టాడవు?”

“నాకు బకలే భయం. అలాగా మాట్లాడుతుంటే మీకసహ్యమేకావని.”

“ఆమాటకొస్తే అదీ నిజమే! చూడు ఎంత సేపునింటి మాట్లాడుతున్నావో! ఇప్పుడు కాదులే నీకుని.”

నీల నవ్వుతూ వెనక్కు తిరిగి రెండడుగులు వేసింది.

“చూడు” అన్నాడు రంగారావు.

నీల వెనక్కు తిరిగింది.

“ఏమీలేదులే!” అన్నాడు రంగారావు నవ్వుతూ. నీల నవ్వి వెళ్ళిపోయింది.

దేవి

కుందుక్రి నరసింహారావుగారు

నుకుటలి తరిహాట్టు
చెదరుతుమ్మెదజట్టు
వదలుచావడకట్టు,
చెదరుమాపులగుండె పెకలించినావే
కదలుమాపులమనసు కరిగించినావు.

పలుకుపుప్పొడిపూఁత
తరుకుతెప్పలమూఁత
చిలుకనవ్వులకూఁత
తలఁచితేడే పెదవిలాటించినాడే
వలచివాడే నన్ను వారించినాఁడు.

కాలియందెలపాట
నాలుగన్నులమాట
పాలబుగ్గలయాట
కాలుకదవఁగనీక కట్టివేసినవే,
పూలదండలుచుట్టు పులినువేసినవి,

మొగలితేకులువాడె
తొగరుపెదపులుమాడె
చిగుతాకువసివాడె
నెగటున్పీసార్పు చావేలవచ్చినదే
నగమైన నామేను జలదరించితిది.

చిలుము త్రియపుసాంపు
ముఱిపెంపు తలవంపు
మఱపులేని తలంపు
కరగియారేపు నాకడకునచ్చినదే
మరల నాపెడబుద్ధి మాటిపోయినది.

మాతృదేవత

కల్యాణసింగ్ గారు

‘జననిజన్మభూమిశ్చ స్వర్గాదపి గరియతీ.’

‘జననియో జన్మభూమియోను స్వర్గముకంటెను మానవీయములే.’

లోకమున ‘అమ్మ’యను పదమునకంటె మధురతరమైనది మఱియొకటిలేదు. మనము పెచ్చియురాని ముద్దుపలుకు లామట కారంభించినది మొదలు ప్రాణముపోవువఱకు అనుదినము కష్టములో, సుఖములో ‘అమ్మ’యను పదము నోటినుండి వెలువడనిది యుండలేదు. జాతి పడినప్పుడు ‘అమ్మ’; తెగులు నచ్చినప్పుడు ‘అమ్మ’; కష్టమప్పుడు ‘అమ్మ’; కష్టములో సుఖమప్పుడు ‘అమ్మ’. అమ్మాయని పిలుచుటకు నోచికోసనివానినోరు సారివిహీనమగు దర్శన మురుభూమి.

లోకమున మాతృప్రేమను మించినప్రేమ మఱియొకటి కానరాదు. బిడ్డలకై యుపవాసక్రమములొర్చి నతములు పూజలుసలిపి వరులబిడ్డలనెత్తికొని ముద్దాడి పడరాని తిప్పలుపడి తుదకు పిండోత్పత్తియయినది మొదలు తల్లిపనుకష్టములు చెప్పి శిశ్యముగాదు. గ్రహణములు పట్టినప్పుడు పుట్టఁబోవుబిడ్డకు మొట్టియో తొట్టియో కలుగునని మంచముపై గదలక మెదలక పండుకొనియుండి ఎన్నియో యిక్కట్టులకుఁజేసి గర్భభారమును నవమాసములుమోసి చిన్నారిబిడ్డను ప్రసవించును. అంతటితో తల్లికష్టములు గల్పెక్కునా? బిడ్డ ఆరోగ్యమునకు తాను పథ్యపానములుచేసి, బాలావిష్కరవాదోపాయములు కలుగకుండఁ గాపాడుకొనుచు బిడ్డయొడలు పెచ్చగానున్న నిద్రాహారములుమాని తనజీవితమును భారవోయుచు నల్లారుముద్దుగాఁ జెంచుకొనును.

మాతృప్రేమను వర్ణింప నెవరితరము? చీమ చిలుకుమనిన నెంతయో యలబడి. బిడ్డకు కొంచెము నొప్పితిరిగినచోఁ జెప్పరానిదుఃఖము. అట్లే బిడ్డచేయుపనుల కానందము కూడ. ‘తాతా’యని బిడ్డమాట్లాడుట మొదలుపెట్టుట తల్లికి దేవతాగానమే. పాపాయి తప్పుటకుగులుపెట్టుట మాతకు స్వర్గానందమే. చిట్టితల్లి కొంటెపనులు అమ్మకు హర్షదాయకమే. వరప్రసాదిని జంకనెత్తుకొని ‘చందనూమరావె జాబిల్లిరావె’యని గోరుముద్దల నారగింపఁ జేయుట జననికి మహాప్రీతి. చిన్నారినాయన అక్షరములు నేర్చుకొనుట మాతృదేవతకు పరవ్యతిరేకత్యక్షమే. బంగారుచిట్టికి కీర్త్యువోసి తలదువ్వి తిలకము నవరించి లాగును తొడిగి బడికిపంపించుట కన్న తల్లికి ఎంతతనందమో ఎవరికెఱుక? ఇట్లు పుట్టినదిమొదలు పెద్దయగు వఱకు గాఢప్రేమతోఁజెంది కంటికితెప్పలాగునఁ గాపాడు మాతృదేవతి ఋణమును దీర్చుకొనుట కెవరికసాధ్యము?

పరులకు కొతిపిల్లయయినను దుఃకు బంగారుకూన. విరుసగు జంజువెండుకలు, బిక్క మొగము, దాకనోరు, ఊసరపిట్టలై నను దనబిడ్డఁడు తనకు రత్నాలమూట, వరహాలప్రభు. కాకిపిల్ల కాకిముద్దుకదా! ఇట్టి ప్రేముడిలేనిచో బిడ్డ లోకమునఁ జెరుగుట కవకాశమేడి? ఇతరు

లకు దుష్టఁడైనను, తండ్రికిఁగూడ అనిష్టఁడైనను దల్లికిమాత్రము ప్రేమాన్వదఁడు. దుర్మార్గునియెడనే తల్లికిప్రేమ మొందు. తానెంతపాపియైనను బిడ్డయెడలఁజూపుప్రేమవిషయమున మాత్రము తల్లి నిరపరాధి.

మన కేయూపద రాకుండగాపాడి మనల నెందఱు విడిచినను దానువిడువక మన క్షేమమును గోరునది యొక్కతల్లియే. మనకడుపునిండ సంతృప్తియగు భోజనము పెట్టవలయునన్న దల్లియే పెట్టవలయును. అందువలననే 'అమ్మాయని పిలిచి యన్న మడుగినినోరు కుమ్మరి మనుద్రవ్వినట్టి గుంటర సుమతీ!' యని చెప్పఁబడినది. భోజనవిషయమునదల్లిని మించినవారుండరు.

“పరులతల్లిపెట్టు పరమాన్నమున కన్న
కన్నతల్లిపోయె గంజమేలు.”

పొరుగింటియమ్మ నోటిలోవేసికొనుమని యేదేని గోరంతపదార్థమిచ్చిన దానిని పాపాయికీ దీసికొనిపోవలయును. తనది బీదసితియైనను, ఉన్నదానిలోనే సాధ్యమగు మంచి పదార్థములు పచనముచేసి తనకడుపు కట్టుకొని బిడ్డను బాగుచేయునుదేశము మారకుఁగాక మఱి యెవరికుండును? ఇట్టి తల్లిలేనిబిడ్డ బ్రదుకు నిస్సారముగదా! 'మాతృహీనశతవసమే వృథా' అను వాక్యమొక సత్యమైనది? 'తల్లికంటెను వేఱుడై వంటుగలదే' యని చెప్పటలో సరిశయోక్తి కింది త్తయిననుగలదా?

ఇట్టిప్రేమ మానవులలో మాత్రమేకాక పశుపక్ష్యాదులయందును గాన్పించుచున్నది. తాను మృత్యువువాఁడనుచున్నప్పుడుకూడ గోమార వ్యాఘ్రమునుజేడి లేగదూడను ఒక్కమాఱు కన్నులారఁజూచి కడుపునిండఁ బాలిచ్చుటకు గంతునఁబోయి బిడ్డనుజూచుకొని బిడ్డప్రపంచమున బ్రదుకుటకుఁదగిన సీతులను బోధించుకొనలేదా? తనధనము, తనసర్వస్వము, తుదకుఁ దనజీవనముపోయిననునరియే బిడ్డ క్షేమముగానుండవలయుననియే మార యభిలాషము. ఇట్టి నిర్మలప్రేమ లోకమున మఱియెచ్చటనైనను జూడఁగలమా?

ఒకప్పుడు దేశమంతయు అరిష్టపూరితమైనందున. పురోహితుఁడు దేవతలను బ్రార్థించెను. రాజునకుఁబ్రయతమమైన వారిని బలియిచ్చినదేశము సుఖిక్షమగునని దేవతలు చెప్పిరి. పురోహితుఁడు రాజకుమారుని దీసికొనిపోయెను. తనకుఁబ్రయతమమైన వారెవరిని రాజుని వృథాఁడడిగెను. బిడ్డయు, భార్యయు సమానులేయని యారఁడనెను. బిడ్డను బలియిచ్చుటకు సిద్ధముగానుండఁగాఁ దల్లి పరుగుపరుగునఁబోయి “భూపతిఁ బ్రయతమమైన దానను నేనుగాని నాబిడ్డకాఁడు” అనుచు దేవతలకుఁ దానే బలియయ్యెను. చూచితిరా మాతృప్రేమ యెట్టిదో!

బిడ్డను సన్మార్గమునఁబెట్టుటకుఁ దండ్రికంటె దల్లి కవకాశమెక్కువగలదు. దినమెల్లఁ గష్టపడివనిచేసి అస్సరుస్సరినివచ్చు తండ్రికంటెదల్లికి—ఇంటనుండి తనబిడ్డని భావ్యభ్యు

ధనుమే నోకకల్యాణముగ నెంచు తల్లికి—జన్మ నాటినుండి బిడ్డను బాగుచేయుటకు సద్గుణములు నేర్పుటకుఁదల్లి కవకాశమెప్పుడు శివాశమహావీరుఁడగుటకుఁ గారణమేమి? దిన్న నాటినుండి ఆరసిమార జీతభాయి ఆరసికి శ్రీరామచంద్రాదిమహాపురుషుల దివ్యచారిత్రములను డగ్గుపాలతోఁ గంగరించి భోయుటయే

మొక్కొక్కప్పుడు తెలివితేటలుగలతల్లి తండ్రి లేనిలోటును గూడఁదీర్చును. అట్టిదానికి దాదాభాయి నోరోజీల తపితములు, వీరిరువురికిని జనకులు విన్న నాటనేగిరి. అప్పటినుండి వారితల్లులే వేదవారై నను గట్టములు వడి తమ బిడ్డలను జదివించి సన్మార్గమున నడిపించిరి. వారిరువురును దుడకు మహాపురుషులైరి. ముత్తుస్వామిఅయ్యరు న్యాయమూర్తియై మహాభ్యాతిఁబడినను. దాదాభాయి నోరోజీ దేశభక్తాగ్రేనరుఁడయి భారతపితానుహాడయ్యెను.

మాతృభక్తిని గూర్చిన విదర్శనములు పురాణములలోను చెక్కుగలవు. పరశురాముడు తనతండ్రియొక్కానుసారము తల్లినిజంపి తిరిగి తండ్రియేదేవివరము వేడుముఁగాఁ దనతల్లివేదప్రసాదించుమనియెను. గరుత్మాతుఁడు తనతల్లి వినత దాన్యవిమోచనము చేయుటకు నర్విగమునకుఁబోయి మహాకష్టముతో అమృతకలశమును దెచ్చెను. కొశికుఁడను బ్రాహ్మణుఁడు తల్లిపండ్లులను బూజింపకపోగా నొకపతివ్రతహితోపదేశము ననుసరించి ధర్మవ్యాధుని కడకు వెళ్ళగా నాతఁడు భూసురునికి మాతాపితృపూజనుగూర్చి బోధించినట్లు చెప్పఁబడి యున్నది.

అన్ని కథలను జదివివను బ్రయోజనములేదు. 'మాతృదేవోభవ'యను వాక్యము యొకటి కవశ్యమృగదేయము. ప్రతిమానవుఁడను మాతృదేవతను భక్తిపూర్వకముగా నారాధించుట కర్తవ్యము. కల్యాణప్రదము. కమలయస్వర్గహార్యాననోహణమునకుఁ బ్రథమ సోపానము.

ఈ త చెట్టు శిరోమణి వారణాసి గంగాధర శాస్త్రి గారు

అతనికి నోక్కనీడమన్నట్లు నీడు	కలరవమొనర్చు నీచాటకై రములను
శిరముపై వేసవేల్లాండ్లు చెలఁగెయ్యండె	బరులు హింసించకుండఁ గాపాడఁదలంచి
జటకనంసారముల నిన్ని జక్కఁబెట్ట	తీవ్రకంటకశరసముక్కిర మొన
నోరదోక్షిణ్యమూర్తివో యీతచెట్ట!	నీడునెలవునఁజేర్చితే నేర్పుమీర.
కడువోళాలలేలేదు నీకడనుజాడఁ	సాధువులైన నీనీడజాతిములను
దనకుదొందిన యున్న తత్వంబులేదు	బోషణమొనర్చు నదృద్ధి వోడముటఁగన
ఎల్లుభరియించుచుంటివో యెఱుఁగరాదు	నిన్ను జాతిపముడరణేచ్చ నీకుఁ
వల్లుపురువహింపఁదగు కుటుంబములనీవు.	దవీలిస్టులుతోచెడుఁ దరువరంస!

మెనురు రాజభవనము.
దవరానికలయందు దీపములచే అలంకరింపబడినప్పటిదృశ్యము.

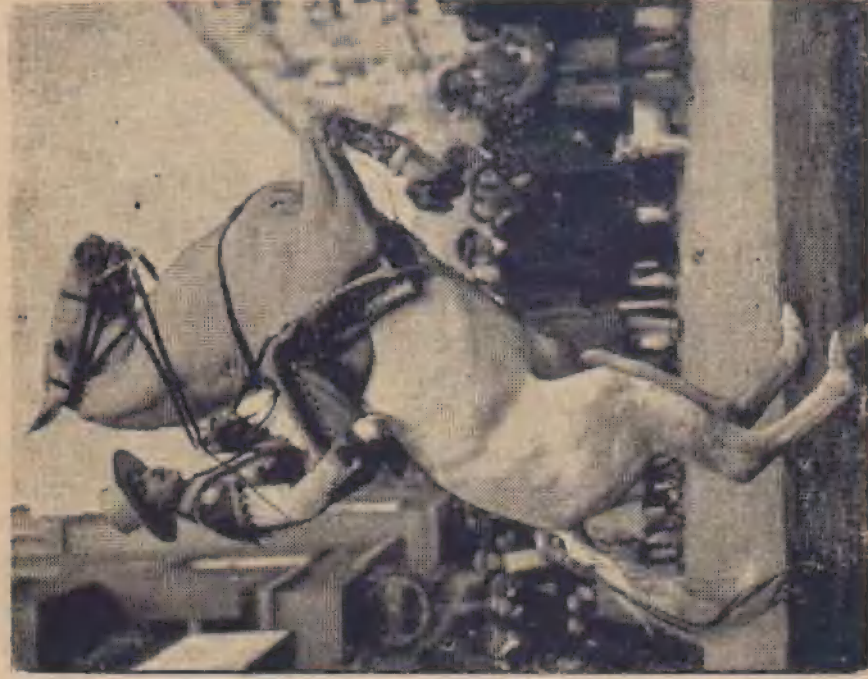

మెనురుకోటగుమ్మము: దవరానికలయందు దీపములచే అలంకరింపబడినప్పటి
దృశ్యము.

—ఛాయాచిత్రగ్రాహకులు: జి. అన్నాశేరావుగారు.

ద రోపి య సు ప్రీ నా బ్య వి న్య న ము

న ప్ర ము తో న మ త్కా ర ము

ఉ స రు

౪. వి. సీతా రామయ్య గారు వ్రాసిన,

అధికారం రాగానే కట్టుతిరిగిపోతాయి ఎంతకయినా సరే. ఇక ఎప్పుడూ కూడా ఆరేంథంగా వుంటున్న నమకుంటాడు మానవుడు. ఏదిథంగావచ్చినో అవిథంగానే పోతుందన్న సంగతి గుర్తించడు.

*

*

*

తేర్చుకుగదా అని చెప్పుకోవచ్చుంది ముగిలి పాపం.

*

*

*

అందరూ ముగిలినట్లుంటారు. దాని అనుబంధం మేము యంతరీ లేకదు. యాదైవపుంటాయి. దానికోసం ముగిలిన గాని, ముగిలుగా వలేదు. అనుబంధపు రేఖరయినా వున్నాలో లేదో కూడా సందేహం. ఏకాకి అని చెప్పొచ్చు. ఇ సీకి వదు మెళ్ళ మారంలో తన్న వల్ల ముందవచ్చుంది చింతిదిగురు ముగిలినానికి. ఏదో మోహంలా ఉన్నట్లున్నా నే నెండుకోసాలు కాలక్షేపం చేయవచ్చుగదా అని. చదువు ముందలమధ్య యంతరీ వచ్చుచే గీతం చింతో అచిగురు.

హాలోకాలు పెట్టి పెట్టడంతోనే మార్పులు కంట్రాక్టు రుసుమాస్తావట్టుకోవ్వాడో 'కానీ' తెన్నుని. తిరుగుతూ ఆ మేల్ దాని వద్ద అవిధంగా అటుంచే తీసికోటానికి వీటికి వాళ్ళు లేదు నిజానికి. కాని యానయిన రెండు నవాదింది అతలెదిరుసుకున్నాను ముందలించగల్గినకాదు? ఏకాకి కనుమూసి అప్పుడుగానో యెన్ను మంటే వార్షికెవరికి అర్థం కాకుండా ఇంగ్లీషులో భణు తెగి లేటు లెక్కర్ల వ్యగల కార్మిక నాయకు లనేకమంది. ఇటువంటివి మయంగనక యెక్కడయినా లేట్టిస్తే భద్రమ పైకిలే మీద దాటిపోతారు.

తనదగ్గర కానీ అయినా లేదని చెప్పింది ముగిలి, కొంచెం అమ్ముకుని యిస్తానని. బ్రతికివుండింది. అప్పుడు కోరికలమంచి కూడా సీట్లూ కూడా లేకుండా కోరిక చిగురు దీపంగా యేడ్చింది. చిగురుకోరిక ముగిలు అకీ ముగిలు తెగిలి కోర్కె పోయిన గాయలు చూసింది. 'చిగురుకొంచెం అమ్ముకోగానే తన్నుకుండా యిస్తా నాయనా!' అని ఆక్రోశించింది. 'ఎక్కు లేదు సలిమండని. కనికరించాలి' అని ప్రాణియవద్దని. వేట తెగే కటిక వాడికా జాలి! ఒకప్పుడు వాడికయినా కలుగుతుండేమా!

'ఏదావులే యీ వేమలు నాదగ్గర పనికిరా'వన్నాడు. 'అవసరం గా తన్నులుంటాయి. తే కానీ' అని గద్దించాడు. కళ్ళు అరచేకాడు. చొక్కా చేతులు వనక్కిలా గాడు. పొంకరించాడు. తేలు తేలాడు నానాగడలిడ చేకాడు.

దీపంగా యేడుస్తూ అట్లానే ముందుంది ముగిలి వలుకుతూ. కాలమన్న రీడి అసలెలా పో చిగురు తల్లి మీద వకతన్ను తన్నాడు గుమాస్తా. అది యెగిరెళ్ళి మరుగుకాలవలో పడిపోయింది. కోడ్డంతా చిగురు మయ్యి, అంతటికో పోలేరు గుమాస్తాకోపం. ముగిలి బాట్టుపట్టుకొని జరజర యీడ్చాడు అకంఠ రోడ్డు మీద. ముగిలి చేతులూ కాళ్ళూ బాట్టుపట్టుకొని రక్తమయమయింది. ఎలుగెత్తి యేడుస్తుంది ముగిలి.

'క్యాకరర పాపా'కుంపన్నావ్ అంటూ పక సా పాలోచ్చాడు. నలుగురూ కూగారు. ముగిలి వచ్చి నిలువబడ్డాడు గుమాస్తా. కోపం మాత్రం అతడి వదిలింది కాదు. పదిమందీకలిసి యెడ్డర్ని చేర్చుకు గాని వద్దకు తీసుకపోయారు. మట్టిలో కలిసిపోయిన అచిగురు కొంతవరకు తనయూల్లో పాగు చేసి ముగిలి చేయబట్టుకొని ముందు నడచాడు సా పా. చేర్చుకు గాని పాపిడ్డామని.

*

*

*

ఎటువంటి కఠినమృదయుడికయినా కంటపీరులేప్పిస్తుంది ముఖిద్వ్యశ్యం. చేర్చునుగారుమాత్రం తోగక
కుండా నిశ్చలంగా కూర్చున్నాడు మట్టకాల్పుకుంటూ. చేర్చునుగారితో మాట్లాడుతూ కూర్చున్న వారి
మిత్రుడుమాత్రం నిర్ధారణతోయాడు. కళ్ళవెంటనే నీరు గీరునతిగింది. దయారసప్రాసితమయివది మానవహృ
యం. గుమాస్తాకు నాలుగురూపాయలు జల్మవానే ఆది ముఖిలికిప్పిస్తే బాగుంటుందని మనవిచేశాడు.
సాహెబు మొదలయినవారంతా 'భేష్' అన్నారు. కాని స్నేహితుడిసలహామాత్రం తోనే 'అలా'చిస్తారే.
చక్కండి'అన్నారు చేర్చునుగారు. చేర్చునుగారుగతాఅని యేకోచెప్పుకోవచ్చింది ముఖియేడుస్తూ, 'గౌల
చేయకపోవే' అన్నారు ముఖిలితో చేర్చునుగారు కలిసంగా.

అప్పటికే ఏవో గొల్లగ పేగోటిగిందిముఖిలి. గుమాస్తాదానివంక లింకంగామారాడు తనతాత్కాలిక
జయానికి. ముఖిలికొట్టుకుంది. 'నాలుగంటిమనలిదాన్ని కొట్టిన నీచేతులెన్నాళ్లుంటుందేరా' అనితిట్టింది.
భృశినిబులుటకుతీసుకుదామ్మని చేర్చునుగారుకోప్పడ్డారు. వారిమందే ఆసాహెబు-బట్టుపనిచేసుకుంటే
ఆసాహెబు-వకరూపాయి తనవెప్పుకోటులేబులోమంచితీసి దానిచేతిలోపెట్టి బులుటకుతీసుకుపోయాడు.
అందరూచెప్పిపోయారు చేర్చునుగారిప్రసర్రనకు నిరసనకాపుతూ. ఆయనయిబ్బందులేమిటో?

కాలచక్రం గీరునతిరుగుతోంది. కింకరుడే రాకతూన్నాడు. రాకే కింకరుడౌతున్నాడు. ఏనాటి
లేదిమాట్లాడరగాలో అది అవిధంగా జరగకపోవడమే!

ప్రజలంతా చెప్పుకో మొదలెట్టారు వకరీదమనలిదానికి. బాటరీలో లక్షరూపాయలొచ్చాయటని.
అయినలిదవరాఅని విచారణచేస్తే అనాడు మాక్కాటునుమాస్తాచేతిలో చెబులుతిన్న చింతచిగురుఅమ్మకునే
ముఖిలేనని తెలిసింది.

అనాడు సాహెబిచ్చివయాపాయితో బాటరీటిక్కటాకటికొన్నది. భగవంతుడు లక్షరూపాయల
లనుగ్రహించాడు దిక్కులేని అరీదమనలిదానికి.

మళ్ళీ బస్తీకవచ్చిందిముఖిలి. చింతచిగురుమ్మకోటానికిగాడు. మొక్కుబట్టునగైరాలు తీర్చుకోటానికి.
నోవలో తానానాడు చెబులుతిన్నస్థలందగ్గర చక్కయ్యింజింది. ముందువదిలోన్ననంచేకే మరేబయలు
జేరాలమకొని పోగిపోయింది.

నీళ్ళలోదిగి వకబుటకనేకేంకోలేడో బ్రాహ్మ జోకడునంకల్పం ఆరంభించాడు. ఎవరయితే శేమి
లెమ్మని ముఖిలి బ్రాహ్మడు చెప్పినట్లులేస్తుంది. బ్రాహ్మడు అటూయటూ దిక్కులుయాస్తూ మొత్తంమీద
సంకల్పం అయిందనిపించాడు. చివరకే దక్షిణేష్వరచ్చిందిముఖిలి. 'పిల్లలుగలవాణ్ణి. అమ్మా! కనికరించాలి'
అన్నాడు దీనంగా. ముఖిలి పైకేయాచింది. నిర్ధారణచేడిపోయింది. బ్రాహ్మడు చాచినచేయితీశాడు. చేర్చును
గారుఅన్నది అప్రయత్నంగా. పదిరూపాయలతని చేతిలోపెట్టి చెప్పిపోయింది గవచిగా.

అనాడట్లాజరిగినతర్వాత చేర్చునుగారిమీద విశ్వాసరాహిత్యతీర్మానం రావడం, తనవననిబలుపుకోటా
నికీ అంతారగలేనుమని యావిధంగా నీరుకాసులుపట్టివీరికిరావడం వగైరావిషయాలు ముఖిలికేత్రీత్ర.

దోషలో సాహసోపాకడు కన్పించాడు ముగిరికి. ఒకరినొకరుగుర్తించారు. ముగిరి తనకథలంతా చెప్పింది. చివరేయిలకనిపేరలు 'వ్యాంకి'లో తేలివట్లుగా కూడా చెప్పింది. చచ్చివచ్చాడు సాహసం. కాదు ప్రయ్యోగమందియికిరి, అవంకాశ్రుప్రలురాలమ్మా విశ్వరూపాడు సాహసం.

* * *

దేవాలయందాపుకువచ్చిందిముగిరి. శోభకులెండువైపులా ముష్టివాళ్లుకూర్చున్నారు. వికలాంగులు, వికృతాంగులు, స్రుద్ధివారు మొదలయిన అనేకరకాలవారు గోలగాకేకలువేస్తూ కచ్చేపోయేవారిని యాచిస్తున్నారు. ఒక్కొక్కరికీ ఆదాదేదా యిమ్మాపన్నున్నది ముగిరి. 'అమ్మా' అని రెండు మొండిచేతులుచూచాడు పోతుంటివాడు, 'ఎందువలన నీచేతుల్నిట్లాఅడువయి' అని అడుగుతూ ఆతనిముఖంవంకచూకి స్తంభించిపోయింది ముగిరి. వాడుకూడా చకితుడయిపోయాడు. తనమొండిచేతుల్ని చెనక్కితీసుకున్నాడు. అచేత్యకు పోగానే తనను వ్రశ్యంగంలోనుంచి తీసివేశారనీ, తరువాత తానొకముద్రాలయంలో చనివేస్తుండగా పక్షవాడు తనచేతులు యంత్రంలోపడి నలిగిపోయినాయనీ దానిమీద ముద్రాలయాధికారులు తననుచనిలోనుంచి తొలగించారనీ చెప్పుకోవచ్చాడు కళ్ళవెంటడి నీరుకారుస్తూ. ముగిరికిగూడా కళ్ళవెంటడి నీళ్ళువచ్చియ్యాయి. రొండినుంచి ఒక ఇరవైయాపాయాలు తీసియిచ్చిందివాడికి. ఏమోచెప్పబోయాడు. ఇంతలో దేవాలయంలోకి అదృశ్యమయిపోయింది ముగిరి. వాడుకూడా ముగిరిపోయిన నిక్కేమాస్తూ నిలువబడిపోయాడు ప్రతిమమదిరి.

శారదాగమము

శ్రీమతి కొరప్రాలు వేంకటరంగమ్మనాడు

పృథ్వి కొకవింతకాంతిని పొందువరచి
సలిలముఁకును నైర్మల్యసరణిఁగూర్చి
పావకుని నూత్ని కాంతుల పట్టుజేసి
నవనునకు మృదుగోర్పులు పదిలబరచి
విగతజలధరనుగు వ్యోమవిధినిండి
చంద్రకాంతి దువ్వలువపై చెఱఁగుబార
తారహారంబులు రముపై తాండవింప
చారుఘనసారచందనచర్చమెరయ
వికచననమల్లికాదామనిధివమమర
కాశేసుమచూమరంబులు గ్రాలుచుండ
హంససారిసానంబు లలరుచుండ
కమలకల్పార్థై రవిగిరిమమెఱయ
మధురసంగీతమల్పదమహిమదనర.
చివురుకెంగేలుపై వేడ్క చెన్నుమీరు

బాలభాస్కరుకరకాంతి పరిధవింప
బ్రహ్మవంశ్యులు వేదతత్వరతమెలఁగ
రాజరాజులు సీరాజరాజిసౌనఁగ
వసుధ నవరత్నమాలలు వైశ్యులిడగ
నిత్యవరచర్యసేవకు త్నైఱపుచుండ
విల్లుచమ్ములుపట్టుకు వేడ్కమీర
బాలబాలిక లట బరాలరులుసేయ
నెచటఁజూచిన సీపూజ లెనఁగుచుండ
నెచటఁజూచిన సీమూర్తి యలరుచుండ
నెచటఁగాంచిన సీశక్తి యమరుచుండ
విశ్వమంతయు పీవడై వెఱగుచుండి
భారతీయుల కళలసాభాగ్యమిడగ
అరుగుదెంచెనుమాత! ఓయమ్మతపూత!
శారదాదేవి! నీకిదే స్వాగతంబు.

మాదనరాపంతులు

జంతులంతటిబుమలు వింతగొల్పు
దుస్తులన్ దాల్చి ఘనవిరమూర్తులట్ల
విలువంబుల చేబూని వెంటనంట
తాత 'మూర్ఖాని'కిచ్చిన పాతధోతి;
తల్లిడి పెల్లికి 'పాపి' నరిగి పెల్ల;
పుట్టిపోయినకుట్టున్న పురిటినిటి
దరిగి పేటంచులగుడ్డ; సంతరించి,
కోనాస్తియిస్కూలు చదివెనే నాను, తాను
కోర కుట్టించుకొనియున్న కోటదాల్చి,
భార్య కోరించులినీమంతకార్యమపును
తూర్పుచుటలుమఱచిన దొంతికట్ట
చేతఁబూనుచు నోటనుచుట్టమీటి
మధ్యమధ్యనుకుట్టల మందలించి
చిల్లజల్లులు తన్నేమి సేయుననుచు
తీవిపెంబొంద పండుగ యీవికొఱకు
పయలుదేరెను 'దనరా' పంతులయ్య.

రేపుమాపనివేవక నవ్వుడపుడె
చాలుననుదాక పరవోలు రాలుకొఱకు
గ్రామదేవాలయంబుల కడకునేగి
భక్తి దైవారాధ్యముల్ పాడఁజేయు.
“పవ్వుజెల్లాలు తెండని;—పంతులకును
రూకలిమ్మని;—జయమాను మీశటంచు”
బాలడివెన లింటింట పాదుకొల్చి
చనును దనరాను యెట్టులో నాగనంపి.

విజయదశమన నేటిదో? విలువంబు
లేటికో? దేశమంతట నేటయేట

అబ్బరాజు వేంకటరంగారావుగారు
నేల యీసంబరంబులగోలలంచు?
సుంతయోచింప జాతమ స్వాంతమందు!

ఏలయోచించు? నాతని కేమిబోటు?
చేతభత్యాలుతగ్గునా? జీవితంపు
శకటచక్రాలు ముక్కలై పాగికున్నై?
'అన్నగిరప్రాణ' యని మున్ను వినెనుగాదె!

వీర క్షమువెచ్చించి విజయస్వజము
దేశదేశాలనెలకొల్పి దేశమెల్ల
సంతపంబున నుప్పొంగునమయమద్ది.

అదులజెండాడి స్వాతంత్ర్యసారమెల్ల
జాజుజాజుకు జబ్బున జాజుగాగ
కొప్పిరోజుచు జాజున రోజులవ్వె.

చివికేక్కిరించి శల్యానోష్ణయగుచు
దాస్యభారంబుచేగ్రుంకు తల్లిగాంచి
కంటతడివెట్ట 'నోచని' కాలమిద్ది.

దేశకాలాలమార్పుల తెన్నుబోక
నాటికథలను తాతల నాడెమఱచి
విజయవీరులస్మరణంబు విస్మరించి,
పాడుకాసులకోస మీపంతులయ్య
ప్రాతయాచారమని పైకి బలుకుచుండి
యూరియూరికి నింటింటి కుటుంబుండె—

చదువులంబట్టి విజ్ఞానసారముందు
శేరుపిండికి రొట్ట లేనూర్లువచ్చు?

భావకుసుమములు

గ చ యి త

ఆ కుం డి

స త్య నా రా య న గా రు

* *

*

మిత్రమా! పంకిలముల్లో పెరిగినవని దక్షిణాగ్రంజితంబులగు పద్మంబుల పరిత్యజింతువా?—దివ్య శక్తిసంపన్నులగు ధీమంతుల ప్రవర్తనములలో స్వల్ప దోషములున్నవని వారి యమూల్యోపదేశముల నభిక్షేపింపకుము.

భోగపరాయణా! తమ సర్వస్వమును భారవోసి పరోపకారమునకై పాటుపడుచున్నవారినిజూచి వెట్టిమొగములని పరహాసించుచుంటివా? బురద గుంటలో ముముకలేదని మానవులజూచి సూకరము చాలినొందుచున్నదికదా!

సోదరా! నీముఖమందముగలేదని యద్వమును దూరిన నేమిలాభము?—నీ యోగ్యతాయోగ్యతల ప్రతిబింబములగు లోకులను నీచులని నిందింపకుము.

మానవుడు సుందరుడు. అతనిజ్ఞాన మంతకంటెను సుందరమైనది; కాని సత్త్వనర్తనముకంటె సుందరమైన దీప్తిపంచమున నేమున్నది?

మనలేలంపులప్రకారము కార్యములు జరుగవలెనని యెదురుచూచుట భగవంతుడు మనకంటె బుద్ధి మంతుడుకాదని తలచుటకంటె వేరుకాదు.

ఫలవంతమగు వృక్షమునకే పాంథులగాలవిసురులు; పరోపకారశీలునకే పామరజనదూమాలు!—ఇవి పూర్వజన్మకర్మఫలిరములు కాబోలును!

రాక్షసకృత్యాలు

కె. కుటుంబ రావు గారు

౧

గణపతికి మేనమామగారింట్లో అడుగుపెట్టేదామట అమరవంశం కాని అర్థిప్రాయాలున్నై. ఉన్న అర్థి ప్రాయాలేమో చాలాదృఢంగా కూడాఉన్నై.

మొదటిసంగతి అతనికి స్త్రీనిచూస్తే గౌరవం లేదు. అతనికి ప్రేమలో నమ్మకంలేదు. వివాహం ఇష్టంలేదు. పెళ్లిచేసుకోటం, పిల్లలనుకనటంకంటే నీచమైనవనిలేదు. అతని దృఢమైననమ్మకం. పిల్లలను కంటుంది కనుకనే స్త్రీ అతని దృష్టిలో లోకువై పోయింది.

లేకపోతే పురుషుల్రంగారి రొండోఅమ్మాయి మణిని అతనికిచ్చిఉంచవలసింది. ఆయనకిద్దరాడ పిల్లలూ, ఒకలక్షయోపాశులకస్త్రీ, అమితమైన పెంక తనం తప్ప చెప్పుకోదగినవేలేవు. ఆయన కంఠతట్టితే అంత. అకస్మాత్తుగా ఆయనకు గణపతి మణిని చేసు కుంటే తన సగంకస్త్రీకి యజమాని అయ్యేవాడుకదా, దాన్నికూడా ప్రతంజోపం లోనేకాకుకదా, అతనికి తప్పకుండా ఇప్పటికైనా సగంకస్త్రీఇచ్చి ఇంట్లో ఉంచుకోవలసిందే అని తట్టింది ఒకకోణన. అలాగే గణపతికి ఉత్తరంచెట్టింది. మూడోకోణన గణపతి దిగాడు.

మొందు గణపతికి ఇంట్లో అడుగుపెట్టగానే మణి కనబడ్డది. మణికి పదిహేకోవీకు. రజస్వలాలయి రొండుసంవత్సరాలయింది. కాని కావరానికింకా పోలేదు. గణపతి మణినిచూసి అప్పటికి చాలాకాలం ఆయింది. ఇప్పుడా మేను చూడగానే అతనికి అక్క ర్యం కలిగింది. మణి అంతబాగుంటుందని అతని కన్నుమూ తట్టలేదు. ఆభారం అప్పటికంతటితో పోయింది.

గణపతికి మేనమామ నుంచి అతిద్రవ్యం ఇచ్చాడు. ఇద్దరూ సంపాదవిషయాలూ ముట్టాడుకున్నారు.

ఇంట్లోకూడా గణపతికి వేరే ఒకగది ఉండటం అలవాటు. అందుకని అతను మేడమీద ఏదైనాగది భారీగాఉంటే ఆక్రమించుకుందామని బయట వేరాడు. మణి పెంటవచ్చింది, అసలు మణి అన్నది వైన ఒకచక్కనిగది ఉందని.

మెట్లెక్కుకూ గణపతి "మామయ్యకు ఇంటి దివి యం ఇంకేద్రధరేదే? ఈ మెట్లచక్కన వాలుగు రూపాయలుఖర్చుచేసి అడ్డంకట్టించరామా? ఎవరైనా పడిపోలేకంద?" అన్నాడు.

"మాకందరికీ అలవాటే!" అన్నది మణి. మణి చెప్పిన గది మెట్లకుఎదురుగానే గజం దూరంలోఉంది.

"చాలా బాగాఉంది గది కాస్తబాగుచేస్తే!" అన్నాడు గణపతి.

"నేను బాగుచేస్తాను బావా!" అన్నది మణి.

మణి గదికుద్రంగాడొడ్చి బాగుచేసేలోపల గణ పతి ఎక్కణ్ణింకో రొండుకుర్చీలూ ఒకబల్లా పట్టు కొచ్చాడు. గణపతికి గది అమరింది.

"బాగానేఉంది. కిందిదిని కేకపెడితే చచ్చన వినిపిస్తుంది. నేనిక్కణ్ణించి చెట్టేలోపల ఇల్లుకొంత మరమ్మతుచేసి మరీపోతాను... కిందికిపోదాం చూడ" అన్నాడు గణపతి. అతనికి మేనమామ ఉద్దేశం తెలియ, ఆయనచెప్పలేదు, అత ననుకోటం ఒకసెలకోణాయింది తిరిగి ఇంటికిపోదామని, ఇదొకచిద్రమైన పెంకుకమని అతనికి తెలియ.

౨

గణపతికి కాలంగడిచిన కొద్దీ తనలో తనకు నమ్మ కం తగ్గటం ప్రారంభించింది. మొదటమొదట అతను నమ్మకపోయినాడు కానీ అతనిలో ఒకచిద్రమైన మార్పుకలగటం మొదలుపెట్టింది. నిజంగా మణి తన్నాకర్షిస్తున్నదంటే అతనికి నమ్మకంకంగలేదు.

కాని ఆమెమహాస్త్రే తనకు కలుగుచున్నవికారం ఆకర్షణకాకపోలే ఏమిటి? తన్నుత్రే ఆకర్షించటమేమిటి? ఆఆకర్షణ తనమనస్సుకు అనవ్యక్తరం కాకపోగా చాలా ఉత్సాహకరంగా ఉండటమేమిటి? నిజంగా స్త్రీ తననుకున్నంత చెడ్డదికాదేమో మణిలో ఏమీ చెడున్నట్టు కనపడలేదు. తనకు స్త్రీని గురించి ఏమీ తెలిదని గ్రహించాడతను.

అయినా మణికి తనకూ ఏంసంబంధం? మణి ఒకరి సాత్తయిపోయింది. ఆమాటఆమకుంటే ఆతనికి చాలా కష్టం కలిగింది. తనలోపంలేకుండా ఆతను సాధ్యమైనంతవరకు మణిని తప్పించుచుతిరిగేవాడు. మణి ఎక్కడవస్తుందోనని భయంకూడా ఉండేది. కాని తీరా వచ్చిందరవారే ఆతనిమనస్సు ఆవశ్యమైపోయ్యేది. మణి తన వెదురుగాకూర్చుని ఏర్పాటుకొని మూట్లాడుతుంటే వినటంవల్ల సాపం ఏమిటి పోనిమ్మమకునేవాడు కాని ఆమె అవతలికిపోయినతరవాత మణి రాకుండాఉంటే మనస్సెంతకాంతంగా ఉండేదనిపించేది. ఎప్పుడోవదిచి అసహించుకున్న ప్రణయకథలన్నీ ఆతనికిప్పుడు బాపకంవస్తుండేవి. ఇటువంటి చిన్న చిన్న చిరుకులతో ఆతని హృదయంరగులుకోటం మొదలుపెట్టింది. ఆమంటను మణి బాపకు ఆనేక విధాల సహాయంచేస్తూ ఆజ్ఞంపోసి పెద్దబాబులాగా చెయ్యటం మొదలుపెట్టింది.

ఆతనప్పుడు మణి నెండుకుచేసుకోలేదు? ఈశవిరిలో అన్నీ పొరపాట్లే కనిపిస్తాయే? ఆప్పుడప్పుడు గగనపరి "ఇక ఈఇంట్లో ఎంతకాలమా నిలవలేను!" అనుకునేవాడు.

గగనపరి మేనమామగారింటికివచ్చి నెలరోజులైంది. ఒకరోజున ఆతనికి వల్లు తెలియని జ్వరంవచ్చింది. మణి ఉపచారంచేస్తూవచ్చింది. మణికి కావలసినంత స్వతంత్రం. ఆమెబాపతో స్వేచ్ఛగా చూట్లాడుకున్నందుకు ఎవరూ తప్పుపట్టలేదు. గగనపరి రొండుమూడు రోజుల్లో సహజసిరికివచ్చాడు.

తరవాత సరిగా వారంలోజాలకు కాబోలు మణి ధర్మ ఆకస్మాత్తుగా మరణించినవార్త వచ్చింది.

3

ఈదుఃఖంలో గగనపరిని గమనించిన చారెవరూ లేరు. అతనిప్పుడకాలం గదిలోగడవటం మొదలుపెట్టాడు. మొదటమొదట అతని ఆలోచనలు మణి మీదనే ఉన్నై. మణిధర్మపాపటం తనతన్నే వనిపించిందని. తనెప్పుడోచేసిన నుకర్మను మెచ్చుకుని భగవంతుడు మణికి తనకూ మధ్యధర్మమే తీసేశాడు. కాని తనుమణిని ఈనీతిలో వివాహంచేసుకోగలడా? ఉత్తది! మణి ఇప్పుడు విధవ. నిన్నటిమణికాదు. తనకు విధవావివాహాలు ఎన్నటికి ఇష్టంకావు. ఇకచేసుకుంటే మణికోసం చేసుకోవాలికాని అయినా దీనికంత ఆలోచన ఎందుకు? మణిని తనెన్నటికి చేసుకోలేడు. ఆనంభవం. అతని కంఠవరకు రూఢిగా తెలుసు.

మణిసంగతి ఏమవుతుంది? ఏమవుతుంది? తన చనిపోయిన చెల్లెలు సావిత్రికైనట్టే అవుతుంది. ఎందువల్లో అతనికి సావిత్రి విధవైవచ్చుడింత కష్టంగాలేదు? ఆతనప్పుడు మనిషికాదు. రాక్షసుడు. సావిత్రికి సాపం కేకఖండనంచేశాడు. తన బలవంతంలేకపోలే ఆమని తనకంటేని మిగిలినవారు చెయ్యనిచ్చేవారు కాదు. ఆరాక్షసకృత్యానికి తనేకారణం. అహ! భగవంతుడా!

ఆది తలచుకోగానే గగనపరినుండే బద్దలయిపోయింది. కళ్ళవంట నీరుకారటం మొదలుపెట్టింది. సంవత్సరంకింద అతనిలో అంతరాక్షసత్వం ఉంది కాబోలు. సావిత్రిలోపల తన్నుచూసి ఎంతభయపడ్డో! ఏమనుకుందో! గగనపరివక్కమీద పోర్లాచదుకుని ఏడవటం మొదలుపెట్టాడు. ఆదుఃఖం ఎంతకూతెగలేదు. సావిత్రి చావుకూ బైధవ్యానికి ఏమీ సంబంధంలేదు. కాని ఆమెవచ్చిపోవటం అతనికి ఉపశమనం చెయ్యకపోగా దుఃఖకారణమైంది. ఆచావుక్కుడా తనే కారణం. తనీశుపంచంలో పుట్టకపోలే ఇంత రాక్షసకృత్యాలు జరగవు. ఇప్పుడేమిచేస్తే తనసాపం మరిహరం అవుతుంది? ఏంపరిహరంకాకపోలే? ఆది తన్నుదహించినా సాపంలేదు!

అసాధారణం గణపతిరత్నం తక్కినవారంతా ఊరికివెళ్ళారు మర్నాడు తిరిగివస్తామని చెప్పి. ఆరాతి అతనికి సాక్షాత్తునరకమనిపించింది. మర్నాడల్లా ఎట్లాగడిచిందో అతనికి తెలియదు. ఇంటిల్లో భోం చెప్పివచ్చాడు. అనుకున్న ప్రకారం రాత్రికికాలేదు వెళ్ళినవారే. గణపతి భోంవంశేమందానే వడుకున్నాడు.

మూడోవాడువయం అంతా తిరిగివచ్చారు. కాని అతనివ్యతిరేకమనిం చెట్టులేదు. అతని ఆలోచనల్లో, కళ్ళలో ఒక్క దేవుణ్ణి. ఒక కేశరసింహఅయిన కాల విరహపు. అతను ఎరుగుకో ఎరగకో కాని అతని వామనగురించి విడవకుండా ప్రార్థనచేస్తున్నాడు. అతనిమనస్సులో చుట్టంలేదు. అమనస్సులో మణి లేదు. మణివైద్యంలేదు. ఇక ఏమీలేదు. చక్కాతా వంకూడా లేదు. ఆయావం అతనిమనస్సులో పోతుకుపోయింది. అతనికి కాలగతి తెలివండాపోయింది. మధ్యమధ్య అనువర్తనంగా “నేనే చేకాసు! రాక్షస వృద్ధి!” అని గొలుక్కుంటూ ఉండేవాడు. ఏభావం అయినా అతిగాపోయినప్పుడు వెలిసిపోయివేసింది.

౪

ఈలోపల మణి శీవీతంలో గొప్పమార్పులు జరుగుతున్నాయి. ఒకప్పుడు గణపతికి తట్టిన ఆలోచనే పురుషోత్తంగానికి తట్టింది. మణికి కేశఖండనవైఖ్యాలని తీర్మానించాడు.

చాలామంది, అనేకరకాలుగా చెప్పారు.

“ఈ ఒక్కమనిషిచెప్పేది ఆచరించానికి ఎంతో పాపం చెయ్యటానికంతాకారం ఇస్తాం. అనేక దుర్మనస్సులు పుడతాయి. కొంతకాలమైన తరువాత పునర్వివాహమంటారు. వాడు తెలిరా? మణి పాపానికివచ్చివుదా? దానికి తీయించారు కారాకాట్టి? వేదవస్తుకోమ. నేను మారావన్న (గణపతి తండ్రి అన్నమాట) తప్పుననుండెనిబురంకలవాణ్ణా?” (ఇందులో ఆపాదకారంకొంత!) అది పురుషోత్తంగారివాదన.

మణి శీవార్థవినగానే ప్రాణం పోయినట్టయింది. తనకు సహాయం చెయ్యగలవారెవరు? గణపతిస్థితి ఎవరు గమనించకపోయినా మణి గమనిస్తున్నాడు. అతనుకొంతకాలందించి ఆనందంగా ఉంటున్నాడు. ఎప్పుడూపైచే ఉంటున్నాడు. సరిగా భోజనంచెయ్యటంలేదు. మర్నాడేతనకు ప్రాయశ్చిత్తంచేస్తాడు. అతనిక్కడే తనకుతిమ్మ.

మణి కేశఖండనమగురించి గణపతికేమీ తెలియదు. రాత్రి తొమ్మిదిగంటలు చాటింది. అతనివూటలు భోజనంచెయ్యలేదు. కిందికిపోలేదు. చక్కమీదవడ్డం వని తనవచడటం మొదలుపెట్టాడు.

తెలుపు చెప్పడయింది.

“రావా!”

మణి! తన్ను రాక్షసత్వాన్నించి మానవత్వానికి లాగిన మణి! అతనులేచి తెలుపుతీసి మణిని లోపలికి రానిచ్చాడు. మణి ఏడుస్తున్నది.

“మణి!”

మణి ఏడుపు బాస్తయింది.

“ఎందుకు?” అన్నాడు గణపతి అర్థంలేకుండా.

“రేపు—నా—నాకాట్టు—” పైనుడికి మాట రాలేదు.

“నీకా?”

మణి కళ్ళుకుడుచుకుంటూ తలదాచింది.

“ఎవరు?”

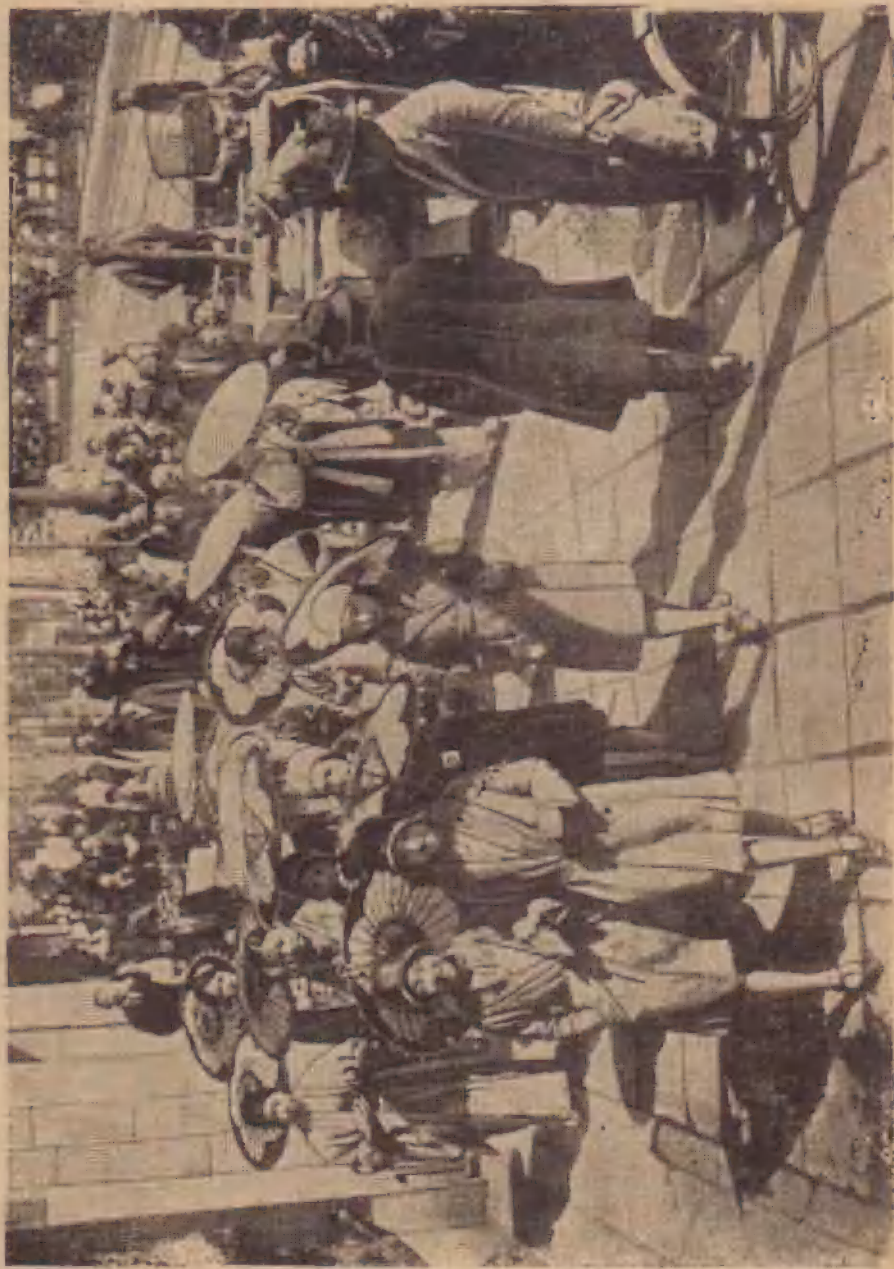
“నాన్న.”

గణపతి మాట్లాడలేదు. ఇంకా రాక్షసమున్నారన్న మాట ప్రపంచంలో!

“నాకు కాట్టు తీయించుకోటం ఇష్టంలేదు రావా!”

గణపతికళ్ళపెంట నీర్లుకారటం మొదలుపెట్టింది. కుస్మించిపోయినట్టు కనపడవచ్చునయం తిరిగి చెప్పింది. పాచిత్రమాడా ఇట్లాగే అనుమతి ఉంటుంది. పాచిత్ర ఎవరితో చెప్పకుంటుంది?

“నేనేం చెయ్యమ? మణి!”

హాల్ కి యోగ సంగమం దలి రెండు నృత్యము

తోడ్కడదుగులు పోడవుగల మనుజుడు.

“మహాపరేవా?”

“నేను దుర్మార్గుణి! అవాధమ! నా చేలేనువు తొంది?”

మణి తలనంచుకుని వెనక్కుతిరిగి వెళ్ళిపోయింది. అయిదునిమిషాలయింది. గగనపతి అక్కడేనిలబడ్డాడు. అతని కక్కడలేనికక్షరావటం ప్రారంభమైంది. రక్తం వేగంగాపారటం మొదలుపెట్టింది. శరీరం పొంగిపోయింది. ఒకవిధమైన తీర్మానానికేవచ్చింది మనస్సు. కనిబోములు ముడిబడ్డై.

తన శరీరంలో ప్రాణంఉండగా మణికి బట్టెటా తీస్తాలోచనాస్తాడు! తనకామాత్రం మగతనంలేదా? తనకక్కడఉండగా ఇంకోరాక్షసకృత్యం జరగదా? ఉత్తడి. గగనపతి తలుపుతీసుకుని బయటికి పరిగెత్తాడు.

౫

ఇంకా పురుషార్థంగాదూభార్య విడదొక్కలేదు. మణి విడదొక్కేన్నట్టు పడుకుంది కాని నిశ్శబ్దంగా

ప్రణయభిక్ష

నీమనోహరగీతికాశ్రమాలదోగి
వర్ణనాతీతసౌఖ్యానుభవమువదిసి
పులుకలందున నామేను మునుగుచుండ
లీనమగుచును నాధ! నీలోననిపుడే.
కారుమొములులచేతను గగనమెల్ల
అంధకారమ్ము నలుదెసలావహించె
నీదుకై దండబోసి నే నిలువలేను
హృదయనాయక! పాలింప వేగరమ్ము.
చారుశారదయామినీచంద్రకాళి
ప్రేమనీ! యని నీవు ప్రేమమీర
లిలిచినంతనె ఓ! యని బలుకుచుందు
విమలమందాకనీలనదీప్తిచకలను

ఏడున్నుది. ఇంతలో దభాలునపెద్ద చచ్చుదైంది. కేక విసవిడ్డది. పురుషార్థంగారు లేచిపూర్వనివిన్నాడు. ఏమీవినిపించలేదు కొంతసేపు. వైన మూలుగు విస విడ్డది. కొంచుమనిగిందని భార్యార్థర్థా దీపంతీనుకుని బయటికి పరిగెత్తారు. మెట్లకిందనున్న పట్టటానికి పీలు లేకుండా గగనపతిశరీరం మనులుతున్నది. అంతా వెళ్తున్నమయం, అతని ముహూం భయంకరంగాఉంది. పురుషార్థంగారు “గగనపతి!” అన్నాడు.

గగనపతి మూలిగాడు.

“ఏమిటి?”

“నేనే చేకాను!... రాక్షస చచ్చు ని!” మాటలు స్పష్టంగా విసపడలేదు. పురుషార్థంగారికి ద్వారకిపోవటానికి ధైర్యంలేదు. ఇప్పుడేకార్యు నిలుకుతున్నై.

“నాప్రాణం ఉండగా... మణికిబట్టు... నాదే ఆ పాడుచని!” గగనపతి ఒకచక్కనుపార్చి నిశ్చలంగా పడుకున్నాడు. అతనినోటివంట ఇంకేమీ గొలుగుదు విసపడలేదు.

శ్రీమతి జీవులపల్లి సత్యవతిమ్మగారు
తేలిపోదాము అటవిరి తెప్పలెక్కి.
మోముచిరునవ్వునుధ లలమోడ్చగనుట
ప్రేమవాత్సల్యరసము వర్షించునట్టి
రాగయులేమైన నీమధురాధరమున
నీయగాధపుప్రేమ నిండిపోయె
లీనమగును నాధ! నీలోననిపుడే.
ప్రయణసందేశహారులు నక్షత్రకోటి
శాంతసంతోషవిమలవిక్షణములందు
నీదుమ్మదుకరపరిరంధ మోదగిరిమ
సండు స్వర్ణీయసుఖమున కవధిలేదు
వేడెదను నాధ! ప్రేమభిక్షకొరకు.

రహస్యము

పురాణం కుమారరాఘవకాస్త్రీగారుచి. యె.

ఒక స్త్రీయొక్క నిరాడంబరజీవితమిది. విశ్వమానవజీవితము నిరూపించే గొలుసుకు ఒకచిన్నకొక్క మీచేదరాలిచరిత్ర. ఆమె హృదయపు టీ ధ్వను లెప్పుడూ స్వర్గ మార్గాన్నే అనుసరించేది.

హిందూస్త్రీకి ప్రపంచము చాల సుకు చితమైనది. కాని యీచిన్ని నలయములోనే సంచరించుతూ, దానికివన్నె తెచ్చే ఒకహృదయోత్కంఠ, ఒకఆశయము, ఒకపరమావధి ఆమెకు లేకపోలేదు. ప్రేమమయ మామె జీవితమంతా. భయవిహ్వలచిత్రముతో భర్తను కలసివరోజుమొదలు, మృత్యుదేవితన్ను కోరేవరకూ ఈ ప్రేమనిధిపున్నదామె హృదయమునింపుటకు. ఆమె స్వరూపమే ప్రేమ. ఈ ప్రేమ అంతము తంతో మట్టి తనకు తిరిగివచ్చినప్పుడు భగవంతుడే ఆమె సౌఖ్యముయొక్క అంతు తెలిసికోగలుగుతాడు. కాని వేరునిధముగా పరిణమిస్తే స్త్రీకి ప్రపంచమే శూన్యము. జీవితము తనకు ప్రసాదించే అఅమూల్యవస్త్రావ్రాపోయింది. దానికి తులతూగేది మరేమీ! ఆమెకు కనుపించదు.

నేనొక హిందూస్త్రీని. ఒంటరిగా దుఃఖంలో గడపేదాన్ని కాలం. మా అత్తగారు నన్ను చాలా ప్రేమించేదే. నేను సుఖంగా వుండటమే ఆమె పకోదేశము. నేను గొడ్డురాలనూకాను. దేవతలు నాకొక చక్కని తేజోవంతుడగు కుట్టవాడిని ప్రసాదించారు.

కాని నాదేహములో ఆత్మనకించింది. నాభర్త ఎప్పుడూ వన్నునిరసించి నాకు విముఖుడై తిరిగేవారు. తన్నూలమైచవ్యధ నాహృదయమూక్రమించుకొని అనంతంగా కనుపించేది. అత్తగారు నాదుఃఖమంతాచూచి నాపక్షమువహించి, తరుచు వారితో పోట్లాడుతూ, తిట్టుతూ, నాపైజాలిగలిగేలాగు వారిని ఎలాగై నాత్రిపు ప్రయత్నించేది. కాని, అయ్యో, మార్పుకనిపించలేదు. మరింత చెడుగా పరిణమించినదికూడా. తల్లిగారి కోపవాక్యాలు వారిని ఇంటినుండి తలమివేసేవి. ఒక్కొక్కప్పుడు కొన్నిరోజులవరకూ వారిని నేను చూచేదాన్ని కాను. అప్పుడూ నాకు జీవితము నిరంజనము—నిరాశవడేదాన్ని. వారికి నేనంటే కిట్టకపోవచ్చు. కాని ఆమూర్తి నాకన్నులముందుంటే చాలు నాహృదయం శాంతిపడుతుంది. అబ్బ! వారు నాకు కనుపించనప్పుడు నేననుభవించే గుండెయారాటము పిచ్చిదాన్ని బోతున్నానా అనిపించేది. ఆయనచేతుల్లో నా కెట్టి ఆదరణజరిగినా ఆముఖముచూస్తుంటే నాకుచాలు.—ఇదంతా వివేకరహితమైన యుద్రేకమనేవార్షు కొందరు.

మా అత్తగారు నా యెడల చూపే జాలికి కృతజ్ఞురాలనుకాదు. వారిపై ఆమె కోపించక పోవడమే నేనుకోరింది.

ఒకపది హేనురోజులు వారింటిచాయరానేలేదు. వారిని చాలామంది వెతకబోయారు. కాని వారందరూ తెచ్చిన దుఃఖవార్త

మాత్రం ఒక్కటే. “వారక్కడలేరు. అయిల్లుబీగమువేయబడియున్నది.”

తల్లిగారి ఆరాటము హద్దుమీరినది. ఇక నేనో? నిద్రాహారములేరుగను. అదుఃఖంలో నాబిడ్డను నాహృదయానికదుముకొని భగవంతుని ప్రార్థించాను. ఒకమాసవహృదయము భరించలేనంతపున్నది నాదుఃఖము. కానీ, దేవతలున్నారు. మర్త్యప్రపంచము మీద ఒకకన్నుంచి కాలితో, ఏడ్చేవాళ్ళను ఓదార్చకపోరు.

సూర్యోదయముకాలేదింకా. రాత్రి అంతా ఏడ్చి ఏడ్చి అప్పుడే నిద్రపట్టింది. ఒక కలకన్నాను. విచిత్రంగానూ, మహాశ్చర్యకరంగానూవున్నది. ఆకాశమంతా ఒకస్వర్ణియమగు వెలుగుచే దీప్తిమంతమైంది. ఆవెలుగులో ఒకస్త్రీ. ఆమెతనచేతులూపుచున్నది. ఒకతమ్మిపూవు నాచాయగిరాటువేయబడినది. “తీసికో అమ్మా! దాన్ని. నీజాట్టులో భరించుకో; నీప్రభువు నిన్ను ప్రేమిస్తాడు” అన్నదామె పువ్వుతీసికొని మేలుకున్నాను. ఇంకా తెల్లవారలేదు. వివాహాందరగాలేది అత్తగారివద్దకు పరుగెత్తి అంతాచెప్పెను.

“పువ్వుచెన్నదా నీదగ్గర?”

“లేదు. కలలోచూచానాపువ్వును.”

“అమ్మా!” ఆమెచెప్పింది. “కాళికాగుడికి పోవున్నా. పూజాపుష్పమొకటి తెచ్చుకొనిభరించు. తొందరగా! ఆలస్యము కూడదు.”

౨

మేము నివసించేది భవానీపురంలో. కాళికాగుడి మాయంటికంత దూరంలోలేదు. ఈవ

రకువలుసార్లు నేనచటికిపోయి దేవికి నాదుఃఖతాడితహృదయాన్ని వ్యక్తపరచాను. కాని ఈమారుకనెత్తుకుకాల్వలుదాటిగర్భగుడిలో ప్రవేశించేసరికి నాశరీరము కంపించినది. తలతిరిగిపోయింది.

“ఎంతభయకరంగావున్న దీకాళీస్వరూపం” అంటున్నాడు ఒకనాస్తికుడు. భక్తులకు మాత్ర మాతల్లి సౌందర్యమూర్తియని అతనికితెలియదు. ఇతరులకంటికేలాగు కనుపించినను, తల్లి కుమారునకుమాత్రము ప్రేమమయి. అట్లే కాళీమూర్తిలో గర్భభూతమైన అపారప్రేమ భక్తుడే చూడగలుగుతాడు. నాకుమాత్రమిహాస ఆమెభయంకరత్వమే గోచరించినది. ఏరులై అక్కడ పారుచున్న రక్తము నాచర్మవక్షువులకు కనుపించి దేవి క్రూరురాలని అనుకున్నాను. కాని నిన్నరాత్రి కలలో కనుపించిన ఆస్వర్ణియసౌందర్యము మాత్రము నాహృదయాంకితమైయున్నది. ఈవ్యత్యాసమువలన దేవి ముఠింతవికృతముగ కనుపించుతున్నది నాకు. —నాలుక బయటకు చాచివున్నది. ఒకచేతిలోఁబిడ్డము, మఱొకచేతిలో రక్తమయమైన మాంసశరీరము కనుపించుతున్నవి. ఐనను లెక్కినరెండుహస్తములతోదేవి భక్తజనులను ఆశీర్వాదించుతుందని ఎఱుగుచును. జీవితములో పలుమార్లామె దయారసము దుదియెఱిగియున్నాను. కాని ఈరోజు నాకు మనసుగుదురలేదు. ఆమె బహిస్వరూపమే నాకు కనుపించుతున్నది. నిన్నటిరేయి నాకు కనుపించిన ఆసౌందర్యమూర్తి యొక్క ప్రతిబింబమాయుంది? విగ్రహము చూచి భయముతో వెనుకకుగువేళాను.

కాని మర్నీనిన్న నావిద్రలోని యాచారము హృదయమిధిలో పరుగెత్తింది. క్రొత్తయాస మొలకెత్తింది. ఈవనస్పృభిన్న భావములలో మునిగి యాగద్భుతదీతలుపువ్విగ నేలకొరిగి పడిపోయినాను బలహీననై.

అప్పుడు నాకు సహాయురాలుగావచ్చిన పనికైతె ఉమ తల్లిరిపడి కేకలువేసింది. ఇన్ను బాగాఎరిగియున్న అర్చకుడు గోనుంచి పవిత్రజలముతెచ్చి నాపై చిలికెను. గుంపులో నుంచి ఇన్నా నలకుగొంపోమని ఉమకు చెప్పు చూపున్న ఆ యనమాటలు నాకు అస్పష్టముగావినుపించినై. కొంతగూరములోవున్న ఒకవృక్షముచూపించి “ఈమె నక్కడకులేను కపో. విశ్రాంతిలేనుకోగలదు” అని చెప్పే ధాయన.

వృక్షచ్ఛాయకుకొనిపోబడ్డాను. అక్కడ తెలిసీతెలియని స్థితిలోపడిఉన్నాను. అక్కడ మరొక స్త్రీకూడావున్నది.

ఆమె పరిచయమునంపాడించుటకు ఎంత కాలమోపట్టలేదుఉమకు. తనహృదయము విప్పి ఆమెకు నాకథంతా కాలహరణము కాకుండా చెప్పేసింది.

“నామనస్సుతో లాంఛోభితమైంది; అమృతమార్గపోయింది. — ఎలే మీవాస మెక్కడలిల్లి!” అడిగింది ఉమ.

“చాలాదూరము. మీరు సన్నెఱుగురు. మీనివాసమో?” ఇది మందస్వరమువచ్చిన జవాబు.

“మేము భవానీపురంలో కాపురం. గోపాలబాబును మీరెన్నడూ వినియుండలేదా? ఒకప్పుడాయన చాలమందివాడు. అయ్యో!

ఇప్పుడు—” ఉమ నిట్టూర్పువిడిచి ఊహా ప్రపంచములో మునిగిపోయింది.

“ఆయన కేమాతం దీమె” అని మరల ప్రశ్నించి దామందివ్వరం.

“ఏమాతంది! ఆయనభార్య మరెవరు?” ఉమకు వాగ్దాటిపెచ్చింది. “అయ్యో! అదంతాతలస్త్రీ నాహృదయంపగిలిపోతుంది. ఒకతమ్మిపూవు మురికికాలువలో విడువబడింది. అగ్నిపాక్షిగాదేసికొన్న భార్య స్థానము ఒకకులలచేత అక్రమంపబడింది. చూచుచూమెన్నెవు. స్త్రీజాతిలో ఒకతన్న ముగా ప్రకాశించడములేదా? ఎలే ఏమి; ఆమెను లక్ష్మ్యముచేయడాలోన. అనువయ ఏమిచేస్తుంది? ఆరోగ్యభంగమయ్యేటంత పంకూ ఏడ్చివేసింది.”

ఉమకు ఉద్రేకముమీరిపోయింది. గౌరవ హీనమగు కోపవాక్యముల ప్రవాహము గుప్పించేస్తున్నది.

మరలనాకు స్మృతిగలిగినప్పుడానాగుడు కత్తెతో సహితముగా వాదించమొదలెట్టెను. “ఇమా! ఎందుకాయమ్మ గూర్చి చెడుమాటలాడుతావు. నుఖభావ్యామైన శీవితము నాముఖానవ్రాసివుంటే వారిదా తప్పు?”

ఆ అపరిచితవ్యక్తి నావద్దకు మెల్లగావడచి వచ్చినది. నావైచామె నిక్కలముగా చూచింది. మృదుమధురమైనచాలి ఉన్నదా కన్నుల్లో.

“వయోవిలాసిని!” ఆమెధ్వనికంటించింది. “సీభర్తచేత త్యక్తరించబడుచున్నావా? చాలవిచారకరమునుమా?”

“తృణీకరణము మాత్రమేనా?” ఉమ ముగించలేదు తనకథ. “వట్టితృణీకరణమేనా? దానితో ముగిసినదా? ఈ మేసా మ్యులన్నీ దోచేశాను. భార్యనుగుడించిన ప్రేమాలో చనేమీలేకపోయినా సామ్యుకు మాత్రం వస్తాడుదగ్గరకు. ఎన్ని మార్లు చెప్పి చెప్పి నోరు పోయిందిమాకు, ఆయనకు సామ్యులీయకూడదని. సంబంధములేరిపోయింది. ఇక నాయనకు బంగారమియడము పావకృత్యమన్న మాట. — టక్కులన్నీ నేర్చుకున్నవాడాయన. కొంచెముబుజ్జగించితే ఈమెకు చెత్త న్యంపోతుందని బాగాపెట్టుకు. ఏదో ఆపత్తులో వున్నట్లు చెప్పుకుంటాడు. ఇంకేం. ఈపాల మనసుల్లి తనచేతిలో కీలుబామ్మాయుంది. ఈమెనని లాభంలేదు. — ఆనాడు మరికొంత సామ్యులీమకపోయినందుకు తల్లి గారెంతి తిట్టివోసినారు. వాటినుంచీ మళ్ళికనుపించలేదు. సగముపిచ్చియై యీమె ప్రాణాలు గోలుపోటానికి సంసిద్ధురాలైంది.”

ఈవాచాలత నాకు కష్టమనుపించింది. “ఉమా! ఆ పు నీ ధోరణి. కోపంపుట్టిస్తున్నావు నాకు.”

“ఆ అమ్మాయి తప్పులేదు. అటువంటి భర్తను నేనైతే ఎదుటికేరానీయను.” అవరి చితవ్య కీలన్నది. “అమ్మా! నమ్మకముండనీ. మరల అదృష్టము నీమీదచిలువపుసూచిపింప గలదు. నీవంటిదాని ఆర్తి దేవతలు చాలకాలము సహించరు.”

ఆమెకన్నులు దయాగర్భితములై ప్రకాశించినవి. నాచేయిపట్టుకొని యెత్తినదామె.

అర్ధనిమిషాలింతములైన వామెనేత్రాలు.

“నీవు దేవతలు ప్రసాదించిన వరమునుకోక నిన్ను కష్టాలు పెట్టేవానికి దుఃఖమే నిల్చుగాక!” ఆమెవిచారముతో కొంచెమాలోచిస్తూనిల్చున్నది.

“అమ్మా! నీశివితదుఃఖమంతా నాపాలుగానీ; దేవి కాధిక నీప్రార్థన అంగీకరించునుగాక!”

ఇవియే ఆమెకడసారిమాటలు. ఇక వెళ్ళి పోవటానికి లేచింది. ఆమెమూర్తిలోనుంది దైవసంబంధమైన జ్యోతి ప్రకాశించడము కనుపించిందినాకు. అయితే స్వప్నములో నేనుచూచినస్త్రీ యీమేనా?

3

చాలారోజులుగడచిపోయినై. ఒకనాడు మధ్యాహ్నం మేమెన్నమా ఎదుగని ఒకస్త్రీ మాయంటికివచ్చింది. తానెవరో మొదట చెప్పుకోకుండానే మమ్మల్ని సంభోధించి “ఇవిగో మీసామ్యులు. ఋణమంతా తీర్చుకున్నాడు బాబు. ఇవి మీకేచ్చేయమన్నారు. ఇవిగో చూచుకోండి, అన్నీ వరిగ్గా ఉన్నాయోలేదో.”

అత్తగారు మూగపడిపోయినారు. ఎన్నడూ సంభ్రమమెదుగని ఉమమాత్రం నాలుకతెరచింది. “బాబుమళ్ళీ వెనుకటిస్థితికివచ్చారు. జగన్మాలప్రభావము కాబోలు.” సామ్యులన్నీ వచ్చాయని సంతోషంగా చెప్పింది ఉమ.

నామనస్సు సామ్యులమీదలేదు. అవన్నీ మాలత్తగారు చూస్తున్నారు. నేను మా వారినిగుడించి ఆలోచిస్తూ కూర్చున్నాను. ఈస్త్రీ ఆయన్ను చివర సారి ఎప్పుడు

చూచిందో, శాంతిపొలుగనినాహృదయం చెప్పేది?"

కొట్టుకుంటున్నది.

“బాబుగారు నీకేసామ్యులన్నీ ఎప్పుడీ చచ్చారు?” అని అడిగేమటస్త్రీని.

“సుమారువారమురోజులక్రింద, నాకు పనివుండటముచేత ఆలస్యంగావచ్చాను. ఈసామ్యులన్నీ నాదగ్గిరేఉన్నవిన్నాళ్లునుంచీ.”

“నాకొకడు ఇంటికెప్పుడువస్తాడో చెప్పలేవా?”—ఇది అత్తగారు ఆతురతతో అడిగివ్రక్కు.

“అది వేసేలాగుచెప్పరాకమ్మా! ఇదిగో మీసామ్యు—మీప్రాణముమీకువచ్చినది.” ఈమాటలతో ఆ స్త్రీ పంగి వమస్కరించి తొందరగా వెళ్లిపోయింది.

వారినిగురించి ఇంకా తెలసికోవాలనివుంది నాకు. కాస్తేపు ఆమెనుండుమందామనుకున్నాను. కాని నేనుమాటచెప్పకముందే వెళ్లిపోయింది.

నేనింకా గృహింబోసినవరములేదు. ఆ నాటిసాయంత్రమే ఆయన—నామనోనాథుడు తిరిగివచ్చారు. మనఃపూర్వక న్యాయమిచ్చాము. గృహముంతా ఆకండపావకమైంది. భోజనమయమప్పుడు మాఅత్తగారు మాటలుకలిపింది. “బాబూ! ఆభరణాలన్నీ ఇంటికంటిపండుకు చాలానంతోపించాను. అంతకంటేఎక్కువగా ఆనందిస్తున్నాను భగవంతుడు నీహృదయంలో పరివర్తనతెచ్చి నిన్నింటికీ తెచ్చినందుకు.”

నాభర్త ఆశ్చర్యముతో చూచా రామవైపు. ఆమెమాటలు అర్థంకావట్లున్నది.

“పంజరగాలు? ఏమిటమ్మా! నీవు

“ఆముసలిస్త్రీదగ్గర ఏవగలు తాకట్టుంచి డబ్బుతెచ్చుకున్నావోఅది. ఈరోజుమధ్యాహ్నమామె తనంతతానేతెచ్చి నగలిచ్చిపోయింది. ఋణముశీర్షివేశావనిఆమెచెప్పింది.”

ఆశ్చర్యనిమగ్నునివలెకనుపించారాయన. ‘అలాగా’ అనిమాత్రమే వారన్నది. మనసులోని కలవరముమాత్రము అణచుకోలేక పోయినారు.

తరువాత వారు నాయేకాంతగృహమునకు వచ్చి పగలన్నీ చూపమన్నారు. తెచ్చి ముందుంచాను. ఒక్కొక్కటి జాగ్రత్తగాపరిశీలించారు. ఆయనముఖవైఖరిలో మనోవ్యాకులత కనుపించుచున్నది. నాకేమీతోచకుండా వున్నది. ఆయనప్రవర్తన నన్ను కలతపెట్టింది. బహుశః ఈఆభరణాలు తిరిగిఉపయోగించుకోతలచారేమోననుకొని అవిన్నీ వారి కప్పించి ‘తీసికొండ’ న్నాను.

“వద్దు” ఆయన కంఠముకంటించింది.

ఇంటికీవచ్చినకొద్దినేపటికే మట్ట వెళ్లిపోవడము చూమూలాచారమే. దుఃఖసూచకమైన వారిముఖాకృతి నామనోవిధి విడిచిపోలేదు. ప్రక్కమీద అక్రద్ధగావకున్నా కుట్టవాణ్ణి చేతుల్లోపట్టుకుని. దేవతలు దయామయులు. నాకు వెంటనే నిద్రపట్టింది. ఈనరకు చాలరోజులనుంచీ యెరుగడనుఖము ప్తి అనుభవించాను. మరుచటిఉదయం నాదిన్ని కమారుని జలివీలికేకలు నన్ను నిద్రలేపినవి. ‘వహ! వహ!’ అంటూ సోతోమంతో చేతులూ, కాళ్ళూ ఆడిస్తున్నాడు చిన్నవాడు.

యదార్థము కాని ఒకమనోదృశ్యమా

ఇది! నిజముగా స్వప్నప్రపంచములోనే ఉన్నానా? కండ్లు బాగా తుడిచి కొని చూచాను. నా ఆత్మనాథుడే నిలబడి ఉన్నారు నాముందు. వారి చూపులు నామీదే ఉన్నవి-నామీదా, వారి కుమారునిమీదా. కాని వారిముఖము వెలవెలబారి దుఃఖతాడి తమవలె ఉన్నది. కొంత హృదయమథనము కూడా వ్యక్తమౌతున్నది.

“మీరేనా?” అన్నాను నాకన్నులు నేను సమ్మలేసిస్థితిలో. “మీరేమోబాధగా వున్నారు దేనికి? చాల పాలిపోయాడు!”

వారుమాట్లాడలేదు. బిడ్డనెత్తుకుని హృదయానికదిమికొన్నారు. కన్నీళ్లు చెంపలవెంబడి ప్రవించినై. ఇట్టిస్థితిలో వారిని నేనీవర కెన్నడూచూడలేదు.

“మీదుఃఖమంతా సన్న ముంచుకో నీయండి. వెనుకటిలాగా మీరు సుఖంగా వుండటమే కోరుతానునేను. అందుకు నాశీవిత మచ్చుకోవలసివచ్చినాసరే.” సన్నాయన హృదయముదగ్గరకు లాగికొన్నారు. “క్షమించగలిగితే సన్నక్షమించు” అమాట లిప్పటికీ నాచెవిలో మ్రోగుతూఉంటుంది, ఆకంఠము ఆవరిచితముగానూ, దుర్బలముగానూఉండి.

ఆతరువాతి నిమిషములసంగతి నే నెఱుగను. నాశీవితంలో అప్పుకు కలిగినమార్పు

నాయుండియాలను కప్పేసింది. వారిపాదాల మీద మూర్ఛపోయాను. ఇంతకన్నామరే మీయెరుగను. ఎవరో కొద్దిమంది మనుష్య వ్యక్తులకుమాత్రమే అనుభవనీయమైన సుఖ సముద్రంలో తేలిపోతున్నట్లు పిచించిందినాకు. ఎప్పుడో, వీనిముసాన్నో దేవతలు తమ స్వర్గసాధదౌరాలుతెరిచి ఆవంధకిరణ మొక్కటి ప్రసాదిస్తారుటమానవులకు. అలాంటిస్వర్గీయజ్యోతిలో కృతన్నతనాటకు నాకు ప్రసాదించబడిన వానాలునిముఠాలు.

నాభర్త ఇప్పుడు పూర్వమువలెకాదు. ఇప్పుడాయనకీళ్లు రుచించకపోవడములేదు. ఆయనజీవితశేషము నాకూ, ఆయనకుమారు డికి చెందియున్నది. కాని నాకు మాత్ర మారహస్య మింతవరకూ గోచరించలేదు. తద్విషయములో నాభర్తగారికెప్పుడూ మూ క్షణావమే. దాన్ని గుటించిన ప్రస్తావనలేనే లేదు. ఒక్కసారిమాత్రము నేనే అడిగి చూచాను. బరిగిపోయినదాన్ని జ్ఞాపకము తెచ్చుకొనడము తనకీష్టములేదనిచెప్పేరు. నామనస్సుకుమాత్రము కలతగానేవున్నది. తరచు అలోచించుకుంటాను దాన్ని గుటించి. నేనాలోచించినకొద్దీ అదిఅభేద్యమౌతున్నది. పాతకులలో ఒక్కరైనా చెప్పలేకపోతారా ఈరహస్యము.

స ర స్వ తి కి

వ క్షమాని అప్పారావుగారు

నామధురార్తితోడ భువనమ్ములమ్రోగు సుధావిలాప, మా శామిహితాశ్రులందుతెలిచాప్పున, నూత్నకళాప్రపంచ స్వ ర్గామృతకావ్యమందు నొకయంకముగా నెపుమందుకోసమై; కోమలి కోరుచుండె దనకుంతితచూ భవదీయనత్కృపన్!

చిట్టితమ్మడు

పిలకా గణపతిగాడు

౧

“అమ్మ! తమ్ముడువద్దు తీర్థము
మ్ము”నకనినఁ దాఁ బాలుద్రావును
గ్రుక్కనేయుటమాని నను ని
శ్చలముగాఁజూచున్.

౨

నేను పరవవ్యాపృతఁడనై
యుండ మెల్లగవచ్చిచేతులు;
కణికతో నాశలకనున్నలు
చుట్టఁగాదొడగున్.

౩

చెద్దలెవరో మాటలాడగ
వచ్చి వాకిటజోడువిడిచినఁ
దొడుగుకొను తనదిట్టికాళ్ల నీ
కారుగానేగున్.

౪

చదువునేదో పుస్తకములో
మెల్లగా నావలెనె దానును;
నేను దవవైపునకుఁజూడఁగ
సిగ్గుపడిమూయున్.

౫

ముఖముపై జేరాడు నెత్తని
ముంగురులతోఁ జిట్టికన్నులుఁ
జువురుచేతులమూసికొను; “దో
బూచి”యననవ్వున్.

౬

అమ్మచదువుచున్న పోత్రము
చేతిదొరకొని పరువులెత్తును;
వెంటఁదడుమగఁ దిరిగిచూచుచు
పడుచు బరువెత్తున్.

౭

క్రొత్తవారలువచ్చిచేతులు
చాప నీతని నెత్తుకొనుటకు;
అమ్మదగ్గిరకేగి వారల
వింతగాఁజూచున్.

౮

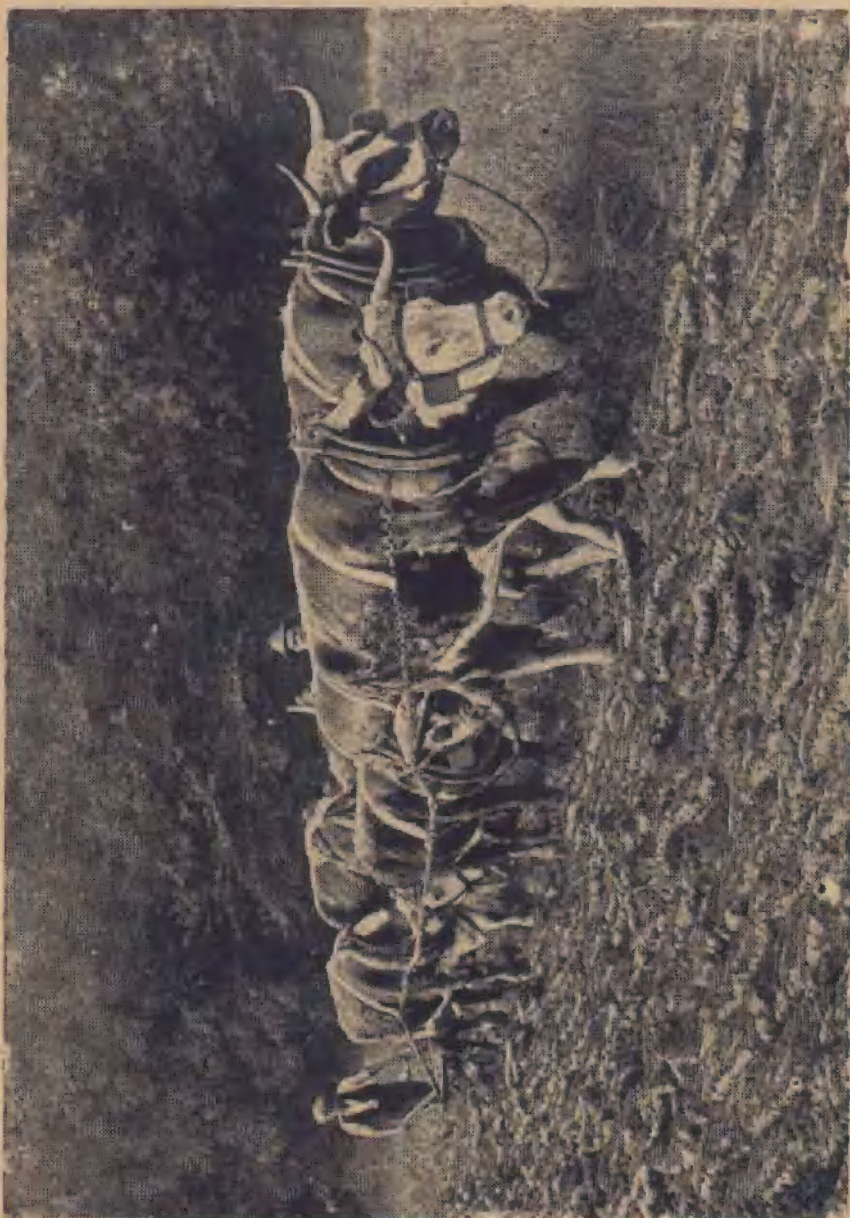
ఎండవేళల నిదురపోవును;
రాత్రి మారామునకు మొదలిడు;
“బూచి! రారా”యనిన విని లో
లోననే యేడ్చున్.

౯

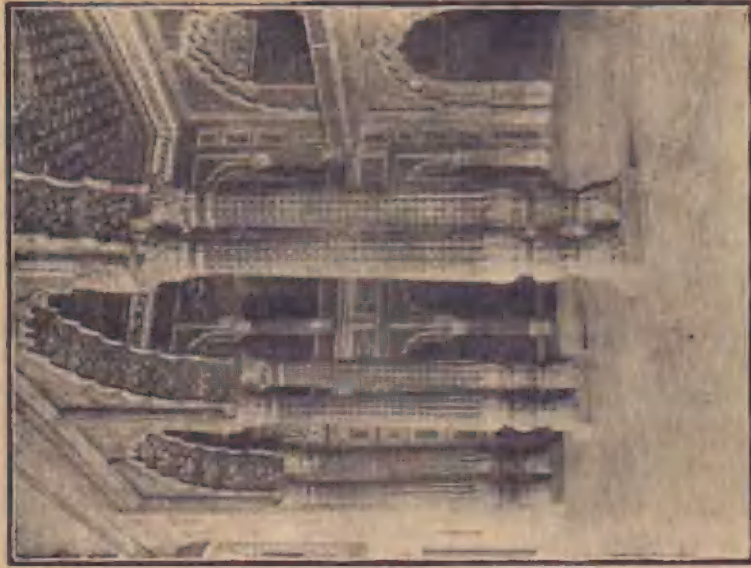
మల్లెమొగ్గలనన్నిటిని దన
చిట్టిచేతులపుణేతైచును;
చెల్లెచూచినఁ గొట్టఁజోవఁగ
మాడ్చుగాఁజూచున్.

౧౦

చింతలన్నియు నమసిపోవ, న
మేయమోదమ్మనుభవింపగ
ముద్దుమాటల చిట్టితమ్ముని
గృష్ణుఁడేపంపెన్.

ఇంగ్లండు దున్నులతో దున్నులు

శ్రీ చంగమట్టరామస్వామి దేవస్థానము వద్దనున్న చారమిన్ ఛాతరు
అంతర్భాగము.

మైసూరు రాజధాని, కోటాగారము.
—రామచంద్రాచార్యులు: డి. అన్నారావు.

రమణరావు తనగదిలో పండిరిపట్టెమంచముపై కూర్చుంటాడు. అతనిముఖము విచారమును, నొకవిధ మను విసుగును సూచించుచుండెను. “తీరికములో మాధుర్యమున్నది. కాని—” అను వాక్యమునందలి భావము ను, చ, తన్నునంద ఆతనివదనమండలమున నుద్గిరితమై యుండెను.

రమణరావుగదితలుపు మూపియుండెను. అగదిలో నాతడువచ్చు నింకవ్యయనలేదు. అతడు పండిరిపట్టి మంచముపై గూర్చుండి ఎడమపాదమును నేలమీదను వదిలిపాదము నేలమీదంచెమెత్తుగన పెట్టుకొని యుండెను. మంచమున కెదురుగానున్న నిలువుటద్ద ములో నాతనినిపూర్తి కనబడుచునేయుండెను. కాని రమణరావు అద్దమునంక చూచుటలేదు. అతనికన్నులు మాత్రము నేలపై పునకు తిరిగియుండెను. కాని ఆ కన్నులు దేనినికూడ చూచుచుండుటలేదు. అతని ఆశ్చర్యగతమై విచారనమ్మితిమై యేభావముకలలో ఆభావ మాతని సంపూర్ణముగ కన్యముచేసికొని యుండెను.

ఆకసమును గ్రమ్మిన మేఘములను ప్రచండ వాయువు చిమ్మివైచి గగనమును తేలేశ్వంతముగ నొనర్చును. అట్లులే యెట్టకేలకు రమణరావు తన మనోవీధిని క్రమ్ముకొన్న విచారము నొక్కనిట్టూ య్పతో తాత్కాలికముగ విదళించిలేచెను.

“అరే; దానికి తోచాలిగాని ఒకప్పుడెవితే తెలు న్తుందా! మనస్సులో లేనిది చెప్పిలేమట్టుకు ఎక్కడ నించి వస్తుంది!”

ఈపాటలు తనలోతానేయనుకొని నిలువుబూని కండువా తనభుజములమీదవైచికొని పాదరక్షలను తొడిగికొని రమణరావు బయలుదేరియెచ్చటికో వెడలెను.

* * *

రమణరావు బయలుదేరిన నాలుగైదునిమిషము లకు రాధ అగదిలో ప్రవేశించెను. రాధ పరునాటు పడునేదేండ్లకాలిక, రమణరావుభార్య. ఆమె కాపు రమునకువచ్చి సుమారొకసంవత్సరమైనది. అప్పుడే ఆమె జడవైచుకొని ముఖము నమ్మతోరుద్దుకొని, చక్కగకుడిచికొని చాచుచుక్క పెట్టుకొన్నది. చాచుచుక్క పెట్టుకొన్నచేతిని కడుగుకొనుచుండగ రమణరావు వెడలుటకు ఆమె చూచినది. ఆపిమ్మట ముఖము కడుగుకొనుటచేత లేగిన యంగురులను దువ్వె నతోడువ్వకొని రెల్లసచీరకట్టుకొన్నది. రమణరావు లేడుగదా అన్నదైర్యముతో గదిలోఁబ్రవేశించినది.

గదిలో మాత్రమేయున్నది? ఆమెకు ప్రాణపియ నగు రమణరావులేడు. అతడునేనిదే ఆమెకేమి తోచగలదు? రాధ కొంతవేపాగదిలో తారట్లాడినది. నిలువుటద్దము దగ్గరనిలిచి లేనయందమును ముమ్మారు చూచుకొన్నది. గదిలో బల్లమీద సరిగ నమగ్నబడియే యున్న పువ్వులనుతీసి మలల నమర్చినది. పండిరి పట్టెమంచముమీద కూర్చున్నది. ఏమి తోచినదో కాని దిగ్గనలేచినది.

రాధ గబగబ చొక్కనియము పెట్టెదగ్గరకువెడలి, పెట్టెమూతతీచినది. క్రింద చాపవైచికొని పెట్టెలోని చొక్కనియమును చాపమీదపెట్టుకొని పాటలు మొదలుపెట్టినది. ఇట్లు కొంతవేసేవెనయవార రమణ రావురమ్ముకు తొమ్మిదవదేండ్ల బాలుడు అచ్చటికి వచ్చినాడు. రాధ పాడుచునేయున్నది. ఆపాట ముగియుననే రాధ చొక్కనియమును పెట్టెలోపెట్టి వేయబోయెను.

“ఇంకోపాట పాడుదూ, పదివా!”

“ఒద్దవూ, మళ్ళీ అమ్మకి కూరతరిగియ్యాలా మరి”

“అర్వా ఒక్కపాటపాడితే అరిగిపోతావు గాబోలు రెద్దూ?”

“మళ్ళీనాన్నా, అన్నయ్యారాయా? ఇంకావంట కాలేదా, అంటారు.”

“మరి; అన్నయ్యనుచూస్తే నీకుగలదా?”

రాధ తనలోతానువచ్చుకొన్నది, ఆబాలురు దివి చూచినాడు.

“చెప్తుంటే, అన్నయ్యతో; నువ్వు హాస్యవియం వాయింపావని”

అని ఎదురుచూ గంతులుచెప్పుచు బాలుడు ఘట గతెను.

* * *

రాత్రి ఏనుగుంటలన్నరయైనది. రాధ మామగారు క్లబ్బునుండి వచ్చివారు. తరువాత నైదునిమిషము లలో రమణరావువచ్చి కాలువీరులు కడిగికొనెను. తండ్రియు, నీమూడును భోజనమువను పూరుచుండిరి.

ఇంతలో సంతకముంచే భోజనము చేసిన రమణ రావు తమ్ముడవచ్చట ప్రత్యక్షమయ్యెను. అతడు వదిలనగ్గరకు పోయెను.

“చెప్పనా? చెప్పనా?”

రాధ చిరువత్సనవ్వి యవారకొనెను. బాలుడు సంబరముపడుచుండెను. ఇదిచూచి రాధమామగారు ఇట్లనిరి:

“ఏమిటిరా, ఆదానిది?”

“వదిన హాస్యవియం వాయిందింది.”

“దీనికేనా? వచ్చును; వాయిందింది.”

బాలుడు రమణరావు ముఖమువంక చూచెను. అతనిముఖ మానందమును చూచించుచుండెను. కాని యుత్తరక్షణమున విచారసమ్మిరితమైన యొకరకపు చిమగవచ్చటలే వాతని ముఖరంగమున తాండవించు చుండెను.

* * *

రాత్రి తొమ్మిదిగంటలన్నరయైనది. రమణరావు తనగదిలో ఖర్చీమీద కూరుచుండియుండెను. ఎదుట దీపము వెలుగుచుండెను. పాధారణముగ వాత

దేవనలతో, లేక పుత్రకతో, మరిచేదితో వదువుకొను చుండెడివాఁడు. నాదాతఁడట్టికని యేదియు చేయు చుండుటలేదు. అతఁడేదోదీర్ఘాలోచనలో మునిగ యున్నట్లు కనబడుచుండెను.

“స్వప్న చానికే వామీదప్రేమలేదు. ఉంటే యిలా చేస్తుందా? ప్రేమలేనిచోట వృధాగా వాప్రేమ నే నెందును భారపోయాల్సి?”

రమణరావు ముఠల ఆలోచించెను.

“పాపము చానికేమి తెలియదు. తెలియనిదానికే తెప్పలిగాని, చానిమీద జీవితకే కోపంతెచ్చుకొడం పోరబాటు.”

ఏనమాధానమును రమణరావువకు సంకల్పింపకర ముగనుండలేదు ఇట్టిస్థితిలో రాధ గదిలో ప్రవేశించెను. తలుపు గడియిస్తా చెను. రమణరావు దగ్గరకు వచ్చి నిలువబడెను.

రమణరావేమియు మాటాడలేదు. ఇన్నిదినముల నుండియు తానువచ్చుటతోడనే ప్రేమతో సంతో ధించు ప్రాణకాంతుడు నేడెట్లెందును మారిపోయి నాడు? కారణమేదియు నామెకుగోచరించలేదు.

“ఇన్వాళిపుత్రిక వదువుకోలేదే?”

రమణరావు మాటలాడలేదు.

“ఏమిటాలోలిస్తున్నార? నాతో చెప్పండి అడమిటోను.”

“ఏదైతే నీకెందును? నీనంతోపం నువ్వు అనుభ విస్తున్నావుగా? నామాట నీకెందును?”

“చూశారా! చూశారా! మరి; వామీదకోపం తెప్పించుకున్నారు. నేనేంజేశానమ్మా?”

“నువ్వేంజేశావు! నువ్వేమీచెయ్యలేదు. నువ్వేం జేశానమ్మాను?”

“నేనేంసంతోషం అనుభవించాను”

“నీయిష్టంవచ్చిన సంతోషం అనుభవించు, నేజొద్ద న్నానా?”

"అదంతాకాదు. అలాచెడితే నాకులేలియదు. నామీదమీకు కోపంచచ్చిందా?"

"కోపంలేదు; కొరిసిలేదు."

"ఏమిటమ్మా ఈమాటలు?"

"అమెరికాలో ఐదేళ్ళకంటే యెక్కువకాలం థాన్యాభ్యర్థనలు ఒకరినిఒకరు ప్రేమించుకొంటుంటున్నారట. మన దేశంలో ఏదాదికంటే ఎక్కువకాలం ప్రేమించుకొంటుంటుంటుంది."

"అయితే, నేనంటే మీకెవ్వంపోయిందా?"

"నీకే నామీద ఇవ్వంపోయింది."

"మాయమాటలు చెబుతావ్, అన్నీని."

"మామమాటలుకాదు. నిజమే అంతా. నాకు స్వప్నంగా కనిపించడంలేదా?"

"పోనీ నామీదకోపం ఎందుకువచ్చిందో చెప్పండి."

"నేను నిన్ను మధ్యాహ్నం హాస్యనియం వాయింపమన్నావా?"

"అన్నావు."

"వాయింపావా?"

"ఎలా వాయింపేదమ్మా ముగి?"

"పాంథంత్రిం ఎలావాయింపావు?"

"అదికాదు. మీరు పరీక్షలు, అన్నీపూర్తియిలా అంటే నేనెంతోపేదీ మరి? మధ్యాహ్నం వాయింపమంటే మామగారింటోవున్నారా? మామగారు చివరలాగు వాయింపేదా? చెప్పండి."

"నీకు హాస్యనియంవాయింపడం వచ్చునని మామగారికి తెలియదుగానోయి."

"తెలిస్తేమాత్రం వాయింపేదా? అందరూ ఏమంటారు?"

"ఏమంటారు? ఏమీఅవదు. ఎందుకంటారు?"

రాధ మాటాడలేదు. రమణరావాలెవంకలాచెను. అమెను దగ్గరకు తీసికొనెను. రాధ రమణరావు సంతకమితియగు గాధయగు ప్రేమించుచుండెను.

రమణరావునూడ రాధనట్లే ప్రేమించుచుండెను.

"మీకేం? మీరు మొగవాళ్ళు. ఎవరన్నా అంటే నన్నంటారుగాని మీకేం?"

"అందుకే నువ్వు హాస్యనియం వాయింపకొని సంతోషం అనుభవించు; నాసంతోషంమాట నీకెందుకు? అన్నాను."

"ఒక్కటి చెప్పండి. మీసంతోషంమాట నా కక్కరలేదని మీరు మనస్ఫూర్తిగా నమ్ముతారా?"

"మధ్యాహ్నం నాకేమీతోచక కలవలవడంలేదే ఏమీతోచక నీతో కలుగులాడుదామని నిన్ను రమ్మన్నావా?"

"అర్థమేమిట, మామగారు పెద్దవాళ్ళుంటే వాళ్ళ కెదురుగుండా నేను మీతో రాతకార్యంచెయ్యడానికివచ్చేదా?"

"ఏమీ? తప్పా?"

"తప్పేమిటి. అందరూ ఏమనుకుంటారు? ఇదేమిటి? బోగంవానిలాగుఅనుకోరూ?"

"మొగుడితో మాట్లాడడానికిగాదు మరి పెళ్లి చేసుకున్నది?"

"అయితే ఎప్పుడూ ఎదురుగుండా కూర్చుంటారా?"

"ఎప్పుడూ కూర్చున్నావా?"

రాధ కొంతపేపు మాటలాడలేదు.

రమణరావాలెవంకలాచుచు కూర్చుండెను. రాధ నదనమండలమున నేటియో యొకనివ్యతీయ ప్రకాశవంతమయ్యెను.

"అయితే మీసంతోషంమంతా నేను చెడగొట్టేవానా?"

ఈమాటలందలి చరిత్రార్థమును, మంతాలమునునగుచిచార మాతరిమనస్సును భజయిచేసికొనెను. రమణరావాలెను దిగ్గరిమరిసికొని తనచేష్టతో నామె ముంగురలను సరిచేయుచుండెను.

"అయితే యిప్పుడు హాస్యనియం వాయింపమంటారా?"

ప్రేమలోనిండియున్న రమణరావు కంఠవలము నుండి ఈకిందిమాటలు నిర్గమించెను.

“వాయించు”

“అయితే సరే”

రాధ రమణరావుదగ్గరనుండి హాస్యనియంపెట్టె కడకు వెడలిపోబోయెను. రమణరా వామచేతిని పదలికెట్టలేదు.

“వాయువై నీకు సిగ్గగా ఉంటుందా?”

“నాకుసిగ్గాలేదు; ఏమీలేదు; మీరెలాచెయ్యమంటే అలాచేస్తాను.”

“ఇక నెన్నమాన, నేను పిలిచినప్పుడుకాస్తావా?”

“వుస్తాను.”

“నీకు సిగ్గచెయ్యదా?”

“చెయ్యను.”

“విజంగా?”

“అవును.”

రమణరా వాలోచించెను.

“నువ్విప్పుడు హాస్యనియం వాయించొద్దు.”

“సరే”

“రేపుమధ్యాహ్నంవాయించు.”

“అలాగే.”

“రాధా! నీదగ్గర యివ్వాల ఒకపాకం వేర్చుకున్నాను. అడవాళ్ళకు సహజంగా సిగ్గుంటుంది కాదా?”

“సిగ్గలేకపోలే ఆసలు అడజన్మ ఎందుకు?”

“అసిగ్గును చంపితేనే, ప్రేమలోమాధుర్యమే వచ్చిపోతుంది. ఎండిపోయిన చెరుకుముక్క ఎంతో అప్పు కాప్రేమ అంత. అమెరికాలోని ప్రేమ ఉన్నదే అది మాధుర్యనిహితమైన ఎండిపోయిన చెరుకుముక్కలాంటిప్రేమ.”

“వాళ్ళది ప్రేమకాదు; మోహము అరక్షణముంటుంది; తుణుముంటుంది. మహా ఉంటే ఐదేళ్ళుంటుంది.”

“మనప్రేమా?”

“ఒకమాటు భార్యార్ధరా అయితే పదునాలుగు జన్మాలదాకా మళ్ళివీళ్ళ భార్యార్ధరా అవుతాడట.”

రాధగాని, రమణరావుగాని కొన్నినిమిషములు మాటలాడలేదు. వారిరువురను నేడియో ఆలోచించుచుండిరి. తుదకు రమణరా విట్లెను.

“నిన్ను రేపటినించీ మధ్యాహ్నం రాతకార్య నికిపిలవను. గాట్లమైన కోరికఉంటేకాని ఏఅనుభవం లోనూ సంతోషంఉండదు. అస్తమానం నీతో సంతోషము అనుభవిస్తూనేఉంటే నీమీదవిరహమేఉండదు. విరహంఉండకపోతే కోరికేఉండదేమో? కోరికలేని అనుభవంలో సంతోషం ఎంతమాత్రమూ ఉండదు.”

* * *

“అయితే వామిద కోరికలేవేమోదా ఉంటారా?”

“ఎందుకుండదు?”

ప్రియతమా!

చిత్రకారుడనాదునా? చిత్రమార మంజులతెచ్చిదీయానూసమధురమూర్తి నీసకలభువనై కవిలాసగతుల హృదయపుటపైని చిత్రించుకొందు. కవికుమారుడనాదునా? కాంక్షదీర తాపనకళ్యాణలీలావిశేష

చేప్రోలు సూరన్న గారు

ములను భువనాలులెలలూప మోహనముగ జీవితమే గీతములగ రచించుకొందు.

గాయకాగ్రణినాడునా? కలుప్రదీర హృదయరంజకమైన నీమధురనామ కీర్తనము శిలలెకరగ పృథివిన్నెల్ల నిత్యమును జీవితాంతము నింపినైతేను.

మన గృహాలు

అతఃపాక పకాశి.

అతని తెలుపుదీరిన వెంతుకలు, గడ్డం చిందరవం
దరగా అటుఇటు వ్రేలాడుతుండేయి.

అన్నీ అనుభవించినాడు - నేడోరేపా అనుకుంటుం
డేవారు ప్రజలు.

ఆగర్భశ్రీమంతుడై, ధనధాన్యాదులతో, భార్య
బిడ్డలతో తులతూగుతూవుండటము సంవత్సరాలు
దొర్లిపోయినాయి నిముసాలా.

అతనివై భవము, భాగ్యం మాసిపోగానే అలాటి
అతనిగృహ మరణ్యమైపోయినది. తల్తల్లి తన
గృహాన్ని చూడ్డానికే దుఃఖించేవాడు. అతలపాతని
హృదయంలో కలిగినవృథు ఆనాడాలని కళ్లు ఎరుపు
తేరేవుండేవి. నిముసాలు గడిచిపోయినాయి సంవత్స
రాలా. అలాగే ఒంటిరిగా పకుస్తూ ఒకచోటపడుం
డేవాడు.

అతనిభార్య బిడ్డలతోను పకుస్తూనే అతనిరక్షణకే
జాగ్రతపహిస్తేనే లేకపోతే అంతే. ఎప్పటిలానే.
మళ్ళీతేరుకొన్నాడు. అతనిగృహాన్ని మళ్ళీ పూర్వపు
వైభవం అలంకరించింది. తన ఒక్కబిడ్డనే చూచు
కొంటూ తన లక్ష్మినబిడ్డల్ని వారిమధురనచనోక్తుల్ని
మరిచిపోయేడు.

అతని ఆఖరుదశలో...

భార్య అతన్ని విడిచిపెట్టి వినిర్మలపరంజ్యోతిలో
కలిసిపోయింది.

గృహంతనదారిని చూచుకొన్నది. అప్పటికతడు
విరక్తిననుసరించి అనుకొన్నాడగుదా, "ఎప్పటి
కైనా ఎలానయినా ఏరికైనా ఇంతేగదా" అని.
అతనిబిడ్డ వారితోను వచ్చిపచ్చి సామ్యసిల్లినాడు.

మనగృహాలుకూడా ఆగృహమనరణాలేగా!

శ్రీమతి
సూరత్తు
వాగమజెమ్మగారు

నమ్మేళనము పూర్తము తటవర్తి సూర్యనారాయణమూర్తిగారు

○

వానపదత్తసౌందర్యము పూర్ణచంద్రునికంటె నధికపూర్ణము. ఆమెదేహము కమలముకంటె కోమలము. ఆమెవాణి విపంచీస్వరమును దిగవల్లిరింపజాలియుండెను. ఆమె లజ్జాన్వితశీత్రములు హరిణీనిలజ్జంపగలిగియుండెను. స్వర్ణసౌందర్యము తనయచిననునరించి నిజకోమలపాస్తములచేత యాసలేపస్వర్ణప్రతిమను నిర్మించెను. ఇట్టిభువనమోహనీకోభ- ఇట్టియాపరాభి- యొసంగికూడ నామెనునేత్యగాలుట్టించుట విధారకు ధర్మమేనా? పంకమందు బద్ధములు, గంటకములందు బుచ్చములుమొలిపించు నతనికేయెఱుక.

ఆనయమును బాలవసంతమందలి సుషమాపూర్ణప్రభాతమందు, పికకరంగగనమును హృదయమున కానుకొని మలయనురభియుల్లాసముగావించుచుండెను. అట్టితటి నొకశ్రమణుఁడగు భిక్షువానపదత్తయొక్కనువిశాలప్రాసాదమునకేటి ద్వారముకడనిలవలెదెను. ఆకాశుగవానపదత్తదృష్టి యాకాశభిక్షువునిపైబడెను. ఆమె అతని నొకసారి చూచెను; నూలుసారులుగాంచెను. వీక్షించుచునేయుండెను.

అతనిపేరుగునుప్రుడు. సాంసారికదృష్టిలో నాతఁడుభిక్షువుఁడుగాని స్వర్ణయదృష్టిలో నాతఁడొకరాజరాజీశ్వరుఁడు. మనస్సును మించినశ్రేష్ఠమవిప్రృతరాజ్యమింకేదియులేదు. ఉపగుప్రుడు తన ఆరాజ్యమందు జయలల్లిగాంచెను. అతఁడు రాజరాజీశ్వరుఁడు. పమస్తేంద్రియము లాతనిప్రబలా.

విశ్వచంచలత్వము, అకాంతి నాతఁడు బాగుగ నెఱుఁగును. అతనినయనము లచంచలములు, కాంతములు. స్వర్ణియదివ్యప్రకాశముచే నారనిముఖమండలము భావమానమైయుండెను. కామయవస్త్రిములాతనికతూర్వకోభాప్రదానము చేయుచుండెను.

నిజసౌందర్యముచే జగత్తును బరాజితముచేసిడి వానపదత్త ఆభిక్షువుని పరిపామన బరాజితమైపోయెను. అతనిసౌందర్యముపై ముగ్ధురాలైపోయెను. ఆమె కాశేయాంచలము జూచిపోయెను; కలరికధిలమైపోయెను. తద్దృశితత్వప్సరాకి ముక్తమై భూపతినమయ్యెను.

ఆమె యుపగుప్రుని పరిపాగతయై—“భిక్షు! భిక్షుప్రాత్రమనుంచునకు జాన”మనియెను.

భిక్షుప్రాత్రము ముంచునకుజాన అకాశుగ నాశ్వర్యవశితుఁడైయుపగుప్రుడు—“కాని నీవాస్తవ్యము రిక్తమైయున్నది, ఇది నాకేమియొసంగగలుగును?” అనెను.

వానపదత్త—నీకింకెవఱుకు లభియించునదియు, ఈకరములు ఇదివఱకెవ్వరికి బ్రదానము చేయనటువంటిదియునగునపుడు నిదియుచ్చును.

ఉపగుప్రుడు—అనఁగా?

వానపదత్త—ఈవాస్తవములు రిక్తములుకావు.

ఉపగుప్రుడు—వేసిస్వర్ణభూషణముల నేమిజేసికొందును?

వానపదత్త—వేసినపక్ష్యాధరణములవిషయమై చెప్పుటలేదు. అభోధయువకా! ఈవాస్తవములు భూస్యములుకావు. ఇది ప్రేమాలింగనపరిపూర్ణములు: వేవాయాలింగనమే వీకోసంగదను, ఉపొందుకొనుము, భిక్షుకా! ఏవానపదత్తయొక్క ఛాయాస్పర్శమునకై గొప్పగొప్పరాజాధిరాజులు వ్యాకులగుచుండుకోయామెనీకు ప్రేమాలింగనమొసంగును.

ఉపగుప్రునిముఖభావములలో బరివర్తనమించుకంతయు గలుగలేదు.

వానపదత్త ములు—“భిక్షాపాత్రము ముందునకువాపుము. నేను నీకుభిక్షలో నాహృదయ మొసంగెదను.” అనిపలికెను.

ఉచనుత్తుడు—దీనియర్థము?

వానపదత్త—నీయీనుకుహార దేహము భిక్షావృత్తికొఱకుగాదు. ఈయనుచును సోందర్యనుమనము సంపాదనస్వరూపిహీనమై దూరముగ పవనముందు స్థానమునుటకుగాదు. ఇదియే దీనియర్థము. రమ్మ, భిక్షూ! మానవనయనకు బనుదెమ్ము. నేను విశ్వస్వామిని. నీకు దానినయ్యెదను.

ఉచనుత్తుని వానివాగ్రభావరహితముఖమండలమం బొకనస్మితరేఖ ప్రకటితమయ్యెను. అతఁడూర మందెను.

వానపదత్తవికలయై “జవాబొసగుముభిక్షు” అనిపలికెను.

ఉచనుత్తుడు జవాబిచ్చెను—“కాని కొన్ని కారణములచే నెప్పుడే సమయముకాదు.”

వానపదత్త—“అయితే ఎప్పుడు?”

ఉచనుత్తుడు—“కొలఁది దినములతీగినపిదప ములవచ్చెదను”

“ములల కొన్ని దినములపిదప వచ్చెదను” వానపదత్తమనస్సులో నాలోచించ మొదలిడెను—“రమణీ రూపమునకట్టి యరమానమా? ఒకపామావ్యభిక్షు నాసోందర్యతరస్కారమొనర్చెను. ఒకత్యగలిగెను. చూడెదనుగాక, నేనాదినమును బ్రతిక్షించెదను.”

ఉచనుత్తుడు దృఢగతి సంఘమైవైపునకునిర్ణయించెను. వానపదత్త మువల్లమూర్తిలై వారనిని నీర వయ్యై, నిశ్చలయై గాంచుచూయుండెను.

2

నిజాల్పజీవనముయొక్క క్షణికప్రభుకొకదానినిజూపించి సంధ్య తీవ్రగతితోగడచిపోయెను. కార దీయకు భ్రాతా శ్రావీదికయందు వయోన్ముఖనుధాంతుకిరణములు రూపోజ్వలవంద్రకను విరజిమ్ము చుండెను.

ఒకనిఘనవనలపాదముదడుపుచు గలకలరవరథయను గంగ ప్రవహింపుచుండెను. దినమంతయు భిక్షా భారసహితుడైన యుచనుత్తుడు-అననమానుండియే-తనమతమునకు తిరిగివచ్చుచుండెను.

ఆభయంకరహింసకచకుపన సింహముపై గరుజావలౌదండను బుద్ధభగవానుని యుపదేశము కొంచమైనను పునిననద్రీయుండలేదు. దానిరానున ప్రవృత్తి చరిత్రతముకాలేదు. సింహముచనుత్తుని రాకచూచి మిక్కిలి తేగముగ మీదకుఱుక నిద్దమయ్యెను. ఉచనుత్తుఁడదిగాంచి నిజమైత్ర మవనత మొనరించుకొనెను.

ఒక వైపున సింహముచనుత్తుని భక్షణార్థమై నిద్దమైయున్నది. రెండవప్రక్క నుచనుత్తుడు సింహమున కాహార్యుడై నిలబడియుండెను.

దగ్గఱనే యొకనిబిడతంజముండెను. తక్కువలమునకొక భిద్రముండెను. వసంతపూర్ణ ప్రతులతమందు యభాకక్షి ప్రయాసయొనర్చినవృత్తికిగూడ వాకులుదానిని బూద్ధ్యులకపోయెను. ఆభిద్రమునుండి న్యాధుఁడొకఁడీభయనకదృశ్యముగాంచెను.

పంచాననము భిక్షుకునిపైదుముక నిద్దమైవంతలో న్యాధుఁడు విజకార్యుకముపై బాగుమెక్కిడి యెడటితుంజనక్షమును విడిర్ల మొనరించి శోనరిని భూతలకాయగయొనర్చెను.

ఉచనుత్తుడు చకితుఁడై నాల్గువైపుల నిలకించెను, నిజకార్యసాఫల్యముపై చిరునవ్వునవ్వుచు కిరా తుఁడు భనుర్భారియై యాతని వైపునకొలుచుచుండెను.

భిక్షుకుడు దుష్టుని త్రవ్వవలయు వ్యాధునితో - "హా!! నీవేమి చేతికిని? మృగరాజా నీవేమియవరా రములేవి? ఆకారముగ నిరవరాధమాత్మయందును గాదించితివి?" అనివచ్చిచె. వ్యాధుడు మనస్సునందే ఆలో చించెను - "సింహము - నిరవరాధమా?" తనవయాసానకతోరతనమందు మొట్టమొదట వ్యాధుడిచ్చట కరుణాదేవిని దర్శించెను. ఆతఁడు చిత్రాంతిమూర్తివలె కొద్దిసేపటివఱకు నిలచియుండెను. ఉచుగుత్తుఁడు కరుణావంష్టావరదృష్టి వాతనినూడని తేపించెను. శేత్రములుచూచెను; వ్యాధులును వ్యాధులునందేకము తెలిసికొనెను.

వ్యాధునికరదృష్టులు కంపించెను. ఆతఁడు భుజముపైనుంచి తూటిదముదీసి గంగావక్షుమందు విసిరి పైచెను. - ఆతనినిర్దయత గంగయును మునిగిపోయెను. నిజబలిమూర్తయలతో ధనస్సునురెండుమక్కలగ చేసి భూమిపైబడవలెను. - ఆతని కతోరత్వమంతిమకృపయులు గొనుచుండును. తరుచు భిక్షునిపొదములపై బడి వ్యాధుఁడు - "దేవ! ఇదియే నాయంతిమవాత్స్య" అనియెను.

ఉచుగుత్తుఁడు ప్రసన్నముఖముతో వాకిర్యదించెను. వ్యాధుఁడు తన వనినసంసారమందు బ్రవేశించి జనియెను. కరుణారాతనికి పథప్రదర్శియయ్యెను.

దయాహ్రియగు యువగుత్తుఁడు భూకాయయగు సింహము వైపుగాంచెను. దానిగొమ్మువందు దుస్సహ ముగు బాణముదూతీయుండెను. భిక్షుకుఁడు దానిసతికవ్వముతో గంగాతీరమునకు గొనిపోయి దానిగాతు ములు గడుసుచుండెను.

చుండలగంగావ్యాధుమందు, దశదిశలగీతనుభావ్యపీనుజీపించుచు కొకవాసపోవుచుండెను. కారద నిర్మలచంద్రిక బాగుగవ్యాపించియుండెను. వనప్రాంతమందు, గంగాతరంగములందు నపూర్వకొభాంకితమగు చుండెను.

ఉచుగుత్తుఁడు తనపురియందు ప్రవృత్తుఁడయ్యెను. సింహము బ్రతుకునమయాళలేకుండెను. కాని భిక్షు దత్తచిత్తుఁడై తనకార్యము చేయుచుండెను.

నాన ఆకైపునకే రామెందలిడెను. గానస్వరయువకుపునికిప్పుడు పృథ్విముగవినిపించుచుండెను. స్థావ యందలిరుదెవ్వలునులేక - నాముక్తకుంతల వాసువదర్శి కరచంద్రునిధితురించుచు పొడుచుండుట నాతఁడు గాంచెను.

భిక్షు సింహవక్షిమందలి బాణము బయటపడియహస్తమునాపెను. ఆకాత్తుగ గానమాగిపోయెను. వాన భిక్షుకుని సమీపమునకువచ్చి తగిలెను.

వానతోనుంచి వాసువదర్శి చకితయైఆరచెను - "భిక్షు! ఇదియేమి చేయుచున్నావు? తననలాధమబొంది యాధయంతరహింసవకువు. తన తనవదాతనుగుర్తించుకాలదనువిషయము నీకు తెలియదా? ఇది నీ సర్వవాళ మొనర్చిచెయ్యను."

ఉచుగుత్తుఁడువలికెను - "రమణీ, నీవు పోయియున్నావు. ఇది రావ్యామందరమున్న హింసకవకు వులకంటె నధికభయంతరముగాదు. ఏనుండనయావముచాలువనిలబడి మనుష్యక్రతువు, మాయఁడు వాని తనకైఅకర్ణాంతము ప్రవ్రొంచలూని నిలబడియున్నవాడో, వానికంటె - ఆమందనయావముకంటె - నిది భయంత రమైనదికాదు. ఏదను నిజమోపొలుంధనమనే మనుష్యులిబందగజేసియుంచుకో ఆమందరహింసముకంటె నిది అధికభయానకముగాదు. దేనిచెనుక మనుజుఁడు నిజద్యేయధర్మమునునుబది ఆనంత - జన్మ - జగత్తులలో తిరుగుచున్నవాడో - అట్టిహస్తమందు స్వర్ణముకుటమచాల్చి ఛాయావమాననిస్సారలోభ - బాలసర్వము కంటె - అధికభీషణముకాదు."

వాసవదత్తకొంచెముకూడ వెలిసికొనబాలకపోయెను. ప్రేమాధీరయైగామె—“భిక్షు, నేను స్వీకృతి క్షేత్రమునుండిని. నీవురా లేదు. ఏమి ముఱచిపోయితివివాయేమి?” అనియెను.

ఉచగుప్తుడు—“లేదు. మఱువలేదు. నేనువచ్చెదను. కొలదిదిగనులపిదప నచ్చెదను.”

వాసవదత్త—“నేడేరమ్ము భిక్షు. ఇంకెకన్న మందరతమనమయమింకెచ్చుదునచ్చును? నేడుచంద్ర ముడు సంసారము వాలోకితముకేయదున్నాడు. నీవువాగ్ధహంధకారమును దూరీకృత మొనర్చుము.”

“నిలువు”మనిచెప్పి భిక్షు పెల్లపెల్లన సింహాసనమునుండి బాగుమును వెలికితీయవారంభించెను.

వాసవదత్త—“నీవు నీచౌందర్యశరముచే నన్నాచాత్రముచేపితిని. మొదటవాకు బ్రాణదానమొనర్చుము”

ఉచగుప్తుడు—“దైర్యవైయుండుము నుండవీ! నేనరణ్యముగ చనుదెంచును”

వాసవదత్త—“ఎప్పుడునచ్చెదవు? స్వీకృతిక్షేత్రములేయ నానైత్రశాస్త్రీశి నిర్ణయించినపిదపవా? దినగ్రహము నేయులేయ నమయమునానుండి జన్మగమనములాగిగొనికలయవారవా నీవునచ్చుట?”

ఉచగుప్తుడామెవైపుననుగాంచి యాలోచించెను—“నరే, ఇదియేమి! ఇంతజ్ఞానమున్నవకూడ నీమెగొయ్యి లోపడలోపుచున్నది?”

వాసవదత్త ముఱవదగెను—“ఎప్పుడునచ్చెదవు?”

ఉచగుప్తుడు—“ఈశీవనమందే”

వాసవదత్త—“ఈశీవనమందా? ఇదిచాల దీర్ఘపథి.”

ఉచగుప్తుడు—“మఱియెచ్చుడు?”

వాసవదత్త—“ఈక్షణమందే. చెప్పుము”

ఉచగుప్తుడు—“కాదు”

వాసవదత్త—“ఈ మానమందే”

ఉచగుప్తుడు—“ఈ పర్వమందేనర్తును. ఇదినిత్యమని నమ్ముము”

వాసవదత్త—“నేను వాక్తర్తతో దినములు క్వాసములతోక్షణములు లెక్కించుకొందును”

వాసవదత్త వెడలిపోయెను. ఉచగుప్తుడు మృతప్రాణునిసింహాస్మానయమునుండి శరముదీయబ్రవర్తు డాయెను.

3

శరత్కాలమేగెను; కిరయుగదవెను; హేమంతముదవెను; కాని యుచగుప్తుడురా లేదు. వాసవదత్త ఆనేకపాటు లక్రుతూర్ణప్రతీక్షణముచేసెనుగాని యుచగుప్తుడురా లేదు. ఆమె యనేకపాటులు శ్మంగారము కేసికొనియెను, పర్యమిష్యర్థమయ్యెను.

సుమన, సురభి పండివిగొని యంతమున వసంతపువ్వుననుదించెను. ఆవృదుభూడవలెడు రాలేదు. చూచుచుండగ నీయవధిభూడగడలిపోవవచ్చెనుకాని యుచగుప్తుడురా లేదు. అత్యుత్త-అశ్రాంత-శీత్రము లతో వాసవదత్త-ఆ యెచ్చుదునురాని వానిమార్గముగాంచుచుండెను. అన్నియొనర్చెను. కానిదియొక యుచ గుప్తుడుమాత్రమే.

మిలిచాటుటకు చెందుమానములుండెను-చికమానముండెను. సంపాదముయొక్కసాంధనివాసమందా గిన పథికుడు“పర్వ”మేగనందిద్ధుడవతోచ్చెను. అతడు కిరకంబళము భుజముపై వైచుకొనియెను; హేమం తమృదులయ్య గట్టిచేసికొనియెను; వసంతపువ్వుచస్త్రము నవదించుకొనెను; గ్రీష్మచిత్రము హస్తమున, జోళ్లు కాలికే దీసికొనియెను; పర్వాకాల చిత్రపాత్రముల్రాడుగూడ గైకొనెను. అతడు తనఅంతిమవస్తువు కారణవం

ద్రుక గ్రహించుటకై హస్తమువాపసంతలో వాసవదత్తవికలయై—“ఏమి నిజముగా వాద్రయితముఁ దీవత్సరమువకురాఁదా?” అనిచులికెను.

రజనీసముఖము. పశుస్తవ్యత్వయు వంధకారమునమునింగియుండెను. వాసవదత్తభవనము విహారలోకములవలె ప్రకాశించుచుండెను. శత్రుత్వకరణము లామెవ్యర్థభూషణములపై ప్రతిఫలించి వానికాంతినియిసును దింపలేని యపూర్వకోభగణువుయందెను. అసంఖ్యదీపములు తాకికానమావములంగనుండెను. వాటిమధ్య వాసవదత్తయతియు కనిపింపమి కోభితమైయుండెను.

అశోకాన వాసవదత్తగృహమున యుత్సవము. ఈయుత్సవము మె ప్రేమియును లక్షపతి స్వాగతార్థమై రచింపఁబడెను. ఒకప్రక్కసంగీతధారలు రెండవప్రక్కను మద్యధారలు ప్రవహించుచుండెను. మధ్య వధాగ్యుడగు లక్షపతి మునుగుచుపోవుచుండెను.

అర్ధరాత్రియగుటకు చూర్యమై లక్షపతి సురావ్రభాషముచే నచేతనుఁడైపోయెను. అతనికినిజ పరయనుజ్ఞ పీఠముండెను. సంగీతమాగిపోయెను. దాసి, పరిచారికాదులు పెలపుగొనిరి. కక్షయందు లక్షపతి వాసవదత్తభవన నితరులెవ్వరునులేకుండిరి. కాదుకాదు. ఇంకొకపికాచినియొకరైమాన్బుండియుండెను. అది యెవరు? శత్రుయగు వాసవదత్తప్రతిఘాతము.

వాసవదత్త నాలుగువైపులదిలకించి ఒకఘరికదీపెను. రాత్రిసమయమున యొకవేళచేతిలోఁభరికయా? ఆమె ఇదేమిచేయవలయుచున్నది? సంగీతసమధనువర్షించు ముఖవల్లరుఁడు వజ్రమునుగూడ రాల్చగలుగుచుండెవా?

ఆమె ఆ ఆచేతనుఁడగు లక్షపతినివధింపజనెను. ఆమె విఘరికాబాస్తయము గగనముపైపునకెత్తెను. “జాగ్రత్త. వైవధగవంతుఁడున్నాఁడు. ఆతనిభయముందు” మనువట్టుండెను. పాపిని ఆమాకహస్తసంజ్ఞ గుర్తించుటాలకిపోయెను. ఆమె ఆఘరికమలక్షపతిహృదయమున గుచ్చిపెడెను. లక్షపతిచీర్కారమొనర్చెను. —“పోలనానుయీ, పికాచిసి” —ఇది ఆతనియంతిమశబ్దములు.

యావనతిరాక్షసి— నునుమరపికాచిని. తనగెలుపుపైప్రచున్న రాలయ్యెను. ఈ సమయముననే వెలుపలినుండి యెవరో కరుణకంఠముతో—“వాసవదత్త” అనిపిలదిరి.

కంపిత వాసవదత్త గవాక్షద్వారము తెఱచి—“ఎవరని” అడిగెను. ఈ తైరమునకావశ్యకత లేకపోయెను. గవాక్షద్వారమునుంచి గదియందలిదీపమావ్యక్తిముఖమండలముపైప్రసరించెను. ఆతఁడుశ్రమలంఁడగు యువగుత్తఁడు. వాసవదత్తతోవర్తయై—“భిక్షు! నీవువచ్చితివా?” అనియడిగెను.

ఉచగుత్తఁడు—“లేదుకాని కేళిముగ నేలకును.”

వాసవదత్త—“మాతీ—యీకుసమయమందు రాఁగారగమో?”

ఉచగుత్తఁడు—“ఏమియులేదు. నేను వాచిహారమరుగుయంటిని. ఇచ్చటనాకు నీవుజ్ఞ పీఠవచ్చితిని. నీవు నిద్రించితివో లేక మెలకువగనుంటివో తెలియనుక్కంటికుఁడనైతిని”

వాసవదత్త—“నేను మెలకువగ నేయుంటిని”

ఉచగుత్తఁడు—“కాని నీకండ్లురెండు యూసికొనియున్నవి. మంచిది. పోవుచుంటిని. నేఁడు వాకాలస్యము దిక్కిలైయిపోయినది”

వాసవదత్త—“ఆగుము. నీకు నీప్రతిజ్ఞ బాపమున్నదా?”

ఉచగుత్తఁడు—“ఉన్నది”

వాసవదత్త—“నీదీవత్సరములోఁపలనే నన్నుగలియవచ్చాననిమిచ్చియుంటిని”

ఉపగుప్తుఁడు—“ఇప్పుటికి వర్షములో నెన్ని దినములు శేషమున్నవి?”

వాసవదత్త—“శేషముంకదము.”

ఉపగుప్తుఁడు—“శేషవర్షముగదానిలో పలకే వచ్చెదమా?”

వాసవదత్త—“దినవర్షముగాదునుంటివి. నన్ను మోసపుచ్చుదుంటివి.”

ఉపగుప్తుఁడు—“ఆ మిత్రాభివీక్ష్యుఁడు కల్లలాడఁడు, మాయమర్మములాతని ధర్మములుకావు.”

ఉపగుప్తుఁడు యామినీ గంధీరాంధకారమునగలసి యదృశ్యుడయ్యెను.

వాసవదత్త గవాక్షద్యారముబంధించి లోనికిజనియెను.

౪

వాసవదత్త ధనముతోఁజక్ర లక్షపతినివధించెను. భేదమువిడిపోయెను. ఆమెవిచారణకై వ్యాయాలయమునకు గొంపోయెను.

ఆమెధనమామెకు పనికేసచ్చినదికాదు, ఆమె ప్రేమిజనమామెకు నశయమొనర్పలేదు; ఆమెఅనుపమ పౌండర్యముగూడ నామెను శత్రునుండి రక్షింపజాలకపోయెను.

దురదృష్టవంతురాలగునామెకు వ్యాయాలయమునుండి యురికిక్కిప్రాప్తించలేదు. ప్రాణదండమామె యిత్రాంతరీక్షవసునకు కాంతిచుడమైయుండెడిది. అదిశిక్షకా దాశిర్వాదము.

ఆమెయావము కురూపముచేయఁబడెను. ఆమె చంద్రవదనవందలి శీత్రములులాగివేయబడెను; కర్ణ నాసికలు ఖండింపబడెను; మృణాలకరములుభేదించబడెను; ఆమె నమస్తధనసంపత్తియు లాగికోసబడెను.

వాసవదత్తకి ధయంకరశిక్ష లభించునమయమున నామె మిక్కిలి కరుణాస్వరమున ప్రారంభించెను. —“శేనోకవారము గడవదనుచుంటివి. నేను నాప్రేమియొకనితో, గలియవలెను; ఆశండివారములోపల రాగలఁడు. ఆనంతరమున ఆశ్వంతకహర్షముతో ఘోరకునిహస్తములకు వ్యాయకువారమునకు నాదేహమర్పించెదను.”

ఆమెచివయమునెవ్వరు నొప్పుకొనలేదు. ఘోరకుఁడు వాసవదత్తను గురూపినిగను గుత్తిరముగను నొనర్చి రాజపథమందు విడచివైచెను. ఆమెపాపకథ యుచ్చస్వరముతో వినిపించుచు నొకమనుజుఁడామె నంటదవిలియుండెను.

ఎంతభయంకర భీరత్సదృశ్యము! ఆమె శత్రుములనుండి రక్షము, నీముకాటుచుండెను; వానియందీ గలు వ్రాలుచుండ నామెసాస్త్రహీనయగుటచే వాటినిఁ గోలుకొనవలెనజాలకుండెను. ఆమె కరుణాస్వరమున శేషము రోదనమొనర్చుచుండెను.

ఇంతకుముందు నామెపౌండర్యసానుకలైనచారామెకు ఘృణాదృష్టితో నాంచుచు, దూరమునుండి చూచియే పాటపోవుచుండిరి. అమలందజామెపై శూమియునుండిరి. మార్గముందలి భిక్షకులు, ఆంధు, మంటిలు వారు, కుప్పగోనులుకూడ నామెస్వర్యచే తొలగఁ బ్రయత్నించుచుండిరి.

ఎప్పుడామెకడ విశ్వాకర్ణకరూపములేదో, యోషనయలేకుండెనో, రిక్తములేకుండెనో, ఎప్పుడుప్రపంచముంతయు నామెను నైచ్చభావమునజూతుచుండెనో, ఆమెతీతమాత్రమనువేదనచే దూరమైయుండెనో అప్పుడు-ఇట్టి దుర్దినమం కుపగుప్తుఁడు చనుదెంచి యామెను ప్రకమునై నిజమాస్త్రముంచెను.

వాసవదత్తతరకరయై—“ఎవరని”యనెను.

ఉపగుప్తుఁడు—“నేను.”

వాసవదత్త కంఠస్వరముగ రుంఠెను. తనభగ్నునుకొలగించుకొనుటకై—“ఎవరు, నీవుచనువుడవేనా?” అని యడిగెను.

ఉచునవుడు—“అవును. నేనుచనువుడవే”

వాసవదత్త దీర్ఘశ్వాసములులుచ్చి చలికను—“తిరిగిరామ్మ. నీవెందులకేగుచెందితి? ఏమివన్ను చూసించ నలుచెందితివా?”

ఉచునవుడు—“నీవు నన్నుతిరిగిరామ్మచెప్పుచుంటివా? నేను నీవుచెప్పినట్లుగనే నీవద్దకువచ్చితిని. నే చచ్చుటలో నాలస్యమువలేదు. ఇంకావన్నపూర్తికి చెందుదినములు నేషించియున్నవి”

వాసవదత్త నిరాశాస్వరముతో—“హా! వాడేవాడు చపంతసురభిచే పారభవంక మెయ్యన్నవ్వడు నీవు రాలేదు; మడియకోభావండుడు వృద్ధిపై సుధావృద్ధియొనర్చునవ్వడు నీవురాలేదు. భూతకులు నాబద్ధవము నశంపలేదు తమకప్రస్తుములు ప్రళప్రప్ర పరఖండముమీద చదునుగొల్పునవ్వడును నీవు రాలేదు. భిక్షు. నీచింత యతోధుడవాయేమి? మత పొందర్యదీపము నిర్యాణమునొంచెను; చూడుకోభావాన్యడవ్రమంచెను! ఇట్టి సమయము నీవెందుకలుచెందితి?” అనియెను.

ఉచునవుడు—“భగిని! నే నింద్రియప్రేరితుడనైగాని మడి ఏస్వార్థసుఖమునకై నీవద్దకువచ్చియుండలేదు. శారీరకసౌందర్యమువ్యర్థము; నియోశరీరము దీనికిపాక్షిభూతము. భవముకూడనిస్సారము, నీయకు లెక్కర్యమిందులకు తీరమొసగును. నేను నీవద్దకువచ్చితిని. చెప్పుము. నీవుచెచ్చదలచినదియేమి?”

వాసవదత్త ప్రయనములు విడిచిదెను. అమెచలికను—“నేనేమి చెప్పుగలను భిక్షు! నియోచక్తుము నాయు తీరమును లాగి నైదినది. నేనొక స్వప్నమువెనుక, ఒకభాయవెనుక, ఒకమరీచికవెనుక బలుగ తుచున్నట్లు తోచుచున్నది. నేతెచ్చదలచినదేదీయులేదు. నీవు నాసహాచరున కొద్దివేదవేదములు నిల్పడి యుండుము. భవశ్చర్యచే నా యాతన తగ్గిపోవుచున్నది; నీ చలుకులచే నాసంతాపము దూరమగుచున్నది. భిక్షుశ్రేష్ఠ, నీవే యేదైనచెప్పుము.”

ఉచునవుడు—“ప్రపంచ దుఃఖములకుమూలము తృష్ణ, నీనీ తృష్ణవశనై తిలుగులాడుచుంటివి. నీవు నీధర్మమును దర్శకునిపాస్త్రముల కమ్మి నైతితి; నీవుధనార్థమై నీప్రేమి లక్షచరిని వధించితివి. నీదుఃఖము యమున నీకు సహాయములేయ నెందునురాడర్యు.”

వాసవదత్త—“హా! భిక్షు. ఇంతికుముందువచ్చి నేను మోసవదకుండ నెందుకురక్షించితినికావు? నీవు వచ్చితివి; కాని చాలఆలస్యముగవచ్చితివి.”

ఉచునవుడు—“విలంబమేమియు అదుగలేదు; ఇప్పుడింకను చాలసమయముగలదు. నీ విచ్చుడు బాహ్యకేతకాన్యపు; కాని నీయంతర్మేతకులు తెలుగుబడియున్నవి. తెమ్ము. భగవానుడగుబోధినత్వుని పాస్త్రముగ్రహించువు, ఆయన నీదుఃఖములుపారించగలరు. నిన్నుముక్తిచేయగలరు.”

వాసవదత్త మరుసంసారముం బాకనమునుండి సుధాలిందువర్ష ముద్యును. ఆమె సాత్వికప్రవృత్తిమేలు కొనియెను; ఆమెకు సంసారతృణభంజనరత్నములెలెనెను; తెలియుటయేకాదు; అనుభవముగూడనయ్యెను. ఆమె భిక్షుపాదములపై నిజకిరన్ను నవనకమొనరించి—“నేనుప్రస్తుత నైయుంటిని. నన్నుగొనిపోమ్ము, మడి యాంచలముగ్రహించి నన్ను కాంతిరాజ్యములోనికి గొనిపోమ్ము” అనిచలికను.

భిక్షు నిలవనితీకరములచే నామెను స్పృశించెను. ఇద్దరు సంఘము వైపునకడిగిరి.

పాపతాపవిదగ్ధ వాసవదత్త ప్రాయశ్చిత్తమరనదీస్నానమొనర్చెను. ప్రవహ్యగ్రహణయై నిజ శేష శీవన ఘండు కాంతిబొందెను.

శూన్యమందిరం

యం. వి. యన్. యన్. అవధానిగాడు

పరిగెత్తుకు వెళ్తున్నాను. చట్రాల్ నాకంటికొకమందిరం కన్పించింది. తలుపు తెరిచివుంది. లోపల ప్రవేశించాను. దానంతటా దే మూసుగుంది దానితలుపు. అది ఒక శూన్యమందిరం. లోపల కట్టమైన చీకటిదప్ప యింకేమీలేదు. భయం వేసింది. కూచున్నాను భోరున యేడుస్తూ. తలుపు యెవరో తట్టారు. ద్వారం వంక చూశాను. తలుపు మెల్లిగా తెరుచుకుంది. ఒక బాలిక నవ్వుతూ ఆడుతూ లోన ప్రవేశించింది. తలుపు మూసుగుంది. నాదుఃఖం మాయమయింది. మెల్లిగా అడిగాను: నువ్వెవరు? నవ్వుతూ చెప్పింది: నా పేరు ప్రభాతం. నేనూ, ఆ బాలికా యెంతసేపాడుకున్నామో?

* * * *

మళ్లా తలుపు తట్టిన ధ్వని. తలుపు తెరుచుకుంటుంది. “నేను వెళ్లిపోవాలి” అంది. రెండు బాష్ప బిందువులు విడిచాను. ఆ బాలిక వెళ్లిపోయింది. ఒక యువతి లోన ప్రవేశించింది. తలుపు మూసుగుంది. ఆమె నవ్వింది. ఆనవ్వు నేరు. “సీపేరు?” అన్నాను. “మధ్యాహ్నం” మంది. ఎంత ఆనందం! ఎంత సేపాడుకున్నామో? కాలం కనబడలేదు.

* * * *

మళ్లా తలుపు తట్టిన ధ్వని. నా గుండెలో బండపడింది. “నేను వెళ్లిపోవాలి.” “నువ్వా?” ఏడుస్తూ ఆమె చేతులు పట్టుకున్నాను. మెల్లిగా నా చేతుల్లోంచి జారి పోయింది. ద్వారం దాకా వెంబడించాను. లాభం లేదు. ఒక వృద్ధస్త్రీ లోన ప్రవేశించింది. తలుపు మూసుగుంది. నా హృదయం చలించింది. “సీపేరు?” అన్నాను. “సాయంత్రం” మంది. ఎంత భయం వేసింది! ఊం... యుగం.

తలుపు తట్టిన ధ్వని. తలుపు తెరుచుకుంది. ఎవరూ లేరు. “పద వెళ్లిపోదాం” అంది. “ఎక్కడికి?” అన్నాను. “రా” “నేను రాను.” ఈండ్రవడ్డాను. ఏడ్చాను. లాభం లేక పోయింది. నన్ను గొరగొరాయాడు కు పోయింది. తలుపు మూసుగుంది. అది శూన్యమందిరం.

దీపావళి

దీపావళియనగా దీపములవరుసయని యర్థము. (వరుసలుగా దీపములలో ఆలంకరించుట). ఈమధలో త్వచము చేత మంత్రేటను జరుపబడుచున్నది. చాలకు లందరును ఆమావాస్య ఎన్నడో ముందుచున్నవనగా నే యుద్ధసాముగిలో తయారగుచున్నారు. (టపాకులు మొగ్గినవి.) ఈకాలమున దేశమంతయు భయంకర ధ్వనులతోను, వాయువంతయు గంధక పువాసంతోను నిండిపోవును. ప్రతినంపత్స్వరమును మన దేశమునుండి కొన్నికోట్లరూపాయల వెనుమడి చేసి చెవా, జపాను, జర్మనీ, మొదలగు విదేశములనుండిగూడ, మందుసామానులతెప్పించి తగుల బెట్టుచున్నారు. విదేశీవస్తువులకై అనవసరముగా ద్రవ్యమును గవ్వయై ననుచెచ్చించవద్దను కాంగ్రెసు ఆదేశమునుగూడ గమనించక యింకనుకొని తగులవేయుటలోనైనను ఏకోఉద్దేశ్యముండవలెనుగదా! అదేమి?

ఈచండగలో రెండిమిడియున్నవి:—

i. నరకచతుర్దశి, ii. దీపావళి.

నరకచతుర్దశి

ఈ అశ్వయుజబహుళచతుర్దశివాడు తైలాభ్యంగ స్నానముచేసి యనుతర్వాతముచేసినవారికి యనులోక దర్శనముగూడ లేదనియు, చేయనివారికి, సంవత్సర కృతధర్మము వశించుననియు శాస్త్రములందుండుటచే, నరకబాధావిముక్తికై ఏర్పడినచతుర్దశిగాననరకచతుర్దశియనుట యుక్తమే. వివరణ లోకమున దీనికి నరకామగవధలో సంబంధమున్నటుల ప్రచారముండుటచే దీనియుక్త చారిత్రకప్రాధాన్యతగూడ గమనిం చుకతప్పని సరియగుచున్నది. కాన నరకామగుడు నంధిపటదిన శోబగుట 'నరకచతుర్దశి' యనుటయు సమంజసమే.

నరకాసురుడు

ఈదినతదిచంద్రులగూర్చి చరియజాలము. నరా షాపతారమెత్తిన విష్ణువువలన పృథివీచేవిక కల్గెనని హరివంశ, భాగవతములచెప్పబడినను ఇట్టి పారాధీక గాధ ప్రకృత్యతమను అనంధనములలో శోకటిగాన

ములుగు రాజలింగ ఆరాధ్యగాడు విశ్వసంపజాలము. తల్లి పృథివీవర్యాయశబ్దముగల శ్రీకావచ్చును. తండ్రిసంగతి తెలియకపోవచ్చును. దానికిట్టి కవితాచమర్కృతకల్పనమును. లేక తల్లిదండ్రులెవరో తెలియని అనాధకువై ఏలరణ్యమునకో దొరకుటచే పృథివీపుత్రుడు కావచ్చును. బానకిని భూపుత్రియనినట్లు (భూమిపైదొరకుటచే). పెంచిన తండ్రిపేరుగూడ దొరకమండుట శోచనీయము.

విజయయాత్రలు : ప్రభుత్వము

ఆకాలమందలి సమాప్తునకు ఇంద్రుడని లిరుడు వానుము (చక్రవర్తి) ఆతడుండురాజ్యము స్వర్గరాజ్యము (త్రివిష్టపము Tibet). ముఖ్యచట్టముస్వర్గము. నరకుని ప్రభువుప్రధానదండయాత్ర స్వర్గముమీద. ఆతడేచక్రవర్తి. మిగతదిక్కులయందుండు రాజులందరును సామంతులు. వారెదిక్పాలురు. ఇంద్రుడు మొదలగువామములు చక్రవర్తి మొదలగు శబ్దార్థనూచకములగువరములె. ఆయుద్ధమున సామంతులగు దిక్పాలులు (నరుజాదులు) సహాయముగావచ్చి యుద్ధ మొనరిచి ఓడి పారిపోయిరి. చివరకింద్రుడును జయించబడెను. అటుల స్వర్గరాజ్యమును సాధించి ఆసింహాసనమున ఆర్థిష్ఠి క్షుద్రాయెను.

యజ్ఞభాగమును యింద్రునికిచ్చుట ధర్మము. గాన మామూలుననుసరించి యింద్రుడవివసించిన తానుకలుగంపగా వారలంతిరన్నిరించుటచే వారలదండించి యజ్ఞభాగస్వీకరణ మొనర్పవలసివచ్చెను. అందందుగల చక్రనికన్యకాజనంబుతెచ్చి చెరయం దుంచెను. ఈవిజయముచే తులసికి చక్రవర్తిత్వమేగాక విశాలరాజ్యమును, వివాహతాదివస్తువనుదయంబును, ఎనిమిదివేలవీనుగులును కరగతమాయెను.

నరక : చతుర్దశివివాహము

విజయలక్ష్మీకరగ్రహతానంతరము, మాహిష్మతి పురమునకుచేరి తన్వప్త, ఉదాహర యనువారి సంతానముగు 'చతుర్దశి' యను కన్యకను ఆశేకామాత్యు రత్నాభరణాదులవచ్చుచి భార్యగాగ్రహించెను.

ఇంకను నదారుజేలకుపైగా దేవ, గంధర్వ, మానుషకన్యకల తలపట్టితెచ్చి మణిపర్వతమున పట్ట గలుగుచేసి కావలియందుంచెను.

ముర: సరకాసురులనఖ్యము

అదివరకే స్వర్గయులతో జొరకూరి పోరితెచ్చిన అదిరియొక్క అమాల్బముజేతుండలముల సరకా సురునకర్పించి తనకుమారుల కుదుండ నంరక్షించు వేడెను. వారిని సరకాసురుదాతృరక్షణార్థమున, కన్యా, నగర, రక్షణార్థమును నియమించెను. కుంభ, విశుంభులతోడుచేసి ప్రాక్ష్యాత్మిషట్ట గరక్షణ కై మురుని నియమించెను.

కృష్ణసరకులపైరము: దోషారోపణము

అప్పటికాలమందలి గొప్ప రాజనీతిజ్ఞుడగు కృష్ణుని తేరి యుషలును, యింద్రుడును తమ్మరక్షించుమని మొరలిడిరి. అందు వారు సరకునిమీద నొనర్చిన దోషారోపణయాలివి. ఎంతవరకువ్యాయమో విమర్శించుము.

1. స్వర్గరాజ్యమును పోరించుట:—ఇందు రాజధర్మముచే శత్రువులజయించి రాజ్యమును వశపరచుకొనియెను.

2. యుద్ధలరాధించుట:—యజ్ఞభాగమును యింద్రునికివ్వకలసియుండగా తత్పదవిసందిన సరకునికివ్వక తిరస్కరించుటచే దండించి గ్రహించవలసివచ్చెను. అందును ఎక్కువగా దండించెడు. మాంసాదులు పెడజల్లినవవాక్యములు కవుల స్వభావిక పదములేగాని వేయకావు. ఆజ్ఞాతిరస్కృతుల క్షీంచుటయు రాజధర్మమే. అసలు యింద్రునివత్తిరమునను యిట్టివగ పడుచునేయున్నది.

3. కన్యాహరణము:—యజ్ఞకాలమున సహజమే. కృష్ణుడుకూడ వారినే తరువాతి స్వాధీనముచేసుకొనెనుగదా! కృష్ణుడే బహుశ్రీప్రియుడై సరకా సురుని రాజ్యమందలి శ్రీలము పోరించగా వానియందలి భక్తిచే పొరాడికులు సరకునిచేతనే తెప్పించి రేమో చెప్పబాలును.

3. అదిరిమండలములపొరించుట:—ఇందును దోష మునలేదేదు. మురాసురునిచే కానుకగా సమర్పించబడెనుగాని అతనిచే బలాత్కారముగా లాగుకొనబడలేదు. అటులలాగుటకూడ రాజులకుసహజమే. కృష్ణుడు సరకాసురసధావంతరము సరకునిభండా రము, అమాల్బుపప్రాధరజాదులన్నియు పంచలేదా?

4. ఇంద్రుడుకూడా కృష్ణునిదర్శించి ఈవిధముగా విన్నవించి సహాయముచేడెను:—

క. పురములొగ్గకొని కొరకుల

తెరవులబట్టింపె నన్ను దిక్పాలకులక.

చ. చొరనిదిలంబులున్ పెడలజూడనిద్రంలేలు గాలు రావడక! దిరుగనిద్రోవలున్ విడిచుదీర్చుని గొందులు వాలువిడ్డలే! కరయనిరేలు జీమదిటు కన్నును విప్పనిమాకలుకొబయింజరుగనిదీరలుకొ గలవె చేరినయ్యాసురకోటి? కయ్యతా!

క. లోకాలలోకవగంబుదావలకు గల్లలోపాతాంతో ధివే! లాకుంజంబులకున్ జనంజనగనాలారెంత చింతాభరం! భాశంకుంబు మనంబునకొ తెను పగా నై రావతో వైకవనీస్వికారంబున దిక్కులందిరుగవచ్చెక దేవతనందనా!

—ఈ తరహావంకము

ఇదితాకాలమునకూడ జీడిపోయిన రాజులకు సహజమగునవస్థయేగానయింద్రునికైచింతించవలసిలేదు. ఇట్లులాలోపించిన సేరములేమయు రాజులకనర్హకృత్యములుకావు. అతడు చుట్టుదనియనుట కనలేచాలవు.

సరకాసురునిరాజ్యము

ఆకాలమున ఈతనిరాజ్యమేగొప్పది. ఈతడే సమ్రాట్టు. మిగతవారందరును ఈతనిసామంతులే. ఈతని వికాలసామ్రాజ్యమున యిప్పటి, యిండియా, చైనా, బర్మా, టిబెట్, మధ్యఏషియాలోని చాల భాగమిమిడియుండినది.

ఈతనిప్రధానరాజధాని ప్రాక్ష్యాత్మిషపురి. దీనికే మరియొక పేరు మాహిష్మనగరము. ఈ పట్టణము యిప్పటియిండియాకు ఈశాన్యపుదిక్కున చైనారాజ్యమునందున్నది. ఈతనికి జలదుర్గ, పనదుర్గ, గిరి

దుర్గ, వసవ, దహవాది దుర్గములునుండుట గొప్పవాగ్గరిక రాజ్యమున తెలియుచున్నది. ఇంకను యితనిరాజ్య స్వస్థమగుగూర్చి పూర్ణముగా తెలియు నవకాశములేదు.

బాటి

ఈతనికి అనురుధు, చైత్యుడు అనునవములు వాడుటచే నీతడు అవార్యబాటియైపోయెను. లేక అనుర శబ్దముచేతను, త్వష్ట, ఉదాహరణను నామములు గలచారితో సంబంధముండుటచేతను పారశికుడో! లేక దుష్టుడనుఉద్దేశ్యముతో వాడబడిన రాక్షస వర్యాయముగల ఆయుడో నిర్ణయించు నవకాశమగు నడుటలేదు.

నరకాసురవధ

కృష్ణుడు నరకాసురునిజయించుటకై వందెత్తి ప్రాగ్జ్యోతిషమునకు వెడలిను. అప్పుడు సత్యభామ గూడ యుద్ధమునామకొరికయున్నదని తెలుప వద్దని చెప్పెను. గాని:—

“నేనాది ఏతెంచి నీదేవసంహతికల్పతెప్పిన భవ దీప్తువతాపోవృతుల” అని సత్య ఆశ చెట్టుట చే వెంటనే తీసుకొనివెచ్చెను.

కావలివారల సంహరించి కోటముట్టడించెను.

వెంటనే ఎదుర్కొనిన ఆరువేలసైన్యమును హత మొనర్చెను. మురాసురాదినేనాప్రముఖులతోపోరి సంహరించెను. రిదువరి ఎనిమిదివేలమంది భటు లొక్కరూరిపల్చి తలపడగా పోరుపెద్దదాయెను. ఇట్లుండ నరకాసురుడే స్వయముగా యుద్ధమున కేతెంచెను. కానితో ప్రబలయుద్ధమొనర్చి కొన్ని ప్రవేశములకొడఁగరించి కొన్నిమాయలు మార్చి నొంది ఎట్టులో ఆరికవ్వమున కృష్ణుడాతని సంహరించి అతనికుమారుని భగదత్తుని రాజుగాచేసి యతని యధి పంచున్న భవభాస్యములశేగాక కన్యకాసహస్రముల గూడ గ్రహించెను.

సత్య నరకునితో పోరెనా?

పోరినధించెనా? యనునది యొకవిచారణీయాం శము. కొందరి యపూర్వగౌరవము సత్యకేయంట గట్టించువారు. ఇది ఎంతవరకుసత్యము?

ప్రాచీనకాలమందలి వీరవాఠీమణులలో నాయక మణియనదగు సత్య కిష్టియపూర్వగౌరవములధింతుట మాకును ఆనందదాయకమేగాని సత్యాన్వేషణమున అమె నరకాసురునితో యుద్ధముగూడ జేయలేదనియు, ఇతరులతోనే యుద్ధమొనర్చిననియు, చెప్పుసాహ పింపవలయున్నది.

అమె కృష్ణుని కావడలో ఎక్కువసహాయముచేసి మార్చిపోయినవృత్తును, అలసినవృత్తును రక్షించి యుండుటచే కృష్ణునియందలిభక్తిఆతిశయించినకొలది అమె కిష్టిఅపూర్వగౌరవ మొనగూర్చుపొగిరి.

ఈవిషయమును వివరించినగ్రంథములు హరివంశ, భాగవతములు, అందును ఒక్కహరివంశమున మూత్రమే సత్య నరకాసురునితలపడి యుద్ధమొనర్చిననియున్నది. హరివంశమున (ఆంధ్ర) ఈవిషయము కొంత అసభ్య ముగగూడ వర్ణించబడియున్నది. చెండ్రుగ్రంథముల లోను చక్రియే వధించెననిగలదు.

ఇక భాగవతమునకో సత్య నరకాసునితో యుద్ధ మొనర్చినని లేకపోవుటేగాక, నరకాసురుడు స్త్రీలతో నేను యుద్ధమొనర్చినని స్పష్టముగా చెప్పి నటులయున్నది:—

క. మనువ మగవారిముందర | మగతనములూపు ర
ణము మానుటనీకుకొ మగతనముగాదు | దనుజులు
మగువలదనజనదు | మగలమగలగుటవారి ||

భాగవతం (ఆంధ్ర).

అని కృష్ణునివీరత్వమునగూడ నిరసించియుంచెను. కాన కృష్ణుడుసంహరించుట సంభవించెను.

యుద్ధకాలము

ఈతనికుమారుడగు భగదత్తుడు కారవచక్రమున భారతరణమునపోరి అర్జునునిచేత మరణించెను. భారత యుద్ధము శ్రీపూ|| 18 వ శతాబ్దియందులగెనని నుండితులందరి సిద్ధాంతముగావున యీ యుద్ధమును కొంచెమించుమించుగా యీ శతాబ్దముననే అరిగి యుండును. కాని నరకాసురవధ ఆశ్చర్యకరమౌనక చతుర్దశినాడె జరిగిననుటకు ప్రమాణములేదు.

గీ త్రి క
దా మెర రా జ గో పా ల రా వు గా రు

ప్రాణేశ్వరునిమీద
పదముకూర్చుటెకాని
పై దీవీణియపై న
పాడనేలేదంట!

మల్లెపూవులుతెచ్చి
మాలగుచ్చుటెకాని,
జీవితేశ్వరుని కయి
సేయనేలేదంట!

అశ్వేశ్వరునిపదము
లంట్టిమొక్కుటెకాని
కన్నీటికెరటాల
కడుగనేలేదంట!

మనసులో తనయాన
మరచిపోవుటెకాని
హృదయేశ్వరునకు నెఱి
గింపనేలేదంట!

ఆశ్వయుజారాధనము

హరి రాధాకృష్ణమూర్తిగారు

పొలువగు పుష్పచేలమును బొంది ఘనాఘనకేశజాలముం
గలియగఁజటి క్రొమ్ముడిని కై రవబాంధవరేఖదాల్చి మై
యలయగ లేతచూలున నయంబునఁజేరెడి నిన్నుగాంచిసం
గలితవిలాసభాసీయగు గర్భవతిం దలపింతు మాసమా!

కిసలయముల్ వెలార్చు నవకృత్రిమధూపక మిండుమండలం
బెసఁగు విఘ్నేశచంద్రిక ఫలేందిర క్రొన్ననలెత్తుమానవుల్
నసలదనర్తు రింతకును బంటవెలంది మిసల్ రహించునో
యనమ సమస్తముం బొడలునగ్గలమై భవదాగమంబునన్.

ఉత్సవంబుమీద నుత్సవంబుదనర్చు

నొనర నుకృతికనెడి యుక్తిదోష

ఆశ్వినమ్మ! నిన్నునాశించు వంతువుల్

నుకృతమేమొ యిచ్చితిచ్చితిరకు.

సరగున శైలపుత్రియును సత్యయు మ్రుక్తిడిరాక్షసాశులన్
దురమునగెల్చి నద్యశముతోడ రహించిరి మున్ను సీయెడన్
గరువమదేల నేటికినికల్గదు మాయభిమానశీల రీ

గరువతనంబుజూచి మదిగాంతురు సంతసమో శరద్రమా!

విజయాశంఖులు సర్వకార్యములు నివ్వీక్షింపగానత్కృతిన్

విజయంబున్ గొనునందు పల్కెద రిదే విశ్వానమోనమ్మ నీ

విజలంబైన నభిప్రదేశమున నభివ్రాతముప్పొంగు నే

విజయధ్వానముమోయునో తెలుపరావేమాసమా! పద్మయన్.

స్మృతిదిహ్నుము

శ్రుతుమనరకానురవధక్తై సంకపింది, అభ్యంగవాదు
అచరించుట, నూతనపస్త్రధారణము, తిరిగి రాజ్య
ప్రవేశమై ముఖమొందుట, మొదలగునవి పూర్వకము
జరిగినచో బగుటచే ఇప్పటికి వరకచతుర్దశిని ఉత్సా
హమాచకముగా, బహుశులు కాల్పుట, పంచులా
నర్తుకొనట, అలంకారాదులచేతను ఉత్సాహం
యవ్వారు. అప్పటివారు కృష్ణుని కృత్జ్ఞతతో గౌర
వించిరి. ఇప్పటివారో కృష్ణునికి జేపత్వము స్థిరపడిన
కొలది మిక్కిలి స్మరించుచున్నారు.

దీపావళి

ఈ ఆశ్వయుజులహాళి అమావాస్య కర్మకాండము
నకు, పితృజేపతార్చనమున, ముఖ్యమైనశోభలలో
వాకటి. భాద్రపదపూర్ణిమాపాద్యమిమొదలు పితృజేప
తల దీపావళివరకు తుధార్తురై ప్రేతపురమునడిచి
నునువ్వలలోకమున పుత్రాదులస్వాశ్రయించియుండురు.
కాన మహాలయపక్షమున క్రాంతము చేయని వారు
ఈ ఆఖరులో నైనను చేయనిచో హామముగలుగని కాస్త్ర
ముల విధించుబడియున్నది. ఈ దినమున దీపదానము
చేసిన నుహాలయపక్షమున భూలోకమునకే తెంచిన
వారి పితృజేపతలకు స్వర్గయిక మార్గదర్శకమగును అని
కాస్త్రము.

ఈశోభ దీపములనెల్లించుటయు ప్రధానకృత్య
ముగానున్నది. ఈశోభ అన్ని వాతలువారును అన్ని
దేశములవారును సాయంత్రముకాగనే వీధులన్నియు
దీపములతో చిత్రివిచిత్రములుగా అలంకరించెదరు.
వీల్లు రకరకములకాంతలుగల మతాబాలనుచెలి
గించి వేత్రవర్ణమొనర్చెదరు.

ఇట్టిదీపముల కీశోభింకప్రాధాన్యత ఎందుల కివ్వ
బడెను? అందు కీర్తించినమాధానములు వెలువడి
ప్రచారముననున్నవి:—

హాలికుడు

పాలనసేయురాజులను భావములకొవెలిబుచ్చు మంత్రులకొ
లలమొనర్చుపై న్యముల హాయిజరించెడు కోడెగాండ్ర వే
యేల? సమస్తధాత్రి నివసించెడు ప్రాణులనెల్ల బ్రోచు నీ
హాలికు డెంత పుణ్యుడొకొ! ఆరయ భారతదేశమందునక.

1. దీనిమెంటే కాస్త్రీకమానమారంభమగుచున్నది.

కాస్త్రీకమానమంతయు విష్ణుప్రతికరమైనది. అందు
దీపమాహాత్మ్య మెక్కువగా చెప్పబడియున్నది. ప్రతి
దినము సాయంకాల మింటిముందర పురుషప్రమాణము
గల స్తంభముమీద తల తెలదీపములెట్టినవారికి యావ
సౌఖ్యాగ్యాభివృద్ధికల్గవని కాస్త్రములము. ఒక్కదీప
మునకే ఇంతధలముండ దీపావళికంతఫలమో వేర
చెప్పవలెనా!

2. ఆశోభదీపకటి ఎక్కువగాన దానివివారణార్థ

మిట్టాచరింపబడుచున్నది.

3. ఈకాలమున దోమలు మొదలగుపురుగు లెక్కు

వగానుండును. కాన వాటివారణ మొనర్చుటకై ఈ
దీపములెక్కువ సహాయకారియనియు, అందును గంధ
కాదులపొగ చేఎక్కువగవశించుననియుకొందరిమతము.

4. ఈకాలమున చలిగాలిలో చెడవదారములు

ఎక్కువగాన వాటివివారణార్థమై, దీపములవేడి,
గంధకముయొక్కవాసన సహాయకారులని కొందరి
అభిప్రాయము.

5. వరకానురవధచేగల్గిన సంవత్సరపరవశ్యమున

ఏర్పడిన గృహాశ్వంకారాధికమున కేర్పడినది. దీప
ములనియు, యాదృశపీతకరముల విజ్ఞానమునభివృద్ధి చేయు
టనును, వీరుల ప్రోత్సాహమునకును సహాయకారులగు
టచే ఈశోభాలకాల్పులనియు మామతము.

కాదనే కొన్ని పట్టణములలో ఇప్పటికిని
ఆరెండు-మూడు-శోభలలో యాదము (లడాయి)
తోటాలు మొదలగు సామగ్రితో జయపరచుచున్నది.
దీనివలన భారతప్రజలలో యాదృశియత, జాతీయత,
కౌర్య ధైర్యాది సజీవలక్షణములు నశించలేదని న్యక్త
మగుటగాక తోటాలు వస్తువులకిందవినియోగించు
కొంతద్రవ్యముకూడ సార్థకమేయని గ్రహించుట
కవకాశమేర్పడుచున్నది.

టి. జియ్యరుదానుగారు

రాజా ప్రతాపసింహుని కుఁ బృథివీరాజు లేఖ

పండిత పెను మెచ్చ సత్య నారాయణ రాజగారి

“రసపుత్రివీరులలో రాజా ప్రతాపసింహుని కన్న మిన్నయగు రాచవారు లేడు. అతఁడు మా స్త్రీ భవించిన ఖేత్రలేజము. అన్న ముదేశయల్లాడిన నాట వేదియు సంధికియ్యకొనవలె యామహారాజు ఒకవారు కన్న కూఁతురు పగముకొట్టెతిని మిగిలిన పగము దాచుకొనఁగా ఆముక్క మానుపిల్లియై గుఱిసిపోయెను. బాలిక గోలుగోలున వచ్చినది. అయేడ్డు ప్రతాపుని కలచివైచినది. ఆకృరుకు సంధికి లేఖవలెలైయెను. ఆకృరునొద్దమన్న రసపుత్రవీరుఁడగు పృథివీరాజు ఆలేఖగని ప్రతాపుఁడు సంధికిట్లు వ్రాయఁటకు పగచి యక్కరుతో ప్రతాపుడు ఈలేఖ వ్రాయలేదని చెప్పి తానొకలేఖ సంధికియ్యకొనవలదని ప్రతాపునికి వ్రాసెను. ప్రతాపుఁడు సంధిమాని ఎట్లోకట్టములకొచ్చి నుడుకు తన సామ్రాజ్యమునంతను సంపాదించుకొనెను.”

“కలహంగత్తుల వేలుతూటులు నిరాఘాటంబులై నెత్తురులే

పెలుగఁజిమ్మెడువేళనేని యకటా! వెన్నీనిమన్నీనికేన్

వెలువో, బాధయు, కూడులేమియు, యెదోవీడించె లేకుండినన్

మొఱకుండై యొఱలేట్టిభద్రము సలాముండేయునేసంధికి.

వేలుంగొమ్మల బట్టయుయ్యెలలో వ్రేలాడి నీపుత్రికులే

పాలేలేక శయింప; నై నకుజములే పత్రాక్షికోణంబులన్

బ్రాలేయాశ్రుకణంబులొల్కుట ప్రతాపా! నీదుడై న్యస్థితిన్

తోలంగంచుటగాదు సంధికొఱకై పుత్తెంచుటన్ లేఖలన్.

పండినవంటకంబులినుపట్టున శాత్రువులెత్తిరాఁగ నా

పండినకూడుపట్టుకొని వారక కాననసీమయంతటన్

గొండుకవాడునున్ సలియుఁగూడఁజరించిననాఁడునేని లే

కుండిన భీరుభావమిపుడుదృవమొండఁగ నేమిహేతువో!

డంబుగ ‘మానసింహుఁడు’ కడంకవనంబునఁ దన్నుఁగాంచఁగా

సంబరమందివచ్చిసగిపాయకి నాత్యజ నిడ్డపీనుఁ డా

“యంబరు” రాజపుత్రుఁడని, యన్నముబంటినివారగింపకే

పంపినకిన్కమ్మై చిరుదువల్కుప్రతాపుఁడు మోకిరిల్లునే!

అరిసత్నాత్రతేజము నివాహితమారణకేళిఁ గ్రమ్మటన్

గారికృపాకటాక్షమునఁ గ్రాలఁగఁజేసెదనంచుఁ గావలన్

వేరియునన్న మున్ దినక చెండక నిద్దుర సంచరించు నా

ధీరుఁ డధీరుఁడై తురక దేబకుఁడేతులనొగ్గి మొక్కునే!

ముందుమోసెడు రణదుంధుభుల్ విఱుదుల మోగింప నాజ్ఞ నేభాపుడొసంగ
శత్రుమారణదీక్ష స్వర్ణపాత్రాన్నంబు విడనాడి తిలవేడు విస్తరులను
హయమునకృరు'లాయమునఁ గట్టెడుదాఁక దర్భశయ్యనెవండు దాశయించె
జత్తురి రమకొంటిన్నేచ్చ వెల్లెడుదాఁక యురకర్మమేదిట్టతొలుగినై చె
గటకవరమాదుఁ జిత్తురుగ్రాలుదనుక నువయపునిల్వననుచు మహాగ్రవిహిన
సీమగుంజనె నేరాచసింగమతఁడు నై జతేజుంబువిడియె నిన్నార్థకీపుడు
కాటక మొక్కచక్క; నిరకాటపుఁగొండలలోఁగఁబోదు; నం
పాటితమయ్యెమేను, పెనుబల్లెపుపొటులఁ గత్తియేటులన్;
'కైటవ'మావఁబాసెను; దికావీణలాయుర్నిన్నెనికోతముల్
పొటుప్రతాపుడూడెనను వాక్కులఁ జేయులు గట్టుఁగర్ణముల్.
చింపిరిదిపిరై ఘటితచేలము కాళ్లులఁజేలుకాడఁగా
నొంపిరిపోవునాఁకట ననూనవరాధవసీతపుండ్ర
తెంపునఁగత్తిదూసి తెగతెంపుగ 'నకృరు'ధిక్కరించు నా
తెంపరియే కటా! యిటులఁ దేకువమాలుటకలై నేటికిన్.
కావలుఁదాతతాయి ప్రభుఘాతుకుఁడారఁడు దుర్బదాంధుడై
'చేరకొండరాజు'భవదీయ చమూజనమంతరింపఁగాఁ
ద్రావుజలంబులన్ వినము తక్కకగల్పిన నాటనేనియున్
బోవనిమానసం బెటులఁబోయెనొ సంధికిచేతుగొంగఁగన్.
ఓహరిసాహరిన్ భటులు యుద్ధముసేచెడు వట్టులందు నీ
సాహసకృత్యముల్ పొగడి సారెకుఁ బొరువమిబ్బడింపఁ బ్రో
త్రాహముచేయునట్టి కవిచంద్రుఁడువైదులచేతఁమ్రగినన్
ఓహటిలంగనేరని మహాశిన్నతచిత్తుఁడు మెత్తగిలునే!
'సంత'నుపేరిలున్ దుదకు క్షుత్రియకాంతలతోడిపాటుగా
సంతిపురంబునందుఁగల యంగవలెల్లరఁగాంచునేక్కమై
నెంతలు చేయుచుండినను సీపుగలాడవటంచునున్న మా
కింతలుప్రాసెధాత ఇంక నెందుల కిందుల విందుపొందులున్?
గరడిదేతనరాజపుత్రుడతె సంగ్రామాభిసంరంభియె
తురకంజెడిన యోధవీరుడతె నీ! దోస్సారమున్ విడిచు.
తురికై దప్పినగడ్డికొట్టెకొఱకై దోదూయమానాన్ముడై
చిరకాలార్జితక్షాత్రతేజ మకటా! చేనేతలన్ ఏడునే!

మాసెన్ మాసె నింకేమి యున్నదకటా! మార్తాండవంశంబిలన్
 గూసెంగూసె నింకేమియున్నదవిగో కోటన్ శివాకాకములే
 చేసెంతేసె నింకేమియున్నదరేలే చిత్తూరుగిత్తూరుగా
 వాసిన్ వీడి 'ప్రతాపరాణ' తురకన్ బ్రాహ్మిండుటన్ సంధికై."

కోయిలా!

వనవిహారి

పండుటాకులురాల—

పనరుచివురులుమెక్కి

నిండుసంతోషాన

'రండురండ'ని పిలువ

కొండకోనలగూయు కోయిలా!

సీకు

నిండుజోహరులే కోయిలా!

అండమాప్రకృతి నా

పండమాధురి దేల్చి

'సంగీతసంజీవి

స్వస్ములివిగో'యంచు

కొండకోనలగూయు కోయిలా!

సీకు

నిండుజోహరులే కోయిలా

నల్లన్నిరూపుతో

యుల్లమలరగబాడి

'శ్యామాంగీనీశాల

ప్రేమరూపమ'టంచు

కొండకోనలగూయు కోయిలా

సీకు

నిండుజోహరులే కోయిలా.

రాధప్రార్థన

అధిరాగ్ల సూర్యనారాయణరావుగారు వి.వి.వి. యల్.

ఎచ్చటికిపోయితిని కృష్ణా! నా
ముచ్చటలుతీర్చకే కృష్ణా!
ఇతరగోపికలేల కృష్ణా! నీ
సతిని నేనుండగా కృష్ణా!
ఎంతప్రతిహరినా కృష్ణా! నీ
పంతాలుమానవా? కృష్ణా!
రాధప్రార్థించెరా కృష్ణా! యీ
చాధతోలగింపరా కృష్ణా!
దరిసీపులేనున్న కృష్ణా! నా
తనుజేమిపథలంబు కృష్ణా!
వివాగమలకలకల, కృష్ణా! నీ
జేలుగానమెవందు కృష్ణా!
పాలకడపలలోన కృష్ణా! నీ
రీలలేకాదురా కృష్ణా!
అలమందలయందు కృష్ణా! నీ
యాటపాటలెగాంతు కృష్ణా!

నానీడకేవాది కృష్ణా! నీ
వేనయధ్రమియింతు కృష్ణా!
కనులుమాతలుపడిన కృష్ణా! నా
మనసువిద్దురపోదు కృష్ణా!
ఎన్నియొందినగాని కృష్ణా! నీ
పున్నలైయొందునా కృష్ణా!
విడనాడిపోయితివ కృష్ణా! నే
నకురాధలేలియడ కృష్ణా!
వెన్నపూనకులెడుదు కృష్ణా! నీ
చిన్నిమోమునకాపు కృష్ణా!
చాలుమీగడలిడుదు కృష్ణా! నీ
వాలుగన్నులకాదు కృష్ణా!
నగలువానెమలిక్తు కృష్ణా! నీ
నవ్వుపాన్చెలబాబు కృష్ణా!
ప్రాణమర్పించురా కృష్ణా! న
స్వదలిపోకుము ముద్దుకృష్ణా!

ప్రాచీన భారతి: నవ్య భారతి

కాళి రాజ రామ మోహన శర్మ గారు

వాడు శ్రావణశ్రాద్ధము. మింటి శకాంతుండు పోదకశకాభూరుడై వెలుగొందుచుండెను. ఈ ద్వావదినములో వినులూపుపరిపూర్ణకాశాకరతరమున, వినులచంద్రోపలవేదిపై వాసీనయ్యెయు న్నుది ప్రాచీనభారతి. ఆమె పవిత్రమూర్తి ముఖమున హాసవిహ్నములు పొడగట్టుటలేదు కాని విమలసూచనలు కానరావు. మొగము ముడుతలుపడియున్నను కళాహీనముకాదు. ములయ సమీరునిపంచలవముతో బాటామె చదవమున నిందుక సెరవినవెండ్రుకలు కదలుచున్నవి. పూర్తి మామెభాకరునివదవమునగల కాంతరసము, చల్లదనము నామె కటాక్షములనుండి వెలువలై పారుచున్నది.

ఆమె రత్నగర్భ. మహాపతిప్రభవదగు అనసూయ, సీత, సావిత్రియున్నగు మానవతీతు ల్లులకు; కార్యధురీణులగు సంయుక్త, గృహస్థీ లక్ష్మీకాయ మున్నగు పురంద్రీలరామములకు; మాతృదేశమునకై తీరతము ధారపోసిన కివాళి, జతీంద్రులవంటి యోధులకు; భగవత్స్వయాభిలను కామకృష్ణునివంటి పురుషోత్తములకు మాతృమూర్తి ఆమెయే! పునీతయై శివుని జటాకాట మలంకరించిన గంగాభవాని ఆమె ముద్దువిడ్డయే! నే డామెయొడిలో నవ్యభారతియున్నది. నవోదితచంద్రలింబుమకన్న ప్రకాశవంతముగనున్న దాదాల.

ప్రాచీనభారతికి మరయొక పేరు ఆర్య. ఆమెపాస్తవల్లదములలో జోకవిచించికలదు. ఆవినుంచి ఆర్యకు ఆశాలంకనవాసి. ఆర్య దానితో వెన్నియోమారులు తన నైభవోన్నతిని శ్రావ్యముగపాడినది. ఆ ఆరామములోనే—ఆ సరస్వీరముననే—ఆలీలావేదిపైనే, గంధ ద్వ్యులు ఆపాటకు సిగ్గిల్లివారు. ఆ చైభవమునకు దిక్పాలురు తలలువాల్చివారు.

నవ్యభారతి నవ్యమొగముతో చిన్ని చేతులను కైకెత్తియాపినది. ఆర్య తలయొల్లియాచెను. ఆ వినుల వినిల వియ్యద్విధలో పక్కిమదిశలో చిన్ని ముక్కుకునుకలదు. నెలబాటుని చెక్కుల కాంతులలో అనీరదము హృదయాహ్లాదముగనున్నది. కాని ఎల్లరకు నదిముడమొసంగజాలదు. ఒకింతకదవున కానీరదముఘటి చంద్రవలకను మ్రుంగి నెలినది. జగమును తమోచుస్త్రమున నూటు చేసి ఉరుములతో పిడుగులతో నర్పించినది. చందమామకెము నీదినది.

ఆర్య ఆచంచల. ఆకారుమొగిల్లితీమాలతపటలములలో నామెతనూలత శంపాలతనదె మెరసినది. నవ్యభారతిలో ప్రాచీనభారతి యేమియైనదియెనెను. ఆపుడు వక్షించినదన్నము కన్న నక్షరపురులు ప్రవించిన వాయునకనులనుండి.

ఆవినుంచిన సవరించి పొడదలచెను ఆర్య. పాప మాపీజాతంక్రులు పడలిపోయినవని యెరుంగజాలదు. సర్వశక్తులను వినియోగపరచెను. ఎంతప్రయత్నించినను తంక్రులు పరస్పరముకలియటలేదు. ముగ్ధయగు నవ్యభారతి ఆప్రయత్నముగ తంక్రులను సవరించెను. కాని ఆర్యహృదయపీజాతంక్రులపుడే చలించిపోయినది. చిరస్మరణీయముగు తొల్లిటి తనయాన్నత్యము విక పొడజాలదు.

లయగుమద్విశ్రమే అనిగమ్రోగినది. ఆస్వరము తొల్లిటిస్వరముకాదు. నూతనము. ఆపాటకు నవ్యభారతి సంతకీల్లినది. ప్రాచీనభారతి దీర్ఘనిశ్వాసము విడిచి తలవాల్చినది. మరియొక్కదేవు. అభయంకరతిమిరసంసారులలో ప్రబలరుంగునాడుతున్న అనిట్టాహ్నును మోసికొని పోయినాడు.

విజయదశమి

శ్రీమతియు, సత్యచాలను కీలాడవిగాదు
చాలన్నీ ఒకటి నాకవునరంబేదు.”
(తీసినేయును).

[సాక్షిసమయము:—మధురాపురికివచ్చి భవ
నంలో చక్కని గది. (ప్రవేశం) రాజా: జయసిం
హుడు. రాకుమారి: విజయలక్ష్మి - సీతములయందా
సీనులైయుండురు.]

“తల్లీ! నిన్ను సమస్తవిద్యాపరిపూర్ణుని
గావించాను. ఇక నేను సుపుత్రవంతుణ్ణి
కావాలి.”

“విపులంగా చెప్పండి, బాబూ!”

“సమాసవిద్యావంతులగు శ్రీ పురు
షులు - పరిసమానులే గదూ?”

“సందేహమేమి?”

“బిడ్డా! నాకు పుత్రభాగ్యము లేదుగదా?”

“ఉన్నచో వారిజీవిత మెట్లుండవలెనని
మీయామా?”

“బాహుబలవిద్యాధనమాత్రసహాయులై
తమభావిజీవితరంగమునకు సాధన సామగ్రి
సమకూర్చుకోవాలి.”

“ధన్యసు. బాబూ! ఒకరాజుకు ఏకపుత్రిక
నైన నేను నాకర్తవ్యం నెరవేర్చి మీరుగారి
తీర్పుకుంటాను. ఈ సుముహూర్తాన్నే వెల్ల
పోతాను నాజీవితరంగంలోకి.”

“విజయసహితయగు విజయను మల్లీ
మాస్తానా?”

“అది భగవన్నితము గదా!”

“సర్వజ్ఞువగు సీమాటకు ప్రతిచెప్పలేను,
బిడ్డా!”

“బాబూ! విచారమందుకు! అసమానము
అపారములగు విద్యాలయ నాకనుగ్రహిం
చేరు. ఇంకేకావాలి! మరిచాను. ఈయూభర

“విజయా!.....”

“కాలమతిక్రమిస్తోంది. ఎందుకు విచా
రిస్తాడు, బాబూ! నన్ను పుత్రుడిగాభావించండి.
ప్రాప్తముంటే మల్లీ ప్రపంచరంగంలో కలుసు
కుందాం - అశీర్వాదించండి, బాబూ!

(పాదములకు నమస్కరించును.)

“సఫలీకృతమనోరథమై కన్నులపండు
వగుము. తల్లీ! నేను విజయదశమి. నీ జన్మ
దినము - నేను సీహృదయమున నాటబడిన
ఈ పవిత్రాంతురము - నచ్చేడి విజయదశ
మికి ఫలాన్వితమై నిన్ను సార్థకనామగ నొన
ర్చుగాత!”

“విజయా! అదిరకాలంబు తిరిగిరమ్ము.”

[సాక్షిసమయం - శ్రీనగరరాజోద్యానవనం -
ఒకయశోకవృక్షముక్రిందపయరాల్టిపైన రాజా:
రామసింహుడు - ప్రధానమంత్రి: ఆభయసింహుడు
కూర్చోవియుండురు.]

“అభయా! శోభాయుక్తమై, సునిర్మల
నాయుసంయుతమై, సుందరంగావున్న ఈ
వనంలో, యీసాయంవేళ యెంత ఆనందంగా
ఉండోచూడు!”

“లోకంలోని ఆనందమంతా మూర్తిభ
వించినట్లున్నది.”

“ఒకానొక యానందం నూతనంగాపువ్వు
వించి ప్రేమాంబువులు వర్షించడంవల్ల, చిట్
విచారావృత్తమైన నాహృదయదంకూడా ఈవ
సంలాగ సంతోషితరంగితమై పోతూన్నది.”

“ప్రభూ! ఆ ఉత్కృష్టస్థానందానుభవమీ భృత్యున కనుగ్రహింపవలెనని ప్రార్థిస్తున్నాను.”

“చెప్పరానిదేమి! నాకుగలిగిన పుత్రభాగ్యమే కారణము.”

“(ఉలికిపడి) ఇదేమి ప్రభూ! ఇదెట్లు సంభవము?”

“నే నవృతవాదినా? అభయో?”

“క్షమించండిప్రభూ! భావగర్భితమైన తమ గంభీరవాక్కులు నేవకునికర్థం కావడంలేదు.”

“బిడ్డా! మనపట్టణంలో ప్రస్తుతం చేయబడుతూన్న అలంకారికేమాలకి కారణం తెలుసునా?”

“దేవర వాసప్రస్థాశ్రమం స్వీకరింపదలచినారు గనుక - తగినవారికి రాజ్యభారం వొప్పగించడానిగదా - పట్టణం అలంకరించమన్నారా?”

“అభారం ఎవ్వరియందుంపబడునో తెలియునా?”

“అవ్వీషయ మనేకమారులు తమను ప్రశ్నించెయు విఫలమనోరథుడై కాలంనిరీక్షిస్తున్నాను.”

“నాపుత్రుడు నాసమక్షముననుండ నిరీక్షణమెవరి కొర కభయో?”

“(రిచ్చపడి) తమసమక్షముననా? ఎవరు? ప్రభూ!”

“నాప్రభానామాత్యుండగు నీయభయసింహకుమారుడు.”

“అసంభవము ప్రభూ! అభయకు తమ భృత్యుడు.”

“భృత్యుడు రాజు, రాజు భృత్యుడుగా

మారుతుంటారు. అది ప్రపంచసత్యం - నీవు నాపుత్రుడివి. నాకోర్కెకు వ్యతిరేకించవద్దు.”

“క్షమించండి, నాయం దట్టియర్హత లేనిదో.....”

“అట్లెన్నటికినిగాదు. నీయందులోకమంతయు ఏకచ్ఛక్రాధిపతివై పాలింపగల అర్హతాసామర్థ్యములున్నవి. కానినో కేవలం సైనికుడివిగా నాదగ్గరకువచ్చిన నీవింతస్వల్పకాలంబున నిట్టి యుచ్చదశకొందుటకును, నాకుపుత్రవాత్సల్యము గలుగుటకును కారణమేమి? నీ ప్రభుభక్తి నిరుపమానము. నీవిద్యాబల బాహుబలంబులపమానములు. వేయేల? సుగుణములప్రోవగు నీయట్టి రాకుమారుడు ప్రస్తుతరాజులోకంలో కనబడడు - నాబంధులోకంలో నీకంటెయాపులును - నారాజ్యము గ్రహించుటకు నీకంటె అర్హులునులేరు. బిడ్డా! నాపుత్రపదవి స్వీకరింపదగినవారిలో నీవేప్రథముడివి. నాఆశీలతుంచనద్దు. నీవిందులకోప్పుకొననినో నాయాత్మకు శాంతిలేదు. అభయో! నేను పుత్రవంతుణ్ణికానడం నీకిష్టంలేదా?”

“తండ్రీ! మరి నేను మాట్లాడితే మీ మనసు నొచ్చిపోతుంది. ఇంతవరకును మీ యాజ్ఞ జవదాటియెరుగను. నేడు సల్లెయగునుగాక!”

(ఆనందముతో అభయుని కాగలించుకొని శిరముమూర్కొనును) “ధన్యుణ్ణి! శ్రీత్రయకులాలంకార! అభయో! నీయట్టి సుగుణమణిని పుత్రుడిగా ననుగ్రహించిన భగవంతుడికి ప్రణామసహస్రములు..... కుమారా! పోవుదమురమ్ము. నిర్మిమిత్ర పట్టాభిషేకప్రయత్నాల్ని గురించి అలజడి

పొందుతూన్న ప్రబలకీడు భవాత్తచెప్పాలి.”

3

[సాయంసమయం - శ్రీవగరసమీపారణ్యం - ఇరువదిమంది విగతశివులైపడియున్న పైనికులముగ్ధ ఇద్దరు రాకుమారులు.]

“తేజోశాలీ! నన్నీ మహాపదనుండి కాపాడిన నీవెవరివి?”

“మిత్రమా! నేనుకాపాడుటనగానేమి? అదంతా భగవదనుగ్రహం. మాది శ్రీవగరము. నన్నభయం ఉండుదు.”

“రామసింహభూపాలుని వరపునుడివి నీవా? నేడెంతనుదినము! తండ్రికితగిన కుమారుడివిగాదా? బాలుడవయ్య నీకౌర్య మసమానము.”

“మిత్రమా! తమనామధేయము తెలిసికొనవచ్చునా?”

“పారిజాతనగరపు యువరాజును - నన్నుమరుడందురు.”

“అయినచో మీపై నికులెచట? - మీ కియావ బెట్లు వచ్చినది?”

“నేను ప్రకృతిసౌందర్యపిపాసినది. అందుచేత అప్పుడప్పుడలా ఒంటరిగా యీసుందరారణ్యల్లో తిరుగుతుంటాను - అసూయాగ్రస్తుడైన పిరికిపండుమెవడో రహస్యంగా నన్ను చంచాలని నీళ్లనిపంపి ఉంటాడు.”

“నన్మార్గులకు భగవంతుడేతోడు. కాని మిత్రమా! ఎన్నడైన నిల్లొంటరిగవచ్చుట ప్రమాదకరమునుమా!”

“నిజమే - ఇంతటినుండియు జాగ్రత్తగా వుంటాను. (పైకిమాది) మిత్రమా! సూర్యుడస్తమిస్తున్నాడు. ఇక్కడవుండడం మంచిదిగాదు - నీవున్నూ పారిజాతానికివచ్చి నేను

చేసే అతిథిసత్కారంబొంది - నన్ను సంతోష పెట్టాలి. నీరుణం నేనీజన్మలో తీర్చుకోలేను.”

“నన్ను స్తుతించవద్దని ప్రార్థిస్తాను. సహాయమనేది ప్రతిమానపునికీసి, అందునను క్షత్రియునికి ముఖ్యకర్తవ్యము. అందునాగొప్పతన మేముండి! నారాకవలెనుంది, నీవున్నూ అంతదూరంలోవున్న పారిజాతానికి వ్యవహారవేషం మంచిదికాదు. కాబట్టిమరొక మాట చెప్పుకుంటా నామెంటు శ్రీవగరానికి వచ్చేసి రేపునెల్లవచ్చును.”

“(అలోచించి) నరే, నీయప్తమే కానిమ్ము. శత్రుభయంతో ఇక్కడ ఇంకా ఉండడం కూడనివని - త్వరగాపోదము రమ్ము.”

౪

[శ్రీవగరరాజభవనంలోని ఒక కోణము. రాత్రి సమయం. రామసింహభయంపాలు - అమరసింహుడు రజితపీఠముపైనే అసీమలైవుండును.]

రామసింహుడు
అమరా! సకలవిద్యావిశారదుడవనీ, అసమానబలపరాక్రమంపన్నుడవనీ, నిరుపమానసౌందర్యరాసీవనీ, నీకీర్తి వినడమే గాని నేను ప్రత్యేకంగా చూడగలిగినాను. సంతోషము. కుమారా! నీవివాహమైనది గదా?

అమరసింహుడు
(నీకుతో) లేదు, కాలేదు.

రామసింహుడు
కారణము?

అమరసింహుడు
తగినకన్య లేనందున.

రామసింహుడు
నిజమే! నీయట్టి తేజోశాలికి యథాంగ

లక్ష్మీకాదగిన కన్యను “విధి” ప్రయత్నం పూర్వకంగా సృష్టించాలి. చెప్పాము. అమరా! ఎట్టిలక్షణవతికి నీహృదయమున స్థానమొసంగదలచితివి?

అ మ ర సింహాదు

అశ్వసామాన్యపాండర్యనిధియై, స్వార్థితరాజ్యము ప్రజారంజకముగా పాలించు నదియైన కన్యనేగాని వివాహమాడనని ప్రతిజ్ఞ చేసియుంటిని.

రా మ

నీ కోర్కె ప్రశంసనీయమే గాని, కన్య సులభగాదని దలంచెదను.

అ థ

(పాలోచనముగ) అమరా! అట్టికన్యలభించిన తప్పక వివాహమాడెదవుగదా?

అ మ

అట్టికన్య గాన్పించవలెనేగాని - సిరిరామోకాలోడ్డువారుందురా?

అ థ

ఆయువతి-ప్రకారముచేస్తే న కొన్నిదినంబులు పురుషనేపంబున రాజకీయోద్యోగిని యైయున్న...

అ మ

(అర్థోక్తిలో) అట్టి ఉన్నతాశయనూపిణి నిజముగ కారణాతంరములవల్ల నే రూపమున నున్నను, నీచత్రప్రపించుకొనదు. సంశయింప వలసినవనిలేదు.

రా మ

(స్మృతినభినయించుచు) మరచితిని. మధురానగరాధిపునికుమారియు నిట్లే స్వార్థితం త్రాభిలాషిగియై యిటువైదలి. సంవత్సరమైన

దట. వాపము. జయసింహామహారాజు సేంద్ర్యవతియు, గుణవతియు, విద్యావతియునగు ఏకపుత్రికావియోగంబునహింపలేక నెదకు కొనుచునచ్చి నేడుమనకతిథిగావున్నాడు. దైవయోగంబున, నాకుమారి అమరుని భార్యయైచో...

అ థ

(అశ్రముతో) తండ్రీ! యా మహాత్ముడెచట నున్నాడు?

రా మ

అదిగో! సమయానికి వస్తున్నారు.

—(చరణము: జయసింహాదు.

[అథయుడు “తండ్రీ!” యని జయసింహానిపాదములపై పడిపోవును.]

జ య

(అథయుని లేవనెత్తి ముఖము కేసిచూస్తూ) ‘విజయా! నాభాగ్యలక్ష్మీ! నీవేనా?’ (కాగలించుకొని శిరముముద్దాడును).

రా మ

శ్రీనగరాధిపుడగు అథయుడు!...

వి జ య

అవునుతండ్రీ! అథయుడే ఈవిజయలక్ష్మీ. (అమరుని కేసిచూస్తూ లోనికిపోవును.)

రా మ

మిత్రమా! ఈపారివారేనగరాధివతి మన కల్లుడుకానుమట యింతకన్న భాగ్యము సుమా!

జ య

నుదినముగదా? అ డెల్లూమిత్రమా!

రా మ

ఈకుమారుడు నీతనయంతోలు లక్షణవతిని వివాహమాడుటకు ప్రతిజ్ఞ చేసినాడట.

సీతవయకరగ్రహణముచే ప్రతిజ్ఞ పూర్తవు
తుంది. కాదా? అనురా!

అనురు

(తలవంచుకొని) పూజ్యలిట్లునవించుట
నాపూర్వపుణ్యంగా భావిస్తూన్నాను.

—(శరణు: నిజహృదంతో విజయలక్ష్మి,
విజయ

(రామసింహానిపాదములు గ్రహించి)
తండ్రీ! పురుషరూపంతో మిమ్ము మోసం
చేసేను. క్షమించవలెను.

రామ

(లేవనెత్తి) తల్లీ! మోసముగాదు. నాయె
డలభగవంతుడనుగ్రహించినవరము. ముపుత్రు
డొసర్పదగినవని పుత్రియొనర్చుట భాగ్యము
గదా? బిడ్డా! మునుపటికంటే నాసంతనము
శతాధికము.

విజయ

(జయసింహానికరములు నిజకరమున
గ్రహించి) బాబూ! నాకు “విజయదశమి”
నేను “విజయదశమి.” మీయాశీర్వాదము.
నామనోరథము సఫలమొనర్చిన భగవంతునికి

రామచంద్రప్రభూ!

ప్రణామములు. మీరుకోసం విట్టి శుభదిన
ములు గాదా? బాబూ!

జయ

విజయ! సారకనామధేయవగు సీత
పుత్రికవై యుండ శుభములకు శొరతనమనా.
బిడ్డా! శుభమయంబులగు నిట్టి ‘విజయ
దశమి’ శతంబులనుగాంచి సుఖంతురుగాక!

రామ

బిడ్డలారా! ఇటురండు - (విజయ, అమ
రుల కరములనుగ్రహించి) ఈపర్వదినంలో
నీభావమందిన మీకరకమలములు చిరకాల
మునకును వియోగమునొందకుండునుగాక!
మీగుణంబులవలె మీదాంపత్యంబును ఆచం
ద్రతారార్కము ఆదర్శరూపమై వెలుగొందు
నుగాక! నకలై శ్వర్యసంపన్నులై “విజయ
దశమి” శతంబులు నిరాటంకముగ రాజ్య
పాలనమొనర్తురుగాక! (ఇరువురి కరముల
నొక్కచో చేర్చును.)

జయ

తథాస్తు! తథాస్తు! తథాస్తు!

శ్రీమతి పి. సీతారామమ్మగారు

శా. నిన్నేరీతిభటంపనిష్ఠమగునో నేర్పంగరాదయ్య! యా
వన్నున్ నిన్నటులెంచి నీకరుణకున్ బాత్రంటునొదాన
న్నీ కన్నున్మించిన దీనరక్షణచలున్ గానంగలే నింక నా
కన్నున్ దీనమగాన వేలుకొనువేగన్ రామచంద్రప్రభూ!

శా. టెక్నాలోజీసపుల్లుపోల్కి మనుదానిన్ శేరలేకుంటి నీ
దిక్కేసమ్మితి నింకపై జలుక నీదివ్యలక్ష్మిపావార్థితా
స్రొక్కంబోవునె, జాలమేల, శరణంచున్ వేడుచున్నట్టి నా
యిక్కట్లెడ గరావలంబమిడుమోయి రామచంద్రప్రభూ!

ద్రౌపదీవస్త్రాపహరణము

బంగోలుపద్మరాజగారు వి. ఏ.

భారతీయేతిహాసగ్రంథములలో మహాభారత మొకటిగ బరిగణించబడుచున్నది. ప్రస్తుతము మనకు తెలియించు గ్రంథమంతయు వేదవ్యాసులు వ్రాసినదికాదనియు చాలభాగము ప్రక్షిప్తమనియు వ్యాఖ్యాతలచేతులు గ్రహణమగుగ నిరూపించియున్నారు. అయినను లోకమంతయు దృఢముగ నమ్ముచుండి ధర్మరాజునయిత మబద్ధమాడినటుల లోకోత్తులచాక ప్రాకే శేషున మొదలగుతీర్వజ్ఞులు పద్మములుగారచియించిన సంగతుల భారతమున ప్రక్షిప్తమనియు నిట్టిదెన్నడును జరుగలేదనియు తెల్పునుండుటకు సాహసమయినను కొంచెమలో చించినమాదట చేటబడగలవిషయము లశేకములున్నవి. ఏగ్రంథమునైనను పరీక్షించి చదివినయెడల అందు మనము సాధారణముగ నిజమని నమ్ముచుండెడి సంగతుల కొన్నింటి ననుమానించుటకీ వచ్చుచున్నది.

ద్రౌపదీవస్త్రాపహరణవృత్తాంతము ప్రక్షిప్తమనియు, నిట్టిదెన్నడును మహాభారతమునజరుగలేదనియు, నిట్టి యపూర్వమును, అసంభవమును, పరమకూరమును అయినట్టిచేర దుక్కాననుమాలమున జరిగినదని కథకొంచెము పెంచినయెడల యాచిషయము మయోధనాదుల మరింతదుశ్చరితులుగ గణించేతయగుటకాధారము గలుగజేయుననుకలంపుతో నిట్టి విషయమును ఇతరులు మహాభారతమునకొప్పించి కొంచెమును గొప్పజేసి యతిశయోక్తులతో నింపియుండురనియుతోచుచున్నది. ఇట్లే ప్రక్షిప్తములైన విషయముల శేకములు భారతమున గానవచ్చుచున్నవి.

మహాభారతమందలి పదునెనుమిదిపర్వములకథాంతర్యమున ఆదిపర్వమున నే పర్వసంగ్రహాధ్యాయమున వ్రాయబడియున్నది. అందు సభాపర్వభాగమందు ద్రౌపదీవస్త్రాపహరణవిషయ మేమియులేదు. సభాపర్వమునుగురించి పర్వసంగ్రహము దీక్షించిదిధమున వ్రాయబడియున్నది:

“మలేయు ధర్మరాజునకు సభాప్రాప్తియుఁ, గింకరదర్శనంబును, నారదువలన లోకపాలసభావిధవశ్రవణంబును, రాజనూయమహాధ్వరారంభంబును, జరాసంధవధయంబు, గిరివ్రజనిర్ములైనరాజులఁ గృష్ణుండు విడిపించుటయును, దిగ్విజయంబును, రాజనూయంబు, వర్ణాభిషారణంబును, శతపాలవధయంబు, రాజనూయ విభూతికీ దుఃఖితుడై సభాస్థలితుండైయున్న దుర్యోధనుంజూచి ద్రౌపదీభీమసేతులు నగుటయు, దక్కారజంబున జూపంబాడుటయు, వందు శతనికై తవంబున ధర్మరాజుపరాజయంబును, ద్యూతదుఃఖార్ణవమున్నులైన పాండవులం బాంచాలియుద్ధరించుటయును, బునర్ద్యూతపరాజతులై పాండవులు వనవాసగతులగుటయు, ననువృత్తాంతంబులకొప్పి నాలుగుచేలన్ మున్నుట పదునొకొందు శ్లోకంబులుగలిగి,

కం. పర్వ సభాప్రభృతిగ నవపర్వములను విస్తరిల్లి పండితచేత

నిర్వృత్తిఁజేయును రెండవపర్వము నారమ్యమను సభాపర్వమిలన్.”

మహాభారతమునకు విషయనూచియైన పర్వసంగ్రహాధ్యాయమున వస్త్రాపహరణవస్త్రక్రియే లేదుగదా! వస్త్రాపహరణవృత్తాంతము మహాభారతమునకంతటికిని చాలముఖ్యముమైనవిషయముగ గనపట్టుచున్నది. అంతటిముఖ్యమయిన విషయమునుగురించి ప్రస్తావించుకొనియినను పర్వసంగ్రహ మందుండకుండట మనయనుమానమున కనకాశము గూర్చుచున్నది. వస్త్రాపహరణ విషయము మిథ్యయనియు ప్రక్షిప్తమనియు తెల్పుటకు మొదటి కారణమిదియే.

అనుమానము బలమగుటకొరకు యశేకకారణములున్నవి. వనవాసశ్లోకమునుభవించుచుండ పాండవుల నోదార్చుటకయి వారిబంధుగు శ్రీకృష్ణుడు వారికడకువచ్చినపుడు ద్రౌపది తనకు మయోధనాదులవలనజరిగిన యవమానమునంతయు తెల్పినది. పాండవులకు సన్నిత్రుడును తనతోపాదరభావమున మెలగుచుండిన శ్రీకృష్ణునితో ఆమె జరిగినది జరిగినట్లు తెల్పినది. దుర్యోధనునివలన పాండవులకుజరిగిన యవకారపరంపరల నామె యుపన్యసించినది. దుర్యోధనుడు పసికనమునుండియు భీమసేనుని ప్రాణములదియు మద్దేశ్యముతో జేసిన దుష్టు

యత్నములకడ ప్రారంభించి ద్యూతమువరకుగల ఘోరకృత్యములన్నిటిని వయస్యజెట్టి చెప్పికొనివది. తనకు సభలోనికిచ్చిన వృత్తాంతము. — మరియు దర్శ్యభటుడు తనకు బానిసదానిగగడించిన దుష్టుమును తెప్పికొనివది.

శ్రీకృష్ణు డా మెహరదేంచుటలో ద్యూతతకాలమున సాహ్యములపై తైత్రియాగ్రతై చెదలినట్లును ను మాసములకాలము ప్రవాసముననుం దెవనియు—అమధ్యకాలమునబరిగిన కొరవదుర్వృత్తిముల వా సెరుగదనియు మన్నవవేడుకొనియును, దీనినిబట్టి—ఇద వస్త్రాచరణముందలి కృష్ణచర్య కేవలమువిధ్యుగనే గవ్వట్టుచున్నది.

మరియు ద్రౌపదికి నిజముగా మానవోని గలిగియున్నయెడల అయ్యది ఆమె కత్యంతాపులగు వారిసభు క్షముననే బరిగివది. అంతకంటే అధికతరమైన మానవోని దురూహ్యము. ఆమె తనభర్తలయెడల శ్రీకృష్ణు నితో తెప్పినవిధ మెట్లునన తనకుసభారంగమువేడియై కాలమున తనకుతెలసరియై యుం దెవనియు కట్టుపుట్టులు అర్చనర క్షి క్షమె యుం దెవనియు తనకవశుంకవో త్తరీయముయినతేకుం దెవనియు వేటతెల్లముగ తెప్పికొనివది. పెరివారు చెనవేలకాదిన విషయము శ్రీకృష్ణునితో తెప్పికొనుట బక్కనమాయెనా?

వస్త్రాచరణసమయమున శ్రీకృష్ణుని వ్రుతింబింతనే యామహాపురుషునిప్రభావములన నాయ మకు మానరక్షణబరిగినదని ఇప్పటిభారతమునగలదు. ఇట్టిది నిజముగాబరిగియుండిన ద్రౌపది కృష్ణుని యొడ తనకృతజ్ఞతను ఇల్లడితేనీకొనదగినతరుణమును వృధాచేసుకొనునా! కవి ఇట్టి యనాచిత్యప్రసంగ మునకు పాల్పడియుండునా? ఈవృత్తాంతము వస్త్రాచరణము విధ్యయనియే గూచించుటలేదా?

కవనాసావంతరము సంధికై సంజయుడు పొందవులయొద్దకువచ్చి భృతరాష్ట్రునిమాటగా యుధిష్ఠిరునకు భక్తిపూర్వకములజేయ మొదలిడెను. తత్సమయమున శ్రీకృష్ణుడు సంజయుని భక్తిపూర్వకమునుదీని సముచితముగ నాతని దిరస్కరించుచు “నీవిప్పుడు రాజగు యుధిష్ఠిరునకు భక్తిపూర్వకములగావించు గురూహలచదు రుంటివి. కాని అసమయమున సభామధ్యమున దుక్కొనెనుడు ద్రౌపదియెడల వివరాని యత్యాచారముం గావించినపుడు నీవు బానికెట్టి యుపదేశముగావించితివి?” అనియెను. ద్రౌపదికి గలిగిన వరాధవములంతయు తెప్పెనుగాని యిందుగూడ వస్త్రాచరణప్రకంపలేదు.

తరువాత కృష్ణుడు రాయబారమునకై బయలుదేరుసమయమున పొందవులందకు కృష్ణునికేమేమో తెప్పిరి. ద్రౌపదిగూడ నిట్లనియును. “పీజవార్దనా! దురాత్ముడగు దుక్కొనెనుడు వాయాచితురవామము నాకర్పించియున్నాడు. క్రతువులతో సంధిప్రసాదము గావించుసమయమున నీవీకేకలాపమును జ్ఞప్తియం దుంచుకొనుము—”యనిపూత్రము తెప్పినదిగాని వస్త్రాచరణమేబరిగిన ఆఘోరమును సయితమేల జాబక పరిచియుండదు? శ్రీకృష్ణుని కొరవులపై కోపాద్రేకునితేయ తనకుబరిగిన వరాధవమంతయు తెప్పయిండిన సమయముందు ద్రౌపది మానభంగవిషయము తెప్పగుండునా?

రాయబారకాలమున శ్రీకృష్ణునిబంధించి దురాలోచనల సాగించుచుండిన మయోధవవారుల, శ్రీకృష్ణ భక్తుడగు భీష్ము డనేకవిధముల కటూక్షులచే నిందించి యాపదనుండి లేచిపోయెను. ఒకనొకపురుషుని బంధించుటకై జరుగుచుండిన యాలోచనే సహించనంతటి భర్తృజ్ఞాడు తనకు కేవలము మనుషులగు పొందవుల భార్యయొక్క మానభంగమును కమలాకరాడ గల్గెనా?

ఇదేవిధముగ ద్రౌపదికి బరిగినయవమానవిషయ మెందువచ్చినను వస్త్రాచరణప్రసక్తియేగావరాదు. ఇట్టిఘోరకృత్యముబరిగినయెడల యేమానవుడునుసహించజాలడు. చరస్త్రీయొడ యొకపురుషుడు ఆత్యాచార మాచరించి సభలోనికిచ్చుకొనివచ్చుటయే యవంధరము. అంతియగాక యామె మానభంగముచేయుటాదిన వాడెట్టి బలమంతుడయినను లోకము సహించదు. ఎదుటివాడు భీరుడయినను తనచేతనయినంతవరకు వారింప వినుకట్టును.

ఇత్యాది హేతుసముదాయములకల్ల వస్త్రాచరణము బరిగియేయుండ్దదనియు ఈవిషయము మహా భారతమున ప్రక్షిప్తమనియు మాధిగతెప్పనగును.

కల్యాణ గీతి

శ్రీమతి పరేటి నిత్యకల్యాణమ్మ గాది

౧

ఇది శుభోదయవిజయవాసర
హృదయబాలప్రత్యుహారిల
భంగ సంభృతదివ్యమోదా
క్రాంతసమయమ్ము.

౨

ప్రథితమోహనయావనాగత
బాలికామణిపగిది విశ్వ
ప్రకృతినూత్న విలాససంపద
రాగదృష్టిహాసించెడున్.

౩

విజయవాసరమంతాగీతా
ప్రేమయాననపరిమళంబులు
దివ్యమోదశ్రీలోనగుచు
దిరిగిప్రభృదున్.

౪

వాగ్యధూటిభక్తిగేయ
వ్రాతశోభలు తెనుగుభూమిని
విరిసిపోవు సువర యుగం
వృతమనోహరలీలతో.

౫

చవులగీతికివమొనగెను
కవికుమారికలేఖనీమణి
నేడు మూగతనంబునూనిన
బాధువడినట్లే.

౬

మేలుకొమ్మాయాంధ్రబాలిక!
మెలుగుచూపుల బంధుగతునై
నరవివచ్చినప్రాణకాంతుని
నరసిమూరియంగన్.

ప్రేమ శిష్యునిది!

కుక్క... అల్లారుముద్దుగా మెచుకున్న బాబి!
ఏదీ? ఇంట్లోనించి తరిమివేయబడ్డది... దొరకక
ముద్దుగా 'బాబీ' 'బాబులూ' అని పిలుచుకునేదాన్ని
... అత్తవారింటికది యెందుకని ఇంటనే విడిచి
వెళ్ళాను... అప్పుడు బాబియేడ్చింది. క్రూరకర్మను,
పెడచనినపట్టి వెళ్ళాను....

ప్రేమభిక్షక వెల్లెననేను తిరస్కృత నై నాను.
తండ్రిచేసిన వాగ్దానాలన్ని నెరవేర్చకపోయెట. అదీ
కారణము. తండ్రివర్య నాకు నయివ్వమేగా. అతని
యెడల నేను నలుకజెందితినిగా..... ఏనాడునన్ను
ఆతనికి ధారవోసికొంటినో అనాడే యాతనిదాననై
తండ్రికి దూరమైనాను—ఆయనమీద కోపమున
'నావస్తువును నాజీవితమున కానందమును పోద్రోసి
కొనుచున్నాను' అని తెలియక వెడలసంటినాను...

ప్రేమ యెచ్చట నిక నాకు. ఆ ..నా బాబు
లున్నదిగా ఇంటికిపోగానే నాస్థితిచూసి వాపోయి
ఓచార్చినంతపెట్టుననుకున్నాను... ఏదీ? బాబి?—
దాని తల్లికి పిచ్చియై తిన నదియేమిచేసినది? అది
దానితచ్చా! అమ్మదాన్ని తిండిపెట్టక వెళ్ళగొట్టిందిట.
అది వాకిలిపడక, ఏమీ తినక, నన్నే—నన్నే,
శపించుచూ ఆర్చిఆర్చి ప్రాణములు వాసించిట...
బాబీ! నువ్వేధవ్యవు. ప్రేమలేనియెడ జీవితసమా
ప్తియే మెరుగని యెరిగినావు. ప్రేమబంధాల్ని తెగ
గొట్టితే ప్రేమ యెదురుతిరిగి శిష్యునిది!

శ్రీమతి
గరికిపాటి
అమ్మనరసమ్మగారు

ద స రా డ త్న వ ము లు

డాక్టరు వి. వి. యన్. ఆ రాధ్య గా రు యల్. ఐ. యమ్.

ఈ పదిరోజులును హిందువులందరును ఆనందమున నోలబాడుదు, గృహములన్నియు పచ్చతోరణముల తోను, పసుపుకుంకుమలతోను, వివిధాలంకారముల తోను పక్కగావలంకరించెదరు. వివిధమేళతాళములతోడను, నృత్యగీతాదులతోడను, బంధుమిత్రుల గూడి దేవతాపూజల సత్పదరు. పండినంటలతోను, అనేకపక్వాన్ని విశేషములతోను ప్రియజనమును గూడి సంతసమున పిందులారగించెదరు. విద్యార్థి బృందమంతయు తమతమ గురువులతోగూడి చేతగడలు (పితాకలు) పిల్లలులు మొదలగు యువోపకరణములు స్మృతివిహ్నముగాధరించి మహోత్సాహముతో గ్రామమునసంచరించుచు శేత్రపర్వమొనర్తురు. మైసూరు మొదలగుసంస్థానములయందు ఈరోజులలో కేవలయత్నవాదిక మైనద్యులేగాక మల్లయుద్ధములు, ఖడ్గచాలనములు మొదలగు వానావిధవీరబల ప్రదర్శనములుచేయించి అందు గెల్పించినవీరులకు పాఠోపకములిచ్చులేగాక విద్యార్థుల ప్రోత్సహించుచున్నారు. ఇట్టివి చూచిన మనఆంధ్రరాష్ట్రమందలి ధనికులు, అమోదారులు కూడ నిట్టి కేవలం ప్రోత్సహించ పాటుపడుచున్నారు.

అందును విజయదశమిని విజయోత్సవాలందరు మిక్కిలి పవిత్రమైన దినముగా ఎంచుచున్నారు. ఇప్పటిరాజులు దర్బారులుచేయుటకు ముఖ్యమైనదినుగా ఎంచులేగాక పూర్వపురాణాలు విజయయాత్రకుగూడ సుమారుపూర్తము గావంగీకరించి పయనించిరి.

మహానవమినాడు సమస్తాయుధముల నొకరోజేర్చి పానలుదీరిది 'ఆయుధపూజ' యనుపేరుతో సర్పించుచున్నారు.

దశమినాడు సాయంకాలము ఆంధ్రదేశమున జేరి మారేగించుకొనుచు తీసుక జర్చి పాలిమేరదాపున

శమిపృక్షమనుపూజించి దాని ఆకులన్నియు రార్చి వేయిలేగాక ఒకమేకను గూడవదలెదరు. దీనికే 'పాతువేట' యనెదను.

మహారాష్ట్రాదిదేశముల తమఆయుధముల కుద్ర పరచుకొని గుర్రములపైవెక్కి గంపుగా పాలిమేరల దాటివెర్చి శమిపృక్షమనువేరి దానిఆకు రాలగొట్టెదరు. దీనికే 'బంగారువోపిడి' యని పేరట.

ఇట్లుజరుగుట ఈకాలమునకే క్రొత్తగాదు. పూర్వము శ్రీరాజమహారాజుకాలమునను, అనంతరము వీష్ణులకాలముననుగూడ యీకేతుకలు జరుగుచుండెను. (1)

ఇందుముఖ్యము:— i. ఆపరాజితా (దీపి) పూజ ii. వీమెల్లంఘనం (పాలిమేరదాటుట) iii. శమిపూజ (జమ్మిపూజ) iv. దేశాంతర యాత్రా ప్రస్థానం (యుద్ధయాత్ర). అనగా ఇట్టిపూజాదులుచేసి యుద్ధమునకు బయలుదేరువారని యర్థము.

ఇట్టి ఆపరాజితా పూజానికము ఖారతకాలము నుండియు ఉన్నటుల లోధపడుచున్నది. జయ విజయా (పార్వవేదము) యుక్తఆపరాజితా పూజ యొనర్చి అజ్ఞాతవాసుక్రతంచెడకుండ పాండవులు పరములపొందిరి. ఇంటియగాక:— దశమినిగూర్చి:— “శ్లో॥ ఆశ్వయుక్తోక్తదశమి విజయఖ్యాభిలేకుభా ప్రయాణేతు విశేషేషు కింపునశ్రవణాన్వితా॥”— అని కీర్తించబడియున్నది.

నామము

'దసరా' యని ప్రసిద్ధము. అనగా పదిరోజులని యర్థము. దీనికే 'దశరా' యనికూడ యుచ్చరించుట కలదు. ఎటులైనను యర్థమిదియే. కొందరు ఈపదము 'దహరా' యనుపదము వాధారముచేసుకొని కల్గిన నియు, 'దశపాపహరా' (పదిమహాపాపకముల హరిం

(1) గృహాలక్ష్మి వాఙ్మం 3. సంచిక 8. పేజీ 597.

యనది) కావున ఆవ్యర్థమనియు చెప్పెదను. ఇక కాశ్మీయులన్ననో వారికి తొమ్మిదికోశాల ప్రధానము. 9 సంఖ్యలన్నిటిలో గొట్టదిగాన, దీనికి 'వర రాత్రి' ములందురు. రాత్రిపూజ ప్రధానముగావున, వరరాత్రిలే సమావేశమున వరరాత్రిమొనది కాని వేరుకాదు. కావున 'వరరా' యనగా పదికోశాలని యన్వయించుట సముచితము.

ఈకాలమున కింతటి ప్రాముఖ్యముకల్గుటకును, ఈకార్యములన్నియు ఈకాలముననే ఆచరింపబడుటకును, ఇంగ్లప్రాచీనకాలమునుండియు అవిచ్ఛిన్నముగా నిట్లుజరుగుటకును దేవీ భాగవత, చామన, బ్రహ్మాండ, మార్కండేయాదిపురాణములు, ఈకాలమునుగూర్చి, ఈదేవినిగూర్చి, ఈ యుద్ధమును గూర్చి నింతగా కీర్తింబుటకును మయగుచున్న ప్రధానకారణమేమైన యుండవలయునని తోచుట లేదా? అద్దానిగుర్తించుట మనప్రస్తుతకర్తవ్యము.

దాని కీక్రిందికథ లోకమున ప్రచారముననున్నది. "పూర్వము మహిషాసురుడను రాక్షసుడు దేవతల బీడించెననియు, ఆప్పుడు జగత్పాలక మహిషాసురునితో యుద్ధముజేసి పాద్యునిమొదలు సప్తమివరకు వ్యర్థముకాగా ఆప్తమివాడు యుద్ధాంతరమెత్తి ఆతనిని సంహరించెనని వాలుకతో రక్తముపీల్చి ఆతని అనుచరుడగు రక్తబీజుని ఇతరసేనావాయకులను అందరినివధించి దళమివాడు విజయముజేకొని తిరిగి వచ్చెననియు అందుననే విజయదళమియనిప్రసిద్ధము."

కాని యాయుధము ఈపదికోశాలలోనే జరిగెనని యావిషయమును వివరించిన ఏపురాగామందును స్పష్టముగా వ్రాయబడియుండురేక పోయినను, శ్రీరామవచని, కృష్ణావతారవర వరరాత్రిములకు దేవతలంకవేయబడి ఆంగ్ర, గొడ, వంగాదిదేశముల ప్రసిద్ధముగానున్నది.

పైప్రధానమెట్లున్నను వామన, మార్కండేయ, దేవీభాగవతములయం దీతి కొంచెమెచ్చుకొనితో నీకథ కన్పించుచున్నది. దానిసారాంశము.

మహిషాసురదస్య

"రంభుడు, గరంభులను కూడలగు నిద్రవలదు లుండెరి. అపుర్తిగలుగాన పంచదశజలముల బహువర్ణములు తపమాచరించిరి. ఒకడు జలమధ్యమున, రెండవవాడు పంచాగ్నిమధ్యమున కూలవటాత్మిషమయ్యెనని సమక్షమున తపస్సుజేసిరి. ఆందు జలమధ్య ముండలి గరంభుని మొసలిహొపుతో నిండుడు సంహరించెను. క్రొత్తమరణమున రంభుడు కోపించి ఘోర తపస్సునకై తలకొని యగ్నియందాహుతిజేయ కత్తిత్రగా ఆగ్నిప్రత్యక్షమై వారిచి 'ఆత్మహత్య పాపము, మృత్యులగుచారి వాంఛించిరపు, పేరులు పు మగును; గాన వరము కోయ'మనెను. 'త్రైలోక్య విజేతయై, దేవతలచే పరాజితుడుకాని వాయువు దేవులె కామరూపుడగు కొమరుని ప్రసాదించుము' అనికోరెను. 'తథాస్తు' నీవు దేనియందు చి తసమర్పణముజేసి ప్రియపూర్వకముగా కలియెదవు' దాని గర్భమున నీకట్టి కొమరుడొకల్గును. దానివలననే నీకు దేవాధ్యక్షము ఘటిల్లును." అనిచెప్పెను. అనంతరము రంభుడు మాలవటాత్మదర్శనమునకేగ అందున్న పద్మవిధియను యత్ననిదావున ఏనుగులు, మహిషములు మొదలగునవి యుండెను. వీటిని చూచుటచే దానవరాజు చిత్తమున కామవికారముదయించెను. అందున్న మాడువత్సరముల ఈడుగల మహిషి దానవరాజునుచూచి కామాయురాలయ్యెను. దైత్యుని సమీపమున కరుదెంచెను, మహిషుడుకూడెను. గర్భవతి యాయెను. దాని పెంట్లెట్టుకొని పాతాళమునకేగెను. బంధువులుకన్యజించిరి. మరల యక్షభూమి కరుదెంచెను. మహిషియు చెంటనంచెను. కొలదిదినముల కాళ్యాణాంగి పుత్రునికనెను. పుత్రుడు కుద్రవర్ణుడు, కామరూపుడు. మహిషి మరల కొన్ని రోజులకు ఋతుమతియాయెను. అందుచే మహిషి తనవర్తకము కాపాడుకొనుటకై దైత్యునిదగ్గరకు పరుగెత్తెను. మహిషము దైత్యునిసంహరించెను. మహిషి యక్షగణమును శరణముజేడెను. మహిషమునుండి వాడుకరక్షించిరి. ఆమహిషము సరోవరమున దుమికి

శ్రీమతి భద్రాబాయి పింజావలమూగారు

[శ్రీ విజయ శాకాయగర్భనామ సం. పుటపాలాకాపురమున్న కావత్తులో వ్రేలి కవి దయామహాస్వామిచే గృహించినది.

১৪
ক
৩
৬
৮
৯
১০
১১
১২

రాజమండ్రి విశాఖలను కర్ణాటకనుగారి భార్య.
 కరుణ, బాధలతో.

శ్రీ మతి నీతిరాజుల శ్రీ ముగ్ధా

శ్రీ మతి నింజుల శ్రీ మదనమృగాల

శ్రీ మతి రత్న శ్రీ మతి

ప్రాణములదిడిచి 'సమరుడ'ను రాక్షసుడై జన్మించెను. మహిషి రంభునితో సహాగమున మొనర్చును. కొంటనే భీమఖడ్గముతో, ప్రతంజాకారముతో ఒకడువచ్చుచుంచెను. యక్షులతో లేను. మహిషముల చంపెను. మహిషాసురుడుమాత్రము చావకదప్పించుకొనెను. అతనిపేరు రక్తలింబుడు. దేవతలవంశధర్మకొక్కోటా పరాజితులదేనెను. కావపుల మహిషాసురుని రాజుగా చేసిరి.

దేవీజననము

దేవతలందరు మహిషాసురునిచే పరాజితులై బ్రహ్మయొద్దకును, వారందరుకులినీ ఏకాగ్రులైన విష్ణుకంఠరులందఱకును జని మొరపెట్టిరి. 'తామువృద్ధముమండి తరుముచితిమనియు సకలదేవతల యభికారస్థానమును మహిషాసురు డాక్రమించెననియు. అందఱను కుటకులైరి. అందరియుఖములనుండి గొప్ప తేజము నిర్గతమాయెను. అదియంతయు కాత్యాయనమునియోక్రమమునమిళితమై గొప్పవర్షతత్కృంగమువలె. ప్రబలించుగా కాత్యాయనుడు తనతేజముచే దానికి పుష్టికలిగించి యందుండి కాత్యాయని యాదిర్చుచుంచెను. దేవతలందరితేజముచే సర్వాంగములుకట్టై ఆస్త్రోక్త్రములనమర్చించి ప్రోక్తము చేసిరి. తమవరి ఆమె సింహవాహనయై వింధ్యాచలమునకుపోయెను. ఇట్లుండ మహిషునిదూతలగు చండ, మండలు, ఈమెనుచూచి మహిషునితో గొప్పపాండర్యపతియని పొగడగా సప్తెన్ద్రముగా వింధ్యాటరిని విడిచి దుండభినిదూతగా చేసి యిట్లుసందేశముంచెను. "నేను అందరిని జయించితిని, నేనేవిభుడను, ప్రభుడను. నీవుపరమోక్తముశ్రీరత్నమవుగాన నన్ను వరింపుము". ఆమె యిట్లుచెప్పెను: 'మానీలాచార మగుకుల్క మొకటికలదు. అదియుద్ధమునజయించుట. అట్టివారిని మేము చేపట్టెదము. నీవానాయకులతో నామహిషుడు చంపుటెను. చివరకు మహిషాసురుని నీవునమార్చుండి కాళ్ళతో మర్దించ చేయుకదిలేక స్వరూపముమగ్నకొనగానే పోరించి చంపివేసెను. (మహిషస్వరూపముగా నే కల్గిందిరి) (వామన)

దిరికొనికేపుట్టి దేవతలజయించెను. (మార్కండేయ) కొన్నివేలదివ్యవర్షములు స్వర్గమునెలను. (దేవభాగవతం).

వారీయననరాత్రములు

వైగాధనంతయు పరిశీలించిచూచిన దేవీననరాత్రములాచరించుటలో కృతజ్ఞతాపూర్వకముగు ధర్మియై యిమిడియెన్నటల పుష్టముగ వృద్ధియగుచున్నది గదా! దాననే ఆద్యులలోపితాశీమానము, దేశధర్మలయందలి ధర్మగౌరవము, కృతజ్ఞత, వారీయత, వీరప్రియత మొదలగు సుగుణములు పూర్తిగాపుష్టిపడును. కావున ఈకాలమును వారీయననరాత్రములని చెప్పటలోమాడ అతిశయోక్తిలేక పముచితమేయగును.

పురాణములు

ప్రాచీనచరిత్రాంశముల భోగమునచెడజలుటలో ఆమూల్యధండారములు, చారిత్రకదృష్టితోచూచిన అందుండి నలినీనంత సత్యచరిత్రములేలును. కాన మనదనరాత్రును అట్టిచారిత్రకసత్యమేమొనగలదేమో పరిశీలంతము. దానికిపూర్వము ప్రాచీనవాద్యులచరిత్రమును వారివాగవికత, వారిపీఠిగతులు, ఆచ్యుటి జాతులు, రాజ్యములు, మొదలగు వాటిని గూర్చి తెలుసుకొనుట అవశ్యకముగాన తద్వివరణానంతరము ప్రకృతమునకు వర్తము.

ఆర్యులు: వారీసిధి

ఆర్యులు మొదట ఉత్తరవృక్షప్రాంతవాసులనియు, అప్పటికి పూర్తిసాగరకలిగలవారనియు జగప్రళయనంతరం దక్షిణమునకు వచ్చుటకుపక్రమించిరనియు కొంతకాలము మధ్యాసియాలోనుండి అందొకకాఖ హిందూదేశముచేరిరనియు వాద్యుప్రథమమున శ్రీ. పూ. 6050 సం॥ నుమాదన ప్రథమమున ఆడుగిడిరనియు, అప్పటినుండి క్రమముగా అదివరకే దేశమందలి ఆదిమనివాసులను ఆసార్యజాతులతో యుద్ధములొనర్చుచు, పీడించుచు, అడవులవాశముచేయుచు, నేద్యముచేసుకొనుచు రాజ్యముల స్థాపించిరని అనేక మంది ప్రసిద్ధహిందూచరిత్రకారుల సిద్ధాంతముగదా!

కావున తరువాతకూడ కొంతకాలమువరకట్లే అప్పుడప్పుడుభయంకరయుద్ధములకావశ్యకతకల్గయండెను. అందు:—ఈదేవీ మహిషాసురయధృమైకటి.

అనార్యజాతులు : భేదములు

అప్పుడీక్రింది అనార్యజాతులు ప్రధానములుగా నుండెను.

(1) మహిష, కపి, వాగ, మృగ, కృత్, రాక్షస, బౌద్ధకటిక, అర్జిక, చైత్యి, దానవ, మహావృష, నాట్టిక, మాజవనాదులు.

మహిషజాతి : మహిషాసురుడు

ఇందు మహమహిషాసురుడు, మహిషజాతిస్త్రీకిని అసురజాతివాడగు రంభునికే గల్గినవాడు. తల్లిని మహిషియనిమాత్రమే పేర్కొనిరి. తల్లి కొన్నిపురాణములలో వర్ణించబడినటుల కొమ్ములు, తోక, నాలుకాళ్లుగల గేఢజాతికాదు. అట్లనయిపో ఉభయముల నొకరికొకరు ప్రేమించుకొనుట, భోగించుట, బంధువులచే త్యజించుట (కీర్తిజాతిగాన) కిలరక్షులై యున్న పాట్లుపడుట, చరితోసహగమనము. ఇవి యన్నియు సాధ్యమా? అసంభవములని వేరచెప్పవలెనా! నాగరికులగు మానవులసమాజమున జరుగవలసిన ఈకార్యములు చతుష్పదులగు గేఢజాతిలో జరుగుటసంభవముగాదా! సత్యదూరమను వ్రాతయనుటకేమైననందేరామా! ఇట్టి అసంభవములగు వ్రాతలందుటచేతనే పురాణముల మాత్రప్రయోజనమగు చారిత్రికవిశ్వాసమడుగంటిపోయినది. అది గేఢజాతికూడ పాతీత్రత్యమను విధరానిపాట్లుపడు సత్యకాలమని తలచవలయునేమా! ఒకసామాన్యమైన గేఢ దూడకా 33 కొట్లదేవతలొడిచోయి స్వర్గరాజ్యాభిషేక మెనర్పి త్రాహి,త్రాహియని బ్రహ్మాదుల పద్దకరిగి మొరలిడుట! ఇట్టులాలోచించియే కావోలు కామరూపత్యమంటగట్టిరి.

మహిషరాజ్యము

ప్రస్తుతి మెనుయరాజ్యమునే పూర్వము మహిష మండలమని పేర్కొనిరి. (2) ఇప్పటికిని అక్కడ

(1) భారతవనీతిహాసం 1st part.

కొండరాజాతివారున్నారు. (3) మహిష + ఊట అను రెండుపదములకూడిక చే మెనుయఅనుచున్నది. మహిషశబ్దము కన్నడమున 'మెన' అని చూరుటకే కల్గెను. ఆచరణమున ఇప్పటికిని ఈక్రిందిగాధయు, తవ్యేధకములగు విగ్రహములను కనుచుచున్నవి.

(4) మహిషాడను రిక్తమనడకమండెను. వానిని చామండియను యీశ్వరసతి ద్వంద్వయుద్ధమున బరిమార్చి మహిషాసురమర్దనయై పూజలొందుచున్నది.

విగ్రహములలో మహిషాసురుడు చున్నచోతు తల గలవాడుగా ప్రదర్శించబడుటెగాక దేవీక్రిపితియని లోకజ్ఞానములేని ఛాందసులెచ్చటికిని ఏపాపమెరుగని చున్నచోతులబలియిచ్చి పాపముగట్టుకొనుట గర్హ్యము.

మహిషవిజయము

ఇట్టి మహిషాసురుడు తనపితలేంద్రుని చంపుట చేతను, తిండికోరికచేతను, ఆద్యులు తనను నహజ శ్రుతులగుటచేతను, విజయకాంక్షచేతను, దేవతలందరి నోడించి స్వర్గరాజ్యమును నిరంకుశముగా కనుభవించెను. (5) యుద్ధము పాంచాలమునజరిగెను. దండెత్తివచ్చెను. అప్పటిస్వర్గమదియే.

దేవీవిజయము

ఇంతలో దేవతలందరును గిరిని కాత్యాయనముని కొమరితయగు కాత్యాయని (దేవి) నాశ్రయించి ఆమె నాయకత్వమున కాయత్తులై నింధ్యాద్రివద్ద ఉండగా మహిషుడు ఆమె రూపతీయని ఏయగుట సంభవించెను. కాన కామారుడుదేవివాహారము సంభవమందెను. కాని ఆమెకోరిక ప్రకారము యుద్ధము తప్పవనిసరికాగా నొడంబడెను. కాని భార్యగా స్వీకరింపదలచిన కన్యమవధించుట కతని కిష్టములేదుగదా! వనను ఆమెమాత్రము అదేవరమావధిగాగలది. కాన మహిషునివధించెను. ఇతర సేనానాయకులను రక్షిరీజాదులను సంహరించెను.

(1) మహావంశమున చొద్దగంధము.

(2) భారతవనీతిహాసం 1st vol.

(3) భారతవనీతిహాసం 1st part p. 66.

(4) డిల్లీదర్బార్ p. 283. 84.

యెద్దము పిండ్లుట విలో జరిగెను. స్వర్గరాజ్యము దేవతలవశమాయెను. ఇట్టి యింక వొకటి యెద్దములతోనే కుంభనికుంభాదిరాక్షసుల గూడ సంహరించెను.

యెద్దకాలము

ఇట్టివిషయముల కాలనిర్ణయము కష్టపాద్యమే. పౌరాణికమతానుసారము మవ్యంతరముల వాధారము చేసుకొన్నచో కొంతవరకు కృతార్థులముకావచ్చును. మొత్తము మవ్యంతరములు 14 గడచినవి. 8, ఏడవదను బైవస్వతమవ్యంతరముగడచుచున్నది. అందు మొదటిది స్యాయంభువమవ్యంతరము. దానిభుక్తకాలము 700 సం॥ (ఆన్ని మవ్యంతరముల భుక్తకాలము ఏమముగానుండవక్కర్లేదు. అందలిరాజుల రాజ్యకాలముననుసరించి మారుచుండును.) అనగా క్రీ.పూ. 6050-5350 వరకు. ఇప్పుడు గడచుచున్న బైవస్వత మవ్యంతరారంభము క్రీ.పూ. 8850 అని నిర్ణయించిరి కావున ఈమధ్యకాలమున 5 మవ్యంతరములు గడచినవి. అందు స్యాకోచిషమవ్యంతరము మొదటిది. దానిలోనే యీయెద్దముజరిగినది గావున యిప్పటికి నుమారు. 7000 సం॥ పైగా జరిగియుండునని నిర్ణయించవచ్చును.

భారతవక్షేపహం 1 st vol.

నా విషాదము

ఈనిశాకాంత నిలిశతమోవిలీన
కృష్ణవననాంగియగుచు నేడిచె వెలుంగు
నీలగళసీమ ముక్తామణీమనోజ్ఞ
మాలికావారములుదాల్చి; మందహాస
నుందరముకాని యూమిసీశోధలోన
ప్రళయహాసపుప్రోవృత్తకలితనాట్య
భయదశళతోచు నేడెందువలనో కాని?
ఇప్పుడు నిశ్శబ్ద మిట సడియేమిలేదు
అయిన నాయెదకంఠీర్లి యతిరయమున
కొట్టుకొననాగె గడియార మెప్పులలులె
జెప్పజాలనుఅదియేమొ చెప్పలేను.

అర్హులవాతీయత

ఈకాలమున మనదేశభక్తులయందు గౌరవాతిశయములకాపి పూజించుచున్నటులే మనప్రాచీనాద్యులును వారిని అపార్యులవారినుండి కాపాడి, రక్షించి, దాష్ట్యమువలనజేసిన కాల్యాణాన్ని జేసిని అనేకరీతుల గౌరవించి, పూజించిరి. చరిత్రములలో (పురాణము) స్వర్ణాక్షరములతోరచించి, కిలంమీద కాశ్యరముగా చిత్రించి, వేదోక్తబాగాడి తమదేశభక్తిని, దేశభక్తుల యందలి గౌరవమును ప్రదర్శించి కృతార్థులగుటేగాక 7000 సం॥ నుండి యింతవరకు మరువక కృతజ్ఞతయు ఆదినమును, ఆవిజయమును, అదేశసేవమరచిని అవిచ్ఛిన్నముగా స్మరించి పూజించి పులకితులగుచున్నాడు. ఇంతియగాక జగత్పాతపర్యాయముల వారిది దుర్లభము, పార్యతిగాను, మహాక్షిగాను చిత్రించుటేగాక, అనేకమహిములకల్పించి, తత్వరునిభార్యగానూడకొనర్చి జగత్పాతపర్యాయమునూడ సమర్పించి భవ్యులైవారు. ఇంతటి భక్తిరహితోమున తప్పయితేలెందినవాడు చరిత్రకాంక్షముల మరుగుపడునట్లునర్పించుదులకు గినియక వారిసంభలియను మనము వారిదేశభక్తికే గ్రహించుట సముచితము.

పెచ్చురాజు రాజుగోపాలముగారు బి. ఏ.
కాని యీసమస్తావని కదలిపోయి
తారుమారుగకావించు ఘోరమైన
ప్రళయవరన ర్తనమునచ్చు నచ్చితిరు
అంతులేనట్టి నావిషాదాంతగీతి
హృదయరక్తాన లిఖించివి నెడువారి
వేడికన్నీరుధారగా పాడుకొనెద,
అదియువిన్ననాడైన మీయెడలుకలుగి
అక్రమవిభాగమునజక్కి; యఖలభార
తీములార! మీకొండోరు, లినకమనుదు
రేమొ? సకలసోదరరాజ్యధామములర.

“విశ్వనాథ!”

౧
కష్టనిష్ఠురనివిక
బ్రహ్మాండభాండమును
సృజించినావేల?
విశ్వనాథ!

౨
“సృజించితి”ని
భరియింపబూనితొ
విశ్వరూపముదాల్చి
ఈవిశాలవనిని?

౩
భీతప్రకంపమున
మునుచుకొనినది
మానసాంబురుహము
నిరాశచేత.

౪
అపహృతభృతనిడు
అభయఖడ్గపుత్రుకు వెల్లురు
జ్ఞానభానుని వెల్లుగొన
వెలుగనియవో!

౫
కులభేదములల్లిన
వలలోడుగుల్కొన్న
అవనికాంతకుబంధ
విమోచనమెప్పుడో!

౬
నీతిపాగరగర్భరత్నము
సత్యవాక్యస్ఫూర్తికొఱకై
కలవుదీర్చెడు జ్ఞానతృప్తను

శ్రీమతి. డి. యస్. రా. చేశ్వరమ్మ గారు
తావులీనకు త్యాగదీక్షను
నాకొసగు మోక్షధన!

౭
పూర్వసంప్రదాయ
పాశపంకుల విముక్తికి
సాక్షిపాలెను
పాక్షిపాలెను
నామనోలలి!

౮
ఎన్నడునెల్పునో
స్వేచ్ఛావిహారము?
ఎన్నడుప్రసవించునో
నూర్తిప్రమానాభి?
కమలారథమొల్కెను
సంస్కారశ్రేయమున

౯
దుఃఖకేళములను
అజ్ఞానలిమిరమును
ఎన్నినాల్కిట్లు సేవించు
విశ్వనాథ!

౧౦
మానసిక స్వేచ్ఛకొఱకై
దోసిల్కొగితి
జ్ఞానవ్యతిరంజనమునకై
ఘటించితింజలి
చేర్చుమా!
స్వతిత్రవాసిర
స్వర్గముఁకుఁ

చేర్చుమా. —

అగ్ని జ్వాలలు

శ్రీమతి హెచ్. కావేరీ బాయి గారు వి.పి. యల్.టి.

అమెరికాసంయుక్తరాష్ట్రములందు బానిసలను విడుదలచేయుటకుపూర్వము, ఉత్తర రాష్ట్రములకంటె దక్షిణరాష్ట్రములందు బానిసత్వ మెక్కువగానుండెను. ఎట్టి క్రూరహింసలు, నాగరకులైన తెల్లవాడు అనాగరకులైన నీగ్రోలను పెట్టుచుండిరో ఈవిషయము వ్రాయబడిన చరిత్రలుగాని, పుస్తకములుగాని పఠించినయెడల తెలియును. ఈక్రిందికథ వాస్తవముగాజరిగినట్లు, సండేస్కూల్ (Sunday-school) ఒకఆంగ్లభాషా పత్రికయందు కొన్నియేండ్లక్రిందట ప్రచురింపబడియుండెను.

దక్షిణరాష్ట్రములం దొకానొకయజమానుని కొకవృద్ధబానిసవాడుండెను. ఇతర బానిసలవలెనే ఇతడుకూడ కొరడాదెబ్బలకు, నల్లనిదేహచ్ఛాయవలన తిరస్కారమునకును, అనేకవిధములైన హింసలకును పాత్రుడై యుండెను. అతనికొక్కయూచరణయుండెను. అదే మనగాదై నభక్తి. అయితే దైవారాధన, ప్రార్థనయనునవి జరుగకూడదని యజమానునియాజ్ఞ.

ఒకనాడు పగలంతయు మిక్కిలిశ్రమతో పాటుపడి ప్రొద్దుగుండువేళకు బానిసవాడు కుటీరముజేరెను. పరిమళగంధముతో మందమారుతము వీచుచుండెను. నీగ్రో తన తలుపును మూసుకొని లోన మోకరించి జపముచేయుచుండెను. హస్తమందు కొరడానుధరించి దొంగ వలె కుటీరమునుసమీపించి యజమానుడు మూయబడినద్వారమువెలుపల నిలిచి యుండెను.

మిక్కిలిసంకటముతెలుపుధ్వనితో ప్రార్థనచేయుశబ్దము యజమానునికి వివవచ్చెను. హృదయమును నీరుచేయునట్టిరోదనతోను, కంపించుచున్న శరముతోను వృద్ధబానిసవాడిట్లు ప్రార్థించుచుండెను.

“ఓక్రీస్తుప్రభువా! ఎందులకుదాగియున్నావు? నాకుప్రత్యక్షమై నీప్రభావమును చూపుము. నేను విడుదలకొరకు మొరపెట్టుటలేదు. నాకు విలువగలయంగీలు అవసరములేదు. కాని అగ్నిజ్వాలలవంటి నీప్రభావము నామీదకురానిమ్ము. నాహృదయమును నీయాత్మతోనింపుము. నీవిచ్చుయీవులన్నిటిలోను మేలైన దిదియే.”

బానిసవానియేపు, యజమానునికోపమునురేపెను. అతడు తలుపును త్రోసి లోనపొచ్చి:

“నీవుదైవమును రమ్మనిపిలిచితివికదా? ఇదిగో దేవుడుకాదుగాని నేనువచ్చి యున్నాను. ఇప్పుడు నీదేవుడేమిచేయగలహోచూతిము.” ఇట్లునుచు ఆయజమాని వడిలి, శుష్కించియున్న ఆవృద్ధునిమోముమీద కొరడాదెబ్బలువేసెను.

“అయ్యా! మనఃపూర్వకముగా మిమ్ములను నేనుక్షమించుటకు, దేవుడు నాకు శక్తి నిచ్చుచున్నా”దని నీగ్రోముడునలి ప్రత్యుత్తర మిచ్చెను.

యజమానునిచేతినుండి కొరవ్రాకిందపడెను. సీగ్రోబానిసవానివ్రక్కవ తెల్లవాడైన యజమానుడు మోకరించెను. వర్ణములుభేదించినను సీగ్రోవానిని, తెల్లవానిని, బానిసను, అధికారిని కూడ సృజించినభగవంతుడు యతనివ్రభావమును వారిరువురిమీద వర్షింపజేసెనని తీవ్రముతోపంపెను. నరు లందరిని ఒకటేరక్తముగా దేవుడుసృజించియుండుట వారు గ్రహించిరి.

*

*

*

*

బానిసలకువిడుదలకలిగి చాచాపు దెబ్బదియయిదుసంవత్సరములైనవి. కాని, యున్న టెడ స్ట్రేట్సుదొరతనపువారు చేయుచట్టములలో సీగ్రోలను, తెల్లవారిని సమరీతిగా చూచుటలేదు. తెల్లవారికున్న హక్కులు సీగ్రోలకులేవు. తెల్లవారున్న స్థలములందుకూడ సీగ్రోలనుండనిచ్చుటలేదు. ఉద్యోగములు నరేసరి. హోటలులయందుగాని, రైలుప్రయాణ మందుగాని, తుదకు పాకశాలలు, కళాశాలలు, దేవాలయములందుకూడ సీగ్రోలను కుక్కల కంటె అధమముగా తనాటికీకూడ చూచుచున్నారు.

ఎవరేనేరముచేసినను సీగ్రోలమీదనే నిందమోపుచున్నారు. న్యాయరీతిమువద్ద విచారణజరుగుటకుముందే తెల్లసమూహములు నేరముమోపబడినవానిమీదపడి చాచ గొట్టుచున్నారు. కాక, న్యాయములేర్చునరకు కొట్లలోనుంచినను, రలుపుబ్రద్దలుచేసి సీగ్రో నుల వెలువలికిచ్చి చంపుచున్నారు.

మరియు సీగ్రోలు కుట్రలుచేయునట్లు వదంతిపుట్టించి, వారునివసించుపేటలమీదకు వెళ్లి, ఇండ్లను తగలబెట్టి, జోపిడిచేసి నానావిధములుగా హింసలుచెల్పిచున్నారు. ప్రాణరక్ష గార్థము సీగ్రోలు ఏప్రయత్నములుచేసినను, తెల్లవారిమీద తిరుగుబాటుచేయుచున్నారని, వారిని యడవిజంతువులవలె వేటాడి హత్యచేయుచున్నారు. ప్రపంచమున ఇతరులవలన, స్వేచ్ఛయు, హక్కులను కోల్పోయినప్రజలకును, దేశములకును, సహాయకారియనిబయలు చేరి, యితరదొరతనములకు మధ్యవర్తియని కీర్తిబడసిన సంయుక్తరాష్ట్రములలోనే ఇట్టి అన్యాయముజరుగుచుండగా, వేరేప్రభుత్వములనుగూర్చి చెప్పవలసినదేమున్నది?

ఏమొ?

ముద్దుగారెడి పాలబుగ్గచిరునవ్వుల
నిగ్గులు లేతవెన్నెలలుగాను
కభలేనుకాటుకకంటదొల్కిడి చూపు
తెల్లదిక్కులకాంతి వెల్లిగొలువ
చిన్నారినన్నారీ చిరుపాదముల
గజ్జలందియలు ఘల్లుఘల్లురనగ
ఒడితెల్ల లోనణ్యమొలకిపోవగ పోత

శ్రీమతి బొడ్డు సీతాను హ లక్ష్మి గారు
నోసినబంగారుబొమ్మనోతె
దనరు చిట్టిచెల్లాయి నిన్ దలచియేము
ఎన్నిఉపవాసముల నొసరించినామొ?
ఎంతమందిదేవుళ్ళ పూజించినామొ?
ఎన్నితీర్థంబులేగి నేనించినామొ?
తొంటిపుట్టక. — ఇప్పుడుకంటిమమ్మ

1

దేవీమాధవశింఖలు గోరీపూర్ గ్రామములో ఒకయినాంబాదు. ఆయనకు శ్రీకంఠుడు, విహారీలాల్ అను యిద్దరుకుమారులు. శ్రీకంఠుడు యేలాగోత్రమవడి బి. ఏ డిగ్రీపంపాదించెను. ఈ చదువుకొంద ధూమలు చాలామట్టుకు బురుగులపాలాయెను. రెండవవాడు సామాన్యముగా చదువుకొని లెండికి పరీక్షయ ముగా వుంటూవుండెను. పెద్దకుమారుడు ఇలహాబాదుకోర్టులో యేదైయాపాయిలీతముపై నుమస్తాగా పనిచే యుచుండెను. ప్రతిఆదివారం శలవులకు తమపూరువచ్చి పట్టుములోనిభోగట్టాలు చెప్పుతూవుండేవాడు. అందువల్ల గ్రామములోని చిన్న పెద్దలందరూ పస్తాయుండేవారు. ఈయన "రామలీల" వగైరావుత్సవములు చేస్తూయుండేవాడు. వీటులములలో కలహములుకూడవని, అందరూకలకవుండవలెనని యాయన వ్రువవ్యా సములు యిస్తూయుండేవాడు. ఈవనిభార్యపేరు ఆనంది. ఆమెతల్లిదండ్రులు చాలభాగ్యవంతులు. ఆమెకు యేడుగురు అక్కచెల్లెండ్రు. ఆమెతండ్రి మెడటిముగ్గురకు ముప్పైవేలవమీదుగా ఖర్చుచేసి కట్టుమల్లిచ్చి సంబంధములుచేసి చాలాఅప్పులపాలాయెను. ఆకారణమున ఆనందికి సామాన్యసంబంధము, శ్రీకంఠుని మర్యాద, సుశీలకు సంతోషించి చేసివైచెను. కొత్తగాఅత్తవారింటికి వచ్చినప్పటికి ఆమె పుట్టినంటిగొప్పరసము మరిచిపోయి సామాన్యసామాన్యిల్లవరే మనలుచుండెను. శ్రీకంఠుడు తాను ఇలహాబాదులో పనిచేస్తూ భార్యను స్వగృహమందు నివదరిపెట్టెను.

2

ఒకనాడు ఆమెమరది విహారీలాల్ రెండుపక్షులనువేటాడితెచ్చి వాటినికాగావందమునిచెప్పెను. ఆనంది యింటోమాడగా నేతిపాలలో రమారమిపావుకంటే తక్కువగా నేయియుండెను. ఆనెయ్యి యావత్తూపోక ఆమె కూరవండిచేసెను. విహారీలాల్ మధ్యాహ్నము భోజనమునకువచ్చెను. ఆమె పప్పుకూర వడ్డించెను. ఆయన పప్పుకలుపుకొని నేతికొరకుఅడిగెను. ఆమె యింటిలో నేయిలేదనెను.

వి—మొన్న నే పావునెయ్యి తెచ్చితివిగదా?

ఆ—ఈకోజు కూరతో సరిపోయినది.

వి—తిమపుట్టింటివద్ద యానేతి దర్జాచూపించండి.

శ్రీ—తనపుట్టినంటివంగతి చెప్పగానే యెటువంటి కాంతాత్మురాలికిన కోపమువచ్చును. అంత టితో ఆనంది పెద్దపులివలె ఉగ్రముగా "యేమగుచచ్చినానెయ్యి బ్రతికినానెయ్యి, మావాళ్లయింట్లో యీపాటినెయ్యి కోజా వాళ్లు తీసుకుపోతారు"అనెను.

పైజెబాబు విహారీలాల్ పళ్లుమండచేసినది. ఈయన తనభార్యపై యేమాత్రము కోపమువచ్చినా నెయ్యికులుగులేనుకొంటాడు. ఆరీతిగా తనప్రక్కనువున్న పావుకోడు వదనగారిపై వివరము. ఆమెచేతితో ఆదుకొనగా చిటికెవలెంకు గట్టిగా బిచ్చుకొనితెను. అంతట యేడున్నూ ఆమెతనగిరిలోనికి వెళ్ళిపోయెను. తనభర్త పూలోలేవందున తనపైయిట్టికొర్వవ్యము జరిగినదికదా అనివలపోయియుండెను.

3

గురువారమునాడు పైసంగతిజరిగెను. శనివారముగదా భర్తవచ్చుచని యేదురుమామయిండెను. రెండు కోజులు ఆహారపానాదులు విడిచిపెట్టెను. మామూలుగా శ్రీకంఠుడు శనివారముపాయంకాలము యింటికి వచ్చెను. వీధిలో ఆయనపై ఆయనకుర్చుండేసరికి వంసుగురు పొగ పట్టుములోని ముచ్చటలు దేశములో రాజ

కీయ పరిస్థితులు మొదలగునవి ప్రశ్నించుకూ రాత్రి 9-కుంటలు గడచిపోయెను. చివరకు వారినందరిని వంటి వేసి భోజనమునకులేచెను. భోజనములనుమయములో అన్నదమ్ములు యావిధముగా సంభాషించుకొనిరి.

లిహోరీలాల్:—అన్నయ్యా! నదీనగారిలో కొంచము నోరునవరించికొని మాట్లాడమని కలవియ్యండి. కోటికొనచ్చినట్లుమాట్లాడవద్దనండి. లేనియడల ఒకరోజు చిక్కు సంభవిస్తుంది.

అమాటపై లేనిమాధనంపూ అందుకొని “అడవాళ్ళుగ్రయభక్తులులేకుండా మగవాడితో సమముగా నోరుకలుగచేసుకొనుట మర్యాదగా” దనెను. అంతట శ్రీకంఠుడు జరిగినసంగతి యేమిటో చెప్పమనెను.

లిహోరీలాల్:—ఏమిలేదు. ఎందుకో తనంతట తానే పుట్టినింటి భాగ్యముచూచుకొని మమ్ములను నుడ్డిగవ్వకంటె చుంకనగా చూచుచున్నది.

భోజనములు అయినచెనుక శ్రీకంఠుడు తనగదిలోనికిపోయెను. ఆనంది కోపముతో మాటలాడక చూచుచుండెను. శ్రీకంఠుడుకూడ కోపముతో నుండెను.

ఆనంది:—మనమ్మ సంతోషముగాఉన్నదా!

శ్రీకంఠుడు:—చాలా సంతోషముగాఉన్నదిగాని నీవేమిటి యీ యింట్లో వుపద్రవములుచేస్తూ యున్నావు?

అంతటితో ఆనంది మిక్కిలికోపముతో, “ఎవరైతే తమతో యీ అగ్గిముట్టించేరో, వారు నాముంద ర్తకునస్తే తగినబుద్ధి చెప్పుదును.” అనెను.

శ్రీకంఠుడు:—ఎందుకు అంత గర్జనఅయిపోతావు? సంగలేదో ముందుచెప్పు.

ఆనంది:—ఏమినిచెప్పమ! యిదిఅంతా నాదురదృష్టము. లేనియడల మూర్ఖుడు, బంట్లోతుపవికికూడా తగనిగుంటుడు నన్ను పావుకోడుతో కొట్టుట!

శ్రీకంఠుడు:—జరిగిన సంగతి పూర్తిగాచెప్పు. మధ్యమాటలుచేసిలే నాకేమీ బోధపడలేదు.

ఆనంది:—మొన్నను తమమధురశిష్యుడు నన్ను మాంసము వండమనికలచిచ్చెను. వండలోపావుకంటె అధికముగా వెయ్యలేదు. అదివేళ నేనుకూరవండిలిని. పంతులుగారు భోజనమునకు దయచేసి వచ్చులో నేయి అడిగెను. ఇంట్లోలేదని చెప్పిలిని. దానితో నాపుట్టినింటి మంచిచెడ్డలుయెంచెను. నేను సహించలేకపోతిని. మావాళ్ళయింటిలో వాళ్ళరు చాకర్లు యీపాటివెయ్యి రోజూపట్టుకు పోతారుఅంటిని. అంతటితో ఆయనకు దురాగ్రహమువచ్చి తనప్రక్కనవున్న పావుకోడు నాపై విసరెను. పుణ్యమువానుండబట్టి చేతిలో అడ్డుకుంటే నేలువిరగడముతో మిరిసినది. లేనియడల తలపగులదలినదే.” అని పెనిమిటివడిలో కలపెట్టియెడ్డనాగెను.

శ్రీకంఠుడు:—వాడికి యింతపోవానమా? ఆనంది దుఃఖముచూచి ఆయనమనస్సు కరిగిపోయెను. విచార ముచే రాత్రిసరిగా నిద్రవట్టలేదు. ప్రాతఃకాలమునవేలేని తొండవద్దకువెళ్లి “నాన్నగారు! ఇకను యీయింట్లో కలసివుండడము కుదరదు” అనెను.

ఇట్టినిష్ఠురములుకూడవని శ్రీకంఠుడు అనేకసాయలు తనప్పేహీతులను మందలించెవాడు. కాని కాల నశమున తనకోటితో చుంకదలసినదొకది. ఇతరులకు నీతులు తెలుపుట బహుమధువు.

లేనిమాధవు:—ఎందుచేత?

శ్రీకంఠుడు:—నాకుకూడ ప్రతిష్ఠమర్యాదలు కావలెను. తమయింటిలో అవ్యాయము ధూర్తతనము మెచ్చుగానున్నది. చెడ్డవాడినను నన్ను మర్యాదగాచూచుటకులదులుగా నానెత్తియెక్కుచున్నాడు. నేను పైపూరిలో నొఖరీచేస్తూయున్నాను. నేను యింటలేనప్పుడు నాభార్యపై పావుకోళ్ళుచెప్పలు యెగుర తాయి. ఒకవేళ ఆమెనల్ల తప్పనయడల నేనచ్చేవరకువోర్చి నాతోచెప్పవలెను. కాని యింట్లోధూర్త తనము ఆమెపైతేయుటకన్న నాకు అవకారము వేరులేదు. ఇదిమనస్ఫూర్తిగా సంహించలేదు.

లేనిమాధనంపూ యేమియూచుటాడలేక పూరుకొనెను. శ్రీకంఠుడు తనతండ్రిగారిని చాలాగౌర విస్తూయించెవాడు. కుమారుని యానిష్ఠతోటలుచూచి తండ్రి కొంతరదప్రపూరుకొని చివరకు “నాయనా!

విశ్రాంతి

వేంకట కాలిదాసకవులు

1

ఆ శిథిలాలయమృ యమృతాలయ మంచుదలంచి క్రొత్తలై
యాశలు తీవలల్లు మదిసల్లగ ద్వారమునొద్దఁ బ్రేమభి
క్షాశరణార్థివై నిలువఁగల్గితి నొక్కదృఢానురాగశే
ఖాశుభమూర్తి పీక్షణవికాసములన్ ననునాదరింపఁగన్.

2

ఆ సుమనోమనోహరవయస్విని నిల్చిన యాశుభోదయా
వాసము నాశ్రయించి యనివారితజీవితయాత్రయందు నా
యాసమునోప విశ్రమము నందితి నొక్కముహూర్త మామెచి
క్షాసుధలన్ మధునైతముచందమునన్ మనసారద్రావుచున్.

3

ఆ యమృతాంశుబింబముఖ హాసకళారుచులందు లీనమై
పోయితి నాకృపాసరసి పుణ్యకటాక్షవిలంబిపీక్షణ
చ్ఛాయల మెల్లగానొదిగి శాంతిజనింపఁగవ్వొప్ప కేళికా
ప్రాయసుభోదయంబునఁ గరఁబునహించితిఁ బారవశ్యమున్.

4

ఆ నవమావనాంగి కరుణైకమనస్వినిగాన జీవయా
త్రానుగితశ్రమాకులుండనై యరుదెంచిన నన్ను పీక్షణ
శ్రీనివయంబులన్ బలుకరింపుచు హాససుధాతిథేయన
న్మానముఁగూర్చుగా మరచినాఁడ షణ్మూనయందు సర్వమున్.

పూర్వస్తోత్ర

కుర్తానేంకటసుబ్బారావుచాదరిగారు

౧

సిద్ధహస్తుండగు శిల్పినిర్మించిన గోపురంబులు నేల గూలిపోయె
తొద్దనన్నామలు పరిపూర్ణభావంబు పాశ్చాత్యదేశంబు పాటిపోయె
నింగిముట్టివక్తరి నెలఁతి ఫెల్లుననార్చి కాలగర్భంబునఁ గలసిపోయె
తెలుఁగువీరుల కత్తిఁదెగినరక్తము శృష్టవేణిగర్భంబులో విరిగిపోయె

వితరగాపరభోజుడై వినుతిగన్న
వేంకటాద్రిమహీనేత విభవమెల్ల
శిథిలమైయున్న కోటల శరీరమయ్యె
దీనయైపోయె నమరావతీపురంబు.

౨

వాణిజ్యమునకు నివాసమాధుములఁ బల్లెడుకాయలు పంకుచుండె
రాజాధిరాజుల రమ్యహర్ష్యంబులు మంటిదిబ్బలలోన మాయమయ్యె
ప్రమథనాథుని భాధరితమందిరకోటి గచ్చిలంబులపెంట గ్రమ్మియుండె
శిల్పనైపుణ్యంబు చెన్నారు చిత్రంపుఁ బ్రతిమలన్నియు ఖండగతివహించె

అతులితంబగు సౌఖ్యంబు లందినట్టి
యాంధ్రరాశ్యేందిరారామయ న్నమించె
వేడికన్నీట నాంధ్రుఁడా! చూడవోయి
దీనయైయున్న యమరావతీపురంబు.

౩

చేతు లల్లనసాచి పూతచరిత్రంతా వీరయోధులనుదీవించునాఁడు
రమ్యమహాగ్రహరములనుప్పొంగుచుఁ బుడమివేలుపులకునిడెడునాఁడు
కవికోకిలంబుల గానామృతముఁగ్రోలి పార్థాబ్ధిలోఁ దేలియాడునాఁడు
శరీరదేవాలయోభరంబుపై మాతృకళలనాపాదంపఁ గడఁగునాఁడు

అనదృశాంబరచుంచిసాధాంతరముల
హాయిగా సౌఖ్యవార్ధి నుమ్యాలలూఁగు
కాలముగతించె దౌర్భాగ్యకళవహించె
తేజము నశించె నమరావతీపురంబు.

నీవు చాలాబుద్ధిమంతుడవు. అయి యిట్టిపలుకులు పలుకకూడదు. అడవాళ్ళు యీలాగే కుటుంబములు నిడ దీస్తారు. వాళ్ళను తలయొక్కించుకొనకూడదు" అనెను.

శ్రీకంఠుడు:—ఈపాటు నాకూ తెలుసును. మూర్ఖుడనుగాను, తమకు స్వయముగా తెలుసును నేను యొన్ని కుటుంబముల కలహములువిడచి రాజీపర్చేవాడనో! గాని యేస్త్రీమానమర్హుడలను, సర్వసాక్షియను ఈశ్వరునియెదుట జవాబుదారునియై వ్వానో అట్టి స్త్రీయొడ యీ అన్యాయము పాపించలేను. నామట్టుకు యీపరాధనము తక్కువగాను, తమ్ముడును తమరు యేమీదండించలేదు.

మరి యేజవాలు యివ్వలేదు లేనీమాధనంపా. "లాల్ దిహారీ నీ తమ్ముడుకాడా! వాడివల్లకష్టపున్న వాడిని రెండుకూకలువెయ్యి" అనెను. అంతేగాని—

శ్రీకంఠుడు:—లాల్ దిహారీని యికను నాతమ్ముడుగాతలచను.

లేనీమాధన:—భార్యను చెనుకవేసుకొనా!

శ్రీకంఠుడు:—చిత్తం! అదికాదండి. వాడిత్రూరక మూర్ఖత కారణం. తండ్రికొడుకులు కొంతనీవు పూరుకొనిరి. తండ్రిగారు యేలాగునైనా కుమారుని కాంతిపర్వలెనని చూచునుండిరి గాని చిన్నకొడుకువలన తప్పనిమాత్రము అనరు. చివరకు అలోచించి "నాయనా! నీకు యేలాగుయిష్టమో ఆలాగుచేయుము" అనెను. అనుభవములేనికారణమున గ్రాడ్యుయేట్ అయినమా శ్రీకంఠుడు యీసంగతిలో తమయెట్లును గ్రించడమో తెలుసు కొనుట కష్టముగాఉండెను. తండ్రియేవుద్దేశముతో యిట్లుపలికెనో తెలుసుకొనలేకపోయెను. "లాల్ దిహారీతోకలకే యాయెంటో నేను వుండలేను" అనెను.

లేనీమాధన:—అబ్బాయీ! బుద్ధిమంతులు మూర్ఖులవర్గలపై పట్టుదలచూపరు.

శ్రీకంఠుడు:—అయితండవచ్చును. ప్రస్తుతపాఠములో నామనస్సు యేమియునుసాించలేకయున్నది. ఈ యెంటో వాడైనాయెండవలెను లేదా నేనైనావుండవలెను. మీకు నానియందు అధికానురాగమువున్న యడల నాకు శలవుదయచేయుడు. నా సంసారముపట్టుకొని యెచ్చటికో లేచిపోతాను. నాసంసారము నేను జరుపుకొగలను. నాయెందు ప్రేమవున్నదా వాడినివంటచే వేరొకచోటికి పంపివేయుడు. రెండింటిలో యేదో నకటి బరిగిచీరవలెను.

తండ్రిగారికి అన్నగారికి జరుగుచున్నసంభాషణ వీహారీలాల్ తలుపుచాటునుండివినుచుండెను. ఈయనకుకూడా అన్నగారంటే చాలాగౌరవముగావుండేది. ఆయనయెదురుగా నుంచుముపై కూర్చొనుట గాని, హుక్కాత్రాగుటగాని, తంబూలమువేసుకొనుటగాని జరిగించేవాడుకాదు. తమ్మునియందు అన్నగారికీకూడా అధికానురాగమువుండేది. తాను ఇలపోవాయనుండి వచ్చేటప్పుడల్లా నుంచిబట్టలు, బనియన్న, ఆటనస్తువులు తెచ్చేవాడు. నాగపంచమినాడు జరిగినపస్తీలలో తమ్ముడుగెలిచెనని సంతోషించి మెడలో "మహారీర్" పతకమువేయించి ఆయిదురూపాయలు డబ్బులు వీడటకుపంచిపెట్టించెను. అట్టిఅన్నగారివోట వైపలుకులువిని యీలేనిపౌదయనున షోభకుండలుపెట్టెను. గాని అన్నగారు పూరునుండివచ్చినతర్వాత కథయింతమదురుకుందనితలంచలేదు. అన్నగారు తనపట్ల అన్యాయముచేయుచున్నారని అనుకొనెను. తనను ఏకాంతమునలిచి చీవాట్లుపెట్టినను ఇంత విచారమువుండదు. కాని అన్నగారు తమవున్నచోట వుండనని చెప్పుట సహారసరాధనముగా తలంచెను. అచ్చటనుండి వచినగారిగదివద్దకువెళ్లి 'వదివా! మాఅన్నగారు యీ యెంటో నేనుండిన తనయిచ్చటనుండనని ఖచితముగా మాతండ్రిగారితో చెప్పిరి. ఇకను నాపాడుమొఖము చూడనది ఒట్టుపెట్టుకొన్నారు. నేనుకూడా ఈ పాదపుముఖము చూపుటకు యిష్టపడను. నేను వెళ్లిపోవుచున్నాను. నా అపరాధములు క్షమించి నన్ను మన్నింపుడు' అని చెక్కిచెక్కియేడువసాగెను.

౪

అనంది లాల్ విహారీ పై ప్రకారంవేడుచుండగా శ్రీకంఠుడు వీధిలోనుండి యింటిలోనికిపోవుచు తయ్యది చైత్రమాడకుండా యుఖము త్రిప్పుకొనెను. అనంది మొదట లాలాదీక్షయై వెనిమిటిలో చెప్పి వచ్చిటికి వానివచ్చాడైతమచూచి లాల్ విహారీను, ఆమెయచాలావచ్చాడైతమడెను. ఇంతవరకు కథమింతునని తలంచలేదు. ఒకవేళ వెనిమిటి యాకోనముపై తన్న ఇలహాదారు తీసుకొని పోవునేమో, అత్రవారియిల్లవిడచి పైస్థలములో యేలాగువుండుటయని భయపడెను. వీరిద్దరి కన్నీళ్లతో వారివృద్ధయములు కడిగి నేయబడెను. మనస్సును కుళ్ళిపరుచుటకు కన్నీటికంటె ముందులేదు.

అనంది:—లాల్ విహారీ! వెనవిల్పుని యెప్పుచున్నాడంటి!

శ్రీకంఠుడు:—నేనేమి చేపిది?

అనంది:—లోపలికి వెళుండి, చాలాస్పృహపడుచున్నాడు.

శ్రీకంఠుడు:—నేపిలువను.

అనంది:—కరుణాచాలాదిచారీస్తారు నుమండి. మనస్సున చాలాకలతనొందుచున్నాడు. ఈపాటుగా ఎటుపోయినా మరికొరకడు.

శ్రీకంఠుడులేవలేదు. చూస్తూవురకొనెను. లాల్ విహారీ తిరిగి వదివగాంతో “వదివా! అన్నగారికి నానమస్కారములుచెప్పుడు. వారు నా పాపపుయుఖము చూచుటకుయిష్టపడరు. నాముఖముచూపుటకు నాకు సాహసముచాలకున్నది. నేనెల్లిపోవుచున్నాను.” అని శిశువుముగా వీధిలోనికి అడుగులులేయమొదలిడెను. అంతట నమయముమించినదని, అనంది తనగదిలోనుండి వడిగాబయటికివచ్చి లాలాచేయిపట్టుకొనెను. కన్నీళ్లతో లాలా “నన్ను పోనిమ్మ”ని నీడుకొనెను.

అనంది:—ఎక్కడికి పోవావు?

లాలా:—నాముఖము యెవరికికనవడనిస్థలమువకు.

అనంది:—నిన్ను విడచిపెట్టను.

లాలా:—నేను విహారీకలసియిండుటకు యోగ్యుడనుకాను.

అనంది:—నీవునావిడ్డవంటివాడవు. మరియెందు అడుగుపెట్టవద్దు.

లాలా:—మాఅన్న గారిమనస్సు నాయందు దయతలచేవరకు యియింట్లో నేనువుండను.

అనంది:—ఈశ్వరపాక్షిగా చెప్పుచున్నాను. నీయందునాకు అనువంశయు కోపములేదు.

ఈసంగతి అంతయుచూచి శ్రీకంఠుని వృద్ధయము కరగెను. వెంటనే గదిలోనుండి పైకివచ్చి లాలాను కాగలించుకొనెను. ఇద్దరు పోదరులు వెక్కిరిచియెడ్చిరి. లాలా“అన్నయ్యా! మీరు నాముఖముచూడవన్నార. ఇంతకంటెనాకు చావుమేలు. అట్టిచావునుండి రక్షించినది శ్రీహంపదివగారు. ఆమెరుణము యాజన్మతో తీర్చలేను. నాకు మళ్ళి మీసోదరప్రేమకు దారిచూపినది. బుద్ధివచ్చినది. ఇట్టిపని యెప్పుమాచేయను. నాకు ఇట్టిశిక్ష యెప్పుమాచేయకండి”అనెను.

శ్రీకంఠుడు:—లాలా! గతించినది మరిచిపోయి. చైవానుగ్రహమువల్ల అట్టిఅవపరము రాకుండ ముందు బాగ్రతగనుండును.

చేనీచూడవనీంహు వీధిలోనుండి యింట్లోకివచ్చేసరికి అన్నవమ్మలిద్దరు శ్రీమాలింగనములుచూచి, మరి మానంద భరితుడై “పెద్దయింటిపిల్ల అంటే యిది, చెడిపోయినకార్యము తిరిగి నమకూర్చినది”అనెను. దూరంతా ఈసంగతి తెలిసి అనందిని బహువిధముల పొగడిరి. “పెద్దయింటిపిల్ల” యిలాగువుండాలి అని అనుకొనిరి.

(అనువాదము.)

స్నేహాలతాదేవి

“హృదయవియించియును వర్షాభూతమైన
బూడిదయందును ఛాయాప్రకాశం రాగ
రసవికాసములొప్పునకే ప్రణయవిదుల
చరమలోధలవెంటకు భావమువందు.”

— స్నేహాలత.

తలిరుచాయమ్ముననే తనువుదొంగినతరు
ణీయయ్య స్నేహాలతాదేవి, మానవహృద
యసీమల జాశ్వలమైనస్థానము సుంపాదించ
కలిగినది. ఆమె ‘యాత్రోపహారమునకు ప్రే
రణధర్మము లత్యుదాత్తములగుట’ స్నేహ
ాలత చరిత్రయందే స్పష్టమగుచున్నది. సమస్త
వేదాంగవేత్తయైన హరేంద్రకర్మ వంగడ
మున ‘విచ్చినపుష్పము’ వోలే పుట్టినది.
ఆ ‘నయగారికుమారి’ నెంతో గౌరవముతో
మెందిరి. ‘రాజరాజకుమారికారత్నములును’
పొందలేనట్టిభోగము లనుభవించినది. విలక్ష
ణమైన యాకుమానీమణి యశావనోదయం
బయ్యె. ఈసమయంబుననే స్నేహాలత తీవ్ర
ప్రవాహము కలతపెందినది. వివాహప్రయ
త్నములతో, వరాన్వేషణముతో విస్తరిం
చిన ఒకవిషమసమస్యయే ఈకన్యతీవ్రము
లలిగొన్నది. — యశావనముద్దీపించి ప్రేమ
పెంపొందుచుండు వెయస్సు! — పదియై
దేపలు నిండనిబాల! — మనదేశమందీవయస్సే
మనోవికాసము కలుగుతరుణము. అనతితమై
నిష్కల్యమైన కన్యార్థ మీతరుణమందే
ఆదర్శమైనపద్ధతుల ననుసరించ యత్నాహిం
కుండును.

వరునికట్టుముకొరకై, యిల్లువాకిలి
అమ్మవలసి యిడుమలంబదంచున్న తండ్రి

బందా కనకలింగేశ్వరరావుగారు
యవస్థ ఈమె అద్దమంటిమనస్సున చివుక్కు
మనినాటివది. అప్పుడుకలిగినవిషాదమే విత
ర్కగాలోనికి మారినది. ‘ఆదర్శబద్ధకాతు
కమై’ ‘విశుద్ధరాగలీనమైన’ ఈమె హృద
యము ఎట్టికష్టములైననోర్చసాహించినది.
తండ్రిపవిత్రగృహము తనవివాహముకొరకు
వెచ్చించుటయే ప్రపంచమున ఆమెకు సీచిత
మముగితోచినది.

“సుంకమీయక మంగళమూత్రమునకు,
యోన్యరాయకాదేవి విరూపక్షయైన
కన్య యాతీవ్రము కల కాల్యరాదు!”

అని ఒకవిధమైన విరక్తపుట్టి మనస్సువిరి
గిపోయినది. మనస్సు విరిగిపోయిన చేయ
రాని సాహసకృత్యములుండవుగదా!

మఱియు, సీమె మనోభావమును నైతి
కశంకలను, గట్టి తలంపులను తెలియజేయు
లేఖయొకటున్నది. ఈ లేఖయందామె ‘కవి
తాహృదయము’ ప్రవ్వరిల్లుచున్నది. — స్థూ
లదృష్టితో తిలకించిన స్నేహాలతాదేవి ‘యావ
మ్మగైకొన్న కవితాహృదయము.’ ఈమె
మాట, మనస్సు కవితాలోకమునకు తగిన
వియే. ఆస్నేహాలతాదేవిప్రతిమనే, ఆమె
కవితాహృదయమునే ఈ వ్యాసమును విస్త
రించెడి ప్రధానాంశము.

స్నేహాలతామతల్లినిగూర్చి వాడు ‘ఆవి
షాదమృదులగీతిక’పదపదంబునను, ఆకన్నీ
య విశుద్ధ భావమునే వెల్లివిరియజేయును
ఆమె మూలగీత మాటయందు “మోహ
నకవితాప్రసాదము” మిక్కుటముగ నుం

డును. ఆమె కనితాప్యరూపిణి. సౌందర్యము కొరత కామెకు సంస్కారమవసరములేదు.

“శిశువులకులయ్యెయ్యండే స్నేహలతయు
మనువుకాటుక కనుపాటలెవయెరగి,
ఒకయనాదగంపుపొందిక వెలార్చె”

అని చూడగల్గిన ధన్యాత్ముడును చున్నాడు. ఆమె నొకసారి గాంచిన మణిల మరువజాలరు. హృదయమునందాకుమారి ముఖబింబమప్పుడే హత్తికొనిపోవును.

“పడలయొప్పుల వివయబంధములుగలవో,
చూపులపి మగ్ధమైన వాతాకుగలవో.
నగుమొగమున నందచందములుగలవో”

ఎవరు పరీక్షించగలరు? ఎవరికి భేదించ శక్త్యమగును ఆముఖబింబమున్న నిండుత నము, గంభీరత! ఆకుమారిమణిని గాంచిన వారు ఒకదివ్యజ్యోతినిగాంచినవారివలె మంత్రితులగుదురు.

“పరిచయరహస్యమాధర్య మెరిగివట్టి
ప్రణయములకు స్నేహాలతవోలె ప్రాప్తవశత
కలపిమాటాడివట్టి ధన్యులకునెల్ల
తలపునెడలదు స్నేహాలతామరలి”

గంగాతీరమందలి, భావతీరంగిరహృదయై చెలి ప్రియంవదతో విహరించుచున్న స్నేహాలత పలుకులు మగవారి మేనములుకులే! కొంతసేపు

“ప్రకృతిమార్గసహజభోధలనుచెల్పి
పురుషులె జ్ఞాతికథరంజుమనెల్లార్చి
పరమకుచియైన ప్రేమప్రపంచమునకు,
నడుచుమార్గము మరలనేర్పడునె నీకియ!”

అని నిరాశతో విలపించుచు గన్పట్టును. ధీరయగుటచే అంతలోనే.

“దళనవాజమైన పురుషస్యభావమిటుల
పాపపశ్చిక్తకాథాగమదవినంత
నిగనవోన్మాదవృష్టిగణించకున్నె?”

అని రోషాదుణితనేత్రయై గర్జించుచు న్నుది. — తానవివాహితగా నుండుటంజేసి, తండ్రింజెండెడి యవవాదు లేనమూలముననే యని యవమానముంబొందు ఆకన్యాల లామ, గంగాప్రవాహమే తనకు శరణనిదల పోయినాగును.

“.....మఖయిల్లలోలగుటల
సంకరముగాని యావందజగతియేదో?”

అని వెదుకకొన నారంభించెను. అంత కంతకు లేలయైపోవుచున్న యాయబల వికల హృదయయగునేమోయని సందేహమొదవు చుండెను. గంగానది పవిత్రమైనదా? మంగళస్నానము లీయేటియందుననే జరుగును. నివాపోదకములుగూడనిదే!

“నిత్యకల్యాణలోరణవిలిడయగునో,
కాశ్యపశ్మకానజ్ఞానకాల యగునో”

ఆమె కింకను దృఢపడలేదు. ఇంత భావ వ్యాకులమై అల్లకల్లోలితంబైన ఆమె హృదయ మెంతభయానకము! ఎంత ఆవేశావూరితము! ఆమనోపరివర్తనలెల్లు భ్రమించుచు న్నుచి?—

ఆమె జీవితసందేశమందు, ‘కన్యకా’ధర్మ మంత విస్తృప్తముగాకున్నను, పితృగృహపరిరక్షణ మగ్రస్థానమాక్రమించినది...ఆమెకు కనకదుర్గాంబప్రసన్నమయినది. తుదకామె ప్రశాంతిభావముదాల్చినది. ఇప్పుడామె దయారసమొలుకుచున్నది. ఆమె మాటలిప్పుడు బాలిగాలుపుచు కన్నీరొలికించుచున్నవి. ఆమెచర్చితే ఆర్యావర్తము ప్రతిధ్వనించుచున్నది. “పండువగడాల రాసిలో పడి భ్రమించు నిండుజాబలిరేక”వలె కన్ను

లుమిలుమిట్లుగొల్పు అగ్నిప్రవేశ మొనరించిన
ఆపదియేనేవలపిల్ల నెవ్వరుమఱవగలరు? ఆమె
కవితాహృదయ మెవ్వరుస్మరింపకుండుదు?
ఆర్యావర్తబాలామణులనందటిని 'ఓ హో'
యనిపించిన ఆయవతారమూర్తి నెట్లుప్రశం
సించుట?

'భరతజనయిత్ర సుకృతతపఃఫలమ్మున,
జననమందిన యువజనులే' తెలివిదెచ్చుకొని
నీచమైన శుల్కగ్రహణమును నిషేధించవలె
గాని, పాపము కన్నె లేమిసేయగలరు? స్నేహ
లతామతల్లివంటి కన్యారత్నము లిట్లునశి
యింప దేశమోర్వగలదా? ఇందు కస్యకా
ధర్మమేమున్నది?

"అథమహాదమమక కస్యలరంప
శుల్కములకానకేనడి తూరులయిలె"

అని విచారించవలసియున్నది, ఈయువ
జనులనుగూర్చి. స్నేహలతాదేవి జీవితమొక
స్వప్నమువలెతోచును. పాపము! వదునేను

సతీహితము

చం. పురుషుడెదేనిగ్రామమునుబోయి గృహంబునుజేర మాత ప
త్నీరమునఁబట్టి పొట్టగను భార్యయొ పీపునుజూచునంచు నీ
వరకె నజిజనంబు కొకభారపునిండ శిరంబునుండె నే
తెఱగుననంచరింప నదితీరునొ యెర్గి చరింపు మానినీ!

బ్రతుకు బరువు

ఈనిదాఘమువేళ, నాయీవిమాద
గాధలోనద్రవించిన కశినశిలలె
నాకుమృదుశయ్యలయ్యె నెన్నాల్లనుండి?
ఈవదీజలమెల్ల నాయీయెడంద
నిండుచల్లనినీట ఘనీభవించి

సంనర్సగములు! కవితాప్రపంచమును హృద
యమునందిమిడించుకొన్న, యిమిడించు
కొనగలిగిన ఒకదివ్యవ్యక్తిఆమె.

"సుభగతాంబులరక్తిహాశోభమధ్య
ఒత్తు తెలిసవ్యకకులగు త్తిహాది."

ఆపండునిప్పులలో నవ్వుచుప్రవేశించినది!

ఆగృకవ్యాకులీనర కర్ణణముగ
తనువుదొరగిన స్నేహలతాకుతల్లి
రగులతీసోయిన పదిత్రంపుపహ్ని
బువ్వులఈఘామి పునరుద్ధరించుగార!

(స్నేహలతగ్రంథకర్తనుగూర్చి)

ఉ. ఇన్నలనిగ్గువోలె వికసించుకీకుద్ధపదాలగూర్చి దా
తెన్నలరారనానా కవిశేఖరుడొక్కరు డట్లు
మిమ్ములన్

మమ్ములు మీరుమేమును పదుప్రచరావరభూత
స్పృహయున్
కన్నియలోనలీనమయి గానముజేయగ వామె
వామమున్."

శ్రీమతి అంబటి లక్ష్మీనాంబారమ్మగారు

గుంటూరి వేంకటకాశ్రమి గారు

మానెప్రవహింప నెన్నడోకానిమొదట!
తీయనిస్వరంబు దిశలవ్రతిధ్వనింప
స్వేచ్ఛగా గానమొనరించు పికకుమారు
లలసి వినుగండి యెచటకో వెడలినారు?
వారిగానమువింటి నబ్బాలక్రితము.

ఆంధ్రపితామహుడు

శ్రీమత్ రాజగోపాలరావుగారు బి.ఏ. యల్.టి.

ఏ కాంక నాటకము.

(సాంధ్యంతమున సూరధానుడు ప్రవేశించి)

సూర. — ఉ. శ్రీలక్ష్మణుట్టిని లక్కుల

శేషుషికిన్నిలయంబు నిద్రలం.

గ్రాలు నఖండలేజము జ

గన్నరకమృగునామృతాని

జాలవిభావిభాకరము

కాంతగభీరమునా జగత్త్రయ

పాలనదత్త మార్ధుల

కుభంకరశిలము మిమ్మునోముతవ్.

తే.గీ. జానపద్ధి నెనిగి అపౌత్యమంది

భద్ర శివకరమై శివత్యము వహించి

యంతరితు మించి విప్లుచే నట్టి ప్రాక్త

వాంధ్రశిలంబు మిమ్మము నపారపాంబు.

ఇట్లార్థమిశ్రులతో విన్నవించును గాక!

ఏమి యాకలకలము? (అకర్ణించి) ఇదిగో తెలిసినది.

ఎద్దియో మహాత్మరమైన యర్థము మనస్కరించికొని

పూజ్యుడైన విశ్వామిత్రుం డయోధ్యాపురరాజవీధి

నడుగుచున్నాడు. ఇంక నేనిట నిలుచుట పొడిగాదు.

(అని విష్కరించుచున్నాడు)

రంగము: — అయోధ్యానగరములోని యొక రాజవీధి.

(అప్పుడు విశ్వామిత్రుండు ప్రవేశించుచున్నాడు.)

విశ్వా. — (స్వగతముగ) జగములకు గల్యాణమును

గాత! చుట్టోయలంబు అనంతకములనుగాత!

స్వకార్యధురంధరులై సంవత్సరై దయాకూర్ములై

యా మానవులెంత నికృష్టులై యున్నారు!

ఈ యాసురమును వారించి జగముల మధరించు

టకై నేనెంత కష్టపడవలసి వచ్చుచున్నది!

సైన్యముతోడి మనోబలముగదా దీనికి సాధ

నము. ఆంధ్రులు నిష్కృతులే యందు జగత్సృష్టి

ద్ధులు. అట్టి యమోఘమైన యాంధ్రుల మనోబల

మును, ఆ ప్రమేయమైన యోధ్యకుల సైన్యము

కోఁ గూర్చినప్పుడే నాయావిభావదులగు నీరా

వజానుచరులను జయింపవగును. అందులతో

గదా నేను

ఉ. చుట్టిరి దీక్ష వాంధ్రములే

భానుకులోత్తము తెట్టెట్టెగాఁ

గట్టి రయంధతీధవునిఁ

గార్వకలాపము సంఘటింప, నే

మెట్టితఁ గోనలద్యయము

మేకొని లక్షలుఁ గోటిపారు ల

ట్టిట్లు పాపంగనే త్రిజగ

దీప్యము రాముని జన్మవిధరన్

ఆతారకాంతకుండగు మహాయని జన్మకై దేవ

తలు హిమవంతుని స్థైర్యమును శంకరుని రాద్ర

మును నొక్కచోటఁ గూర్చినట్లు రాక్షసాంతకుండు

కాడగు రామునిజన్మకై నేనింత కష్టపడవలసినది

నదా? అప్రమేయమైన భావవంశ్యుల ప్రతాపమును

ఆమోఘమైన యాంధ్రుల మనోబలముతో జరిగూర్చ

వలసినదనినదా? ఇట్టి మాటమి యాజగద్రక్షుండును

నవతారమెత్తుటకుఁ యోగ్యమైనది. అయిన నేమి?

నారాయణ దవతారపురుషుడే కానిమ్ము. కాననబ

ద్ధమైన యీ సృష్టియందు కాలోచితమైన సాధన

సంపత్తిలేక కార్యములు సంఘటిల్లునా? ఏదీ నారా

ముని యఖండస్వయమగుఁ దగిన విద్యాకృత్ యేదీ?

ఎట్టిజాతిరత్నమయ్యెను సానఁతెట్టక ప్రకాశించునా?

నద్విద్యలేనిచో నారాయణు నల్లెయగును.

(భుజంగప్రయోగము.)

అరజ్యాలిఁ బుష్పించి యందే యడంగున్

మృతశ్శరభోనేతపుష్పప్రజంబుల్

చరాశోపయోగప్రధల్ లేని శక్తుల్

ధరన్ నిష్కలంబుల్ గదా యెంచియూచన్

ఇన్ని కష్టములువడి ఏమకూర్చిన యాతని

జన్మము చరాశ్రపాపకము కాదేని లోభివానిధన

మువలె దనకును లోకమునకును గూడ వ్యర్థమగును. ఇప్పుడీ బాలుని లోకకల్యాణమున కనువగు వృత్తమునఁ బ్రవేశపెట్టి పంపిన పాదవ సంపదల సమకూర్చినలెను. అదవనిఁ గాచిన వెన్నెలవలె, భూగర్భము నందఁ బాశుకానిపోయిన ఖమలవలె, సమద్రపుటమగున నణగియున్న దివ్యరత్నములవలె నైజములైన యీతని యపారకత్తులు లోక గౌరవాగ్యదములు కానిచో నేమిబాధము? ఇంతకును వాడు రల్లిదండ్రుల చాటునఁ బెరుగు గారాబంపు నినువు. ముందు వానిని గృహమునుండి వెలువరింపక కార్యములు పొనఁగవు. తల్లుల గారాబునులే కనువుల కవర్ణదాయకములు. ఇప్పుడు ముందుగా కొనల్యాదేవి మందిరమునకే నేనీగి తగిన మంత్రమును బ్రయోగింపవలెను.

(నిష్క్రమించుచున్నాడు.)

రంగము. కొనల్యాదేవి మందిరము.

(కొనల్యాయుఁ చెలికత్తెయుఁ బ్రవేశించుచున్నాడు.)

కొనల్య. — రామునకు శుభమగుఁగాక! చెలీ! రాత్రి కడ బామన కేయలినిదియుండ నా కెట్టి కల వచ్చినది! ఇప్పటికిని నాయెడల గడగడ వణకుచున్నది. ఇది శుభమో అశుభమో! ఈ నడక ఈ భయము అలాగుపెట్టు! వారాముని పెద్దబాపి నేనుండఁగలవా?

చెలి. — దేవీ! ఏమని కలగఁజిరి?

కొన. — చెలీ! అదియొక యద్భుతమైనకల. ఆకల యందొక దివ్యగజము. ఎంత పెద్ద యేనుఁగుగదా అది. సర్వాలంకార భూషితమై నాకన్నులు మిఱుమిట్లు గొలుపు లేజముతో నది మందయానమున నాకడకువచ్చినది.

చెలి. — ఇక నేమి? దేవిగారధిష్ఠించుటకే. అది దివ్యమైనకల.

కొన. — కాదు, ఈమాటవిను. అదివ్యగజముపై జటాలంకారభోభిరుండై కమండలధారియై అద్వితీయమైన బ్రహ్మ లేజముతో విరాజిల్లుచు కాళి మునీంద్రుడు అధిష్ఠితుండై యున్నాడు.

చెలి. — ఓహో! అట్లయిన నీకల చింతితము. రాత్రి యేకదా కాళిమునీంద్రుఁ డయోగ్యుడు వచ్చును న్నాడని చారులు చెప్పినట్లు మహారాజాగారు మీనో తెలివిచ్చిరి. అమ్మా! ఆపూజ్యపాదులు మీలవతుని యాంధ్రవంశమునకు మాలపురుషులగుటలే మీలోని యాంధ్రాభిమానము కాళి మునీంద్రుని నట్లు స్వప్నగతునిఁ జేసినది. తరువాత నేమి జరిగినది?

కొన. — నేను భక్తితో నాపరమమునీంద్రునివంకఁ జాయుచుండఁగా ఆగజము నన్ను సమీపించి కుండమునాది నాయెడియందున్న రామలక్ష్మణులను బట్టుకొన్నది.

చెలి. — ఓహో! ఎంత దుష్టగజము! అది యాబాలు రిరువురకు నేమియును హాని చేయలేదు కదా?

కొన. — ఏమో? ఏమి చేసియుండునో? కాని నేను నాల్గిద్దలను విడిపించుకొనుటకై యాతోండ్లముతో ఘోరయద్ధము సలిపితిని.

చెలి. — ఆంధ్రాంగవ వనిపించుకొంటివి. రామ లక్ష్మణులను విడిపించఁ గలిగితివా? ఏ ప్రమాదమును జరుగలేదు గదా? ఇంతకును నిది చింతితమైనకల. దీనికెట్టిఫలమును లేదు. తరువాత నేమి జరిగినది?

కొన. — నేనట్లు యద్ధమెనర్పటమౌచి, యాగజము మర్యాదగా నన్నావలనపెట్టి నాపుత్రులను అతి భద్రముగా మునీంద్రుల కందిచ్చినది.

చెలి. — ఇక నేమి? నీతనయులు భద్రగజాయాధులైరి. మేలైన స్వప్నము. తరువాత?

కొన. — అద్భుతము! యాతుమగదా! ఇంతలో నాజనకుఁడు డక్కిణికోనలేంద్రుఁడు ఆయేనుఁగుపైనుండి గంభీరస్వరముతో “కుమారీ! నీవు భవ్యవతివి. నీ రామలక్ష్మణులిక లోకోద్ధారకులు కాఁగలరు” అని నుడిచెను. గజమును నాకడయులతో నెక్కడకో చులాయనమగుచుండెను.

చెలి. — అయ్యో! ఏమి విచిత్రము! తరువాత నేమి జరిగినది?

కాన:—నే నాయేనును విడువక వెన్నంటియే యేగితిని. అది తమపాపవీరము. బల అతిబల యను రెండవద్యులను నేర్చి నాపుత్రులు మునీం ద్రుని వెనుకనే వడచి యేగుచుండిరి.

చెలి:—ఏనుగు ఏమియ్యనది?

కాన:—ఎచో. వడచియే మువ్వయను నరుగుచుండిరి. కొంతసేపటికి వారందు కృతాపగాహులైరి. ఇంతలో నెదుట నొకభయంకరాకారముగల రక్కసి! కాపిక మునీంద్రుడు నవ్వును రాముని చూచి “పుత్రా! నేమన్నాను. నాయస్త్రబల మున్నది. వాతపోబలమును మున్నది. నేనండగా నుండ నీకేమియు భయములేదు. ఈరక్కసిని సంహరింపుము.” అనెను. రక్కసే వ్రేచేటటు, రామునిచే నారక్కసి హతమైనది.

చెలి:—ఓరా! బాలకా! దేవీ! నీరామునకు శత్రు సంహారము! దివ్యమైన కల. తరువార.

కాన:—అంతట పూజ్యపాదులు రామునితో “పుత్రా! వీరుడైనైతి. మంత్రోపదేశమునకు అర్హత గలిగినది” అని చెప్పి ము వాని చెవిలో నెవ్వయో రహస్యములు చెప్పెను.

చెలి:—(అశ్వర్యముతో) ఎంతపెద్ద కలగండివన్నా! తరువార.

కాన:—చూతునుగదా! యప్పటి నేల యంతయు రథవంపుటినుకలతో నిండియుండెను. ఒక్కొక్క రత్నమే చంద్రునివలె కాంతమై, మూర్ఛునివలె పీక్చమై, వజ్రాయుధముపోల్చి మునికితమై, ద్వాదశాదిత్యులు నొక్కపెట్టి మదయించికోయన తీవ్రప్రభాభాసమావమై ఘోషింపని యగ్నినేత్ర ముభంగి త్రిలోకములను దహించివైచునంతటి యుష్ణముతో భగధగలనీనును స్త్రీలకు సమీపింప నలవిగాక యుండెను.

చెలి:—ఎంతచిత్రము! తరువార.

కాన:—ఒక్కొక్కరత్నమునే లక్ష్మణునకు భాగ్యము నాతనయ్యుడు వానితో నెవ్వయో రహస్యములదెను. నీమ్మట వింటిని చేతధరించి నానం

దను ఒక్కొక్క రత్నమునే ముట్టగా యది యప్రతిమానప్రభావంతముగు నొక్కొక్క దివ్యాస్త్రమయ్యెను. మంత్రకక్షితే నారత్నముల వన్నింటిని దమయించుచీ నము చేసికొని నాపుత్రులు కోటిసూర్యప్రభాభాసమామలై యలరాది కాళికమునీంద్రునకు నమస్కరించిరి. అంతట పూజ్యపాదులు “నందనులారా! పదునాల్గు లోకములను, గల సమస్తదివ్యాస్త్రములను నేను మీవశముచేసితిని. జగములకు గల్యాణమునుగాక” అని దీవించెను.

చెలి:—ఓహో! ఎంతటి భాగ్యము. తల్లీ! నీపుధన్యురాలయ్యితివి. ఎవ్వరు నెఱంగని యస్త్రములను నూడ కాసికుడు బ్రహ్మచలన సంపాదించెను. అవి నీతనయల వశమయినవి. నీకోరిక ఫలించినది, తరువార—

కాన:—చూతునుగదా ఇంతలో వయోధ్యాపురము. మఱల నామర్తగజము, దానిపై కాళికమునీంద్రులు ఆకరింద్రమునుండి దిగివచ్చి అనంత శోభాచరాచరకులగు నారామలక్ష్మణులు వన్నాలింగనము చేసికొనిరి. నాకు పెంలకున వచ్చినది. ఏమి యాకల? ఏమి మూడుబోకదా? ఆంధ్ర! నాకు భయమగుచున్నది. నారామలక్ష్మణులకు శుభ మగుగాక!

ఆంధ్ర:—అమ్మా! ఇది దివ్యమైన కల. కాళికమునీం ద్రులు వక్తరచి యెఱిగి రాజేంద్రులు వసిష్ఠుల వారికి నీనందనులను గొనిరమ్ముని యాహ్వానముం విరిగినా? వారురాగానే మనరాజుగారిచే కాళికమునీంద్రులను బ్రార్థింపించి నీనందనులను వారికి సుత్రుషు నొనర్పజేయుము.

కాన:—నీ మాటలు నాకర్థముగావన్నవి. నాకు భయమునేయుచున్నది. ఎవరు నాకు దిక్కు? నాబిడ్డ లేమగుచురో?

(అప్పుడు విశ్వామిత్రమునీంద్రుడు ప్రవేశించుచున్నాడు. భయముతో దిగ్గువలేది కానల్య యాతని పాదములకు (బ్రామిల్లి)

కమలామూవీటోనునందలి 'రాధ' పాత్ర
'రాధాశ్యామ' అనుభిలుచునందలి ఒకానొక విన్నానంపుదృశ్యము

“బ్రాహ్మ”

— ఛాయాచిత్ర గ్రాహకలు: కొడవటిగంటి కృష్ణమూర్తిగారు.

“కమలాచలంకమాస్తే పల్లవమలి”

ప్రగవైద్యశాల: విశాఖపట్టణము.

—పి. వి. శర్మగారు.

కానః—మనోద్రా! మీరే నాకుదిక్కు. నాకుమారులను రక్షింపుడు.

విశ్వా:—కుమారీ! నీకు శుభమనుగాక. ఆయుష్షుం గుండను నీకుమారుని మూలమున పరమాతేవుకమ్ము.

కానః—(భయముతో) ఇదియేనా నాకలకర్థము?

విశ్వా:—ఏమి కల? తల్లీ! యేమని కలంగంటివి?

కానః—(ఆలోచించి గద్గదికతో) నారామలక్ష్మణులను గాపాడుడు. తమ దివ్య ప్రభావము చే నాదుస్వస్థుడోషము పరిహరమగుగాక!

విశ్వా:—తల్లీ! ఇదే ఆభయప్రదానము. ఏమనికలంగంటివి.

కానః—(పగలును) ఆంధ్ర! ప్రియంవదా! నీవు చెప్పుము.

ప్రియం:—నేనునామన దేవి యీ కలంగన్నది. మాయాంధ్రవంశమునకు మూలపురుషులు పూజ్య పాదులునగు మీరు రామలక్ష్మణులను మదగజేంద్రముపై నెక్కించికొనిపోయి తమసానదీ తీరమున పదునాల్గుభువనములందలియు సమస్త దివ్యాస్త్రములను కొనగిరిరవి.

విశ్వా:—(స్వగతముగ) శుభము. నేను యాచింపఁబోవు నర్థమునకిది దివ్య మైన యుష్మసంతః బలుకుచున్నది. (ప్రకాశముగా) కుమారీ! నీకల విక్కల. రామలక్ష్మణులవలన త్రిజగములకు నభ్యుదయ మును.

కానః—దీనివలన నాముద్దుకుటుంబ కేయావదయు కుంటిల్లదుగదా?

విశ్వా:—ఆవదలా? ఎంతమాటాడితివి? ఇం దేయావదమను జోటులేదు. ప్రబలములైన భవిష్యదర్థములెప్పుడును స్వప్నరూపముగనే మొదటఁ బొడ నూపును. నీకల పరమశుభదాయకములను నద్యః ఫలముల నిచ్చు దివ్యమైనకల.

కానః—ఈ కలయొక్క ఫలమేమి?

విశ్వా:—కుంతి స్వప్నములను నేను వివరించి చెప్పురాదు. కాని యిది యుక్తమోక్తమమైన సుస్వప్నమని నమ్ముము. హృదయమునం దా రటము

కొందకుము.

కానః—పూజ్యపాదుల యమోఘశిస్సులే నాకు కరణ్యము. మీరాకలే నేను భవ్యవయితిని. నాభయము తీరినది.

విశ్వా:—కుమారీ! ఏదీ? నీరాముడేదీ! నానివిద్యలు చక్కఁగా సానుచున్నవిగదా?

కానః—బ్రహ్మణ్యుడైన వసిష్ఠులు పూజ్యులుగదా! వారికే చెలియరాని యర్థము చెప్పుమి?

విశ్వా:—(తనలో) బ్రహ్మణ్యులా? వేదములను ధర్మకాస్త్రములును వల్లెవేయింపఁగలరు, వారికే చెలియరాని యర్థములా? పూజ్యుడైన వసిష్ఠుడెన్నఁడైన విజ్ఞునములుపుట్టు నేర్పఁజేగదా? ఈ కావల్య యెంత సాఫిలప్రాయముగా వదియచున్నది. (ప్రకాశముగా) ఆమ్మా! నీతనయులు కుక్కగబుద్ధులు. ఏకసంత్ గ్రాహులు. ద్వాదశవర్షవయస్కులగుటచే వేదకాస్త్రములన్నియు వారీ పాటి కధ్యసించియే యుండురు.

కానః—అమోఘనంకల్పాలరగు తమ యాశిస్సుల ఫలముగా నాతనయులు తప్పక ధర్మవికలులకాఁగలరు.

విశ్వా:—(తనలో) ఇదియేకదా యాంధ్రుల బుద్ధి బలము. ధర్మశబ్దముచే నీకల్యాణి రామున శిష్యుడస్త్రోత్కృష్ట రుద్రునవ్వినదని పలుకుచున్నది. (ప్రకాశముగా) కుమారీ! మిమ్ము విడిచి వసిష్ఠు శ్రమమందేకదా నీతనయులెప్పుడు విద్యాశిక్ష నందుచున్నారు?

కానః—ధర్మయుక్తమైన మార్కృషేమ యెంత పవిత్రమైనదో తమొని బద్ధమైన మార్కృషేమ యంతటి మహాపాతక మైనదని తమజోటి పెద్దలేకదా వదింతురు. పుత్రులు గుణాధికులు గావలసి నప్పుడు తల్లుల శిష్యులుగము తప్పగలదా?

విశ్వా:—(తనలో) గుణాధికులా? గుణ మనఁగా వింటివారి. (ప్రకాశముగా) తల్లీ! ఆంధ్రాంగవననిసించుకొంటివి. నీకుభవాక్కులు నీతనయులకు నమస్తకల్యాణసంధాదాయకులు.

(చేటిక ప్రవేశించుచున్నది.)

చేటిక:—మహారాణికి కుభము లాదవుగాక! ఆహ్లా! మహారాజా కుమారుల వివాహప్రయత్నములకై మంత్రి పురోహితాదులతో, చేతిలో గమండి తమరాక నభిలషించుచున్నారు. (విష్కరి)

విశ్వా:—గుమారీ! నేనును రాజేంద్రుని దర్శించవలసి యున్నది. ఈకుభసమయముననే యచ్చటి కరుగుదుమిగాక!

కాని:—అదియే మహారాజాగారి యాస్పత్రమును. పూజ్యపాదులయిన తమ కుభాగమనమును చార చతువులగు రాజేంద్రు లెఱుంగుటచేతనే యీ పుత్తుకల్యాణోద్యమమయాశస్సులకొఱకు నేడిట్టి సభాయాచమన వహించినది.

విశ్వా:—కుమారీ! రాజదర్శనోద్యమము త్వరపెట్టుచున్నది. వాకింక తడయరాదు. ఏ పుత్తులికను పకలకుభములు నొదవుగాక.

(కానియ ముసేంద్రునకు సమన్పించుచున్నది. ఇరువురును నిష్క్రమించుచున్నారు.)

రంగము: దళరథుని సభాధనము.

(సింహాసనముండై దళరథుడును, ఉచితాననములపై మంత్రులును రామ లక్ష్మణ భరత శత్రుఘ్నులును, వసిష్ఠ విశ్వామిత్ర వామదేవాదిమునులును గౌతమ్యమునితరపరివారమును బ్రవేశించుచున్నారు.)

విశ్వా:—రాజేంద్రా! మంచిమాటాడితివి. కాని కన్యాదాతలు నీతనయుల యోగ్యతలను జూచి తమ పుత్తులికల కొనగవలె నందువా; లేక నీభాగ్యమునకు ముగ్ధులై చాలికలను సమర్పించవలె నందువా?

దళర:—పూజ్యులైన తమ కాననముల సర్థించియేగదా నే నీసమావేశమును గూర్చినది!

వసి:—(రహస్యముగ విశ్వామిత్రునితో) ఆశోకలాత్మజను మహారాజావకుఁ గూర్చిన కుభమును దలంచి నేడిట్టి సమావేశము కూర్చబడినది.

విశ్వా:—రాజేంద్రా! దళరథునిఁ జూచి యతని పుత్తులికలఁ గూఠేంద్ర నొసఁగువారిని నేను

గౌరవింపను నుమా.

దళ:—తమ యాజ్ఞకు నేను బద్ధుఁడను.

విశ్వా:—విద్యలయిననుబూర్తిగాని పండ్రిజేండ్రి నీవందనులకు చిత్రాకర్ణములగు నెట్టి సుదాతశయములవలన కన్యావరణమునకు అర్హత వచ్చినదని నీవు తలంచితవి?

దళ:—(శీఠక చూచుచున్నాడు)

విశ్వా:—ఈ తమక్షత్రయోచితమైన ధనుర్విద్యవారి కలవడినదా?

దళ:—(తనలో) ఈపండ్రిండ్రివయేటనే దానికి కుభసమయముకదా!

విశ్వా:—మహామంత్రినిద్దిచే లభ్యములగు బ్రహ్మప్రార్థులు వారి కింకను స్వాధీనము కావనియున్నవి గదా?

కానియ:—పూజ్యపాదుల వచనములు ఆమోఘ సీమ్నలై ఫలించుమిగాక!

విశ్వా:—రాజేంద్రా! నీచాలుర కింకను కన్యలచే వరింపఁబడవలసిన కాలము రాలేదు.

దళ:—తనయుల కల్యాణమునకు తల్లిదండ్రు లెప్పుడును వాకురులుగదా!

విశ్వా:—రాజేంద్రా? నీతనయుల కల్యాణముమాత్రమేకాదు, దానివలన జగములకునుఁ గల్యాణము కావలెను. లోకసంరక్షణకొదవిన పుత్తుఁడే సత్పుత్తుఁడు. అట్టి ధర్మమును నిర్వర్తించు జనని జనకులే నిజమైన పుత్రవంతులు. లోకకల్యాణ సంధాయకుల కాత్మకల్యాణము కాకుండ తప్పునా?

దళ:—బ్రహ్మగ్నిసత్తమా! తమ వాక్యము లమోఘములు. అద్వితీయప్రతిభావంతులైన మీయెదుట నేను ముగ్ధుఁడను. మీ దివ్యప్రభావమును నేనెఱుంగనా?

సీ. అభిలాంషకర్త బ్రహ్మయు మోక్షగతికై జపించు గాయత్రి స్మృప్తించినావు చటులపాంకారభీషణవాదమున బ్రహ్మ సృష్టికై బ్రతిస్పృష్టి తేనినావు

మర్త్యమేధమధంబు మంత్రిద్యయమునొడ్డి
కరుణ కునర్జేపు గాచినావు
కులుకునీర్లులేత పలపించి తినుమల
పంచించు రంధ భంగించినావు
చట్టుదలచేత నుత్సాహపటిమచేత,
దపముచే నీతిచేత మంత్రింబుచేత
పాపాపముచేత వెనలేనికాంతిచేత,
మించి యాంధ్రుల జగతి సృజించినావు
పాటి నీచేరి యీ లేడుజగములందు,
భువనకల్యాణగుణగర్భం! మునివరేణ్య.
విశ్వా:—రాజేంద్రా! ఒక్కవీచయమును తెప్పెడ
వినము. శిష్టాగ్రగణ్యులగు వశిష్ఠుల కరుణవలన
నీ యగ్రనందరుడు అఖండభర్తృనిష్ఠాపటిష్ఠుడ
య్యనని యెఱుంగుము. కాని రాముడు క్షత్రియ
పంశపాపనుడును గావలెనుమా! అప్పుడేకదా
కల్యాణకాలము.
పసి:—రాజేంద్రా! నీపందమల కిప్పుడు ధనుర్విద్యా
భ్యాస మొనరించు నీడువచ్చినది. తగిన గురువును
పరించుట కిదియే యదమ.
దశ:—ధనుర్విద్యాపాఠంగతులగు మత్తమ గురువుల
సభ్యునింబు తా మేకర్తలు.
పసి:—రాజేంద్రా! సుప్రయోగసంహారముగా చతు
ర్దశభువనము లందలియు షాత్రధర్మచితముఁగు
సెల్లకప్రాప్తిప్రములను సెటిగిన బ్రహ్మణమూర్తి
యీశాంకమునీంద్రుడు గాక నేతెవ్వరున్నార?
ఎఱుంగుదువుగదా ఈతని షాత్రమహిమ!
ఉ. సేరయ చేపరే బుఘలు
నేరయ రాక్షసకిన్నరోరగుర
నేరయ సిద్ధపాధ్యులు గ
ణింపఁ జరాదరభూతకోటిలో
లేరితఁడొందుదక్క సభ
లీకృతపుణ్యులు సుప్రయోగసం
హారముగా మతాభిమ
హస్త్రవితానవిధానపాఠగుర.
ఈశాంకఁడే యట్టి జగదేకపూజ్యాదు. ఎఱు

గురువుగదా సమస్త శాస్త్రాప్తిప్రములను చతుని
కూంతులగు సుప్రధయ, జయయువను కాంతామ
తల్లులకుఁ బుత్రరూపమున మదయించెనని! ఈపుర్వు
అనెల్లరను నాభ్యుత్సాహమును మరేకవందమని యాధీన
మొనర్చి తరించిన వృత్తాంతము నీకుఁ దలియదా?
మహాస్థగం. పరమ ప్రజ్ఞాన్వితం సుప్రధయ
జయయు నాభ్యుత్సాహదక్షకన్యం. పరిచీతం లై
భ్యుత్సాహం బడసి రమల విశ్వంధరాభక్షకన్యం. పర
శాస్త్రాప్తిభిదానోజ్జ్వలం దవయలన వారు నీరా
వతారున! గరమర్థం తెంది రావిత్రమభిలాభరణ
కాంతు నీగాధిపుత్రిక.
కావున రాజేంద్రా! నీరసయలకు ధనుర్వేదా
ధ్యాపకుడైన యుక్తమగురువెవ్వరో తద్విద్యామర్మ
మెఱిగిన యీశాంకఁడే నిర్ణయించుఁగారే.
విశ్వా:—రాజేంద్రా! అభిలాషకలదోట యోగ్యత
లేదు. యోగ్యత కలదోట విద్యాభిలాష లేదు.
రెండును గలదోట శిక్షనోపంగ జాలు గురువు
లేడు. అందువలన నేగదా జగత్పూజ్యుల సంఖ్య
యర్థిల్లమై యున్నది?
కాస:—(రహస్యముగా) రాజేంద్రా! మీరుకదా
ఈశాంకమునీంద్రుని పరించు గర్తలు.
దశ:—యనీంద్రా! మీగాయత్రినే జపించు కారణ
మున నాబ్రహ్మకులూడ మీరధిదైవతములు.
ఈయిహ్వవనంశము నుద్ధరింప మీరేకర్తలు.
విశ్వా:—అరణ్యములలోఁ గాయగనరుల భక్షించుము
సంతరితచోనిరతులై యుండు మునులకు నీతిక
యొక్కడిది? నీ రామలక్ష్మణులు పాత్రత
నెఱుంగు నవకాశము పాదయుదాక వారికుదిత
గురువు లేవ్వరో యెవ్వరు నిర్ణయించగలరు?
దశ:—జ్ఞానపరువులైన మహర్షిమత్తముల కవగతము
గాని విచయములు కలవా?
విశ్వా:—నేనర్థించిన యొక్క పది నాల్గవనికై
నారాము సెడఁదాసి యుండలేనని పరిగిన నీయట్టి
వాని తనయలకు గురుకులవాసముచేసి విద్యుల
సభ్యునించు యోగ్యత తెల్లు పట్టెగలవు?

రాజేంద్రా! ఇది కులపదనుడనగు నిన్ను యెండి
నింగాఁ బడవిన నీనందకుల భాగ్యము నుమా!
(అని రామునిఁ జూచుచున్నాఁడు.)

దశ:—మునింద్రా! విషయబద్ధుఁగు మాచంద్రివానికిఁ
బుత్రమోహము గాఢముగా నా.

కాన:—(తనలో) 'నేను రాకముందే పూజ్యపాదుల
కోరికను పుత్రులవివాహవిషయమునకు మజిలీం
చివారో కానిమ్ము. (ప్రకాశముగా) రాజేంద్రా!
రాముని పూజమునందలి యాధమర్శేభ యెంత
దీప్యమానముగా నున్నది! ఆయుష్కంఠుడగు
వీడు జగదేశవీరుడగు కీర్తనీయుఁడు నుడి.

(అని తనవలకు రహస్యముగా వెళ్ళుచున్నది.)

పశ్చిమఁడు:—(స్వగతము) ఈమునింద్రుని ముఖలక్ష
ణములు చూడఁగా పెద్దియో మూడుపల్లు లోను
యన్నది.

విశ్వా:—(స్వగతము) నన్ను నిరాకరించిన యీ
రాజమృదేందు బోగలఁడు? అకటా! వైరాగ్య
వృత్తిమన్న ననుబోంట్లకుఁగూడ రామునియెడల
నింతమోహ మెందులకో?

ముసుంక్రందఁడు:—(స్వగతము) తనవలకుఁ బోదమిన
యాంధ్రపంకపు దోహిత్రులయందే యంత ప్రేమ
ముగలవాఁడు ఆంధ్రకుమారులయెడల పెట్టిమోహ
వివకుడో?

విశ్వా:—కడ వైసదీ, ఇంక నాకు పెల విమ్ము,
పోయిపచ్చెదను, నీవును నీనందకులను నుఖులై
యుందురు గాక! వాతపూజలమునంతను భారపో
సియైన నేయక్కట్లను లేకుండ నీ రాముని
కాపాడి మజల నీకర్పించునన్నను విసరైతివి.
ఈవిశ్వామిత్రుఁడే రాజాను నర్చించి యెఱుంగఁడు
నుమా. కానిమ్ము (అని వెడలఁబోవుచున్నాఁడు.)

ద స రా ము సు రు

అటగారు నిటగారు ననుచు నందందు
ముసుగుతో నరిడెడు ముసలితాత
త్రొత్తదుస్తులతోడ క్రోతియోవిల్లంబో
గొని వానలోబోవు కొంటిపిల్ల
తడికాగిరిముతోడ పడవసేయుమటంచు
పడియేడ్చుచుండు చుండుడుకుకొడుకు

(కొనల్యా దశరథులు అతని పాదములపైబడి)
మునింద్రా! క్షమింపుఁడు. క్షేపటి యరుకోదయ
మున రామ లక్ష్మణులతో మీరు చయుము నేయో
దురు గాక.

విశ్వా:—(చవుచు) అహ! ఎంతటి నీరచితుడవు.
రాజేంద్రా! ఏపుత్రమోహము నీతన యులను
వాతో నంపుటకు మొదటకొక యాటంకమై
నిభివినకో ఆపుత్రమోహమే అకాబద్ధమై యున్నదు
వారిని వాతో నంపుటకుఁ బ్రబల కారణమైనదా?
లోకవృత్తమెట్టివివరీతమైనది? రాజేంద్రా! నీతన
యులకు నుభయబాధవు గాక!

పశ్చిమఁడు:—తథాస్తు.

కాన:—మునింద్రా! ఎండకన్న వానకన్న తెలుఁ
గని నిమగ్నము. అతిమనుష్యులు, పెద్దలను గౌర
వించ పెట్టిగిన యీడురాశేడు, అన్నింటికిని
తమదే భారము.

విశ్వా:—కదీ! ఈవిడ్డలు నామనుమలుగారా! తాత
లకు పుత్రికాపుత్రముఁకంటె నాత్రులే యె
న్నదు మట్టుమలని నీకు తెలియదా? అయినను
ఒక్కమాటను వెలువనిమ్ము.

అ-ప. ఆరణి తనరాసులందు లోకోత్తర
మొక్కదిగ్య లేజ మొప్పుమందు
దాని వెలువరింతుఁడను కీలెఱింగిన
వాఁడె చలభువనభరణచలుఁడు.

కారణజన్మండగులే నట్టితీవరాసులందు నీరా
ముఁడు ప్రకృతిచేతనే యసాధారణమైన లేజమును
భరించి యున్నవాఁడు. కదీ! ఆలేజమును నేను
వెలువరింతుఁగలను.

(తెలుపడును.)

శ్రీమతి కొమ్మూరి సత్యవతిగారు

పంతులుకట్టుంబు పప్పుబెల్లాలకై
పడివచ్చుపంతులు బాలికలును
అత్తవారింటివంటల నారగించి
యోరజాపుల బరపుచు నొకరినొకరు
తమిగనుంగొనియెడి నూత్న దంపతులును
వరలుచుందురు దసరాముసురులయందు.

మఱియు

శ్లో. కుశ్రూషలేముదాయాకాణం దీనంప్రమామపీమనసి
గడులంబధిరంబుత్తుం భర్తారంపావత్రతాభ్యాతా.

అను నాశ్మక్తివలె భర్త గ్రుడ్డివాడైనను, దారిద్ర్యుడైనను, చింతాకాంతచిత్తుడైనను, రోగవీడితుండైనను, బధిరుండైనను, కుంటివాడైనను, దుశ్చరైతుండైనను, సంతోషంబున నాతనికి నేయింతి శుశ్రూషాదులొనర్చుచుండునో యయ్యింతిమిన్నకుఁ బ్రతివ్రతారత్నింబనునామంబు సార్థకంబగుచున్నది. కాఁబట్టి యట్టి మహాపతివ్రతయగుటంతేని యాపత్సమయంబున “ఆత్మవత్సర్వభూతానా”మను నీతింబొటింది నన్నుఁగాపాడె. మఱియు నావిప్రోత్తముఁ దాపెకు బదులాడనివాఁడు, నిష్కపటాత్ముఁడు; సదాచారుండు, కారుణ్య సాగరుండు. ఆవిప్రదంపతు లీపురంబున నెన్నఁగ్గుగ నాప్రాతసత్రములో బిచ్చంబెత్తుకొని తీవించుచు దారిద్ర్యవీడిననుభవించువారో తెలియకుండె. అట్టివారింజోపించుటయగదా జన్మపాపము? అట్టివారింబ్రతిదినంబును దర్శనంబుచేసుకొనుటవలన బార్యతీవరమేశ్వరులను గనులారంజూచునట్ల, వారిపాదపూజి దేహంబునంబడిన గంగాన్న సంబుచేసివట్ల గాడె? ఇదియునుంగాక భూలోకంబున జనులకుఁ బలుతెఱంగులగు వెట్టిత్రోవలుగలవు. వినుము. ధనంబుండినను, లేకుండినను మనంబున నిది యుత్తమకార్యంబనితలంచి దయార్థివృద్ధులై యిచ్చుటలేదు. ప్రతిష్ఠకు ధనంబొసగుచున్నారగాని తమ జన్మపాపసంబునకుఁ జేయు వారులేరు.

పీ. ధనంబులుగఁజూచి దనుకొరవముచేసి దానమిచ్చెద రది దానమగునె?
చోరులుకొట్టెడుచోట సత్రంబులు గట్టింతు రది ధర్మకార్యమగునె?
పదిగనుమిచ్చు దాఁ బదితేలు తమవారి కిచ్చెద రదియు దాశ్శక్యమగునె?
చేదశాండ్రమబాధపెట్టి పిత్రముగూర్చి యెలమిగుళ్ళకోపంగ నీచియగునె?

గతుక యోకాంతి! యితరులుగాంచిమిచ్చు
కొఱకుఁజేసెడునీవు నుగముగలదె?
పెక్కుచిక్కులతోనుండు చేదవాండ్ర
కీచిరక్షింపఁ గడుపుణ్య మెనఁగుజగతి.

ఇదియునుంగాక యెవరు తమయావత్కాలమునందుఁదోడ్పడి తమప్రాణంబులుగాని యెనంగెదరో, యెవరు పరులకు నుపయోగమును కార్యములుచేసి తమచేరుల నెల్లడినేయింపకయుందురో, యెవరు చేదవాండ్రనుజూచి తిరస్కరించి మాటాడక యనుసాయపడక మేలయినయోర్పుతో రక్షింపఁజూతురో, అట్టివారు దేవునిదయాపాత్రులై శాశ్వతసౌఖ్యం బనుభవింపకమానరు. మఱియుఁ గొందఱు ధన మూరకవ్యయమొనర్చి “మేము నాల్గుదినములు సత్రములో నన్న దానముచేసితిమనియు, నెలదినములప్పుడు మాయూచిదేవాలయగోపురము గట్టించినామనియు, మావారియిండ్లలో నెవరుగాని మాతాతత్తదినంబునకు బ్రాహ్మణులకు

మేమిచ్చినట్లు శ్రద్ధగనిచ్చినవారులేరనియు, మఱియేదియో యొకప్రతిష్ఠవచనంబులు డంబంబుగఁ జెప్పుచుండెదరుగాని యోచింప నిజముగ డంబముమాని యుపకారముచేయువారరుదు. వేయిమందికి నజకధంపునకుఁ గాలుకధంపునకు నన్నంబుపెట్టి, “మేముగూడ నన్నదానంబు చేసితిమనుటకంటెను, సుత్రములుకట్టింది మేముగూడ సుత్రములుకట్టిందిమనుచు నాసుత్రములకువచ్చి దిగువారిచేత బాడిగలుగిమకొనుటకంటెను, యోచించి యొకపేదకుటంబు మునకిల్లిచ్చి యెప్పటి కాకుటుంబజవనంబునకుఁదగిన యేర్పాటుసేయుట, యెంతో శుభకార్యము? కాఁబట్టి

గృహస్థే పాంచవక్తాభూతా గృహస్థే వృత్తిలింధన
కగృహస్థే విధాత్రాపి బ్రహ్మసంస్థానవాత్సల్యమ్.

అనునట్లు భూమియందలి దుమ్మునైన నలెక్కపెట్టనగును. వర్షబిందువులనైన నలెక్కపవచ్చును, గాని యొకపేదవిప్రునకు జీవనాధారముగలుగఁజేసినఫలము బ్రహ్మదేవునికైనను లెక్కపవలవిగాదు. బ్రాహ్మణుడనియగుదు. మఱెట్టికులమువారైనను బాత్రమెఱింగి రక్షింపవలయు. నేనింతవఱకు నొకరుచెప్పినట్లవిని నిష్ప్రయోజనకార్యంబులుచేసి యర్థము వ్యర్థమొనర్చితిని. ప్రతిష్ఠకుఁజేసిన యీవులనియిప్పుడు బాగుగ నెఱింగితిని. ఇంకఁబ్రహ్మకారము చేయువారికి శక్తికొలఁదియుపకారము చేయఁదగినది. అని చెప్పి యాపదలోఁదన్నఁ గాపాడిన సుత్రములోనుండు పేదవిప్రదంపతులనురావించి వారికి రమ్యగృహంబొకండొచ్చి జీవనంబునకు మించునట్లుగ సంపూర్ణజలాధారమగు చెఱువుక్రింద భూమిని శాశ్వతంబుగ ననుభవించునట్లు దానశాసనంబు వ్రాసియిచ్చి పిదపదానాహారంబు పుచ్చుకొనెను. కావున నాపేదవిప్రదంపతులకు నెట్లు దేవుఁడుసాయముచేసెనో యట్లు మనమొక్కరి మేలుగోరు చుంటిమేని యట్టిమేలు మనముపొందకమానము. ఇంతకు దైవసహాయ్యునమయమురానిది మనప్రయత్నము లొక్కటియేని యగుటలేదు. మీరెట్టికొఱమాలినశేకలు పెట్టుకొని చింతింపవలదని చెప్పుచుండునమయంబున నాపట్టణముననుండు నొకధనికుండు దుర్దిశవలన ధనము పోగొట్టుకొన్న వాఁడగుటంజేసి “తలదగిలితేగదా తడవిచూచుకొనుఁ” నన్నట్లు కష్టమువచ్చినందున నితరుల కష్టపాఠెల్లనెఱింగి దయార్ద్రహృదయుండగుటవలన నాతఁడా సుత్రమునకువచ్చి, మాటాడుచున్న శాంతమతీభానుగృస్తులంజూచి వారిమాటలుకొంతవిని శాంతమతీతోనిట్లనియె:

దామోదరగుప్తుఁడు శాంతమతీనల్గుల కానందించి ప్రాతగుడిసెనిచ్చుట.

అమ్మా! నీవంతవరకుఁ జెప్పుచుండిన మాటలవలన నెంతయుసంతసంబుగల్గె. అనిన నెంతవారికిఁగాని భగవంతుఁడొకకొఱఁజేసినిడియున్నాఁడు. “హంస బ్రహ్మకుఁ వాహన. బయ్యను దామరమండలదినక యన్నదే యట్ల వారువారనుభవించనలసిన విధిప్రకారము ఆయాకాలమువచ్చుచు డనుభవించితీరవలెను. కాలమురానిది మనప్రయత్నములు కానేరవు. “బండిచక్రముదిరుగునట్లు” ఈదగంబునఁ గాలవశమువలనఁగొన్నాక్ష ధనికులు

గను, గొప్పాల్లుదర్శియలుగను, జనులునుఖదుఃఖంబు లనుభవించుచున్నారు. అంతయేల? మేముండేన ధనసౌఖ్యముకంటెలేదు. అట్టిధనసౌఖ్య మెందుఁబోయినదో తెలియలేదు. దార్శిద్యకాలమునగదా ధనగర్వసౌఖ్యదులు తలంచుదురు! అట్లు మేము ధనముండు కాలంబున నెంతగర్వమునొందియుంటిమో యంతయు మఱపురాకుండునట్లు కష్టమునుభవించుచున్నాము. ధనముండుకాలంబున నొకరికి నుపకారము సేయుటకుమనస్సొడఁబడకుండె. ఇప్పుడట్లుసేయుటకుఁ బాటవములేదు. అయిన సీత్యరసంకల్పంబునకు నెవరేమిసేయునదిలేదు. అతనిదయ నెంచవలయునుగాని యారకచింతించినచో నేమియగును? అనిచెప్ప శాంతమతి యిట్లనియె:

అన్నా! నీవెవరు? నీపేరేమి? యనియడగ వలెండు శాంతమతితో “అమ్మా! నేను వైశ్యకులసంజాతుండను. నాపేరు దామోదరగుప్తయని యందురు. నేనిపట్టణముననుండువాఁడ. నీస్వత్రము నారండ్రికట్టించినవాఁడు. నేనెప్పుడైన నొకదినమిటకు వచ్చిపోవుచుండుటఁ గలదు.” అనఁగవిని శాంతమతి యిట్లనియె:

అన్నా! నిన్నొకటిమేళుదాన. ఎన్ని కార్యంబులున్ననుమాని వెన్నడి నాయెన్నిక నింజారఁజేయుము. మేము కడుపేదవారము, పక్షులకైన నొకవృక్షమునివాసంబుగ నుండునుగాని, మాకు నొకయావాసంబులేదు. అన్నపాసంబులకు లేకపోయినను, చిన్ని గుడిసెయొండు నుండవలయునుగదా! యనఁగ నాదామోదరగుప్తంబుని “అమ్మా నీవిపుడుచెప్పిన సంగతి నామనమ్ముచకునచ్చినది. కానిమ్ము నీయిష్టమ్మునకుఁ గొంతెరాకుండ నిష్పుడచేసెడ. అనికొండాకతడవారోదించి మీరు జీవనముచేయుటకు నొకవ్యాపారము పెట్టుకొని యుండుటకుఁదగువోటుగలదు. అంతొకగుడిసెయుఁ గ్రోత్రగఁ గట్టఁబడియున్నది. మీరాయెంట బాడగలేకుండ నెన్నాళ్లయిననుండుండు. నాకుమంచికాలంబుగ నుండినచో నాగుడిసెనింకను బాగుగఁగట్టించియిత్తును. కానిమ్మిప్పుడేమి? అనిశాంతమతి భానుగుప్తుల నాగుడిసెకడకుఁగొంపోయి యందుండనియమించి యాసమయమునఁ దనచే నుండిన పదివరాలనిచ్చి యేదైన నొకవ్యాపారముచేసికొనుఁడనిచెప్పి తనగృహంబునకేగె.

అంత శాంతమతి భర్తజూచి “నాథా! చూచితే భగవంతునియేర్పాటు? మన మూరక యూరెల్లఁదిరిగినచ్చినను దలంచినకార్యంబయినదే? దేవు డెప్పుడు సజ్జనహృదయ నివాసుడై యట్టిమహాత్ములమూలంబుగ మనబోటిదీనులను గాపాడఁజేయుచున్నాఁడు. కాఁబట్టి మనమిపు డాదేవునిధ్యానించి యీగుడిసెంచేరి కాపురంబుసేయదము.” అనిచెప్పి నుద్దటు దేవునిధ్యానించినయ్యింటంచేరి యేదియోతగిన యుప్పు యప్పు వ్యాపారము చేసికొనుచుండిరి.

ఇట్లుండ నొకనాఁడు శాంతమతి భర్తతో “అశ్వేష్టరా! నేనింటనుండి వక్కలాకులమ్ముచుండెదను. తాముప్పత్తుకుని యందందుఁగల పల్లియలకుండుని ధాన్యమునకమ్మి

యెత్తుకొనిరంపు. నచ్చునపుడు చేతియందేదేని యొకరాయిగాని, కనువుగాని, కట్టెపుల్లగాని, కాయలుగాని, యాకులుగాని, కట్టకడ నొకచచ్చినచిన్నచంతువుగాని యెత్తుకొనిరావలయును. మనకులమువారిలో గొందఱుపెద్ద బ్రహ్మకము జరుపుచుండిరని వినియుండుట చేతఁ జెప్పితిని” అనిచెప్పటంజేసి యాతండ్లు సేయుచుండె. శాంతమతి వక్కాకు లింటి పట్టుననుండి యమ్ముచు నప్పులేకుండ దొరికినలాభమున జీవనంబుగడపుచునుండె. — కొడువ.

పలనాడు

ఏటు కూరి వేంకట సరస య్య గారు

సింగివాడమొక్క కీలగపన్నాయి
గుటులుగొల్పుజమిలిగొచ్చురుంజ
ఉల్లభంబుక్రిందఁబిల్లలపందే
పెల్లవాఁటితోరు చల్లెవాట.
కారుపోతుబలులు కాఁ పేరిచంపులు
వాడలమ్మ నేవ కోడిపోతు
వీరభూషణ్ణోక వీరభూగవతాలు
త్రాగిరచ్చపట్లఁ దందవాలు.
ఏడుముళ్లకంప పురానివడికంపు
కోసలందు వాచచేసులందు
ఇంటిమందుచోట్ల పంగిలికంపు
రాళ్లమీద కందిపళ్లమీద.
పరమభూగవతులు లై నడిమొనగాంధ్రు
గొల్లరాబురెల్ల గోత్రపతులు
సారె చాకి పోకి సర్వస్వకంఠులు
లిచ్చుకొంటురెల్ల పెద్దప్రభులు.
నుండికానువైన గూబగుచ్చున్నకో
బాలురోసి గడ్డ పారఁబోడిది
బందుగట్టి సరఁదె లై రాగిచిటికలో
అందుజేసిపట్టి ముందుచేయ.
కాళికంఠమీదఁ గండువాచోళ్లంబు
కానికట్టు చేరఁదేసిచోట్టు
కట్టకట్టచేర గంటలుయంతితఁ
గలుగువరఁదె మంత్రగాఁడునుండి.
వీరికట్టుతోడి వీరిచుట్టు మొలచుట్టు
చుట్టుముక్కఁగూటు చొంగనోట
పిల్లపోరివంటఁ బిల్లులవెనుబంటఁ
గడ్డులుమ్ముమనుమఁ గడలంటింట.
పొల పూసేయవై గొట్టి మైబారు
అడ్డగలకు నువ్విల్లితెడ్డుప్రక్క

బొందుకట్టుమీద సందెకులకట్టు
గుంటిపడఁగవడిచె గొల్లపడుదు.
వాటుకరుపురెండి పడఁగపుండిగ
పేటులేనికమ్మి వాటుకోక
కన్నుచూపిపట్టి గాఁగంగరంబులు
కాలికురికిఁజెప్పు గలదెభవ్య?
లిక్కపిదె “మాట్టె”ధీ యందుమెలికెట్ట
బూరెకోరెయ్యగ పొంగిపోయెఁ
జంటివానిరెండు ఝాకించి నట్టింటఁ
మనిసిమనిసి యమినుఁగుమ్మరక్క
చికిలికన్నలందుఁ జందుకాటుకతోడ
బారదేసి మరులభరముతోడ
గాడిబాచిమీద గలువగం తెరా!
వాసిగలదె రెడ్డివారిబిడ్డ.
నీరుకానికోక గోరందుచీగలు
సోగనుగుల్కు చిన్నియక్కచోట్టు
పసిమిదేయియన్న బంగారుగాఁజాల
కమ్మపిల్ల గారు కనికశ్రీ.
“తిగయగి త్రిపంచ విద్దుమందుమగని
పొగరునడల” నెడ్డె పగలునడల
కోవరికోవరిపల్కు కోమటిమాచక్క
శేర్పుసంధిలంగఁ గూర్చుపెదర.
చికిలిచేసిన తామ్రంపు జిలుగుమానె
కందువారినదే మోముచందమామ
జూరకేమాడఁజేల బాబారునెపు
రేవుజూరినదోయి? భూదేవత్రుతి!
ఘుల్లుఘుల్లుమనెడి కంకణహస్తాల
రంయ్యరంయ్యమనెడి రాట్నములమ
బారఁదీయుమన్న వైదలికంఠానఁ
బరుగురెడ్డుమందెఁ బల్లెపడుము.

ఆంధ్రప్రదేశ్ ఆయురారోగ్యశాఖాగారములను పెంపొందించుటకై ప్రచురింపబడుచున్న ఏకైక సచిత్ర మాసపత్రికయగు 'గృహలక్ష్మి' కార్యాలయము.

గృహలక్ష్మి సుందరముగ ముద్రింపబడు లోధాపద్యము కార్యాలయము. 33, పోలీసు కమిషనరీ ఆఫీసురోడ్డు, ఎస్టాడు, మదరాసు.

కేసరిగారి లోధ, అమృత, అర్క అను పోషకరత్న త్రయమును, ఇతర సుప్రసిద్ధ ఆయుర్వేద పోషకములను తయారుచేయు కొలద్యశ్యములు.

123, పూ. సమల్లి పూ. రోడ్డు,

ఎస్టాడు, మదరాసు.

‘విప్లవ’ అభివృద్ధి కోసం
నిరంతరం శ్రమ పాత్ర

కర్పూర పుదండలు చేయు విధము

శ్రీమతి చూరత్తు నాగమణి గారు

మనకు కావలసినంత పూరికర్పూరము తెచ్చి ఇత్తడిచట్టిలోచేసి పశ్యములోనిప్పుచోసి చట్టిమీదపెట్టి ఆచట్టిని మండుచున్న పొయ్యిమీదమంచలెను. గాలిపోతుండువట్లు పశ్యములో నొకబగువునుంచవలెను. కొన్ని నిమిషములకు ఆచట్టిలోనికర్పూరముకరిగి నీరై ఒకవిధమైనశబ్దముపుట్టును. అది అంతయు అదిరియాశ ముగాపైకిలేచి పశ్యమునకంటుకొనును. అట్లుఅంటుకొనినవంటచే శబ్దముఅనిపోవును. వంటచే పొయ్యి మీదచట్టిని పశ్యములోచూడగా బాగ్రత్రగానివి సుద్దతో పశ్యములోనున్ననీరును కిందికిపిండిచేయవలెను. బాగ్రత్రగా పశ్యమువలెనయెడల స్వచ్ఛమైనకర్పూరము పశ్యముఅడుగుకట్టునకంటుకొనిఉండును. దానిని శుభ్రమైనతెల్ల సుద్దలోనికి చాచతోతీసికొనివుంచవలెను. ఇట్లుతయారుకావడిన కర్పూరము మైనమునలే కొంచయుమెత్తిగాఉండును. ఉండలుచేయుటకు ఆచ్యులుబాచులోఆమ్మెదరు. వాటిని ఇత్తడితోగాని కొయ్యతోగాని కొమ్ముతోగాని చేయుదురు. బూరులోనొరకనియుడల మనముతెప్పిచేయుచుకొనవచ్చును. వామనగుంటలు ఆచుకొనుటమరియాయచేసిన ఆచ్యునంతితియ్యమైన రెండుయక్కలుతయారుచేయుదురు. చిన్నగుంటలుగా తయారుచేసెదరు. ఉసిరికాయలవలె చలకలుగాతయారుచేయుదురు. కర్పూరము ఆచ్యుకు సరిపడేటంతపుండగాచేసి కొత్తసుద్దలోమట్టి ఆచ్యులోపెట్టి వైసనగముఆచ్యుమూతపెట్టి నుత్తితోవైసకొట్టి మూతతీసినయెడల వదిలగొనిన సుంద్రముగావగును. అగోరివి మైచెప్పినరీతిగా వుసిరికకాయఆచ్యులోచేసి కొట్టినయెడల వది రాచవుసిరికాయవలె సుంద్రముగాను చలకలుగాను తయారవును. అట్టిఆచ్యులలోమనకు చండనకావలసినన్ని సుండ్లుచేసుకొని ఎరగాకాలిన పన్ననిఇనుపకడుగుతో వాటికిరంగ్రములుచూడువలెను. తయవార వాటివన్నిటిని ఒకపేరినతెల్లదారమునకెక్కించి తెల్లనిసుద్దమీద తెక్కుదిగావ్రాచుగా వవన్నియు నునుపుగాను కాంతిగాను రంగ్రములుచేయునపుడు వడివలొడిచిలురగమురాలుపోయి సాపుగానువుండును. దారమునకెక్కించివుండలు ఒక్కొక్కపుండవరిపి, ఒక్కొక్కచానిమధ్య వకపాచి సులాలిపూలుతో నుచ్చువలె కట్టి ఇంకొకపుండవరిపి ఆకుపచ్చపూలుతోను నుచ్చువలెకట్టవలెను. ఒకపుండతయవార సులాలిపచ్చు. తిరిగి పుండ ఆకుపచ్చుమచ్చు. ఇదేతొంద్రుగా కట్టవయెడల చండతయారగును. చివరను రెండుదారములకట్టి ముడిచేసి సులాలిపూలు కొంచముచూడునుగాను లావుగాను కట్టి నుచ్చువలెకత్తిరించవలెను. నుచ్చువలెకట్టిన పూలుపుండలన్ని సమముగాకత్తిరించుకొడలెను. ఆప్పుడు అందమైనకర్పూరమాల తయారవును. ఇట్లుచేమనకు కావలసినట్లు పెద్దవిగా చిన్నవిగా పుండలుతయారుచేసుకొని అరిపొగులతోను నక్కలతోను గాజపప్పల పూసలతోను రకరకములపూలు తయారుచేసుకొనవచ్చును. శుభకార్యములయందు మనము సొంతముగా తయారుచేసుకొనవచ్చును. కర్పూరము పుండలుచేయునపుడు మరికొ అంటపండా చేతులు చరిశుభ్రముగా చేసుకొనవలెను.

ఆ మె పా దార్చన మై ది వ్యామృతము!

అ మె పా దార్చన మై ది వ్యామృతము! అ మె పా దార్చన మై ది వ్యామృతము!

అమె సత్కులప్రసూత. గృహస్థధర్మమర్మజ్ఞ. సంతానవతి. వేదార్థచోదితకర్మాచరణవరాయణు నిల్లాలు. లావణ్యరాశి.

ఆమె అరుణోదయసమయమునకు స్వహస్తములతో వాకలిసూడ్చి, మ్రుగ్గుదిద్ది, గోదావరీతీరమున, నదీమాలిను, తన ప్రార్థనానినాదముచే నిద్రనుండి లేచును. స్నానమాడి, అరుణభానుకిరణపుంజములచిందువంపజేయు కుంకుమతిలకమునుధరించి గృహముతేరి ద్విభాగ్యహము అక్షిపివాసమాయనిపించును.

నాథుడు నదిలో సూర్యతీర్థమునర్చి నట్టింటి కరుదెంచునప్పటి కామె తనమృదు మృగశిశువులనెల్లవములతో నీరుతోసి, తనబాలురకు స్నన్యమిచ్చి పెంచివట్లు పెంపఁ బుష్పించిన దొడ్డిలోని కుసుమములనుకోసి దేవతార్చనకు సిద్ధముచేయును.

పతి “ధర్మవత్స సమేతస్య, మమఉపా త్తమరితక్షయద్వారా, శ్రీసరమేశ్వర ప్రీత్యర్థం” అని యర్పించిన దేవతాదోషకముతో నాధార్పితలోకనాథపాదకుసుమావధిని భక్తి భరితహృద్భ్రానుమసారభముచే జోడించి శరంబుగఁదాల్చును.

అతిథి, ఆభ్యాగతులకై రెట్టించునెలలో నిమగ్నయయుగ, నొకవంక నంగబూర్పు పసికూనలకు స్నన్యమొనగుచు, భిక్షార్థులై వచ్చిన దరిద్రనారాయణుల ఆర్తనాదములు విన్నంతనే వాతినొకవంక తృప్తిచేయుచు, శిష్యుకోటికి గృహ్యసూత్రములలోని యంత రార్థముహాభింబు నాధునివాక్యము లొకవంక కేంద్రీకృతదృష్టితో వినుచు, మధ్యదొడ్డిలోని కరిగి, జగత్సాక్షి చేతులుబోడించి, తులసికన్నియకు బొట్టుపెట్టి, ప్రదక్షిణమొనర్చుచు, మధ్యందినముదాటకమున్నే నెలయయినదని తలుపొరగానిలచి నాధునాహ్వానించు నామె.

ఆమె అతిథిదేవులకర్పించి, పరమేశ్వరునకు నైవేద్యమిడి, భర్త తాను తృప్తిర భుజింప, పిల్లలకువడ్డించి, యిట్లు, అతిథిదేవ, పతిదేవ, లోకదేవత్వప్రకాశా మిగిలిన యుచ్చిష్టమును భుజించును.

భోజనానంతర మొకింతవిశ్రమించి, యూరిలోని సోదరవతీమణులుబిలచి, శ్రీమద్రామాయణ, భారతభాగవతములలో నొక్కొక్క కథచదివి, విశేషార్థములతో వానినిఁజర్పించి, సీతామహాసాధ్వీచూపిన దుష్టహరాక్షసక్రోధమును నిర్వీర్యమొనర్చు సాటిలేనిశాంతమును పల్లించువట్లున, దుష్టదుశ్శాసనక్రూరకరకీలితవస్త్రయై సనాధయయ్యుననాధపోల, శ్రీకృష్ణ పరమాత్మలో లీనమొనర్చిన యాద్యపదపుత్రితప్రమనోద్రఢిమ అక్షయవస్త్రవిజయము. కొన్నియూ దు వత్తటి, తుచ్చసోదరనిర్మితవిషాహానామకవిషముహూర్తమాసన్నచూతటి గోపాలునిరాక యేమగునోయని సాగరము ఘూర్ణిలునట్లు పరితపించు దుష్కిరమణి

హృదయానేగము ప్రదర్శించునవ్వేళ, ఒడలుచెమటలుగ్రక్క ఊహావిమానయాత్రచే దన్మ యత్వమందుచును నామె.

ఆమెనుక చూరిలో నేకులమందైన, నేగృహమందైన, నేరల్లియైన, నేకారణముచే నైన, నేదుఃఖముననున్న మెటనే సోదరీమణులఁ దోడ్కొనిపోయి, అమృతముచిందు, నామయముచెదరు ఉపశేమనవాక్యముల నూరడించి, ఆమెయింటికే తెంచు.

ఏతేంచి మఱలవంటచేసి, ఆమకొనివచ్చు పిల్లలముద్దిడి, లాలించి, అన్నముపెట్టి లోకవ్యవహారములఁజిక్కి, భేదమనస్కుడైనవచ్చిన భర్తను దరహాసవంద్రికలలో ప్నాన మాడించి, ప్రేమపూరితవిలాసవాక్యములు పలుకుచు, ఆవేదనావనోదకవిషయముల ముచ్చటించుచు, మృష్టాన్నమిడి, తాను నిత్యము నిష్టదేవతామందిరమలంకరించునట్లు, శయ్యాగృహ మలంకరించి, నిమనముగోభుజించి, వంటయిల్లుబిగించి, యింకను నిద్దురచెందక విలపించు పిల్లలనొకసారి ప్రస్తవించిచ్చి ప్రక్కనొసగి, విద్రంగొట్టి, తనరాకకై వేదియున్న భర్తశయ్యామందిరముచేరి, ప్రేమామృతముచింది, పెరటియాపునేతితోనల్పిన క్లుప్త హారముల పల్లెరమందుంచి, యొకవంక నాథునోటికందిచ్చుచు నింకొకవంక పాదము లొత్తుచు, నొకగేలవిసరుచు, మధ్యనొకసారి పతికొఱికియిచ్చిన పదార్థముల సనిష్టప్రదర్శన లాలిత్యమునుతప్పక రుచిచూచి, మఱలనాథునకందిచ్చుచు, లోకవ్యవహారమునకై, పతివేలు, సతివేలు ననుద్వైతమును పగలెల్ల లీలంజూపుచు, ప్రకృతియు నడిరేయి జాగ్రత్ న్వస్తానస్థలదాటి సుషుప్తిలోఁబడుతఱి, తురీయావస్థరనుపరించి, అద్వైతసిద్ధినిస్థాపించి, క్షేత్ర క్షేత్రజ్ఞ క్షేత్రస్వరసంయోగనిర్వికల్పాద్విత్తీయావస్థలో సనిర్వాచ్యానందసచ్చిదానందసాగరమున, “ఆనందోబ్రహ్మేతివ్యభానాత్” అను సూత్రానుగుణముగా పరమ హంసవలె నీదులాడు నామె.

గీ. ఆమెమనసు గృహమే యా నమరసీమ,

ఆమెగవఁజాలు నారితో నమరజాతి,

ఆమెకేల్వట్టునతియె నురాతిపతియు,

నామెపావార్చనమృ దివ్యామృతమ్ము.

రమణమృ

రామ వేదం బాసకి రామ కర్మ గాదు

[రమణమృ బొబ్బిలిగాడియైన మల్లమనేటికొనదివె. దామెర్ల ధర్మరాయనిదత్తి. బొబ్బిలికోటలో నాడుబరిగిన సంఘమరణసమయమున ఈమెనించుచుంజూతు. నాటికథ ఇది]

బొబ్బిలికోట చేనడలిపోయెమకాలమురాగ వైరి పె

ల్లుబ్బుచు నాటిలో వెలమయోధులఁజంపంగ, రంగరావు తా

నిబ్బరముంద్యక్షించి “రమణీమణులెల్లర నూచముట్టుగా

బొబ్బిలికోటనే నలుకఁబొమ్మ”న మానధనై కరక్షకై.

కలుకుబుద్ధమునోలే నిష్కరుణుడైన
వరసరాయణు తద్వాక్యసరణిగొనుట

నాహవసమర్థమైన తద్భావశౌర్య

మంగనాజనసంహార మధ్యస్థి చె

అకరవాలమెంతపడునై నదో! వెల్గునెరిసమూహము

న్నాకమునందు సంజనవనమున నాధులకొగిలెంతో

నేకమొనర్చె నొక్కత్రుటి నెట్టునిర క్తుటటసిదురున్

భీకరుడయ్యె, చిత్తమతి భీష్మతనొండగనర్పరాయణున్.

అతనిమోల ఖడ్గమున కాహుతికాగ శిరమ్మువంది, వి

ఖ్యాతసతీలలామ, రమణాంబ పరిండలపోయుచుండి, గ

ర్భాతిభరమ్ముచే నిలువనయ్యెడనోపక “వీరపుంగవా!

చూరము నీకటారిపన చూపుము శీఘ్రము”యందుబల్కినన్.

ఒక్కకొననుండి ప్రాణాలనుక్కడంది

నల్వరమవచ్చుచున్న నృతంసుహస్త

మెల్లినదియెల్లినటు లహీనమంత్ర

ముగ్ధుగు నొక్క విషధరమూర్తిదాల్చె.

“నెలలునిండినచూలాలు నిలువనోప

దకట!” యనుచాలియొక్కొచ్చి యతనితాతి

గుండెకరిగింపజేసిన ఘోరచాత

కమ్ముదలపోసి నిలువెల్లంగంపమొందె.

అతఃకెలుగంబు ఖంగుమని హస్తమునుండి కృపాణమెట్లుగా

క్షీలిపయింబడ్డదో అతనిఖన్నతగాంచినయామె “కూరుడా!

మతిఁదలపోయుమా వెలమమానిని మాసధనమ్ముపొంటె నీ

వితమునులెక్కచేయదను విస్తృతవాక్యమ”టంకుఁబల్కినన్.

అవలుకాలించి యతఃకెట్టులె చేష్టలుదక్కియుండి దా

నే పడియున్న కత్తిగొని నేరువుతో గళనీమగ్నగుచ్చి సం

తాపము చూపుమాపుకొనె దా రమణమ్ము దివోకసాధి “అ

హా! వరమాడ్చుతంబ”నుచు పల్లమునుండివచ్చి నొక్కటన్.

కత్తిధరింపలే దరినికాయమునాకమొనర్చి వారిసం

పత్తిగొనంగ కేవలముపట్టిన దాత్మకులాభిచార్యసం

పత్తికిరక్షవెట్టంగ కృపాణము తుచ్చపుణివితమ్ముపై

హత్తక చిత్తమట్టి రమణమ్ముచరిత్రకు సంజలించెదన్.

పండుగము చ్చటలు

“మొన్నమావాళ్ళు వస్తే మనంకలిసిబస్తామని సాగనంపేరు. మనంబండగతుచెక్కడంమాటయేమిటి?” అని రమణ కాటుకకన్నులతో యజుకుమాపులుచూచి, తాంబూలారుణరాగముతో వియ్యమందిన మధురాధరమున రుచిరహాసములదోడగినది. పందిరిమంచము మీద నొయ్యారముగాఁ బండుకోని వారాపుత్రికఁ జదువుచున్న వారాయణరావు విదనటులనటించి కిమ్మనలేదు. చాలెడుదూరమున పేలిలుమీద పింగాణి “వేసె”లో నగరువగులనంటించి, కేయకుర్చిలోఁగూర్చుండి యెరుట నిలుపుటద్దములోఁ బొది సవరించుకొనుచు “మాటాడకే” అన్నది రమణ మెల్లగా.

“అఁ ఏమిటి?” అన్నాడు వారాయణరావుక పుత్రముఁ దిరుగవైచును.

“ఇలాంటిమాట లనలువినిబడవు మీకు పాపం”

పుత్రకమడచి పేలిలుమీద పడవైచి, లేచి కూర్చుండి వారాయణరావు “నువ్వుక్కంఠాగిందుకొని ఆకుర్చిలోఁకూర్చుంటే రతీదేవీలాగున్నావు. ఆలేతగులాబీరంగుచీర, అద్దకపండు పొట్టిచేతుల రవిక, పలకపరములు, ఆ పదులుపాలుబడతో ఆనలే చక్కనిచుక్కవైన విన్నుచూస్తే” అన్నాడు.

“మీరుమాత్రము లేకేమిటి మన్మథమాత్తిలాగ. ఆచక్కపాపిడి ఉంగరాలత్రాపింసుతో, స్వార్థింగువర్తుతోడుగుకొని, కేటంఘ తెల్లపంచకట్టుకుని, నుండ్రవి ముఖాన్ని నిలుపుబొట్టుపెట్టుకొని, మంచంనకు మెక్కి ఆవికాలశైతాంతో నాచైపుచూస్తోంటే. ఈగొడవంతాయెందుకు? నా మాటకు సమాధానం చెప్పక?”

“ఏమిటినిమాట?”

“మనం దసరాపండుగుకు చెక్కడం మాట.”

“మనకిక్కడమాత్రం పండుగ కాదు? చెక్కే చేమిటి?”

కందుకూరి రామభద్రరావుగారు

“ఇంటిదగ్గరపండుగలు లేకేమిటి అల్లుళ్లు అత్తారిక్కెక్కడం!”

“మనకిక్కడం లే సంతోషంగాఉండేటప్పుడెందుకనిచెక్కడం?”

“సంతోషంలేకేనా? మావాళ్ళనోమాటుమాడా లనుందివాడు.” “మొగుడెంత ప్రేమగాచూచుకుంటున్నా ఆడదానికి పుట్టింటిమీదనే ఉంటుందిధ్యానం. స్త్రీబుద్ధి కుక్కబుద్ధి.”

“మఱి. అది ఆడదానికేఉండవండి. మీరు వి. యె. చదువుకుంటే మనమిద్దరము రాజమండ్రిలో ఉండేటప్పుడు కనివారాదివారాలా ప్రేమవాళ్ళని చూసాస్తానని కుజుమనేవారెందుకు? నేనంటే యిష్టంలేకేనా?”

“అంతే, యెడ్డెమంటే తెడ్డె మనడ మొకటి నేరేవు”

“నేనేమన్నాను? భార్యభర్తలకి ప్రేమన్నా కన్నవాళ్ళమీదప్రేమవుంటుంది. ఆ ప్రేమవేటు, ఈప్రేమవేటు అన్నానుకాని,”

“వా కీక్రింగునీకులు చెప్పకక్కజలేదు. ఈపారి చెక్కడంలేదు.”

“ఇంకేమిటాగు” అని రమణ మందహాసముతో నోరమాపులుచూచినది.

“ఇంకేయేమిటినిమొహం? నిజమంటూంటే.”

“ఈచక్కమాటు నామాటనివండి” అన్నది రమణ దగ్గరకువెళ్ళి చుటుకముపులుకును.

వారాయణరావు మొగమటులెత్తివాడెం,

రమణ ఆతని పదనసలోబములనచైపుత్రిప్పుకొనుచు

“నా కేటియల్లా చూడండి — సరిగ్గా — నవ్వుకుండా” అన్నది.

వారాయణరావు కన్నులున్నాడు.

రమణ తిరిగి కుర్చీలోకూలుబడి “ఎవ్వడూ ఇదే సరసం” అని రొసరొసలాడినది. కనుకోలికలనుండి యశ్రుకణములు బొటబొట కారఁజొచ్చినవి. వారా

యగరావునకు రమణ కంటతడి పెట్టుట మనస్సు చిత్తుకొనున్నది.

“ఎందుకాబుడబుడదీరం. అల్లాగే చెప్పవచ్చులే” అన్నాడు.

“మీయిద్దం. చెడిలే చెప్పండి, మానిలేమానండి”.

“నేమారీకే యెందుకన్నానుకాని, నీకంత చెప్పాలమంటే తిప్పకుండా చెడదాము” అన్నాడు మంచము దిగివచ్చి వారాయగరావు రమణకన్నులుకుడుమచు.

“మీకే యికాసేపు అలాగే అంటారు. మళ్ళీ యెప్పుటాటే” అన్నది రమణ.

“ఒట్టు. నీతోడు. సత్తమివాడు బయలుదేలి చెడదాం” అన్నాడు వారాయగరావు.

గవాక్షమునుండి వాటిరసముచూచి నెలబాలుడు మందహాసమువరించివాడు.

2

వీధిమరుగుమీద కుంగచాటుబంటగా వేయించి వేకాడుమన్నారు వారాయగరావు, మామగారు కుటుంబరావు, మజీనుస్థుడును, బడి పంతులు వచ్చి రెండవయరుగుమీద కూర్చున్నాడు. వీల్లలందఱు పంతులుతీరివలబడి ‘రాజాధిరాజ! యోరాజమా ర్తాండ!’ అనుపద్యము రామంచెప్పగా వారందుకొని ఒకరికంటె ఒకరు వీగరగా జవవారంభించిరి.

“మేష్టామా! ఒక్కమాటాపుచేయండి. క్రింద రెండు చేస్తులున్నాయి” అన్నారు పంచముఖపురాణ పాఠకులలోకొకరు.

పంతులుచెప్పగా నిల్లలందఱూరకొనిరి. ఆట పంతుక మైనది.

“మజాగా ఉందండి. పండుగ చేరం” అన్నా కొకరు.

“ఏమండి మేష్టామా! మీరు నిలకలుపట్టించవచ్చా? అధికారులుమానేతీరటారాదూ? దళమివాడుకూడా విడిచిపెట్టకుండా తోముకున్నారు వాళ్ళని” అని ప్రశ్నించివాడు వారాయగరావు.

“రూలుప్రకారం పట్టించకూడదు. ఎవో ప్రాచీనాచారం. మాకు పండుగకు మాడుకోలేనండి సెలవు. అందుచేత ఏకో యీమాడుకోలు తిర

గాలి. మజీనుమ్మల్ని వాళ్ళు వాళ్ళనిమేము వమ్ము వున్నప్పుడు.”

“అయ్యా! ఈయెలక్షస్తువచ్చాక వోర్లుతు ఫండాలు మెపోయాయి. చివరకు కాంగ్రెస్ పార్టీ కేవా సిగ్గులేదు. పట్టణంలోకి వస్తే రంగుబట్టచూచిన సంత పనువులులాగ లేదరి, పొట్టుచింపినా అక్షరంనుక్క లేని దేవయ్యలనందఱిని మెంబరుగా ఎమ్మకొని, అందులో యెటెబయ్యతో ప్రెసిడెంటుగా పెడతారు. వాడి యిరకరకలకు లెక్కలేదు. చూడండి స్కూళ్ళ సెలవులికియెన్ని అవకతవక పుమార్చులు వచ్చేయో యీమధ్య. వాళ్ళ వాడు ఏకపైన్నో చెప్పేదని మేష్టర్లని యిక్కడనుంచి అక్కడనుంచి యిక్కడికి వడిసలతో చెడ్డలుచివరినట్లు వివరడం.”

“అడదామా? తీసేక్తామా? కుటుంబరావుగారూ! ఆమేష్టర్ని పంపించేయండి” అన్నా కొకరు.

“కోపపడకండి. ఈయనికి వేకాటంటే వరి. తిండివా అక్కరలేదు.”

వీల్లలపద్యముకుల వారంభించిముగించిరి. చెండి వచ్చేములో గొబ్బరిబొందము తాంబూలము రెండు రూపాయలు పెట్టి కాంతమ్మ లోపండి రామానికి సంజ చేయగా రామంపుచ్చుకుని పంతులకందించెను.

పంతులుపుచ్చుకొని “కుటుంబరావుగారూ! మీకుడువరహావేనుకున్నాం.” అన్నాడు.

“ఈయెటికి అల్లాపోనీయండి. రిక్రెంచి మెంటు”

“మీరె అలాగంటే యెలాగు?”

“తరవాత మాద్దారెండి.”

పంతులులేచి చెప్పుటకు నిలబడివాడోలేదో రామంగిలకలబద్దపాచి, నురిమాచికోట్టివాడు బాద చెక్కిళ్ళమీద బుక్కా. రామందారితీవిన ముహూర్తమాత్రములో ముచ్చడిగిలకలబుక్కా వారాయగ రావును ముంచెత్తివేసినది. “అగండి, అగండి” అని నవ్వును వారిపావజూచిరి కాని ఆబాలానందము వాసమయమున బ్రహ్మ ఆపగలదా?

వారాయగరావు ఆత్మరారించిన క్రొత్తలామారు దులుపుకొనుచు, కళ్లుమలుపుకొనుచు, నోటవడినదాని నుమియుచు లేచి లోపలివెళ్ళినాడు.

“వసంతిమూర్తిలాగున్నారే” అనినవ్వినది రమణ.
అక్కడ చేరితన్న ఆడువారందఱు చకచక
మన్నారు.

3

వారాయణరావుగదిలో బేదిలవడకున్నాని వ్రాసి
కొనుచుండగా రమణ వెనుకనుండి పిల్లియడుగులతో
వచ్చి కన్నులుమాసివది. కలములబ్రమిడపెట్టి, కర
కంకణములమట్టి రమణని గ్రహించి రెండుచేతు
లలో కిరమించి చెక్కిలిమధుగొన్నాడు వారా
యణరావు. రమణచేతులవదిలి “మంచి సమాధానమే.
నేనెవరో చెప్పుతారను కున్నాను. నోటితో చెప్పక
చమత్కారంగా చెప్పేరే.” అన్నది నవ్వుమరమణ.

“చదువుకొని ఉద్యోగంలేకపోయినా యామాత్రం
చమత్కారం చేతకాదనుకున్నావా?”

“చదువుకుంటే చేతకాదు ఇల్లాంటిది. చదువుకున్న
సన్యాసులు చాలామంది ఉంటారు. దానికేంగాని
యేమిటిరాస్తున్నారు ఇండాకటినుంది?”

“గృహలక్ష్మీకి వ్యాసంబ్రాస్తున్నాను.”

“ఏమో! మీకవిద్య! గృహలక్ష్మీకివ్యాసం!”

“ఏం. అల్లాగంటావు. నీకేం తెలుసు నాసంగతి?
కడవంకనుమ్మడికాయ కత్తిపెట్టకులోపునట. మగ
వాడెంతటివాడైనా ఆడదానికళ్ళకి కన్నేదాదులాగ
కనబడతాడు.”

“జిరికేవేళాకోలానికన్నాను. దానికంతకులుకం
దుకు? ఆడదంతటిదైనా మగవాడికిమాత్రం దాసీలాగ
కనబడదు? పోనీరెండి-మీకుకోపమొస్తుంది. ఏమి
టావ్యాసం?”

“జమ్మిసవారీ! అనిదాని క్షిరక”

“జమ్మిసవారా!” అని విరగబడినవ్వి “మీకు
తగ్గివుంది. ఇదామీకు దొరికినవిషయం? ఏదేనా
మంచికథవాయాలి. అంతేకాని జమ్మిసవారేమిటి
నామొహం?”

“ఎద్దుకేం తెలుసు అటుకులయి? నెనెందుకుబ్రాస్తు
న్నాకోతెలుసా?”

“ఏదీకొంచెంచెప్పండి”

“మనదేశంలో గ్రామాలలో-అనేక సాంప్రదా

యాలున్నాయి. అది క్రమంగా నశిస్తున్నాయి. అవి
మతసాంఘిక పౌరాణిక ఆదర్శాలతో పుట్టాయి. అవి
యిప్పటికే వున్నవని నే నవీనులకు వాటి యందభిమానం
పుట్టి ఉత్సాహంకలగవచ్చు. అదిగాకయీవాడు
యిల్లాంటి ఆచారాలుండేవని, యీవాటిసాంఘిక
జీవితంయిల్లాఉండేదని ముందుకొన్నితరాలుపోయిన
తరవారే వాళ్ళకితెలుస్తుంది.”

“ఓను. మీవ్యాసాలు అసలుఏవరేనావదివితే,
అమూల్యధనమని ఆచరివినవాళ్లు ముందువాళ్ళో
సందాదిపెడితే, మీరుచెప్పింది బాగానేఉంది.”

“వ్రాసీవాళ్ళంతా మనవి కావ్యతంగా ఉంటాయనే
బ్రాస్తున్నారేమిటి? నాఉద్దేశమే నాకు ప్రాధానము
కాని ఉంటుందా, జిడుతుందా అని నాకెందుకు?”

“నరేకాని, దీన్ని నుంచి వ్రాయాలనితోచినందుకు
చెప్పాలి.”

“మొన్నమీఉరెల్లినప్పుడు నేనుచెప్పేనుగా
దానికి. గోపాలస్వామిఆలయంలోకి రైతులంతా
రావడం. భజంత్రీలతోటి, కీఘంటానివాడంతోటి,
‘గోవింద’ అనే పౌరధ్వనితోటి చేత్రుణ్ణిపల్లకిలో
బయలుదేరదీయడం, అప్పుడే అది అడుగులుపడిన
దారిలో వరుసగావరుస్తూ గోదావరిబడ్డన లంకలో
జమ్మి చెట్టుదగ్గరకుచేరడం, దానికి పూజ చేయడం,
అపూజాసంతకం “శమీశ మైలేపాపం,...” అనివ్రా
సినతాటాకుముక్కలుకరణంగాదువంచిపెట్టడం, మట్ట
దేయెనని రైతులు పోట్లాడిపుచ్చుకొని జమ్మికోమ్మ
లకు గ్రుచ్చడం, ఎన్నిగ్రుచ్చితే అన్నిరెట్ల పుణ్యం
వస్తుందనుకోవడం, ప్రసాదంపంచిపెట్టడం, అనుష్ఠాన
గౌరవి యాధ్వనినిని నిద్రలోకలవరించడం, ఆకర
త్కాలదశమీచంద్రుడు రైతులతోపాటు నవ్వుతూ
ఆనందించడం, ఆశుచ్చనిరైతుల రంగవల్లులు చూచే
టప్పటికి నావర్ణపులకించి యిది వ్యాసంబ్రాయాలను
కున్నాను.”

“మీమాటలునింటే నాకుపులకిస్తోంది. ఏదిచద
పండి?”

“ఇంకాకొంచెమంది. పూర్తికాగానే నీకు చదివి
వినిపిస్తాకా.”

బాలవిజ్ఞానశాఖ

౧. పాటలు

జోల పాట

జోలలకు తొన్నబువ్వ, నాకు పరిబువ్వ
పచ్చటి అబ్బాయికి తెల్లపుపాలు
హాయివారమ్మాయి నీళ్ల కల్లింది
పాలై న ఇవ్వవే ఓకుక్కపిల్లా
పిల్లమ్మ నెల్లింది పల్లెలుదాటి
అబ్బాయి నెల్లెడు రచ్చలుదాటి
దొంతిమామిడిపండ్లు దూరానగలవు
దానిగట్టికోసిరే అబ్బిమామలు
అబ్బాయిమామలు ఎటువంటివారు
చెవిచెవినిచారడేసి బోగులవారు
అబ్బాయి అత్తలు ఎటువంటివారు
నోటినిండా పెద్దమాటల్లవారు
అమ్మాయిమామలు ఎటువంటివారు
మడలనిండా రత్నహారాలవారు
అడ్డపాగాలవారంగీలవారు
వేడ్కగుట్టాలెక్కి వేటాడువారు
అమ్మాయి అత్తలూ ఎటువంటివారు
చేతితో ఒకపనిచేయసీవారు
అటమాణిక్యమే పాటమాణిక్యం
నట్టింటఅమ్మాయి రత్నమాణిక్యం

చిట్టినాఅమ్మాయి చీరకేడింది
నేయరాసాలి నెల్లూరిపట్టు
మురుస్తుసాలి మూణ్ణెలునేస్తే

శ్రీమతి: పా. ర. లక్ష్మి చంద్ర శాంతామణి గారు

ఆడంగముద్దమ్మ పాడంగముద్దు
నట్టింటఅమ్మాయి నవ్వంగముద్దు.
చిన్ననాఅమ్మాయి చీరకేడినే
నెయ్యిరాసాలీడ నేత్రానపట్టు
మురుస్తుసాలీడుమాణ్ణెలునేను
అరుస్తుచాకలి ఆర్చెల్లుపుతుకు
వేమకతో అమ్మాయి వెయ్యెల్లుకట్టు
అచీరకట్టంగ అందరికీముద్దు.
చదువుకొని అబ్బాయివచ్చేగాబోలు
సరస్వతీచప్పుళ్లు చావిల్లలోన
అమకొనిఅబ్బాయివచ్చే గాబోలు
అందెళ్ళచప్పుళ్లు పందెళ్ళలోన
సానివీధులవెంట అబ్బాయివస్తే
సానులడ్డుకొనిరి చందమామంచు
అబ్బాయి నీచేను ఏమిపండిది
రాజనంపండింది లక్ష్మీకోరింది
అమ్మాయి నీచేను ఏమిపండింది
సౌభాగ్యంపండింది సరసమాండింది
పావకర్మలచేను ఏమిపండింది
పల్లెరుపండింది పడటగలిసింది.

చీర పాట

అరుస్తుచాకలి ఆర్చెల్లుఉతుకు
వేమకతో అమ్మాయి వెయ్యెల్లుకట్టు
అచీరకట్టంగ అందరికీముద్దు.

శ్రీరంగ చిట్టాళయ 'శేరియాకొలత్', టిల్చుమల్లాను చేరుదుందిరము

మైసూరు: నిషల్ బౌగ్ ఉద్యానవనము.

—భార్య-చిత్రాకామిలు డి. అప్పలరావు.

మైసూరు రాజగృహ దుర్గపు సింహద్వారములు.

వివంగతులైన మైసూరు మహారాజు
శ్రీనామరాజవిద్యుత కల్యాణము.
— ఛాయాచిత్రగ్రాహకులు: డి. అన్నాజీరావుగారు.

వేడుక పాట

సంపాదకుడు శెట్టిపల్లి వెంకటరత్నం చౌదరి గారు

మొగుడుగొటిలే మొత్తుకో.

పాటలొస్తే పాడుకో
పరమేశ్వరుని వేడుకో
కొడుగుబుటిలే ఎత్తుకో
కోడలానే కూచుకో

పాటలైతే నచ్చుగానీ
పాడనైతే నేర్తుగాని
పాపిష్టిసిగ్గు నన్ను పాడనివ్వవో.

వివిధ పాట

తమానుసురిటీలు వదినెకు
తమానులేకపోయెన్
ఒకటేసినెలలాయెన్
వదినెకు వక్కలు మనసాయెన్
రెండేసినెలలాయెన్
వదినెకు తొమ్మిది మనసాయెన్
మూడేసినెలలాయెన్
నదినెకు ముంజెలుమనసాయెన్
నాలుగేసినెలలాయెన్
వదినెకు నల్లచీర మనసాయెన్
ఐదేసినెలలాయెన్

శ్రీమతి పి. పృథ్వికా కుమారి గారు

వదినెకు అట్టులు మనసాయెన్
ఆరేసినెలలాయెన్
వదినెకు అరెనెలు మనసాయెన్
ఏడేసినెలలాయెన్
వదినెకు యెర్రచీర మనసాయెన్
ఎనిమిదేసినెలలాయెన్
వదినెకు ఎన్నముద్దులుమనసాయెన్
తొమ్మిదేసినెలలాయెన్
వదినెకు నొప్పులు మనసాయెన్
పదేసినెలలాయెన్
వదినెకు బాలుడు మనసాయెన్.

పిల్లల పాటలు

చందమామ చందమామ ఓచందమామ
చందమామకూతురు నీలగిరికన్య
నీలగిరికన్యకు నిత్యమల్లెతోట
నిత్యమల్లెతోటకు మంచినీళ్ల బావి
మంచినీళ్ల బావికి మేలైనగిలక
మేలైనగిలకకు బారైనచేద
బారైనచేదకు బరువైనచెంబు
బరువైనచెంబుకు బారైనఉచ్చు
బారైనఉచ్చుతో నేతోడలేను

శ్రీమతి చదలవాడ రాఘవమ్మ గారు

నాదిన్ని చెల్లెలు నాటిముద్దరాలు.

కొండమీద వెండిగిన్నె
కొక్కరాజు కాలువిరిగె
విడిగివిరిగి రెండాయె
వీధుల్లు మూడాయె
పడమాట చుక్కాయె
కస్తూరి పిల్లనిస్తే
బ్రాహ్మణి తలచుకుంటె
పరుచూరారింట్లో బల్లున తెల్లారె.

3

గుడుగుడు లింగం

గుల్లో రాగం

పాముల పట్టం

పడిగే రాగం

చిన్నన్న గుఱం

చిందులకు పోతే

పెద్దన్న గుఱం

పెల్లికి పోతే

తాతా గుఱం

తమ్మకు చెప్పింది.

౨. కథలు

అది ఉత్తిత్తి అయితే ఇది ఉత్తిత్తే

శ్రీమతి యదవల్లి ఇందిరా దేవి గారు

అనగా అనగా ఓడెల్లో ఇద్దరు అన్నతమ్ములుండేవారు. ఇద్దరూ చక్కగా వ్యవసాయంచేసుకుంటూండేవారు. సంక్రాంతిముందర కుప్పసూర్యులవచ్చాయి. ఆరోజు ఇద్దరూ తెల్లవారుజామునే పొలంవొచ్చి సూర్యులారంభించారు. జామురాత్రిదాకా తెనులించి కాదు. కూలీలు వెల్లిపోయారు. అన్న తమ్ముణ్ణి వెల్లి ముంతపట్టుకురమ్మన్నాడు. ఇరవై పుట్ల ధాన్యం. రాత్రి ఇంటికి చేరవేవు. రాత్రికి అక్కడే పండుకొనేందుకు నిశ్చయించుకున్నారు. దొంగలభయం ఎక్కువ ఆపూల్లో. తమ్ముకు వెతుకున్నాడు మంతిలేవడానికి. అన్నకి భయంవేసింది. ఏవడేనాకొట్టి ధాన్యంలాక్కుపోతాడని. దేవిని తలచుకొని తల్లి! ధాన్యం ప్రమాదంలేకుండా ఇంటికి చేరితే నీకు పుట్టెడొడ్లు ప్రసాదించేయిస్తానని మొక్కిడు. ఈమాట వెదుతోన్న తమ్ముకు విన్నాడు. వెనక్కివచ్చి పుట్టెడొడ్లు మొక్కుతావురా? దొంగలాస్తే దేవిమాత్రం ఏంచేస్తుందిరా? చీ! అని కేకలువేశాడు. అన్న తమ్ముడువై పురికిగి చెయ్యి అడ్డుపెట్టి ఉత్తిత్తిపట్టారా. నిజమనుకొన్నావురా? అన్నాడు. తమ్ముకు సంతోషించాడు. తక్షణం దేవి ప్రత్యక్షమై అది ఉత్తిత్తి అయితే ఇదే ఉత్తిత్తిరా! అని ధాన్యంకేకి చూపించింది. ఇద్దరూ హాడిలిపోయి దేవికాళ్లమీదపడి తల్లి! రక్షించు. తప్పుచేశాము. రేపుతప్పకుండా మొక్కుచెల్లిస్తాము అన్నారు. దేవి అల్లాగే అని వెల్లిపోయింది. మర్నాడు దేవికి ప్రసాదించేయించి ఇద్దరూ దేవికి దండాలుపెట్టారు. కథకంచికీ, మనమింటికీ.

తేరే బాన్: తేరే ముచారల్

శ్రీమతి బసవరాజు వేంకటరాజ్యలక్ష్మమ్మ గారు

పరివ్యాజేకములో ఒక అవధ్యమార్గాన రత్నాలవర్తకులు మత్సాలవర్తకులు చగడాలూ గోమేధికాలూ మొదలైనవి సంచలనం దాచేసుకొని బలపాచేసుకుంటూ (అనగా, పుత్తెపాంగా కథలుకబుర్లు చెప్పుకుంటూ) బడుతూన్నారు. దోపరిచ్చెట్టుక్రింద ఒక మైగంబర్ (అనగా ఫీల్డ్) తపస్సుచేసుకుంటూవున్నాడు. మృగాలన్నీ ఆయనచుట్టూ చదువుగాకూర్చున్నాయి. ఒప్పికలు ఆయనతలనలుదులో గూర్చుకట్టుకొన్నాయి. ఇల్లావున్నప్పటికీ ఫీల్డ్ యేమీచలనములేకుండా తపస్సుచేస్తూవుండేవాడు. ఒక్కొక్కప్పుడు తపసారంగీవాయింది

పక్షపాతి మృగాలకి వినిపించేవాడు. అది కూడా యెంతో ఆనందంతో విశేషి. అందుకే ఆయనకు యేమానీ చెయ్యకుండా దగ్గర కూర్చుండేది. ఈయన యెప్పుడుకళ్ళు విప్పి యెప్పుడు పారంగీ వాయిస్తాడా అని నోరు తెరుచుకున్నాడేమి. ఈ వర్తకులు ఆరోపనలనుకున్నారు. అప్పుడు ఫకీరు వర్తకులతో ఆసుందుల్లాది మేమిటి అని అడిగాడు. ఫకీర్ తో వర్తకులు వేళాకోళంగా నేలరుమ్మ అని జవాబు చెప్పారు. అప్పుడు ఫకీర్ "తేరే జబాన్ తేరే ముబారక్" అని జవాబు చెప్పాడు. (అనగా నీ భూమి నీ కామగాక అని). వర్తకులు యాఫకీర్ తో మనకేమిటి వట్టిపిచ్చివాడని చెప్పిపోయారు. కొంత దూరం వెళ్ళేటప్పుటికి ఒక యేరు దాటాల్సి వచ్చింది. ఆ యేరు దాటి అడవి ఒడ్డుకు వెళ్ళి చూచుకునేటప్పుటికి రత్నాలూ ముత్యాలూ అన్నీ పోయి బస్తాలనిండా మట్టి పున్నది. అప్పుడు వర్తకులు "ఆరే యీ షైగంబర్ సామాన్యమే కాదే" అనుకుని మళ్ళీ ఆరోపన చేశారు. మళ్ళీ ఫకీర్ "అబస్తా లేమిటి" అన్నాడు. "రత్నాలూ ముత్యాలూ గోమేధికాలూ పగడాలూ" అని జవాబు చెప్పారు వర్తకులు. అప్పుడు మళ్ళీ ఫకీర్ "తేరే జబాన్ తేరే ముబారక్" అని అన్నాడు. అప్పుడు యథా ప్రకారముగా రత్నాలూ ముత్యాలూ గోమేధికాలూ పగడాలూ అయినవి బస్తాల్లో మున్నంతా. వర్తకులు నంతో ఓంది నలం చేసి సారితో షకం యివ్వబోయినారు. ఫకీర్ "పర్వసంగ పరిత్యాగిని నాకెందుకని వాళ్ళ వాకిర్యం అని చంపాడు.

చదువుకున్న భార్య శ్రీమతి తులసి సూర్య ప్రకాశ ముగాడు

అనగా అనగా ఒక ప్రావృణుడుండేవాడు. ఆయన చాలా చుడికుడు. ఆయనకి ముగ్గురు కొడుకులూ ఒక కూతురు ఉన్నారు. వాళ్ళు కూడా సంస్కృతం బోగావచ్చును. అ ప్రావృణుని భార్య చదువుకుంది సంస్కృతం. కొన్నాళ్ళకి కూతురికి పెళ్ళి చేశాడు ప్రావృణుడు. అల్లుడికి మాత్రం సంస్కృతం రాదు. సంస్కృత మేకాదు ఏ భాష కూడా రాదు. పెళ్ళానికి చదువు రావడమే తనకు రాకపోవడమేమని ఆతనికి కోపంగా ఉండేది. కొన్నాళ్ళకు ప్రావృణుని కూతురు కావరాని చెప్పింది. ఆదిమొదల మొదటి వర్తకు సంస్కృతం చేరు వివరణలు చెప్పా సేపుకు ఉండేది. పెళ్ళాం దగ్గర చదువుకుంటున్నాడని అందరూ ఎగతాళి చేస్తూండే వారాల్సింది. ఒక మారు భార్య తనూ చదువు అర్జీ వారింటికి వెళ్ళేరు. భావము అరులంతా చదువురాని రావగానని వేళాకోళం చేస్తుండేవారు. అతనితోమీ అభిమానం లేకపోయినా పెళ్ళానికి మాత్రం చాలా ఆభిమానంగా ఉండేది. ఒక నాడు అందరూ భోజనం చేస్తున్నారు. అ ప్రావృణుడు కొడుకులు సంస్కృతంతో పే నీమికావలసి నా అడిగి వేయించుకొంటున్నాడు. "దీపకమాసయ" "శాకమాసయ" "అన్నమాసయ" అని సంస్కృతంలో పే మూట్టాడున్నారు. అప్పుడు అల్లుడు కూడా సంస్కృతం మూట్టాడాలనుకొన్నాడు. పెళ్ళాం చెప్పిన సంస్కృతంలో "దధి" కూడా వుంది. దధి అంటే పెరుగు కాదు అనుకొన్నాడు. బావమ అదులుకొని "మాసయ" అన్నాడు కాదు అని తాను కూడా "దధిమాసయ" అన్నాడు సంస్కృతం మూట్టాడున్నాడని రావ ముందు అనుకోడంకోసం. కాని ఆ ప్రయోగం తప్పని తెలియద పాపం. అంతల్లో రావ ముందు అనుకొన ప్రయోగం విని వత్సమూ ఏమండోయి బావగానూ అల్లారెవ్వరులోటి సంస్కృతం మూట్టాడకపోలేమండీ, అని వేళాకోళం చెయ్యసాగేరు. ఇదంతా చూచి ఆతని భార్యకు ఉడుకు మోతుతనం ఎక్కి చెప్పింది. నలుగురిలోనూ ఫర్తమ వేళాకోళం చేస్తుంటే ఆమె కంతో కష్టం తోచింది. వెంటనే భర్త ఆవమానం రేపిస్తామని ఆస్పలతో ఇల్లాగింది ఆమె. "ఏమి మీ కేకాని ఎవరికీ చదువు రాదనుకొంటున్నా కేమిటి. ఎందుకా వత్స. ఆయనకి పెరుగు ఇవ్వలేక "దధిమాసయ" అన్నారు. అంతే కాని పెరుగు కావాలని ఉద్దేశంతో అల్లూ మూట్టాడలేదు. అంత తెలియదనుకున్నారా" అంది భర్త గుట్టుబయలు పడకుండా. అప్పుడు వాళ్ళు మీ ఉద్దేశం ఏమిటండీ బావగానూ

అని అడిగాడు. లోపలపెరుగుబోతోందని మూలంబ్బూ గుట్టుబయల్పడ్డకుండా ఉండడంకోసం పెళ్ళాం చెప్పింటే తనకు ద్వేషం అన్నాడు. పెళ్ళాంచదువునున్నదవంవల్ల గౌరవం తక్కిందని సంతోషించాడు లోపల. కథకంబికి, మనంబంచకి.

పిట్టకథ

శ్రీమతి సామి నేని నాను మా యమ్మ గారు

అనగా అనగా ఒకపూల్లో ఒకమునలిదియున్నది. దానికోశకు ఆపూరురాజుగారి యేనుగులకావరి. ఒకరోజున ఆముసల్లి చల్లిఅన్నం మూటకట్టుకొని నెత్తిపై నెట్టుకొని వెళ్లుచుండెను. ఇలావస్తుండగా దారిలో ఇద్దరువస్తాదులు కుస్తీపట్టుపట్టుచుండీరి. ఈముసలి దాన్నిజూచి అవ్వా! అవ్వా! కాస్తేపునిగ్ని మాలో యెవరు గల్పెదరో చూచువుగాని ఉండు అనిరి వస్తాదులు. నాయనలారా! నాకోశక్కి అన్నంతీసికెగుతున్నాను. ఆలస్య మయితేకోప్పపతామ, పోసిలెండి, మీయిద్దఱు నాచేతులమీదనిలువబడి కుస్తీపట్టుకూడండి, నేనునకస్తూ మాస్తుంటాను అని అవ్వలనింది. సరేనని దానిచేతులమీదనిల్చి కుస్తీపట్టు పట్టాయున్నారు వస్తాదులు. ఈముసలిరావటం అవ్వకొడుకుచూచి మూలమ్మనస్తుందికదా అని యేనుగులన్నిటిని తనపైనున్న గుడ్డపతచి మూటగట్టి ఒకజెట్టుయొద్దనుంచి తాను కూర్చుండెను. ఇంతలో గడ్డఒకటివచ్చి ఆమూటతన్నుకొని కార్లతోపట్టుకొని యెగిరి పోయెను. అది ఆకాశముపైని వస్తుండగా ఆపూరురాజుకూతురు దాబొప్పెని తలారవేసు కుంటూ పైకిచూచి గడ్డపమీటోతన్నుకొని వెళ్తున్నదని వేలితోచూపుచుండెను ప్రక్క నున్నదాసీదానికి. ఇంతట్లోకే ఆగడ్డకార్లలోతప్పి యేనుగులమూటపడిపోయి రాజుకూతురి కంట్లో వచ్చిపడ్డది. వాకంట్లో యేకోసలునుపడ్డది చూడమని దాసీదానికి ఆచమాపగా ఆదాసి చాల అని పూచివేసినది. పూదగానే పూరంతా యేనుగులయిపోయినవి. ఈపైనివచ్చిన బలవంతులలో వరుసగా వస్తాదులు, అవ్వ, అవ్వకొడుకు, గడ్డ, రాజుకూతురు, దానివీరిలో ఎందుచేత ఎవరుబలవంతులో పాశకులు గృహలక్ష్మిపత్రికాముఖమున దెలుపప్రార్థన.

తన ఆలిదగ్గర అయితే నగరం పాడు

శ్రీమతి కల్పల పార్వతీ దేవి గారు

వెనకటికాలంలో ఓరాజున్నాడు. ఆయనకిద్దఱుభార్యలున్నారు. చిన్నభార్యఅంటే రాజుగారికి అమితానురాగం. ఆమెనుచూడకుండా బహుక్షణమున్నాఉండేవాడుకాదు. ఉండ బాలనివాడయిపోయాడు. అమెఎక్కడంటే అక్కడేఉండడంగామారిపోయింది రాజుగారివని. నగరంలోఉంటుండేది చిన్నరాణిగారు. రాజుగారుకూడా అక్కడ చిఱ్ఱాడావేళేవారే. ఇలా గమనించికొంతకాలం. నైజంగా వర్షకాలంఅయినా ఆయేను ఎండలు మొదలుగా కాయ దంపుదిగాని ఓచినుకై నాలేదు. పైదులన్నీ చూడిపోయినవి. తింటానికితిండిలేదు. ప్రజలకు పైగా పన్ను చెల్లించాలి. తమబాధనుచెప్తామని రాజుగారిదగ్గరికి వెళ్ళిపోయివద్దాంరా అను

కున్నారు జనులు. నగరంలో ఉండడం మామూలుకనుక బయల్దేరారు. అవశంకా రాజుగా తేరి అన్నారు. రాజుగారికి చెప్పించి ఎలాగన్నా పరుగుజవాలు చేయించో, కివలింగమునకు సహస్రపుటాభిషేకముల చేయించమని ప్రార్థించాలని వారొస్తే నగరంలోలేదు. తన అలి దగ్గరఉన్నాడు అనిచెప్పారు. ఈకథుడువిన్నారు పాపం. ఏంచేస్తారు? అయితేనగరంపాడే అన్నారు అప్పుడు వారు. అందుకే ఇప్పుడుకూడా “అయితే నగరంపాడు” అని గ్రామం వుంది. దానికి దగ్గర్లోనే తేనాలికూడవుంది. తనఅలి తేనాలయిందివ్యవహారంలో. ఈభోగట్టా తెల్పుకోవాలంటే నింపాడిగా చూడండి. గుంటూరుకల్లాలో తేనాలితాలూక, అని దాన్ని అనుకొని అయితేనగరంపాడు అనివుంది చూడండి మరింకా.

చోరు ని బూచి

జల్మి కేసు గిరి రావు గారు పి. ఏ. యల్. టి.

“ఒకానొక మేడయెదుట కూర్చుండి లోని కేసుటకు సమయముకొరకు కాయకొనియుండి విమగ్నై చివరకు తనవని తెరచేప్పటకడకు దొంగిలినదిగదాయని చోరుడు సంతపించుచుండెను. అది నిశ్చయము. అప్పుడేగృహయజమానియగు జమీందారుడుగృహమును వీడియుండెను. అతడు లోనినుండి బయటనుపోవుటయు, వింటివవుకడుగృహకాటమును మూయుటయు నొక్కతృటిలో జరిగెను. చోరుడు తనవని ప్రారంభించుట కాయ తీవ్రమైనది. దొడ్డివారమునుండి గృహవరణమునందు బ్రవేశించి, తిన్న గారవ్యుపార్జ్యపుటూర్జ్య భాగమునుకేరెను. ఇంటిలో తిన్నట్లగుచువారునులేరని చోరునికెవరకే తెలియును. యజమానియనస్యచే బయటనులోయయిండెనుగాని, ఇంటివపురు చెదిరినాడు. ఇకగావలసినదేమి? చోరుడు గృహంబర్యాగమునుకేరెను. నలుగడలగలయజూచి తనవిద్యుచ్చక్రిదీపికను పలిగించియెవెను. అతలుగువందు మధ్యగడిలోని ధనశీటికవ్రకావించెను. ఇనుపపెట్టెలను తియ్యచేయుకంటెయిందు దానివరలో కొంతకాలము పని చేసియుండుటచే చోరుడు ధనశీటికనుజూచిన యుత్తరక్షణమందె దానినితెలుపుకొను నవలీలగగ్రహించెను. తాళములగుత్తిని మొలనుండితీసి నేలపైబడచెడి యినుపపెట్టెవద్దకుచేరెను. ఇంకలో నొకకల్లమువినబడెను. ఈకల్లమెయ్యెదమండినెలనడెనో చూతమని చోరుడు చెవులొక్కించిరివదదగ్గర. దావున నుండియే. తానున్నగదినుండియేనా? తక్షణమే చోరుడు వెలుపలికియెవెను. అకసమం దుడుగగంబులుదక్క ముచేమియుగవృద్ధలేను. అంతయునిశ్చల్లము. ఆహ! తానువిన్నకల్లము తానున్నగదియందలిదే! గదివంతయు దిరిగి కలయజూచెను. అంతయునిశ్చల్లము! చోరునికి భయమా? ఎంతమాత్రమునలేదు. చోరుడు ప్రాణము పోయినను మనుష్యులగురునికాని జంతువాడుకాదు కాని యొకల్లమేమి? ఎట్లెట్లోదైర్ఘ్యమువిచ్చుకొని చోరుడు తనవనిది తిరిగిప్రారంభించెను. విద్యుచ్చక్రిదీప మదలకో కదిలినట్లాయెను. అదృశ్యపాస్త్రమేదయిన దీపమును గుంగ్రహించెనేమో? చోరు దాలోచనానిమగ్నుడయ్యెను. మునిల చెదిరినవుకరుగాని యొకనిచేసి యుండునా? కాదు. వారికి చోరునియలికిడి విసబడ చేసినబడదు. దీపములల్లమెండి జారిపడినదిగదా అందు చేర మిటకడలి దీపముచానేమో? నిజమే! చోరుడు గదివంతటనుతిరిగి చూడించియెవెను. ఎవ్వరునులేదు. తిరిగి ధనశీటికయెదుటకూర్చుండెను. దానిని తియుట మొదలిడగానే తిరిగి అతడెవ్వడు! ఈమాటసరిగావిన బడెను. తాళము చెవులకదిలించినదగ్గని. తానునేలపైబడచేసిన తాళముచెవులగు తీరనంట దానుకడదేనా లేక యెవరయిననుతీసియిందురా? చోరుడు తన చెవులొక్కించివిరెను. దగ్గని విసబడుచేయిండెను. దాని కిమయ గొప్పభయముకలిగెను. అది వయ్యలులొంపయేమో! కానియెడల నాకటికటికటిలో నాతాళములవచ్చుచేమి? ఏదేనొకయ్యకల్లమాస్త్రము దానినితీసికదిలించియుండును. చోరుడు ప్రార్థనాభయపడెను. మరలమరలనడెదగ్గని! అదగ్గనినిజముగా దానిప్రాణములదీయబోలియుండెను. చేర విద్యుచ్చక్రిదీపముదిరిగెను కొని యెట్లోదైర్ఘ్యమువిచ్చుకొని చోరుడు దావుననున్న గదికిటికిలోనుండియొకవలుదాటెను! కాని తాళ

మలగు తినుటయేమి? తన్నుపట్టియిచ్చుటకాగు తిరాలదు. కొన్నినిమిషములకు వోరుడు తిరిగిగదివద్దకు వచ్చెను. విద్యుచ్ఛక్తిదీపకాంతిలో గదివంతటను అడుగుతుంటేయే కలయజూచెను. ఏమిఅక్కర్లము! ఒక యెలుకపిల్ల తాళములను తీసి వాటలాడుచుండెను!! అహో! అదిగదా వోరునిబూది!! కాని తనభయకాదు. మెప్పుట్టెవను తెలిసికొనినందున వోరునికి లాభములేకపోయెను. మరుక్షణమున గృహముననున్న తన స్నేహితులతో నింటికితిరిగివచ్చెను. వారు గృహవరణమును తేరికమునుచే వోరుడు తనతాళములను తీసి వదలించెను! పాపము వోరునిక్రమ వ్యర్థము. అహో! తండ్రిరసంకల్పమెట్టిది! ఆశ్రయార్థముగ బహిష్కరించినదను గాపాడిన దీవోహనిబూది!!

(అనువాదము)

మంచి తంత్రము

అరవిల్లి నరసింహాచార్యులు గారు వి. ప.

పూర్వముగ్రామమున మినులలోభియొకడుండెను. అతడు మినులధనికుడు. అతని కొక పెద్దతోట యుండెను. మినులవంగిన తేతకొమ్మలనుక్రంగడిసి నేలవంటిందువండ్లు లేకకొనుకొనినా వక్కలపొలగు మండెను. పె్కొమ్మలవండ్లు వక్షిలపొలపుడుండెను. ఆతఃజేర్చిన పొరుగువోయినప్పుడు అదియు వినియోగింకలవరమగుచుండెను. తోటకట్టుదిట్టముచేయ వారనికి ధృఢసంకల్పముదయించెను. ద్రవ్యము పెద్దింపక ఆవికాదని సంకల్పము వికల్పమయ్యెను. ఇట్టిసమయమున బాపబాధవలన మాత్రులేకమునునడిచి తనకుటుంబముతో పరదేశయాత్రాపరాయణుడగు నొకఆరవపోదరుడు తోటచుట్టును సవ్యాసవన్యప్రదక్షిణములావచ్చి లోభిచర్మగమనించి యాతని తలంపునజేగెను. మరుట కుంకుమబొట్టుతో, ద్రవ్యలోచమున పెరిగినగడ్డయతోనున్న యాతని నొకమంత్రవేత్తయనియూహించి లోభియాతనికి నమస్కరించెను. మందవోగు మున వాతనినమస్కరించుచుండకొని యాతడు "తోటచుట్టుతిరుగుచుంటిరా" అని సంభాషణప్రారంభించెను. లోభితన గోడుబెళ్ళిపోసికొన్నదిద వాతడుతలవంకించి, తమిళమునాటిపోయిందే! చిట్టితోట కట్టుదిట్టము చేసియుండునే? తిరిగి ఆరుమాసములకు గాని మంచిమహూర్తములేదే! మంచివారు మీరు నష్టపడుదున్నారే అని నిజనిజబొట్టుకొనసాగెను. బాబూ! వివరంగాతెలియ్యాలి అని లోభి దీక్షజేసేదగా, మానవమంత్ర మున్నది. అది శ్రద్ధగావిడి తరువాతలేయవలసిన తంత్రముచేసినయెడల చీమలుతోమలుమాడ వింతోటలోనికి రాలేక గీపెట్టుదుండును. మనుష్యులు, జంతువులు చీమలు లేరయ్యాకాలపు అనెను. అయ్యా! వాయించు దయయించి వామనకారయలేయరాదుని లోభిపొధేయపడెను. రాజాగారి ఆపాదములో మనిలోనుంటిని ఆరుమాసములవరకు మంచిమహూర్తములేదు. నీసంగతివిన్నవ వారికలుగుచున్నది. ఏమిచేయును! అని ఆరాం గీకారముంకముగా నలుకు మంత్రవేత్తతేతపాదములంటి మహాత్మా! ఈఆరుమాసములు వాతతిథిగానుండి పాకీ మహావీరకారమొనర్చి నన్నురక్షింపుడనివేడు లోభియొడ బాలియినవోయిన వాతదెట్టలేలకంగీకరించి నకు టులలముగా ఆరుమాసములు వృషపోకేతతోవనము సమకూర్చుకొనెను. ఆరుమాసములు గడించినవెనుక, కుధివనమున కుధివక్షత్రమున లోభియు వామను తిరవలపూసమొనర్చి దిట్టముగ కుంకుమబొట్టుపెట్టి యొక ఉండకొలువర్తతో తోటవైపునకిరిగి. మంత్రమును లోభిని హెచ్చరించుచు వ్రుండమిటో మంటిచెడ్డలనుపైకి మేళువండలము దూకికొనిపోవునట్లు వివరించెను. లోభి యానందముతో నహస్య, పెరాన్ అనుచు తన యానందమును తెలియచ్చుచుండెను. తోటచుట్టు వాల్లయిచ్చుదక్షిణములావచ్చి మంత్రములుచదువుచు కొంత కాలమువరకు నకుటుంబముగాత్రయాణము అయ్యా! మంత్రమేవది. తంత్రమువిశదీకరించి. ఈపెట్టెలో నీవాక్ష రములతోనున్న తాటియాకున్నది. ఇకవాల్లగోవలకు మూర్త్యదయమగుచుండగా కులియు, పండితుడునగు బ్రాహ్మణునిపూజించి ఆయనచే నీపెట్టిలియించి అందలియత్నములు అగ్రశ్రద్ధగావిడి పిదప ఆతాటియాకుతోట మధ్యలోతనదెను అనిచెప్పి తనవారినిపోయెను. దక్షిణఅడుగుట ముడిపోయినచే చాలునిలోభి యాతని పొగనంటి యాతడుచెప్పినవోవాక్ష గ్రామపుకొవీతునిచే పెట్టెయందును పురుగు నీవాక్షరములు వివరియింప వాత దీవిధముగాచదివెను. "అయ్యా! తోటవాలుగుచైత్రులను నల్లరాళ్ళతో నేనుడిరిగదెడ్డ తంత్రమును పోయినో అంతయెత్తిన దృఢముగోడలకట్టింపుము. అప్పటికిని కాయలుపోవుచున్నచో నీపురాకృతకర్మమని యూరడిలము."

లక్ష్మీకటాక్షము

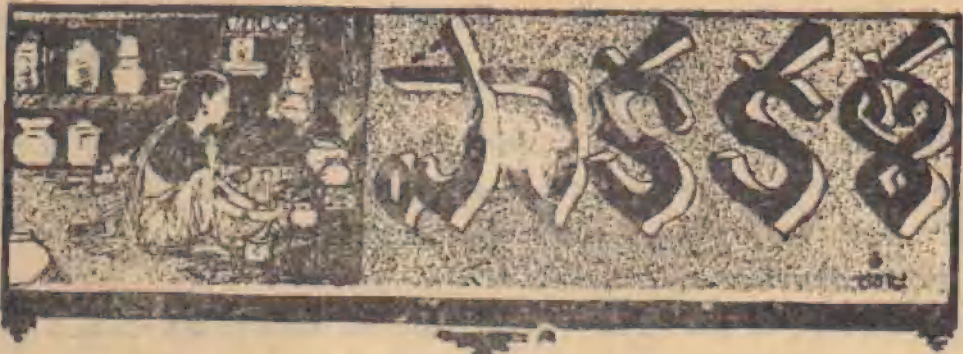
మల్లాల వేంకటేశ్వరగిరిరావుగారు

రాత్రి రౌతుజాములయినది. సుందరునకు నిద్రవట్టలేదు. అతఁడు తన యాహా ప్రపంచమున శుష్కమందిరములు నిర్మించుచుండెను. అంతలోఁ దన శరమువైపు కుడ్యములో 'గలగల'మనుశబ్దము—అప్పుని గంపెను పూప్యము లొక్కసారి యచట నొలికి పట్లయ్యెను. సుందరుఁడు చటుక్కునలేచి

“అహా! ఏమి? కానరాని యాకర్షములవిందు!” అని యటునిటు విశ్చించుచుండ మరల 'గలగల'శబ్దము—అతనిఁడెందము మఱింత సంభ్రమాశ్చర్యముల మునిగి “ఓహో! ఇది యాగోడవై యుండనోపు” అనియట నొకతలుపుమూల గడ్డపాటనుడిసి గోడయందొకనాటు పెట్టెను. తత్కణమే యాగోడనుడేయున్న మఱియొకగోడలోనందఱి—“చిత్రము! చిత్రము!” అని యతఁడటకుఁబోయి త్రవ్వసుంకింప వీధగుమ్మముకడ నలికిడి—అతఁడు “ఒకలిమికాంతా! నీసందర్శనభాగ్యము నాకు లభింపనీవా? నేనొనర్చినయపరాధమేమి?” యనునంత

“అపరాధమని నెఱుగిగయనుచుంటివా? అపరాధమే. నీయింట మూఁడుసంవత్సరములనుండి మూల్గుచున్న నన్ను గుర్తింపవైతివి. నీనతి యప్పుడప్పుడు 'అశబ్దమువంటిరా' యనినుడివినప్పుడు నీవుమధుపానమత్తుండవై ‘ఛీ! నోరుమూసుకొని పండుకొమ్ము’ అని దురా లాపములాడితివి. మఱియు నీవుదుప్తమతివై, జూదరివై, పరకాంతాలోలుండవై యామెను గమహేయముగఁజూచుచు నొడలుమఱచి చావమోఁడుచున్నావు. ఈరాత్రిమరలఁగొట్టితివి. కంటివా? పాపము! సుఖ నీదెబ్బలతోర్వోజాలక నేలపై నెట్లేడ్చియేడ్చి పడియున్న దో! ఆమె గుణగణములనుబట్టియే, నేనింతవఱకై న నిందునివసంపఁగలిగితిని. ఇంకనొక్కనిమునమైన నుండజాలను. ఏలనన, ఆమెభూమిపై వీడినకన్నీటికణము లగ్నికణములై నన్నిటనుండి తఱిమి వేయుచున్నవి. నీవులింగి నా యనుగ్రహము నార్జింపనెంతవేని, నద్గుణగరిష్ఠుండవై నీవతిల లామనానందాల్లితోలలాడించునాఁడు నీకనులకగుపడికే, నీయింటఁబ్రవేశింతును. నేనీయూర సదాచారసంపన్నులును, గుణఖనులును, మహ్మజాలాలనులునునై మదీయరాకకై నిరీక్షించుచున్న ‘మాలతీమాధవు’ల మందిరమునకరుగుచుంటిని. ఈవార్త రేపే, నీచెవులఁబడఁగలదు” అను పవిత్రవాక్కు లా గోడనుండి విననయ్యెను. సుందరుఁడంత

“అక్కటా! నేనెంతి యభాగ్యుండను? నేటినుండియైన నాదుర్గుణములవీడి సద్గుణ రాగియైన నాభార్యను హింసింపకుందును” అని యచట నేలఁబడియున్న యామెను లేవనెత్తి ధూవృత్తాంతమెల్లఁదెప్పి దుఃఖముగీచెను. మఱునాఁడుదయమున మాలతీమాధవుల పూజా మందిరమున నొక‘సువర్ణకలశము’వారికిదొరికినట్లు పురజనుల మీనులసాఁకెను. పరభాసుండ రులును నకలసుఖములఁ దేలియాడుచు నచిరకాలములోనే లక్ష్మీకటాక్షులైరి.

—కందిపప్పుకపోడి—

అరసేరునీరు పొయ్యిమీద పెట్టవలయును. అసీరు మరుగుచున్నప్పుడు, ఒకసోలడు లేక (20 తులములు) కాన్పునుకందిపప్పులెచ్చి అమరుగుచున్న నీటిలోపోసి చిన్న కెగమీద వ్రడకనీయవలయును. ఈనీరు అంతయున్నూ అయిపోవునరీకి వచ్చుకూడా మెత్తగా మగ్గగలదు. మగ్గినవచ్చుతో వేయించినగర్భపాలాగాని, కొంచెముగా తీలకర్రగానివేసి కావలసినంత, ఈపుకారముకూడా చేయకొని మెత్తగానెప్పికల్లు మీద నూరవలయును. నూరినతరువాత ఇదిసన్నని గోధుమమౌళ పుష్కరదలనేతయారగును. నుంచి మెదా ఒకపావుకేరు పిండికలుపునని పూరీలమాదిరిగావత్తి ఈకందిపప్పుముద్దను చిన్ననిన్నుకాలంతేసివుండలు చేసి యీపూరీలోకేసి బొబ్బట్లమోస్తరుగా వత్తవలయును. తరువాత పెనముకాలనిచ్చి నేతిలో కాల్చుకొనవలయును. కాలినతరువాత మంచివాపవతో చాలరుదిగానుండును.

—జయంతి వేంకటలక్ష్మి.

—అనానపండుజామే—

కానుగానుగ్గినఅనానపండు మీదితోలుతీసివైచి అపండునువుప్పులోబుద్ది కడుగవలెను. అటుచెనుక దానిని వాలుగుభాగములుగాకోసి మగ్గమున్నకాడను తీసివేయవలెను. అందుగల కళాయిబుగ్గైతమునందు, కొచ్చెరతురుముటలనుంచి ఈపండును కొచ్చెరతురిము నట్లు తురుమువలెను. చెనుక అతుడుమునురసముతో

నూడ ఎంతగలవోకాలుచుకొని అంతేపంచదారవేసి రెంటిని ఒకపాత్రయందుకలిసి ఆపారను పొయ్యిపై నుంచవలెను. అదిఅడుగంటుమండ గరిటితోకలుపు యుండవలెను. గరిటెబాదపాకమువచ్చినవరకు ఆపాత్రనుపింపివైచి చల్లార్చవలెను. చెనుక పీసాలోపోసి కొనవలెను. ఈలాప్తును రూట్టతోఉపయోగించిన చాలరుదిగానుండును.

—పాకల చంద్రకాంతామణి.

—రాయలనీమపాలపోళీలు—

ఈపాలపోళీలనే యీప్రాంతమువారు పాలపనోళి గెలనుచున్నారు. 'హోళిగ' కన్నడపదము. దానికి సరియైన తెలుగుకల్లము పోళీ. పోళీలనే బిబ్బట్లు అందురు. ఒమ్మ + అట్లు = బిబ్బట్లు. అనగా బలుపు (పూర్ణము)గల అట్లేవో అవి. రాయలనీమలో వీనిని రెండురీతులకేయుదురు. గోధుమరేకులవడుమ పూర్ణము (ఉడికిన కందిపప్పులెల్లముచేర్చి రుప్పిన ముద్ద) నుంచిచేయుటయొకటి, వీనిని పామాన్యముగా నెల్లరు హోళిగలందురు. పాలతోకేయుట రెండవ విధము. పాలతోకేయబడుపోళీలే పాలపోళీలు. ఇప్పుడిచ్చట వీనినిసూర్యయే వినరింతును. నుంచి లెల్లపుపొడి 50 తులములు (లేకకొలతలో అరసేరు), కొచ్చెర 10 తులములు, గపాలు (రాళ్ళుముమ్మ లేకుండఁ జేవినవి) 10 తులములు, గోధుమపిండి అరసేరు (కొలత) చిక్కిరియపుపాలు ½ సేరు (కొలత), సొంటి ½ రు, పోపు ½ రు, ఏలకులు ½ రు, నుంచి

వయసుకుమించిన ప్రయత్నము

విద్యాభిలాష

—రామాదిత్ర గాహకులు: శ్రీ రామా రాఘవార్క.

గుమ్మడి నంటి విడ్డ

దేవరాజుత్వవసులుబయిన మైసూరుమహారాజులవసు.

అర్తదశచేరి: మైసూరు

—భూమిక్రమములు: డి. అన్నారావు.

నేయి కను, వేద్యులుగా నిర్ణయ చేసియుంచుకొనుము. ఇందు గోధుమపిండితడిసి మేల్తగావంది పిడుగురాచగినరీతిని ముద్దచేసియు, సాంటిపోవు ఏలకులుచూర్లముచేసియు, కొత్తేరగసాలుచేర్చి చక్కగఱుద్ది ముద్దచేసియు మంచుకొనుము. ప్రాయ్యమీద (ఒక పేరులియ్యముడికడు) పెడల్పు మూతిగలపాత్రయొందుము. అందులో ఆవు పాలు అరసేరుపోయుము. దిగువ పన్నగామంటచేయుము. పాలు సలసలకాఁగటయాలి, తెల్లముపొడి (అరసేరు) అందులోచేయుము. ఒకగరిటెకాడతో నదికరఁగు చుట మెల్లఁగాగలయల్లిచ్చుచుండుము. తెల్లమంతయు బాగుఁగాగరఁగుటలోడనే యావతే మేల్త గారుద్ది యుంచుకొనియుండిన (గపాలుకొత్తేర) ముద్దలో కొంచెమునీరుపోసి యుండలులేకుండఁ గలిపి, ఆవానకాఁగుచున్న పాలలోఁబోసి, >దిటె కాడతోల్లిచ్చుచుండుము. అంతయుఁగలియఁగాఁగి తరువాత తెరువపుడు సాంటిపోవు ఏలకులుచూర్లము నంచులోచైచి కాడతోఁగలయల్లిచ్చి దింది, వేటొకపాత్రలో నీపానకము (లేతపాకు) పోసి, వేడిపోకుండ మూతపైచియుంచుము. తెల్లమునకు బరులు చక్కరయువాడవచ్చును. పెనము ప్రాయ మీదనుంచి పన్నగామంటచేయుము. దంచుయుంచు కొనిన గోధుమపిండిముద్దనుండి చిన్న చిన్నయుండలు చేసియుంచుకొనుము. ఆయుండలను పీటపై రేకులుగాఁజేయుము. వీనిని పూరీలకయి చేయులేకులకు వలె నేయిచక్కగారాచి కలుమడతలుగానుడచిల్పట్టి కతో పలుచని నుండని లేకుగా పాఁజేయుము. పెనముపైఁగాల్చుము. ఆలేకుకొట్టెవలె బాగుగా వేఁగినతరువాత దానినికాడతోఁదీసి, వట్టిదిగానుండు మొదటి పాత్రలోచైచి, యదియునుఁగలయంత యుడుకుపానకము (పాకు) దానిపై (పాత్రయందలి కొట్టె)ఁబోయుము. ఇట్లేయొక్కొక లేకుపెనముపై వేఁగఁగనే దానినికాడతోఁదీసి, పానకముతోడఁ దడిపినకొట్టెనుంచి, యదితడియఁగలయంత పానకము లోని యుంచుచుండుము. దంచినయరసేరు గోధుమ

పిండిముద్దయుండలన్నియు, లేకులుగను కొట్టెలుగను పూర్తియగుదకుక నిట్లేచేయుచుండుము. అన్నియు పూర్తియైనపిమ్మట మిగిలినపాకుఁచూడ కొట్టెలపై మొదటిపాత్రలోవేసోయుము. అనంతరము దానిపై మూతపైచి యుంచుము. అరగంటవాఁజినపిమ్మట, వాకొట్టెలన్నియు పొకులోఁదీసి మెల్లపై, తిను టకుఁదగియొండును. ఇది మృదుమధురములైమిక్కిలి స్వాదుగనుండును. తినుకొలఁదిధుజించుట యుక్తము.

—నీరసి సావిత్రమ్మ.

—రసగుల్లా—

ఒకపేరుగట్టిపాలుతీసుకొనిమరగపెట్టవలెను. నరుగు చున్నప్పుడు కొంచెమునియ్యకాయపులుసుగాని పటిక గాని వేసిన పాలు విరిగిపోవును. విరిగిపోయినపాలు పరీక్షుధ్రమైన నుద్దలోవేసి వ్రేలాడగట్టవలయును. పూర్తిగానీళ్లువాడనిచ్చి ఆముద్ద పైకితీసివేయవలయును. దానిలో అరసేరెడుగోధుమనూక గిద్దడు మైదాపిండి కొంచెముఏలకులపొడివేసి బాగుగా మర్దనచేయవలయును. ఒకఅరపిసె పంచదారతెచ్చి దానిని లేతపాకముపట్టవలెను. పాకమునచ్చినతరువాత మంటలీసివేసి వేడివేడిపాకములోనే మైదుర్దన చేసిన ముద్దను చిన్న చిన్నఁజుండలుగా చేసివేయవలయును. పాకములో వానినతరువాత వానినితీరిన రుచిగా నుండును.

—యశోదాబాయి.

—పూతలేకులు—

మొట్టమొదట పోలేడులియ్యముకుర్రముగాకడిగి వానబోయవలయును. బాగుగావానినతరువాత కోటి యుండుబోపి మేల్తగాను, చాలవజుకు పలుచగాను రుబ్బవలయును. మేల్తగారుద్దినవెనుక పాత్రయందు ఁంచవలయును. అనంతరము ధూమిమీద పొయ్యి ఒకటి తయారుచేసి దానిమీద పూతలేకులకుండను ఒకటి పోర్లింఁదవలెను. ఈకుండకు తిరంగ్రములు కూడనుండును. తిరంగ్రములవిడచిపెట్టి క్రిందనుట్టు చక్కలను ఆ విరిపోకుండ గమమ్మతోమెత్తవల

యును. తర్వాత పొయ్యిగోడుంటికి కుండపట్టుగా కాలితరువారై వైదచెప్పివేసిలో తెల్లనిదస్త్రము ఒకటియొంది కుండపట్టుమథాయవలయును. అట్లు పూసినచో దుష్టపారలంటి పారతరయారనును. అట్లే అనేకచర్మరాయములు పూయదులగునుండవలయును. అప్పుడు పంచదారయు, కేయికుడపారలముడిచి వేసివైదవల్లనచో ఇదితరయారనును. ఏదిశే పూతరకు లంచురు.

—చవలవాడ రాఘవమృ.

—సేమ్యా చేయు విధము—

ఒకశేరు పన్నునిగోధుమర (అవగా పేసిరి) ను తెప్పించి కుభ్రించరచవలెను. కుభ్రము చేసినరకు ఒకతెడయ్య పట్లములోపోసి కొద్దివేడినీటిచే తడిపి మూతతెట్టవలెను. దానిని రెండుమూడు గంటలకాల ముపుంచి దానితరువారే పీటపైన ఒకపాత్రతెయ్యి వేసి బానుగా మర్దనచేయవలయును. పరియైన పాక మువచ్చితరువారే ఆమర్దన వాలును భాగములు చేయవలెను. ఒకభాగమునుమూత్రము పీటపైనుంచి మిగిలినవాటిని తడిపినపట్లలో యట్టవలెను. లేవన్న పిండి పొడియైపోవును. పీటపైనుంచిన భాగమునకు కేయిరాచి పొడుగుగా చీపురుపుల్లప్రమాణముగావేసి దానినియట్లుగా చేతికి మట్టుకొనవలయును. ఇట్లు వేసినయడల పన్నుగా తగవలమున వచ్చును. దానిని ఒక చెయ్యగడపై ఆరవేయవలయును. ఇట్లే మిగిలిన భాగమునుమూడైన చెప్పిన విధమునంతే గడపైవేయ వలెను. రెండుదినములు ఆరినతరువారే పెడమక్కలుగావేసి డబ్బాలోవేసియంచవలెను. దీని శే సేమ్యాలంచురు. సేమ్య రుచిగలమంచిఆహారము. సేమ్యాలను పరమాన్నములోను, రవయిడైనలోను వేయదురు. ఇంకను అనేకవిధములగు సేమ్యము దాచుకొనవచ్చును.

—కాకుటుారి పద్మావతి.

—ఆరటివండ పూరీలు—

ఒకశేరు మయిదాపిండి తీసికొనివచ్చి 20 తులముల శేలిలోవేసి వేయించవలెను. తర్వాత బాగాపండిన ఆరటిపండనట్లు 1 శేరనుపట్టుగాబాచి సంగ్రహించి

దానిలో చదితులములవన్న వేసి చక్కగాపినుకవలెను. వైదచెప్పబడిన మైదా పిండియు తులమువలతుల పొడియు పొట్టుతీసినబాదంచుచ్చు తీతులములు వేసి లేవ్వుగా అన్నిటినికలువవలెను. దిస్తారముగా పలుచ గావించ ముద్దగానుచేసి వాటిని దిక్కులుదిక్కులుగా పలుచగాచేసి వేలిలోవేయించవలెను. ఎర్రగా అను పట్టుచూచి చర్మములోపెట్టి వాటిపైన కలకండపొడి చల్లుచుండవలెను. ఇది శరీరమునకు దార్ద్యమునుగలంగ వేసి చూచుచున్నాము.

—కోకా పంకజం.

—పెలుగు వడలు—

ఒకశేరుపెలుగు గట్టిగాతీసి పన్ను పొడిమట్లు గుడ్డలోపోసి మూటగట్టి చిలువనకురికిరించి నీరు బాగుగాపడియవట్లుచేయవలెను. తర్వాత 3 శేరు గోధుమసిండిని ఆమర్దలోకలిపి వుప్పు వచ్చిచిరచ కాయలు అల్లం తీసుమాత్రముమూరి ముద్దలోకలిపి బాగలిలోచమురుపోసి (నెయ్యికాని, మూసెగాని) మరగకాగనిచ్చి పైమర్దమండలంగాతట్టి చమురులో వేసి యెట్లుగాకాలగిచ్చి వేడివేడిగాభుజించిన బహు దుచిగానుండును.

—జయల్. సావిత్రమ్మ.

—పెనరసిండి పుండలు—

శేరుపచ్చపెసలరాళ్ళుతేకుండచేసి కన్నుగా వచ్చుచరకు వేయించవలెను. వేయించినపెనరపచ్చు విరిచించి పొట్టులేకుండాచేరగవలెను. 1 వేరు దియ్యము ఎర్రదానిగావేయించి చేసియించిన పచ్చు లోచెర్చి మెత్తగావివరవలెను. విసిరివపిండిని ఒకపక్క ములోపోసి మధ్యవొన్నగాచేయవలెను. 1 పిళ్ల చక్కెర మెత్తగాదించి వొప్పిలోపోయవలెను. 5 తులముల కలకండ చిన్నముక్కలుగా కొట్టివేయవలెను. 3 తులముల క్రిస్మిన్ కుఠ్రముగావీరివేయవలెను. 5 తులముల చీడిపచ్చుపన్ను గారెకివేయవలెను. 1 శేరు నెయ్యి బాగాకాచి అదొన్నలోపోసి అంతయు బాగుగాకలిపితర్వాత నిమ్మకాయఅంతరేత్రుండలు కట్టవలయును. బాగ్రక్తచేసి యుంచినయెడల 2 వారములుండును.

—కోకా ధనలక్ష్మమ్మ.

సంయుక్త పలుకులు

శ్రీమతులు పయమాది భువనేశ్వరీదేవి, అచ్చపూర్ణాదేవిగార్లు
 ప్రాశస్త్యమున గోరిజనుచంద్రులు పృథ్వీరాజును కీర్తినుటకు దండుదిడిరి. పృథ్వీరాజు లెండు
 దండులని దెగడింపక మామగారు జనుచంద్రులని గుండెపొందుదుండ భర్తృపత్ని సంయుక్త భారీజంతుకళంకుల
 మావృ నీట్లు ప్రబోధించుచున్నది.]

మూగెను శత్రుసైన్యములు ముహూఘటిల్లును గట్టికోటకున్
 వేగమెయడ్డుకోవలయు వేఱయుపాయములేదు సేనలన్
 న్యాగముఁజేసి క్రాంతసుతి! పారుపదీప్తి వెలుంగ పోరు మో
 యీ! గగఁచునన్ కుసుమవృష్టి సురభిగరియన్ ముదంబుతో.
 వశానముదాల్చినన్ జెలులమానము ప్రాణముపో ఘటిల్లు యు
 ధాన ముహమ్మదీయులు నధర్మపరుల్ కపటాత్మపాయసుత్
 గానఁ ద్వదీయబాహుబలఖర్చితచాయ నరాతిసేనఁ గో
 పానలకీలదగ్ధశలభంబుగజేసి స్వరాజ్యమేలుకో.
 వీరఖరాసిరి క్తము న్రవించిన మోహనకేళికాసరి
 స్తీరవిహారమున్ పలుపుధీరుండ వీనిదియేల నాదురం
 ద్రీరణరంగమంఝగలఁడేని సమిజ్జయ మొల్లనంచు దీ
 నారవమేశరణ్యమని నమ్మి ముఖంపగ సింహపోతమా!
 ఏలవిలంబనంబు విషమించుప్రయత్నము కోటజొత్తు రీ
 వేళ నరాతులందఱు వివేకవిహీనులమైతిమేని ప్రాణ
 గాలను గోలుపోవలయనమ్ముము మిడేజయభేదేయుఁడ
 మేలు మహాత్మా! లెమ్మిక సమీకణయేదిరవేదియుండెగా.

పగను సాధింపనెంచి యీవండతోడ
 నరుగుజెంచెను మాతండ్రి యల్లుడన్న
 మాటనుజచి నీమీదకు గోటమీట
 మయ్య మామగారన్న భయమ్మునలదు.
 ఏకపారులు నిన్ను తానెదిరి చివ్వి
 బఱచియున్నట్టి యీపచ్చితంక మఱల
 దండువిడియుట కకట! పాన్వితంబుచందు
 నేలలజ్ఞంపచో? దీనికేలభీతి?
 హరిగళాబంబులెల్ల నంతంతగూడి
 చుట్టుముట్టిన సింహాకళోరమేల

తొలగిపోవగ లొకపెడిదూకుదూకి

పొదివి వానిని వెనజల్చి ప్రోవువిడక.

గుడ్లుగోపురములు గూలిపోకుండగ శత్రులతో పోరునలువవలదె
మతగ్రంథముల్ నెడమాసిపోకుండగ వైరులఃబ్రహ్మరించి ప్రబలవలదె
భారతరమణుల పాతివ్రత్యము గాపాడఁబగతుట చెండాడవలదె
భారతస్వతంత్ర్యప్రతిభ దిక్కులఁబ్రాక దూరదూరము వారిద్రోలవలదె

ప్రజల ధైర్యమునుండి వేబాపవలదె దేశకల్యాణరేఖ సాధింపవలదె
శత్రుగర్వనిర్వాహకౌర్యధైర్యములకు నాదర్శకుండవై మెలగవలదె.
రక్తముప్పొంగ నాశముల రాజకుమారులు బొబ్బ వెట్టి మా
శక్తిని జూడుడియనుచు శాత్రువశీకరసింహగర్జనల్

దిక్కుటభేదనంబులయి తేజరిల్న్ గరవాలధారులై
భక్తిని దావకాజ్ఞ కిదె వచ్చుచునుండిరి మోక్షురింపుమా!
వగఁజు జెండాను టనిలోనబంతులూట పునుకలను మెడఁదాల్చుట పూలమాల
శత్రురక్తము నీడగా సరసిజలము వీరవత్నిని నే గానో పృథ్వీరాజ!

కాంతను సంగరంబునకుఁగా విడఁద్రోచియుఁ దా గృహంబునన్
సంతనముండెనన్న విని సాధ్యపహింపఁగ నొన నేన ని
శ్చింతరణాంగణంబునకుఁ జేర విధిప్రతికూలమానె యా
శాంతనిశాంతమై మనయశస్సు మలీమషమానె నేటితో.

అలల వలుకు లివియని యనాదరము
నేయుదేమొ ధైర్యమునన్ బాయలేదు
శూరపృథ్వీరాజపతికి దారనొట
మానినీమణి రసకాంతమటదితేమొ.

రాజపుత్రకౌర్యము విభ్రాజమన్న
రమణులకుమానప్రాణసంరక్షయన్న
భరతదేశము స్వాతంత్ర్యప్రతిమయన్న
అరయ హేతువు నీదుబాహుసిధార.

ఉక్కుపంకెల్లఁజిక్కి చేయూరిలేక
నవయుమాతను రక్షింప కకట! సతము
శత్రులకుచేతల్ గాడి పుత్రికుండు
పుట్టినన్ గిట్టినను నొక్కపోల్కిగాడె.

జననమరగాలు ప్రాణికి సహజమాట
తెలిసియుండఁగ బంకెల? ధీరవర్య!
దేశకల్యాణమునకు వెస్టియకుండ
ప్రాణమర్పించువాడెగా భవ్యతముఁడు.

సత్యమేవక్య నాప్రక్క జయము ధ్రువము
లెమ్ముదింతింపఁబనిలేదు లెమ్ము ప్రియుడ!
దేశసంరక్షణమె మీకు స్థిరవ్రతము
పచ్చినెత్తురు నీభుడ పాయనంబు.

ఒఱుఖడ్గముఁ చెరుకుమిదే
యరినివహంబులను నెరుక నదియునునాల్కల్
గొరకారఁ గోరమనిక మై
మరపుతోడిగి బాలుఁ బూనుమా కౌర్యనిధి!

వికటనితంబ

సాహిత్యవిద్యాప్రవీణబులును వేంకటరమణయ్యగారు

సంస్కృతవాఙ్మయమున విద్వాంసురాలగును, గవయిత్రులును జాలమందికలరు. అందు వికటనితంబకూడ నొక్కతేయని చెప్పవలెను. ఆమె కేవలము కవయిత్రయేగాక సంఘసంస్కారిణియనికూడఁ దెలిసికొననాధారముకలదు. ఈమె రచించిన పద్యమొకటి దశరూపమునందును, గవలయానందాదులగు సర్వాచీనాలంకారగ్రంథములయందును గూడఁ గానవచ్చుచున్నది. వికటనితంబావిషయకముగు పద్యద్వయము భోజని శృంగార ప్రకాశమునఁ గన్పించుచున్నది. ౨

౧. “అన్యః సు రావదుషమర్ద” దశరూపకమ్, IV ప్రకాశ. పు. 90.

గువలయానందః, ప్రస్తుతాంశురాలంకారః. పు.

౨. పునర్భూవిషయోయథా—

కేరైకటనితం చేన గిరాంసుంధేన రంజితః |

నిందంతి విజకాంతావాం సమాగ్ధ్యమధురంపదః ||

అమర్థయాశేషోయథా—

వృష్టౌ కాలే వదతి స మాషం

కర్షిచరీతం సస్యమరేణ్యే |

అంపతివోక్త్యైరం వాషం వా

తస్మైదత్తా వికటనితంబా ||

[శృంగారప్రకాశ. 33. ప్రకా. ప. 180]

మీఁది మొదటిపద్యముంబట్టి వికటనితంబ వచోరచన చాలరమణీయమై యందఱి హృదయములను రగజంపఁజేయుననియు, నామెకవిత్వమునకు ముగ్ధులగువారెవ్వరును దమ కాంతల మధురాలాపములనుగూడ లెక్కచేయరనియుఁ దెలియవచ్చుచున్నది. రెండవ పద్యమున నామెయొకవిద్యావిహీనునకుఁ బెండ్లిచేయఁబడినదనియు, సతఁడు మానమనుటకు మాషమనియు, మాషమనుటకు మాసమనియుఁ బల్కుచుండెడివాడనియు, నుష్ణమనుటకు “ఉబ్ర”మనిగాని “ఉష్ట”మనిగాని యనెడివాడనియు నిబంధింపఁబడినది.

మీఁది పద్యములవలన నామె విద్వాంసురాలనియు, నామెమగఁడు మూర్ఖుడని యనేగాక మఱియొకవిషయము తెలియుచున్నది. మొదటిపద్యముయొక్క యవతారిక “పునర్భూవిషయోయథా—” అని యుండుటంబట్టి యామె తొలుత నొకనికీయఁబడెననియు, సతఁడు మృతిసొందఁగా మఱియొకని పెండ్లియాడెననియు, సవఁగాఁ బునర్వివాహ మొనర్చుకొనెననియుఁ దెలియవచ్చుచున్నది. “శృంగారప్రకాశము” నకుఁబీఠికనువ్రాసిన సు-రా-శ్రీ ఎ. రంగస్వామిసరస్వతిగారుకూడ నీమెవిషయమై యిట్లువ్రాయుచున్నారు:

“Sanskrit Anthologists have references to a poetess named Vikatanitamba, although nothing is so far known about her life and work. Bhoja giving a verse long current as recording her praise, says that she was a Punarbhū, a widow that had married again. This adds a very interesting social

detail about an authoress whose name still lives on in Sanskrit Literature, although her work appears to have been lost."

[Last para of the Introduction to *Sringaraprakasa* edited by H. H. The MelkoteSwami.]

దీనిఁబట్టి యక్కాలమున విధవావివాహములు ప్రచారములోనున్నట్లును, వికట నితంబ యట్టి సంఘసంస్కారమునఁబాల్గొని తనసిద్ధాంతమును వాక్కులలోఁగాక కార్యముననే జూపించెననియును నిశ్చయింపవలగుచున్నది.

ధారతనారీమణులలోఁ బ్రాచీనకాలమునఁగూడ నిట్టిసంఘసంస్కారములు బయలు వెడలియుండుటచే మనవారు దేశమునుగూర్చి యెట్లుపాటుపడిరో స్పష్టముగఁ జెలియవచ్చుచున్నది. కాన సంఘసంస్కారిణు లిక్కాలముననే బయలుదేరిరిని మనమునుకొన నవసరములేదు.

వికటనితంబరచించిన గ్రంథములేమియు నింతవఱకును మనకులభించియుండలేదు. కాని వారిపుణ్యమాయని యాలంకారికులుమాత్ర మచ్చటచ్చట యామె పద్యముల నుదాహరించుటచే నింతమాత్రమైనను తెలిసికొన నవకాశముగలిగినది. కావున విస్మృత గీర్వాణకవయిత్రులఁ జెలిసికొనుటకుఁ జాలవఱకు పాయపడుచున్న గీర్వాణాలంకారికు లెంతయుఁ బ్రశంసార్హులు.

వికటనితంబయొక్కపద్యమును దాని యాంధ్రానువాదమును గ్రిందఁ జూండు పఠితును.

శ్లో. ఆశ్వామ తావదుపమర్దనచోను భృంగ !

లోలం వివోద మనస్సుమనోలతామ

తాలామహారజసం కలికా మకారే

స్వర్థం కదరయసి కిం నదమల్లికాయా !

గీ. తేఁటి! నీధాటికాఁగెడు మేటిపూల

తీవఁతేరి యానందమెంతేనిగనుము;

తాల నిరజస్కు నవమల్లికామతల్లి

కలిక తేలనే చెఱుట పకాలమందు.

[ప్రియుండమహులరగు ప్రౌఢవాయుకలనువిడిచి యజ్ఞాతయౌవనయగు బాలికంగూర్చి ప్రయత్నించు చుండఁగాఁ బ్రౌఢవాయుక యొకర్తుకయవ్యాపదేశముగఁ బరిశీనపద్యము.]

రా ధ

మోహసంభై నమూర్తి దోచినయంత

తుదలేని యానందమొదవు కృష్ణ!

వలపుబుగ్గలలోని పనఱిల్కు సీనవ్రస్వ

గాంచకన్నుల నవ్రస్వగలుగు కృష్ణ!

దిడిముడివడు నీకునేవజేయుటకు నా

తను వెల్లఁజేతులై రనరు కృష్ణ!

శ్రీ మతి వెలగ పూడి తులసీ దేవి గారు

అరవిరికంటముద్దార జూచెడు నీకు

హృదయమర్పింప వేవలతు కృష్ణ!

తలచికొని నవ్వినది లతాతన్వ మనవి

హారములలోని నర్మవ్యాపారములను

నన్ను బాలింప బృందావనముజూడ

మరలిరావోయి! మాయలపూరికృష్ణ!

మాధురికన్య

హిందు దేశ ఫిల్మ్ సామ్రాజ్యమునందు చచ్చెకె క్లిప్త మాధురికన్య అసలు నామధేయము లెరిల్ క్లాసెమ్ (Beryl clasen). ఈమె 1913 నవంబరు 3-తే దీని డిల్లీనగరమందు జననమొందెను. ఈమెను తేభలికు మలకాఖతుచెందినయెవరి. వై నీ టూల్ యందును, పాండగనీయందును విద్యాభ్యాసము గావించెను.

1922 సం॥లో నీఫిల్మ్ సామ్రాజ్యమునందు ప్రవేశించి, “యంగుయిండియా పిక్చర్స్” (Young India Pictures) ఫిల్మ్ కంపెనీలో చరుసగ ఎనిమిది ఫిల్ములవరకు నటించెను. అది “రాజపుట్ కెవలియరు” (Rajput Cavalier) “రోజ్ ఆఫ్ కాష్మీరు” (Rose of Kashmir) “ఏస్ ఆఫ్ స్పేడ్స్” (Ace of Spades) “ఫైటు ఆన్ టు డెత్” (Fight unto Death) “ట్రయంఫ్ ఆఫ్ లవ్” (Triumph of Love) “మై మదర్ లాండు” (My Motherland) “వేలియంటు ఏంజెలు” (Valiant Angel) “కృష్ణమూరి” (Krishna Kumari)

1930 సం॥ జూనుమాసమునందు బరోడాలో నోక ఫిల్మ్ నందు నటించుచుండగా, స్వల్పముపైనుండి రుడుంటచే నిట్టమగు గాయములు తేసిలెను. ఈ గాయము శ్రీమతి కొన్ని మాసములవరకు వైద్యకారయంతుండు నట్లు చేసెను.

తిరిగి ఈమె 1931 సం॥లో శ్రీరంజితుఫిల్మ్ కంపెనీలో ప్రవేశించి, “లవ్ బర్డ్స్” (Love Birds) “సైరెసు ఆఫ్ బేగ్దాదు” (Siren of Baghdad)

1. యమ్. అప్పన్న నాయుడుగారు “పెయింట్ టెడ్ ఏంజెలు” (Painted Angel) “రాల్ రొమాన్సు” (Royal Romance) “హూరీ రోషన్” (Hoori-E-Roshan) “నాట్లీ మెయిడు” (Naughty Maid) “సన్ ఆఫ్ ది ప్యూపుల్” (Son of the People) మొదలగు ఫిల్మ్ లలో ప్రధాన పాత్రల ధరించి నటించెను.

ఈమె నటించిన ఫిల్ములలో గొప్ప కేరమిక గాంచినది “పెయింట్ టెడ్ ఏంజెలు” (Painted Angel) “సైరెసు ఆఫ్ బేగ్దాదు” (Siren of Baghdad) “హూరీ రోషన్” (Hoori-E-Roshan) మొదలైనవి.

1932 సం॥లో నీమె రంజితు ఫిల్మ్ కంపెనీ విడిచిపెట్టి క్రొత్తగా పెట్టుబడిన “జయంతు పిక్చర్స్” ఫిల్మ్ కంపెనీలో కంట్రాక్టుపై ప్రవేశించి వారిమొదటి ఫిల్మైన “గాడ్ ఆఫ్ వార్” (God of war) లేక “రదాదేవత” యను ఫిల్మ్ నందు నటించెను.

తరువాత రాయలుఫిల్మ్ కంపెనీ వారి చేతీయబడిన “బ్లెక్ గోస్టు” (Black Ghost) యను ఫిల్మ్ నందు మాస్టరువిత్తలు (Master Vital) రోకలనీ ప్రధానపాత్రధారిణిగా నటించెను. ఈఫిల్మ్ పెంతీత దేవుగారిచే డైరెక్టు చేయబడెను.

నాట్యమాడుట (Dancing), రంగులువేయుట (Painting), ఈడుట (Swimming), అల్లుట (Knitting), పాడుట (Singing) మొదలగునవి నీమె నిత్యకృత్యములు. ఇంగ్లీషు, ఫ్రెంచిభాషలు తెలియును.

మాట్లాడు ఫిల్ములలో నటించుటకు, ఈమె

ప్రస్తుతము ఉరుదు, హిందీపాటలను (Songs) నేర్చుకొనుచున్నది.

ఈపే తన ఫిల్మలందు గొప్పగా వడించుటచే మిక్కిలి ప్రఖ్యాతి గాంచెను. ఈపే బహు

శ్రీమతి గోహారు

హైందవఫిల్మకార్యాలయములలో నుందరీ మణులగు పట్టువరాండ్రు కొలదిమందిమాత్రమే గలరు. అట్టివారిలలో సహజసౌందర్యముచే నొప్పారుచున్న నటీకారిరత్నము శ్రీమతి గోహారు.

ఈమె పూర్తివామశ్రేయము గోహారు క. మామణి. మామమ్మదీయమతస్థురాలు. జననము లాహోరుపట్టణమున, గౌరవమర్యాదగల సంఘము గృహములో, తే 19.2.1910 చి ఉదయకాలముందు.

చిన్నతనమునుండియు, జాతివేరైనను హైందవవారిమణుల యుదారత్వములయందును, సుస్థిర భావోద్రేకభావములయందును, వారిధిలోచాత్రతలయందును యభిలాషమెందుగా నుండెడిది. తుదకవియే పట్టునడిసవి. చదువునందును, వాట్నమునందును కొంతకాలముజరిపి, విమ్మట తల్లిదండ్రులతోకలసి బొంబాయినగరము వచ్చెను.

ప్రథమమున ఈమె క్రిక్ష్ణా ఫిల్మకంపెనీలోనట్టువరాలుగా ప్రవేశించెను. ఇందు కొన్ని నెలలు మాత్రమే ఉండెను. ఈకంపెనీలోఈమెనటించిన, బ్రాహ్మకమున్న ఫిల్మ 'ఫార్టున ఆఫ్ ఫూల్స్' (Fortune of Fools).

విమ్మట ఈమె తన 15 వ యేట యనగా 1925 సంవత్సరములో కోహిమారు ఫిల్మకంపెనీలో నట్టువరాలుగా ప్రవేశించెను. ఈ కంపెనీలో ఈమె నటించిన 'మేటిఫిల్మ'గాథలు "థిఫ్ డొంగ" (Thief of Delhi). "బ్రీఫ్లెస్ బారిష్టరు" (Briefless Barrister) "సామ్రాట్టు కిలాదిత్వ" (Samrat Siladitya) "ముంతాజ్ మహల్" (Mumtaz Mahal) "రావ్ కవార్" (Raw Kawat) "సతిమాద్రీ" (Sati Madri) "సింధుసుమారి" (Sumari of Sind) "గుణవతి" (Educated Wife) "సింహాశ్వద్వీపసుందరి"

సుందరమైనది. మృదువైన శరీరమును, నల్లని కనుబొమలను, చాదరైన శిశుములను గలిగిన మంచి హిందర్యవంతురాలు. పొద్దువైపు వృందయు గలది.

* * *

నిడిదవోలు వేంకటలక్ష్మణరావుగారు

(Fairy of Simhadvipa) "షిరీను శర్వద" (Shirin Forhad) "టైపిస్టుగర్లు" (Typist Girl) "గుణసుందరి" (Guna Sundari) అయియున్నది. వీటినన్నిటిలోను ఈమె ప్రధాననాయికాపాత్రలు ధరించి, గొప్పగావడించి, ఘనమైనరీతి సంతోషించెను.

కోహిమారు ఫిల్మకంపెనీ మూసివేసినతరువాత ఈమె కొందరివటకులతోను, వటిమలతోను అప్పటి జగదీశఫిల్మకంపెనీలో ప్రవేశించెను. తామెర్చుకొవిన, తనకు పట్టునడిస హైందవవారిసౌంధర్యదాయరత్నములను ఫిల్మమాలకముగా జ్వలడిచేయుటకు ఈకంపెనీ చాల నీలుగానుండెను. అదియుగాక వీర లక్ష్మీసాంఘికగాథలనే ఫిల్మకథల క్రింద తీసిరి. ఈకంపెనీలో ఈమె నటించిన 'మేటిచలనచిత్రములు' మూడుమాత్రమేగలవు. అవి "విశ్వమోహిని" (ViswaMohini) "గృహలక్ష్మి" (Grihalakshmi) "చంద్రమఖి" (ChandraMukhi) ఈ మైగాథలలో ఈమె శ్రీయుత రాజాకాండోయను సుప్రసిద్ధసినిమానటకునితోకలసి నటించెను. వారిద్దరు చూపిన అశ్రోక్త్యుపరస్పరాభినయనములు, భావోద్రేకములు, భార్యాభర్త లొకరిపైకొకరు చూపు నిర్మలమైన, నిశ్చలమైన, ప్రేమపరంధములు చూడవలయునేగాని వ్రాయజాలము.

జగదీశఫిల్మకంపెనీ మూసివేసిన తరువరి యీమె కోహిమారు, జగదీశఫిల్మకంపెనీలలో నటించునప్పుడు యీమెకు యభినయనములను వేర్పిన యభినయనవేర్త (Director) యగు శ్రీయుత చందూలాల్ మెగారు, 1930 సంవత్సరములో శ్రీరంజన్ఫిల్మకంపెనీని స్థాపించిరి. ఈ రంజన్ఫిల్మకంపెనీలోనే యీమెయొకముఖ్యభాగస్థురాలుగాను,

ముఖ్యనటుడు రాలాగాను ఉన్నది.

ఈ కంపెనీలో మాదా జగదీశ్లోపదే ఈమెకు సోదరులు సోదరీమణులు పాత్రలు పోషించిన ప్రధమచలనచిత్రము "దాంపత్యము" (Husband and Wife), పిమ్మట నటించిన మేటిఫిల్మ్ గాథలు "మై దార్లింగ్" (My Darling) "బెగ్గర్ గర్ల్" (Beggar Girl) "రాజపుటానీ" (Rasputin) "మామమోక్ష" (Mammon Worship) "వనశ్రుమమమ" (Wild Flower) యనవది.

ఆన్నిటికన్న మిన్నయని యెన్నదగిన ఫిల్మ్ "వనశ్రుమమమ." ఇందీ మెహావీన యభినయములు వర్ణనాతీతములు. దాంపత్యము, సంతోషము, విచారము, కోపము, యాగ్ర్యము, పీడిత, కాంతి, సానుభూతి మొదలగా గలయాక్షను లొప్పొప్పుడి చూపించినయనది. ఆప్పటికప్పుడే మరుక్షణమునకు మరోయాక్షను!! చూపిన నటనలు చూపించుటలేదు. ఆత్యద్భుతము!!!

ఈమె నటనలన ఈమె కీర్తిచంద్రుడు యానర్తు భారత కేశవమండు ప్రకాశించుచున్నాడు. కొన్ని నెలలు శరీరమస్వస్థతగా నుండుటచే, గాలిహుబ్బు నిమిరై మై వెంసురూరునగరమునకు 1931 వ సంవత్సరములో పోయెను. మధ్యకాళిలో ముదరానునగరమున ఘనమైన స్వాగతమును, వెండికరండ్లకములను పొదులవలన స్వీకరించెను.

కొంతకాలమునకే శరీరము స్వస్థతగానుండుటచే బొంబాయితిరుగావచ్చి రంజిత్ ఫిల్మ్ కంపెనీలో ప్రవేశించెను.

ఆప్పటికి కంపెనీవారు మాట్లాడేఫిల్మ్ (Talkie Films) తయారలించియుంటుండే నీమెను యట్టిఫిల్మ్ లలో నటించుటకుగాను నియమించిరి. నీతి మొదట టాకీఫిల్మ్ "కచా దేవయాని" (Kacha Devayani) యను పురాణచరితము. రెండవది మిగులగొప్పదియు, చాలభనము చెచ్చించినట్టియు, హిందవ వారీసుణి యొక్క కష్టముఖములు తెలియజేయునట్టి ఫిల్మ్ యగు "రాధారాణి" (Divine Lady of Radharani). మూడవది "సతిసావిత్రి" (Satyavan Savitri) ప్రస్తుతము పూర్తికావచ్చుచున్న ఫిల్మ్ సాంఘికనాటక

మగు "శైలబాల" (Shail Bala).

ఈ ఫిల్మ్ లయినది ర్వాత ఈమె కొంతకాలము విక్రాంతి తీసుకొనవలచియున్నది.

ఒకప్పుడు లాభోదయపట్టణమున నీనీమా నట్టువరాండ్ర యభినయనపోటీపరీక్ష జరిగెను. ఆపరీక్షలో ఈమెకును, శ్రీమతి సులోచనకును పోటీజరిగెను. అందు శ్రీమతి సులోచనకును 9007 ఓట్లును, ఈమెకు 9759 ఓట్లును వచ్చెను. పరీక్షాధికారులీమెకు "మూవీమే" వారి బంగారుపతకము బహుమతిచేసిరి. కాని యిది పక్షపాతమున జరిగినదని చాలమంది యనుకొనుచుండెడివారు. మొత్తముమీద యీమె 10 సాంఘిక ఫిల్మ్ లయించును, 8 చారిత్రిక ఫిల్మ్ లందును నటించెను. 4 యితరసాంప్రదాయకములైన ఫిల్మ్ లందును నటించెను.

ఈమెతో క్రియుతులు రాజాకాండో, డి. ఆర్. రిల్లిమోరియా, భుగ్ద అసామ్యదు, చైద్యా, భగవాన్ దాసు యనును ప్రసిద్ధిపెరిమానటాక్రగనరులుకలసి నటించుదు.

ఈమెకు యింగ్లీషు, హిందీ చదువను, వ్రాయును, మాట్లాడను చేతనగును. మంచిపాటగత్తె. మధురమైన కంఠస్వరము. దీర్ఘములగు, నల్లనగుజేణి. నల్లనైచికాలములైన వయసులులుగలిగి సమాజసౌందర్యముచే నొప్పారుచున్న సంపన్నయునది. మావాభిమాన మర్యాదలుగల మానవతి. నటనలంచారితేరిన వారీమణి. వనరసముల భావములను చూపుటలో నారి తేరినవారి. నగుమోముగల వట్టువరాలు. గుఱ్ఱము స్వారియందును, కత్తిసామునందును యద్వితీయురాలు. గర్వమెరుగని ఘనురాలు.

విక్రాంతికాలమప్పుడు నీనీమావార్తలనే చదువును. తనజీవితమంతయు ఫిల్మ్ పరిశ్రమలయందే వినియోగించ నిశ్చయించిన తన్వీ. ఇప్పటి యీమె వయస్సు 32 సంవత్సరములు.

రైవ మీమె వాయురాలోగైత్యర్యవంతురాలిగా నొనర్చి యీమెకీర్తి సాచంద్రార్కము ప్రకాశించునట్లాశీర్వదించునుగాత!

ఓయనార్కాళి! నీకోణితాయతాశ్రు
లెడఁదబ్రద్దలువాఁడ న్రవించిపోవఁ
బొగిలితివిబోలు:— ఈగడ్డిపూలుకూడ
బాలిగా ముకుళించె విషాదదృష్టి.

2
ధారుణీపథిఁ బ్రేమకర్పూరహాసిత
దివ్యసౌరభస్నిగ్ధసందేశమధుర
గానసంపదనింది మాగ్ధ్యంబౌసంగు
ప్రాణకాంత! తావకచిహ్నమాసమాధి.

3
నాఁడుమనహృదయాలు సంధ్యాంతమందు
జలుగుకొఁగిలింతలలో హాసించినంత
జేరుకాదు చీకటితెరఁ జల్చికొనుచుఁ
బ్రకృతివనురాగకొముదీప్రతిభతోఁచె.

౪
అపుడు విశ్వమైయోహుఁడల నల్లనూచిఁ
యమరసందస సుమమంగళాక్షరలను
గురిసి దీవించె మనలను బరిమళించు
నకలుషప్రేమ జీవకల్యాణగీతి.

౫
అస్మదీయాంతరంగధామామృతిప్ర
దీప్తయువదీపకళిక త్వదీయనయన
విలసితాలోకసప్రేమలలితకాంతి
సమయశోకతమోరాశిఁ గుములుచుంటి.

౬
సీసమాధిపై నప్రవృత్తెన్నెలలుబలుపు
మల్లికానూనములఁ గుమారిల్లఁజేయు
గాటమగువేడినిట్టూర్పుగములతోడ
సీనిరాశాప్రణయజీవి యిటుకృశించు.

౭
ప్రేమసౌరభమింక సుమాళింపఁబోని
నాయెడఁదమల్లెపూవు విన్నాణముడిగి
ప్రబలశైశిరదుహికార్ద్రవాతహతిని
త్రుణ్ణి, వసివాడి, పొరలెను ధూళినకట!

౮
మనవిషాదప్రణయగాఢ మలినశోభ
హృదయకుహరాన వెల్లొందు సీసమాధిఁ
దడుపుదుండెద నయనోద్గతాశ్రుధార
బ్రతుకుమ్మలేవరాగగఢ సీకాగ.

౯
లలితవాసంతకల్యాణకలితగీతి
పాడలేనింక! మృత్యునిశ్వాసధూమ
భీకరతమోగ్రవిధిలో వెడలిపోవఁ
గాచుకొనియుంటి శుష్కరాగప్రవృత్తి.

వనకుమారి దేవి

శ్రీమతి స్థానాపతి రుక్మిణమ్మ గారు

ఈమహారాణి రాజపుత్రస్థానములో జయపురాధీశ్వరుని తనయ, శ్రీ. శ. ౧౮౫౦ సంవత్సరమున జన్మించి ౧౮౭౬ సంవత్సరము మొదలు ౧౮౯౭ వరకు ఆంధ్రదేశసంస్థాన ములలో ఉత్తరసర్కారులలోని విజయనగరసంస్థానమును పరిపాలించిన శ్రీమదానంద గజపతి మహారాజా జీ. సీ. ఐ. ఈ. వారిదేవరీ, రూపసి, బీదలపాలిటి పెన్నిధాన, పురజనులను పుత్రులవలెచూచెడిది. కరుణామయి, నాధునిజనయిత్రిమాటజవదాటి యెరుగనిది. అధిపు డూరలేనియపుడు అతని భుక్తావశేషపదార్థమును భోజనకాలమందు నించుకభుజించినగాని తానేమియు భుజించెడిదికాదు. పతినిధ్యానించికాని యేపనియు తేసిడిదికాదు. నవ్వుటాల కై నను నవృతమాడియెరుగదు. తనపతి రాచకార్యములనిమిత్త మున్యప్రదేశములకేగిన నాతని దివ్యవిగ్రహమును నిరతము నిర్మలభక్తితోగొలచి పూజించుచుండెడిది. భోజనపువేళ భర్త పేర నొకకలశమువేరించి మరియు భుజించెడిది. అనూయాదిగుణము లామెకడ కలిక ములోనికై ననులేవు. పతి దానద్రవియడని సదా దానము జేయుచుండెడిది. పతియె దైవ ముగ మనసారసించి వర్తించు సుగుణములే. ఈసాక్షిమతల్లి తననలువదియొకటవయేట మేనెల నై దవతేదీరాత్రి పదిగంటలకు జీవితేశ్వరు నాత్మనిలిపి సర్వబంధువులను, పరివారమును, దీనజనులను దుఃఖసాగరగర్భమున గూలద్రోచి కాశీపట్టణమున భౌతికకరీరమును విడిచి స్వర్గమలంకరించెను. అట్టితరి ఆనందగజపతిమహారాజు చెన్నపట్టణముననుండెను. ఆరాజు కేళిదన కీవృత్తాంతమేమియును తెలియదు. పాపమాప్రభువు తన సహధర్మిణి కాశీనుండి చెన్నపురికి వచ్చుననియు, నీలగిరియందుగల యాత్మీయసాధమున నివసించి, తరువాత ఆమెకు బొంబాయినగరమును జూపించి పుత్రైరవలెననియు తెలచి తత్ప్రియాణసన్నాహ ములన్నియును ఆయత్తవరచి సిద్ధముగానుండెను. కాని దుష్ప్రధి ఆయానందమును చూచి సహించలేకపోయెను. ఆహా! విధిదాట నెవ్వరివశము? దేవి మరణవార్త తెంత్రీమూలమున తెలియవచ్చెను. భూవిభు దావిపాదవార్త విని హృదయసంధులు చలింప గుండెలవియ మంత్రబలమున తెగిపడిన చింతకాయవలె మూర్ఛిల్లి భూమిపై పడెను. నిష్కళంకప్రణయ జీవుల దైమిట్టిదిగదా! దేవికి యింతకు మున్నోకంత కరీర మస్యాఖముగ నున్నదని తెలిసి నంతనె ఆమె ఆరోగ్యముకొరకు దేవాలయముల ప్రార్థనాదులు చేయించెను. శాస్త్రుచో దితమైన యనేకదాసధర్మములు చేసెను. మైలాపురమునగల మాదాగుడికి వెయ్యిరూపాయలిచ్చెను. వెయ్యేల! ఎవ్వరేదిచెప్పిన నవన్నియు నొనర్చెను. కాని యేమిలాభము? దైవబలము చాలదయ్యెను. జీవితేశ్వరనిబాసిన నాటగోళి అహర్నిశము లొక్కతీరున నవ్వుతో ప్రకాశించు నారాజచంద్రునిమోము వాడిపోయి నన్నగిలి నల్లనయ్యెను. అటపాటల మాటమరచి శోకమున మునింగెను. తుదకాధరాకాంతం దాత్మసమీపియోగతప్త హృదయుడై వనటస్మరించి నిరాశాజీవితమున అకాలమృత్యువదనభీకరకూరదంష్ట్రుల జక్కుకొనియెను.

పుష్ప సర్వపుష్పాలంకృతయై సకలాభరణభూషితయై బంగారుకుంకుమబరితేనూని తన తెచ్చెలులను బొమ్మలకొలుపునకు పిలచుటకుబయలుదేరి పడలుచుండెడిది. ఇంట మేనల్ల వరు సలు విరుసలుగ బొమ్మలు పేర్చి శృంగారించెడిది.

ఇట్లే పుష్ప మాతృహీనయైన వాలుగొండునుండియు ఏకాదురయులేక అల్లారుమొద్యుగ జరుగుచున్నది. పుష్ప ఒక్కనిముకముగ పడకున్న తల్లిదండ్రులు వాడు తండ్రి. పుత్రమాతృభ్రాతృమన పుష్పకు వాన్నుకొన్న బొమ్మలు లెక్కకుమించి. పుష్పబొమ్మలు పెట్టిందంటే చూడవచ్చినవలె యిదియారి. పుష్పజీవితంలో మార్పుకలగటానికికారణం వాన్ను మర్చిపెట్టితేనుకోవటమే. వాన్ను పెట్టిచేసుకుంటే పేరంటంచేదామని ముచ్చటపడిందేకాని మారుటవల్ల తనవి ఏమికన్న పెడుతుందోఅన్న ఆలోచన లేకపోయింది అనాటిపుష్పకి. ఈ అమ్మ ఇంటికి వచ్చిరావటం గోనే పుష్ప అర్హతవైపునకుంది. ఇప్పుడు పుష్పకి ఏదికావలసివా అమ్మనడగటం అమ్మ వాకేం తెలుసు మీవాన్నవనదుగు అనటం ఈపరిస్థితులలో పుష్పసంగతిచెప్పి నవనరంలేదు. ఎవరితో మాట్లాడుతున్నారె పుష్పవచ్చిందంటే ముద్దుపెట్టుకునే వాన్న ఇప్పుడు పుష్పని చూస్తేనే కన్పించుటాడు. ఈ సంగతి కనిపెట్టినవాన్నగుమాటలు పుష్పనిచూచి వేడి కన్నీటిచుక్కలు రాల్చి ఎంతలోనింతమాద్యులని గువగుసలాడుకునివారు.

దనరాపండుగవచ్చింది. కారదానవర్యాతులలో బొమ్మలకొలుపుపెట్టాలి. పుష్పఅమ్మ తనతెల్లెలు కమలనిపిలుపించుకొని తనదగ్గర పెట్టుకుంది. వండుగదినములలో కమలనిముస్తాలు చేసి పేరంటంపిలుచుటకు వసి తాను బొమ్మలు సర్ది శృంగారించుకొన్నది. పుష్పమాట తలననే లేదు. పుష్పఇదంతాచూచింది. అదిన్నిఅమాయక భ్రాతృహృదయము బ్రద్దలైంది. ఏమూలకో పుట్టిపెరిగిన కమల తనబొమ్మలకు సర్వాధికారిణిఅయింది. పుష్ప వారముదినములుకట్టిన పాపడ చొక్కా చూసిపోయినది. ఇకముందు తనగతిఎమికానున్నదో ఎవ్వరికెరుక? పుట్టినదాని మాతృ ప్రేమామృతమును గ్రోలియెలుంగది అచాల అనాడు తోటలోనికీచెల్లి దిగ్గరగ విలపించింది. పుష్పతోపాటు ప్రకృతిఅంతా విలపించినట్లయింది. పుష్పగుచ్చములు పుష్పనుచూచి కన్నీటి కిందువు లొలికించినవి. పుష్పగృహదయాని కక్కడకాంతిమదురలేదు. విచారగ్రస్తహృదయయై బరువెక్కిన పాపదయముతో మెల్లగా నొకచీకటిగదిలో తలుపులుదెరుగొని కటికరాతిపీలను వడుకొని తనలోతాను ఏడ్చియేడ్చి నిద్రించివది. పేరంటమునకు వచ్చినవారెల్లరు పుష్పకమలడ మికి ఆశ్చర్యపడి ఈమార్పుకలుగుట కీనవరీతల్లియే కారణమనితలపోసిరి. పుష్ప అనిదురలో నొకచీకటిరసఖస్యన్న ముగాంచినది. తాను యెలదేనివస్త్రములుధరించి సర్వాభరణములతో బంగారు కుంకుమబరిత చేరినడుకొని పేరంటమునకు బయలుదేరుచుండగా, అమ్మ—తాచెప్పు దునూ చూడవటువంటికన్నతల్లి—తండు చేతులుచట్టుకొని అత్రిప్రేమతో ఆలింగనమొనర్చుకొని తన కిరన్ను ముద్దులాడుచున్నట్లుగా, అత్రిప్రేమలో పుష్ప అంతులేనిఆనందముతో పొంగిపోయింది. ఈమార్పుకలుగడానికి కారణం నవరీతల్లే.

ఒకే కాన్పున ముగ్గురు బిడ్డలు :—

విశాఖపట్టణముజిల్లా శృంగవరపుకోటతాలూకా కల్లంపూడి గ్రామమున ఒక కూడ్రవనిరకు ఒకే కాన్పున ముగ్గురు బిడ్డలు పుట్టిరి. మొదట ఒక ఆడపిల్ల పుట్టెను. ఆరుగంటలతరువాత ఇరువురు మగ బిడ్డలు పుట్టిరి. ముగ్గురు శిశువులును మరునాడు మరణించిరి. చైతన్యహావోష్యమునుపొంది తల్లి మరణింపఁబయ్యెను.

నాలుగు చేతులు నాలుగు కాళ్లు గల బిడ్డ :—

బర్మాదేశమున పెనాలో సివిలుహాస్పిటలులో ఒక బర్మాస్త్రీ ఒక వింతశిశువును ప్రసవించెను. ఆ బిడ్డకు నాలుగు చేతులు నాలుగు కాళ్లు ఉండెను. పుట్టిన పదునైన నిమిషములకే ఆ బిడ్డ చనిపోయెను.

ఒకే కాన్పున ముగ్గురు బిడ్డలు :—

సికిందరాబాదులో కూలిపని చేసే కొను స్త్రీ ఆస్పత్రిలో ప్రసవించెను. ముగ్గురు బిడ్డలు పుట్టిరి. ఇరువురు మగ పిల్లలు, ఒక ఆడపిల్ల. మాతాశిశువులు కులాపాగా ఉన్నారు.

రెండు ముక్కులు నాలుగు కాళ్లు గల బిడ్డ :—

తిరువళ్ళూరు తాలూకాకు చెరిస అగరంపేటలో మత్తరాజుకులమునకు చెందిన కొక స్త్రీ ఒక వింతశిశువును ప్రసవించెను. శిశువు గర్భములోనే మృతిపొంది పుట్టెను. రెండు కలలు, రెండు ముక్కులు, కనులు చెవులు కాళ్లు చేతులు వాల్చేసి, మొండెముకూత్ర మొక్కటి. స్త్రీ పురుష విశ్చంగములు లేవు.

చంద్రలోకమున ఎత్తయిన పర్వతము :—

చంద్రలోకమునందలి పర్వతములన్నిటిలోకీ ఎత్తయినది కనుగొనబడినది. ఈ దీని ఎత్తు ఇరువది నాలుగు వేల అడుగులు.

సముద్రమున మిక్కిలి లోతైన ప్రదేశము :—

ఫిలిప్పీను దుహాసముద్రమున మిండానో ప్రాంతమున మిక్కిలి లోతైన ప్రదేశముగలదు. సముద్రమున ఇంతకంటే లోతైన ప్రదేశము ఈవఱకు కనుగొనబడలేదు. దీనిలోకు 32,080 అడుగులు.

పర్వము : సూర్యుడు :—

పేళుములనుండి వానపర్వముగ రా! వదులు, నరహస్సులు, సముద్రములు మొదలగు వానినుండి గైకొనబడిన ఆవిరియూచువుననే పేళుములు. సూర్యుడు భూమినుండి నెలకొంటు 18,00,000 టన్నులవీటిని గైకొనుచున్నాడు. అదేలేమన భూమిమీద ప్రతిఒకండుకు ఏడోఒక ప్రదేశమున వర్షము కురియుచుండును.

పత్రికా పరిచయము

220

ప్రతిస్పృహ వారము తెలుపడు వారపుత్రిక. 1/ క్రామపైతాన పుష్కరూపమున ప్రదురించుచున్నది. సంపాదకుడు: మొక్కపాటి వరసింహాశ్రమిగారు. 'భార్యుల పాఠ్యశాల' గంభీరగా వరసింహాశ్రమిగారివామము తెలుగుమాగాణియందు అచ్చుకొనియున్నది. హాస్యరచనతోడం చిన్నికథలనుగూడ చక్కగ వ్రాయగల సమర్థులు. ఇట్టివారు తెనుగుపుత్రికావిద్యవాదులనుకు పూనుకొనినది ఎంతయు ముతించదగిన విషయము. ఈవారపుత్రిక మొదటిసంచిక కచ్చెంబడు 18-వ తేదీని తెలుపబడినది. పూజ్యస్థానముననున్న 'భాత్రాశీ: సూతా' అను అవతరాజ అప్పారావుగారిపాట మనోహరముగనున్నది. దాక్షుడు బుర్రా శేషవీరాధిపతి ఎన్. వి. పి. హెచ్. దీగారు శక్తినిగూర్చియు, శ్రీకల్యాణానంద భారతీ మాంబాచార్యస్వామిలవారు వేదవ్యాసవ్యాదయమునుగూర్చియు వ్యాసములు వ్రాసియున్నారు. శ్రీ మొక్కపాటి వరసింహాశ్రమిగారి బంధువత్తుడు వారిశిష్యుడనుకు హాస్యమున ఒప్పుచున్నది. ములుకుట్ల వేదవీక్షితులు వి. పి. యల్. జి; తెలిక చెరకప్పయ్యమాస్తి ఎం. పి. మొదలగు విద్యాధికుల రచనములు, శ్రీవేంకటేశ్వరశాస్త్రిగారి 'ప్రతాపకుమారి' అను వ్యాసము వీసందికకు పుష్పిని గూర్చుచున్నది. నందూరి వేంకటసుబ్బారావుగారి 'పూలరాసలు' మనోజను. విద్యువలు మొగపాటులు పాంతలోతనున్నను ఎడనెడ మెటుపుంతలో బడుచున్నది. మృదుతెలికపల్లంబించిన తాగుండువని మాతలంపు. విద్యాధికులగు వరసింహాశ్రమిగారు విద్యాధికుల తోడ్పాటున నడుపుచున్న శక్తిచిరము వరల్లి తెనుగుతల్లిని వేచియుగాక! కార్యస్థానము తెజవాడ.

ఇది న వా హి ని :—

ఆర్థమకరహస్యములను, ఆంధ్రభాషాసాంఘ్యమును వివరించు ద్విమాసపత్రిక. వాత్సికమతాధి
 షకనవన్మాసాది, కలితవిగమగమధావగాసాది, సమ్మతాంధ్రక్షిప్తపక్షాసాదియై ఆర్యమందిన
 ఈ మాతవాంధ్రపత్రికకు మాస్వాగతము. సంపాదకుడు మహాపాఠశాల బ్రహ్మశ్రీ ముదిగొండ
 నాగలింగశాస్త్రిగారు. దీప్తిమైజన ప్రచురించుచున్నది. సంవత్సరవందా 2000. అంగీరస త్రామా
 భాద్రపదములదియైన ఈ రోదినించికయందు జ్ఞానము, మతము: దీనివలని ప్రయోజనము, హిందూమతప్రాశ
 స్త్యము, ఆస్తికతత్వము, ఆశ్వునిర్ణయము, సర్వమతాచారము మాన్యు నియమములుగలవు. కలయేవారు
 తేవారి, రామలింగేశ్వరశేషియందుగల ఈ పత్రికాసంపాదకులపేర వారమునది.

డి ఇండియన్ నాచురొ పత్ :-

The Indian Naturopath. ది ఇండియన్ నాచురోపత్ ఆస్ట్రేలియన్‌నువారు మాసపత్రిక, ప్రకృతి వైద్యవిధానమును ప్రచారము చేయుటకేర్పడిన ఆంగ్ల పత్రిక. గ్రామ స్థానాన ప్రచురించబడుచున్నది. సా.ప. చందా 2 కృ. రూపాయల మాత్రము. మాడపంపుటము 7, 8 సంచికలు మాత్రమే. ప్రకృతి వైద్యవిధానమున నమృతముగలవారు అవస్థయు పరిపక్వమగుపత్రిక: చిరునామా: రైజవాడ.

జమీందారి రెతు :__

సాంఘిక ప్రజాలయము లేమిది ఈ పత్రిక కొంతకాలము ప్రచారము నిలువనలసినదైనది. ప్రస్తుతము స్వంతము ప్రజాలయమును చేపాటుకొని రిజి ఆంగ్లములను నందర్థింపవచ్చిన ఈ పత్రికను మాస్కాగతము. ఏప్రిల్ 10, 17 లేదలయందు వెలువడిన రెండవసంపుటకు ఒకటిరెండుసంవికలు మాకార్యాలయ ములకు రింపినవి. యజ్ఞాదితవిషయములతో నొత్తుచున్నవి. పత్రిక బహుకాలము పరిణాగాకయిని కొరెదము జమిందార్లైతుల ఆర్థికసాంఘికవ్యవసాయిక భాగ్యవ్యయమునకు ప్రతినివారము ప్రదురింపబడు ఈవార పత్రిక సాలువందా పాలుగురూపాయలు, దబారు రాయలుపైజా. దిరువామా: నెల్లూరు వెంకట్రామావా యుడు, సంపాదకుడు, జమిందార్లైతు, గాంధికార్, నెల్లూరు.

ప్రకృతి వార్త

సహగమనము :—

ఆగ్రా ప్రాంతమున ఒక బ్రాహ్మణయువతి చనిపోయిన భర్తతో సహగమనము చేయగోరెను. ఇది విని జనులు సంఘటన మూగిరి. ఆగ్రామయలోని పెద్దలు సహగమనము చేయరాదని వచ్చుకొని యెప్పించిరి. ప్రజాసమాహము పెడలిపోక యుదురుతిరిగి ఆమె దర్శనమునకై వచ్చుటకైను. ఆమె యింటికిలుతులు లోపల తాళమువేసుకొనెను. ప్రజలగుంపు ఆమెయింటికి నివృత్తమైపోయిరి. ఇంటిలోపలినుండి పోలీసు వారు తుపాకులను కాల్చిరి. కాని ప్రయోజనము లేకపోయెను. పిమ్మట పోలీసువారు యింటిలోనుండి బయటికివచ్చి మూడువైపులకు గుండ్లను కాల్చిరి. అంతలో ఆగుంపు యింటిలోనికి ప్రవేశించి ఆస్త్రీని చనిపోయిన ఆ పెద్ద భరితవద్దకు యెత్తుకొనిపోయిరి. పోలీసువారు జనసమాహమను వెంటడించి తుపాకులను కాల్చిరి. ఆస్త్రీ విడిపింపబడి యింటికి గొంపోబడెను. మొత్తము 50 గొండ్ల బిళ్లుపాటు కాల్చబడెను. భర్తతో గనివారణ కై భార్య శరీర మాంసము కోసి యుచ్చుట :—

బర్మా ప్రెజిడెన్టులో కార్యమును గ్రామమున నొక పతిమణి తన భర్త కోగనివారణకై తన శరీరము నుండి మాంసమును కోసి దానితో మారచేసి భర్తకు పెట్టెను. భర్త మరేరియో వ్యాధితో బాధపడుచుండెను. కోగికి ఆప్తబంధువు తెలిపయినను తన శరీరమునుండి మాంసమునుతీసి మారచేసి కోగికి పెట్టివయెడల కోగము నివారణమగునని దైనాచారికి మూఢవిశ్వాసముగలదు. ఈయువతిగూడ ఆ విశ్వాసమునకు అనుకూలురాలు. ఎట్టి కోగమునకైనను ఈమాంసవికిత్స ఆమృతమువలె పనిచేయును. మాంసము మాత్రము కోగికి ఆప్తబంధువులదిగా నుండవలెను. ఈయువతి తన పక్షిసలమునుండి మాంసమునుకోసి దానితో మారచేసి భర్తకు వడ్డించెను. భర్త భోజనము చేయుచు ఆమహానింది తుడకు నిబిడిని తెలుసుకొనెను. భార్యకు గాయము నుండి రక్తమింకను ప్రవించుచునే యుండెను. ఆమెను వెంటనే ఆసుపత్రికి పంపిరి. అక్కడ ఆమె యింకను చికిత్స పొందుచున్నది. పోలీసువారు ఆమెమీద ఆత్మహత్య కేరమును ఆరోపించిరి. ఆమె తనకట్టి దురుక్తేళములేదనియు, భర్త కోగనివారణకే తానట్టి త్యాగమునుచేసినదనియు చెప్పెను. —ఆంధ్రపత్రిక.

చిత్రగుప్తుని పోరపాటు: యమలోకము నుండి వాపసు :—

లాహోరునందు గోవులునుండి నివాసీయును లేజాఅనునతడు కోగగ్రస్తుడుకాగా డాక్టరువచ్చి ఆతనిని చూచి తీవ్రము నాశకేదని చెప్పిరి. అతడు రాత్రి 12 గంటల తర్వాత మృతివొందెను. మామూలు ప్రకారము ఆతని బంధువులు శవమునకు జరుపు విధిసంతయు జరిపిరి. గోమయముతో నేలను అలికి ఆతనిని ఆవోట పయిండ్లపెట్టిరి. అడవారు శవముచుట్టును చేరి యేడ్చుచుండెరి. ఉదయము శవమును దహనమునకై తీసికొని వెళ్లుటకు ఏర్పాటుచేసిరి. శవమును కలుకుమీద పెట్టుచుండగా “రామరామ” అనుచులేచి అచ్చట ఉన్నవారిలో ఆతడు తన స్వర్గానందమును గురించి చెప్పెను. “నన్ను స్వర్గమునకు తీసికొని వెళ్లిరి. కాని కావలసిన మనుష్యుడు నేనుకాదని చెప్పి నన్నుయింక కొంతకాలము భూలోకములో పాఠశాలవలెను గడుపుమని పంపివేసిరి.”

—గోలకొండ.

గ్రంథ పరిచయము

వాయు విమానము:—

వైజ్ఞానికగ్రంథమందలిలో ప్రథమగ్రంథము. చిత్రరంజన్ అను వారపత్రికను, ఆంధ్రరాష్ట్రము అను మాసపత్రికను నిర్వహించిన ప్రజానిగులును, మంచిపక్షమును, దేశసేవానిరతులును అగు శ్రీ గాడేపల్లి సూర్యనారాయణశర్మగారిచే రచియింపబడినది. కాస్త్రీయగ్రంథప్రచురణకు గడంగిన ఈ గ్రంథమందలి వారిని ఎంతయల కొనియాడుదుము. ఈ గ్రంథమున వాయువిమానముల కనుగొనచరిత్ర, నిర్మాణాభివృద్ధి, వివిధరూపములు మొదలగు విశేషములు సులభశైలిలో సచ్చితములుగ వర్ణింపబడినవి. ప్రోత్సహింపదగిన ప్రయత్నము. గ్రంథము క్రొనువైజాన 104 పుటలు. గ్లోకాకాగితములు. వెల రు 1-0-0. విరువాత: వైజ్ఞానిక గ్రంథమందలి, ఆర్యాపురము, రాజమండ్రి.

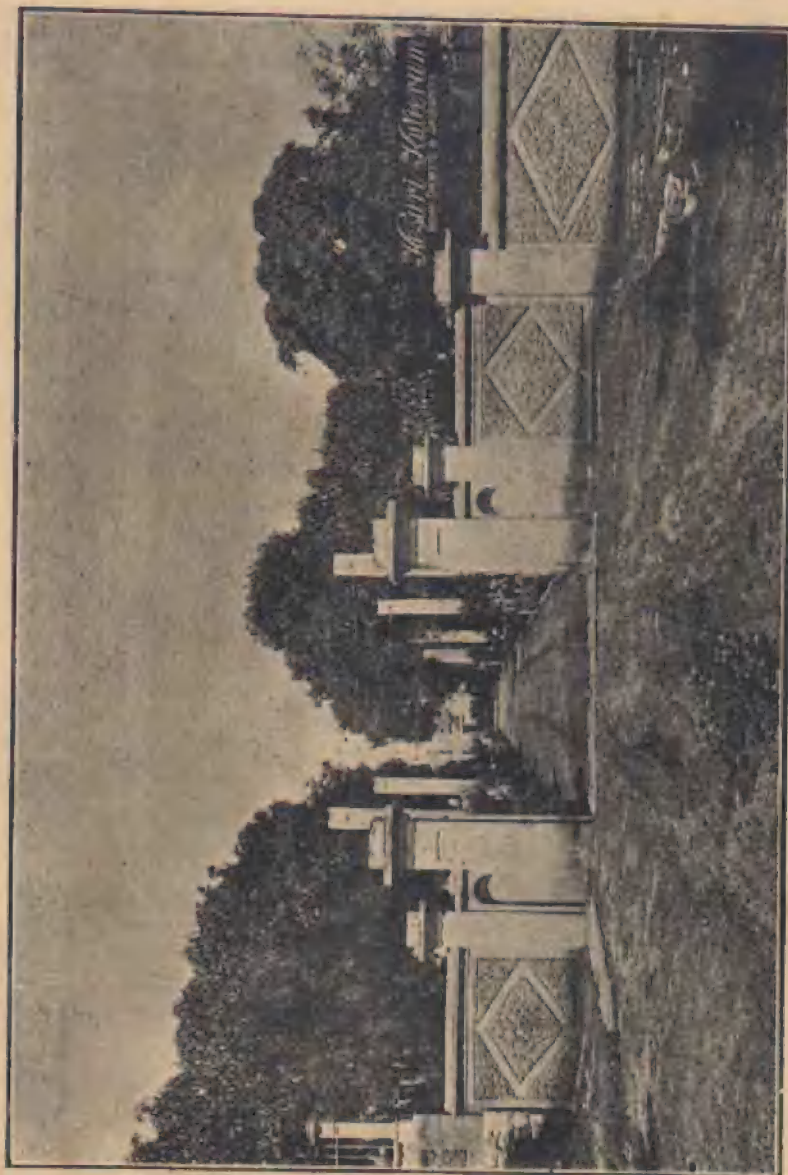
అమరావతీస్తూపము, ఇతరవ్యాసములు:—

ఆంధ్రపరిశోధకములు శ్రీయంత మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మగారిచే వ్రాయబడినది. ఈ గ్రంథమున అయిదువ్యాసములు గలవు. ఆమరావతీస్తూపమునుగూర్చిన వ్యాసము గౌరవస్థానమంది గ్రంథవామమునకు కారణముగట సమచితముగనున్నది. ఈవ్యాసములలో ముమ్ముల వెక్కువగ వాకర్షించినది 'అనాద్యతవాప్తాయము.' నీటికొలది తామరయనునట్లు ఈవ్యాసము చదివినకొలదిని క్రొత్తవిషయములను స్ఫురింపజేయుచున్నది. ఆంధ్రతాముద్రగల ఈగ్రంథమును విశ్వవిద్యాలయములవారు పాఠ్యగ్రంథముగా నిర్ణయించినది ప్రస్తుతంప దగినది. స్థలాభావమున ఈగ్రంథమునుగూర్చి విపులముగ వ్రాయబాలక పోవుచున్నందులకు విచారించు చున్నారము. అశ్వరామ్యుడగు ప్రతిఆంధ్రుడును చదువదగుగ్రంథమనిన చాలును. గ్రంథముద్రణాదులు నుండరముగనున్నవి. గ్లోకాకాగితములు. క్రొనువైజాన 132 పుటలు. వెల 0-12-0. పుస్తకములకొరకు: మల్లం పల్లి సోమశేఖర శర్మగారు, 2/19 అకెప్ప మొదలిదిక్కి, పురళవాకము, మద్రాసు.

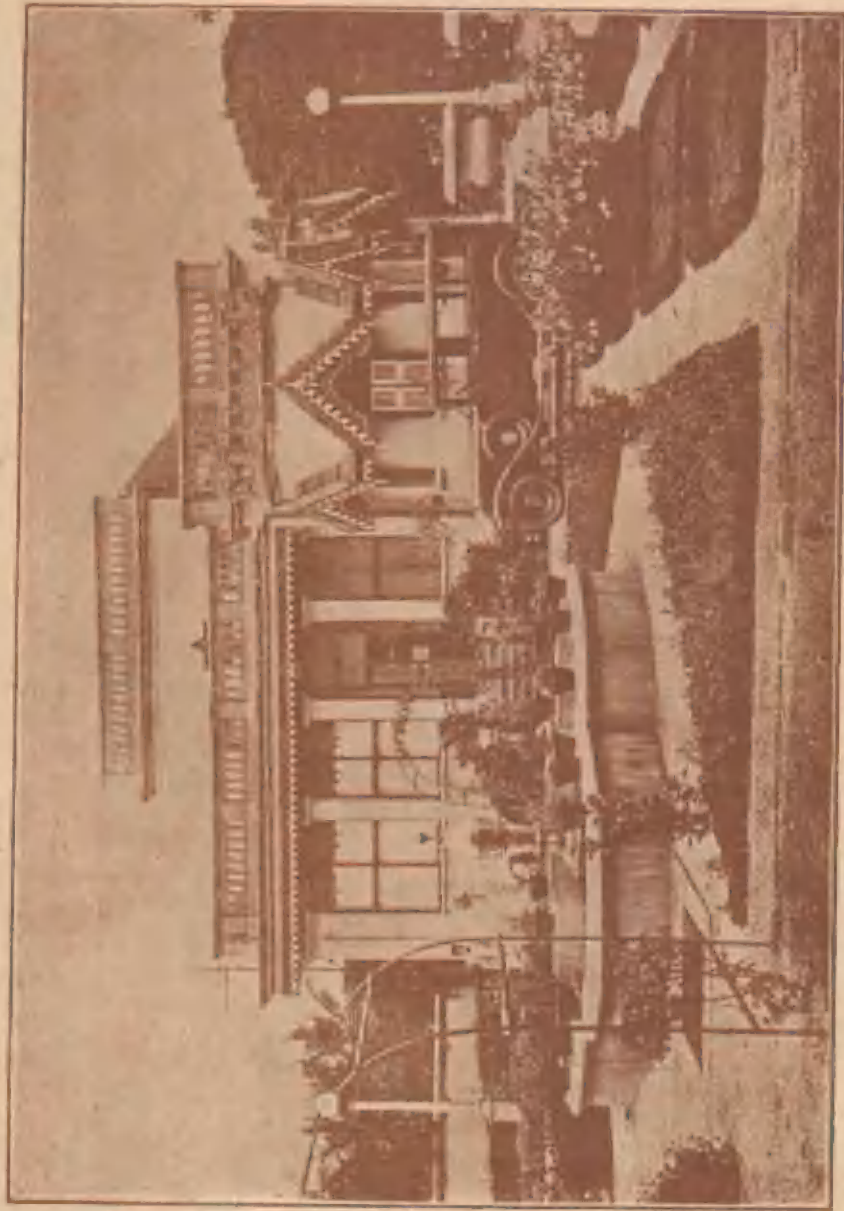
కథాసరితాంగరము:—

ఒకటిరెండు మూడుఘరములకు గోణవాచకముగానుండుట కనువగునట్లు సుప్రసిద్ధముగు కథాసరితాంగరము కథను తెలుగునవచముగా శ్రీవారి ముఖ్యారావుగారు వెలయించివారు. క్రొనువైజాన 128 పుటలు. గ్లోకాకాగితములు. వెల0-10-0 అణాలు. ప్రచురణకర్తలు: సి. కుమారస్వామివాయుడు అండ్ సన్సు, మదరాసు. రఘునాథ్:—

సారస్వతచంద్రికాగ్రంథమాల రెండవకుసుమము. చరిత్రాత్మకనాటకము. కర్త శ్రీచిట్టమూరు సత్యనారాయణరావు బహద్దరువారు. దివంగతురాలైన వారిసతీమణికి ఈనాటకము ఆంకితము చేయబడినది. ఇందు శివాజిపాత్ర యధోచితముగ చిత్రితము. ఇందలి కొన్నిరంగములు కవిభారసముతో బాలువాలుచున్నవి. 'మహావీరులచరిత్రముల ప్రబోధించి నన్నింతవానిగజేసిన పరమదేశభక్తురాలు నాకల్లి పచ్చితచరణారవింప ముల కెరగి సన్నద్ధుడైనదయ్యెదను. ఇట్టి తల్లిరెండకో వెలసినగదా మాతృదేశదాస్యము లోలగిపోవుట' అను శివాజివాక్యములు— 'ఈరఘునాథుడు గాయపడియు మాతృదేశముకొరకు పెనగులాడును. ప్రాణము లున్నంతవరకును పెనగులాడును. ఈరక్తము మాతృభూమిలో ప్రవహింపవలెను. ఈకంకము మాతృదేశము కైక్కి తెగిపోవలెను. ఇది మానవాత్మకుని యాజ్ఞ — మాధర్మము.' అనురఘునాథుని వాక్యములు ఈనాటకమునందలి జాతీయభావమునకు నిదర్శనములు. నాట్యకళాప్రపూర్ణ శ్రీమాన్ టి. రాఘవాచార్యులవారి

కేసరీకుటీరము: ఔంగుళూరి బ్రాంచి భవనము: ముఖద్వారము.

శేషరీకుటీరము: బెంగుళూరి ప్రాంచ్ ఇన్ స్టిట్యూట్
 శివనాథి దండీధావననీరయ, మల్లిక, మాంజి పాఠశాల, చేయి పాఠశాల

నాటకమునుగూర్చి ఇట్లు వ్రాయుచున్నాడు: 'ఈనాటకములో మాడువారిగురిగములు నాటకకళోచిత దృష్టితో హితవుగానున్నవి. కైలియు, కళోచితమైన ముగింపును నాకు చాల ఎక్కువగానచ్చినది.' గ్రంథ శ్రద్ధగాను మందరము. క్రానుపైజ 128 పుటలు. మందిరశసరికాగితములు. వెల 1-0-0. చిరునామా: సారస్వతచంద్రికాగ్రంథమాల, ఆర్లపాడు, గంపలగూడెంపాట్లు, కృష్ణాజిల్లా.

ప్రాథమిక ప్రకృతి శాస్త్రము:—

ఆరోగ్యశాస్త్రసమేతము. రెండవభాగమునకు ఆశువుగనుండునట్లు వ్రాయబడినది. టి. వి. చెల్లిపు కాస్త్రీఅండునమ్మనాను ప్రచురించింది. కాస్త్రీగ్రంథరచనము దేశభాషలయందు మకరముగాదు. అయినను విద్యార్థుల మంతా ఆశ్రయముగాను శ్రద్ధవహించి దీనిని రచియించినారు. రచనము సాఫల్యము, సరళముగాను ఉన్నది. విషయము ముఖ్యముగా బోధపడుచున్నది. క్రానుపైజ. గ్లాకాగితములు, 162 పుటలు, వెల 0-12-0 అణాలు. శ్రీపతిగా రిట్టినిర్దుప్తభాషలో మరొకన్ని కాస్త్రీగ్రంథములు రచియించుచేరి భాషాసామర్థ్యము కాగలదు.

గోవు:—

ఏలూరువాస్తవ్యులు బొడ్డు కాపిరాజుశ్రేష్ఠిగారిచే రచియించబడి ఏలూరు గోసంరక్షణసమితివారి కకావ్యులసమావేశములలో చివరియగణ్యము. గోప్రభావమును విపులముగ వర్ణించుచున్నది. కవిత్వము చక్క గనున్నది. క్రానుపైజ 44 పుటలు.

కామధేనువు:—

లక్ష్మీధరము సంస్థానవిద్వాంసులు కొత్తపల్లి మందరరామయ్యగారిచే రచియించబడి ఏలూరు గోసంరక్షణసమితివారి కకావ్యులసమావేశములలో చివరియగణ్యము. గోవునుగూర్చిన కొన్ని ఆశ్చర్యవిషయములుగలవు. క్రానుపైజ 88 పుటలు.

గోప్రభావము:—

తెనాలివాస్తవ్యులు మహాహాస్యాను మదిగొండ నాగలింగకాస్త్రిగారిచే రచియించబడి ఏలూరు గోసంరక్షణసమితివారి కకావ్యులసమావేశములలో ప్రథమగణ్యము. క్రానుపైజ 34 పుటలు.

వేమధూపాల విజయము:—

గ్రంథకర్త రావాడ వేంకటరామకాస్త్రిగారు. శ్రీకృష్ణదేవరాయగ్రంథములలో 5-వ పుష్పము. రత్తిరాజులలో వేమధూపాలండు నువ్వనిర్దుడు. అతని విజయములకీర్తించు ఈగ్రంథము ఆంధ్రులకు ఆవస్థయు నమాదరణీయము. కవిత్వ భారానుద్ధిగలిగియున్నది. లఘుటిప్పగులును చేర్చబడినది. క్రానుపైజ. గ్లాకాగితములు, 80 పుటలు, వెల 0-8-0. చిరునామా: మేనేజరు, భారతభవనము, కొలుబనూరు, బస్తూరి.

ప్రకృతి తత్వప్రకాశిక:—

వేదాంతవ్యాఖ్యానానులవారిచే వ్రాయబడినది. ఏలూరు బ్రహ్మజ్ఞానసమాజమువారి ఆరవసంపుట గ్రంథము. ప్రకృతితరయావముననున్న వేదాంతగ్రంథము. హిందూమతస్థాంతములను బోధించుచున్నది. క్రానుపైజ. గ్లాకాగితములు 44 పుటలు. వెల 0-4-0 అణాలు. వలయువారు గ్రంథకర్తచేరు తూర్పువీధి ఏలూరుఆను చిరునామాకు వ్రాయునది.

శ్రీ తత్త్వ తాన మాధానము:—

“గతమానభు మా హిందూనుందరి ‘కదాపటి విన్నవము’ అనునది కథా’ వ్రాసుకొన్న నివేదన పైని యితర పోదరసోదరిమణులు క్రియచేతగాని, మాటచేతగాని యెట్టి పానుభూతియు గనుపరుచుకయున్నను నజాతీయయు సుగ్రహావరణాయగయువను గృహలక్ష్మి రసయగ్రసోదరియందు గలయభిమానవశముననో వాకుభేదముంబట్టి కష్టముఖము లెరిగిన కారణముననో జారితెంద అక్క గరికింగడుదు, సోదరు లేమిచేసి నను మాదినను పోదరిమణులైన హిందూనుందరి అకాలపరిసమాప్తికొనవలంద జేయూతకొని నిలవజెట్టి నలయువని చేసిన హర్షరికై దూనుందరి యామె కనేకకృతజ్ఞవాళినందనము లర్పించుచున్నది. ఇదిగూదిన పిదపైన వాంధ్రవిదూషిమణులకును, వారిభర్తలగువారికిని దయకలుగక పోవువాడని యాశయొకటి పెట్టు కొని ప్రచారము నొక్కమారు మానకాలక అప్పుచేసి పప్పుగూడన్న సామెతగా నింకను బుట్టి వంత పరకు ఋణముజేసి యేలరభోజనమో చేయుచు నింక గొన్నాళ్ళు జూచెదనని యీదడకేయుననే మనుల దలపెట్టెనది. మామమయిత్ని మెల్లవర్ధమగునో నది పరమేశ్వరుని నియామక మేయని కలంచి అది యంతియే యున్నది కాబోలనని నిశ్చయించి భావినిర్ణయము చేసికొనగలదు.”

—హిందూనుందరి.

శ్రీ తత్త్వ తాన కాంక్ష:—

“మానభూయ్య లుక్తమసంతానమకొరకు నిర్ణయించిన విధులు గృహ్యమూర్తములకు, ఉపనిషత్తులను కొన్నిస్మృతులను జదివినయెడల జరియవగును. ఈ సంవర్ధమున బృహదారణ్యకోపనిషత్తువందు అష్టమాధ్యాయ చతుర్థ బ్రాహ్మణమున తెల్పబడిన ప్రక్రియను సంగ్రహముగ నిట వివరించెదను. అందలిదిషయములు చాలనలకొప్పుడు చాడస్తయగను వీధిగను కాదుపించుచున్నను విధులు కాలానుసరణముగ నప్పటి వ్యవహారముల ననుకరించి యందును గాన వానిమంది మనము ముఖ్యములగు వానికే గ్రహింతము. పుత్రమధ్వనమును కర్మనుగూర్చి చెప్పెడు వాబ్రాహ్మణము వోవున జంగమస్థావరాత్మికమైన సమస్తభూరిమలసారము భూమి, భూమిసార ముదకములు, ఉదకసార మోషధులు, క్షిప్రులసారము పుష్పములు, పుష్పసారము ఫలములు, ఫలసారము పురుషుడు, పురుషసారము లేతమృ. లేతమృయొక్క సద్వినియోగముకొరకు బ్రహ్మ స్త్రీలను స్మరించెను. వారికో సంసర్గమువలన ప్రజలు సంతానము లడయుదురు. ప్రజనెండ్రియమును యజ్ఞవేదికగ సంభావించి గౌరవించవలెననియు స్త్రీపురుషసంసర్గమును వాజపేయియోగతుల్యముగ నెంత వలసినదనియు నందు విరూపించిరి. అట్టి గౌరవభావముతో స్త్రీముఖము ననుభవించువాడు స్త్రీమమృతమును పొందుగలడు. లేవల కామాకురుడైనవాని కాపుణ్యము లభించక యది యంతియు స్త్రీకే లభించును. స్త్రీలలో

రజస్వలాస్త్రీ మిగులశ్రేష్ఠురాలు. అట్టి స్త్రీని పురుషుడు నాలుగవదివఱకు స్నానానంతరమునొంది రేజము, బలము, భగము, కీర్తి, దానివలన తనకు లభింపవలెనని దేవతలను కోరుచుండెను. ఆవాడు స్త్రీ మొఱకుదనమును జూపినయెడల దానిని భూషణాదిబహుమానముచే పోషరయి కొనవలయును. మంచిమాటలచేత నామె లొంగనియెడల దండకరాక్షసమువలనగాని హస్తరాక్షసము అలనగాని పోషరయి కొనవలయును. భార్య భర్త వియ్యధముగ సంభరించుచున్నట్లు తెలిసినచు పురుషు డామెను మందలించి కాపురము పెడగొట్టకుండుచూర్ణములు తెలుపబడెను. బహిష్కరించిన స్త్రీయొక్క స్నానానంతరము భావ్యము నామెచేత చంపింపవలెను.

(1) తెల్లని దేహకాంతి గలవాడును, నూతండ్లు ఆయుస్సు గలవాడును, ఒక వేదమును పొంగయిగా చదువుకొనగల్గినవాడునగు పురుషుడు తనకు కలుగవలయునని కోరికగలవచనమున వాచియ్యముతో కీరాన్నమును చండించి స్త్రీపురుషు లిద్దరును భుజింపవలెను. అప్పు డట్టిపురుషుని బడయంటకు వారు సమయలగుదురు. (2) కపిల పింగళోత్తరములు గలిగి రెండువేదములు చదివి సంపూర్ణాయుర్దాయముగల పురుషులు కలుగవలయునను కోరిక యున్నచో మునున చెవియ్యముతో దవ్యోదనము చేయించి, దానిని శేతోకలిపి, స్త్రీపురుషు లిద్దరు తినవలెను. (3) క్యామవర్ణము కలిగి లోహితాక్షుడగు పురుషుడు పుట్టి వాడు మూడువేదములను చదివి పూర్ణాయువు గలవాడు కావలెనను కుసూపాలమున్నచో మును భార్య దింపినవియ్యముతో కుడ్డాన్నమును కీరాదులు కలియని యన్నమును శేతోకలిపి స్త్రీపురుషులు భక్షించవలెను. (4) పూర్ణాయువుగలదియు గృహకృత్యవిర్యహానిపుణురాలునగు వీరూరైకలుగవలెనను ఆభిలాషకల్గిన చోక్షమున నుత్త్యులపురుషును చండించి శేతోకలిపి స్త్రీపురుషు లిరువురు భక్షించవలెను. (5) సమస్తవేదాభ్యయనముచేసి సంపూర్ణాయువు గలవాడును పండితుడును బ్రసిద్ధుడును సమితాగమము నగు (సభాపూజ్యాదు) పురుషు డుదయించవలెనను కోరిక గలయెడల వయసు ముదిరిన లేక అధికవయసుగల (ఆర్ష కేణవా) యెద్దుమాంసముతో కలిపి చువనముచేసిన మాంసాన్నమున శేతినిచేర్చి స్త్రీపురుషులిరువురు భక్షించవలెను. ఈ లోచనము కీరాన్నాది భక్షణము చేసిన పిమ్మట భార్యభర్త లొకరినొక రాల్లంగనము చేసికొనవలెను. 'శేను ప్రాణమును, నీవు వాక్కును, ప్రాణమునకు వాక్కు ప్యాధీనమగునట్లు నీవు నాకు ప్యాధీనమైతిని. శేను సానువేదము, నీవు ఋగ్వేదము, సానువేదమునకు ఋగ్వేద పూర్వార్థమైవట్లు నాకు నివాహార్థమైయున్నావు. శే నంతరిక్షము, నీవు భూమి. భూమ్యంతరిక్షములు లోకమునకు తల్లిదండ్రులైవట్లు మనము మన సంతానమునకు దత్తదండ్రులమగుచును నాకు నీవిటు రమ్మ. పుంస్త్ర్యముగల పుత్రధనముకొరకు మనమిద్దరమును సంపిద్ధులమగునట్లు' అని భర్త భార్యతో వనవలెను. శ్రేష్ఠతరమున సంతానాశేక్ష చేరారు కాపురములు చేయుట కాకాంక్షించుచుండిరని తెల్పుట కీర్తించాకర్ణము ప్రమాణము: "శేకోయాభమైన అరణులచే నశ్వసీదేవతలు మధింపబడిన రీతిని చది యుదమానమున సిగర్బముమండి లేజస్కాయుడగు పురుషుడయిండుటకు శేను గర్భహోమము చేయుచున్నాను. ఏ ప్రకారము భూమి అగ్నిగర్భయో, ద్యులోక మింద్రగర్భయో, దివలు వాయుగర్భములో అప్రకారమే సిగర్బము సుప్రకృతి ధరించుగాక!" ప్రవచనమయమున పురుషుడు 'యథావామపుష్కరిణి' అనుమంత్రమును పఠించి మంత్రోదకమామైపై ప్రోక్షించెడివాడు. స్వయాపమునకు పోనికలుగకుండ వాయువు తటాకమును పఠింపజేయునట్లు ప్రమాణికగర్భమువలించుచు, మానితో నూడ నెండము వైటకువచ్చి ముఖమననమును భర్తనూడ యేక్షించుచుండెడివాడు. జాతికర్మహోమము చేయవలెనను జననీజనకు నీసితిని ప్రార్థించుచుండిరి. 'ఈ వాగ్మహిమందు పుత్రయాపముతో వృద్ధిపొందిన శేను పెక్కుండ్ర చోక్షింపగల్గినవాడ నగుదునుగాక! ఈవాపుత్రునిసంతతి సంతానముతోను, చతువులతో నెడతెగని సంపద ననుభవించుచుండును గాక! నాప్రాణములను మనస్సుతోనూడ నీవు (అగ్నికీ) అర్పించుచున్నాను'. భూపతివమైన శిశువునకు

విష్కట తండ్రి పెరుగును లేనను శేతినికలిపి మద్యముతో వాకించి తదనంతరము తల్లి చన్ను కుడిపించును. అట్లు శిశువుచేత తల్లిచదుబాలు (తాగించకముందు సరస్వతీదేవివాహాహ్వానించి యారీతిని ప్రార్థించును: శ్రీసరస్వతీ! సమస్తప్రాణులకు పితృహేతువై అన్నక్షీరములను కలుగజేయుచు సమస్తకర్మఫలముల గ్రహించి వాని నొసంగుచు దేవాదిసమస్తభూతముల పోషించు నీ సునమును వాప్తువ్రుడు పాపముచేయుటకాశుభలక్షణములను వాభార్యకొమ్మలం దంతురించలేయమా.' దుర్బలశరీరములుగలిగి భార్య, పుత్రుక, కోడలు, పోడరి గర్భిణిగ నున్నదను మాట వినినతోడనే కంఠము నొంచెదం ప్రస్తుతకాలమున పైవ్రాసినదంతయు వాశ్వర్యకరముగ నుంటి వింతకాదు. స్త్రీ గర్భవతియైన బాదిగ కాఫీ, ఓచర్లజీను, క్లాకోస్, చార్లెస్, వెసిల్స్, మెలిన్స్ లోనగు కృత్రిమాహారములతో తల్లిని శిశువున పైవడిచు మాతా శిశువులను పోషించుననియున్న నీ కాలమున పూర్వకాలపుయుద్ధకుల వాయురాశోగ్యములు విస్మయజనకములుగ నుండును. జన్మనికోధవనిధాన (Birth control) మొక్కటి తలనూపికొన్ని దేశములందడిప్రభుత్వాచరణము బడయుచున్నది. ధరతఖండమున బాల్య వివాహములు ప్రబలముకానికాలమునందుగల వివాహవిధుల వసలంబించిన చక్షుమున ప్రజారాహుక్యము, దుర్బలసంతానము, మందాధ, దరిద్రము, శిశుమరణములు వామమాత్రములు కాగలవు." హిందూనుండరి.

—దుగ్గికాల మార్గప్రకాశరావు.

దీపావళి:—

“మనమాచరించు మత్స్యములలో దీపావళియు మిన్నయని చెప్పవచ్చును. ఇయ్యది ప్రతిసత్సరమునందు వాశ్వయుజబహుళమున సమావాస్యదినమున జరుపబడుచుండును. దీపములయొక్క యావళి—సమాహూతా దినమునందెల్లడలగానవచ్చుట దీపకీషేరు కల్గియుండవచ్చును. చలువకముల మతాబాలుగు వింతవంతలగుఁ గాంతుల నీనుచు మీఁది యాశయుమునే యాదినమున వెల్లడి చేయుచుండును. మనదేశమున సంవత్సరము పొడుగునను వివిధములగుఁ బర్వములును, పండుగులును దట్టించుచుండును. కాని కొన్నిప్రాంతములయందు గొన్నిమాత్రమే ముఖ్యములుగ లెక్కింపబడును. దక్షిణదేశమున ముఖ్యములగు వివాహకచక్రగియు, మకరసంక్రమణము మత్తరదేశమున ముఖ్యములుకావు. ఉత్తరదేశమున ముఖ్యములగు వాగవంఛవి, హోలికా త్వనము దక్షిణదేశమునఁ బ్రచారమున లేవు. కాని యీ దీపావళిమాత్ర మన్నిప్రాంతములయందును, ముఖ్యమైన పండుగగనే యించబడుచున్నది. ఈ యత్సవయొక్క మనహిందూదేశము నంతేగాక ప్రపంచముంతటను జరుపబడుచున్నది. మనపురాణములబట్టి చూచినచో శ్రీకృష్ణునిచే వరకానురుడు చతుర్దశిదినమున సంహరింపబడినట్లును, లోకకంటకుండగు వాతనిచావునిది యవరిమితాపందభరితులగు లోకులు మరుసటి దినమున నుత్సవమును జేసికొనినట్లును, దీపావళి కియ్యదియే కారణమనియుఁ బరిణవవచ్చుచున్నది. కాని మనపురాణగాధల నెఱుంగనివారును, వానియాచార్యము నంగీకరింపనివారునగు పాశ్చాత్యులు.—ప్రాచ్యులు ఔత్తరాహులుమాడ దీనివాచరించుటచేఁ బైయితిసోపమునందఱు నంగీకరింపక పోవచ్చును. యమునికిని, అక్షితిని దీపావళితో మిక్కిలి సంబంధమున్నట్లును, దీపావళి యన్ని దేశములందును జరుపబడుచుండుటకు మీఁది దేవతలతోడి సంబంధమే కారణమైనట్లును టాడ్డుపండితుఁడు తనరాజస్థానకథావళియం దీనివయ్య మును బ్రతిపాదించినట్లును, ఇదివల కికరు “అంద్రభారతి”యందుఁ బ్రకటించియున్నారు. [సం 1. సంచిక 7] కావ వాచివయమునే మరలప్రతిపాదించుట చరిత్రచరణమునగునని మరలఁ బ్రతిపాదించుట మానివేసితిని. కాని మరియొక చిన్నవిషయమును మాత్రము నిరూపించెదను. సంవత్సరమునకుగల రెండయనములలో దక్షిణాయనముకంటె నుత్తరాయణమే యుత్తమాత్రమైవదని మనపురాణములందుఁ జెప్పబడుచున్నది. ఉపనిషద్రావములగు భగవద్గీతలయందుఁగూడ నీవిషయమే చెప్పబడియున్నది.

“యత్రకారేత్వవాప్యత్రి మన్యత్రించైవయోగినః॥

ప్రయాతాయాన్తిరంతాలం పశ్యన్మిధరతర్హి॥

అగ్నిశ్శోభితహస్కుః పశ్యాసా ఉత్తరాయణమ్॥

తత్రప్రయాతాగచ్ఛన్తి బ్రహ్మబ్రహ్మవిదోజనాః॥

ధూమారాత్రిస్తథాకృష్ణః పశ్యాసా దక్షిణాయనమ్॥

తత్రచాంద్రమసంతోశ్యతి శ్శోభీప్రాచ్యనివర్తతే॥

శుక్లకృష్ణగతిస్యేతే జగత్కావ్యతీమతే॥

ఏకయాయాత్మవాప్యత్రి మన్యయావర్తతేపునః॥”

ప్రభగవద్గీతావచనములంబట్టి యుత్తరాయణము చగటిపండిననియు, దక్షిణాయనము రాత్రిపండిననియు, మొదటిది జ్ఞానవాయుకమైనదనియు, రెండవది యజ్ఞానజనకమైనదనియు, సుత్తరాయణమున మరణించినచో బునరాప్యత్రి యుండదనియు, దక్షిణాయనమున మరణించినచో బునరాప్యత్రి యుండుననియు, గావున సుత్తరాయణ ముత్కృష్టమైనదనియుఁ దెలియవచ్చుచున్నది. రాత్రిపిసయూపములగు దక్షిణోత్తరాయణములనధుమ నీదీపావళి ప్రభాతకాలమువంటిది. అనఁగా రాత్రియందుఁ దురీయయామమువంటిది. తేయు రహస్యనిద్ర మైముఁచినప్రజలు వేకువకామునలేచి యిల్లతి కి మ్రుగ్గులు పెట్టి చగటికొఱకు నిరీక్షించుచుండురు. ఇయ్యది సర్వకవానుభవసిద్ధము. ఆరీతి నే బుద్ధుజనలధ్యమగు సుత్తరాయణమును బ్రతీక్షించుచు ప్రజలు దక్షిణాయనపు చరమావయముగు దీపావళియందుఁ బ్రాథామికకాల్యకృత్యముల నీదిచుప్రజ్వలనము దూపున విశదీకరించుచున్నారు. దీపావళియే వేకువకామునకుఁ బ్రారంభమని యంగీకరింపవలెను. అట్లయినచో తాజాసంచా, మతాబా—పటాకీ మొదలగునవికాక వేకువకామునఁ బ్రజలను మేల్కొల్పుటకుఁ బరికరములుగ నుపయోగించుచేరూ! —బులును వేంకటరమణయ్య సంగీతము: దశరా:—

“ప్రతివత్సరము దశరాదినములలో ఆంధ్రదేశమునందలి ప్రతిపట్టణమునందును సంగీతకచేరీలను గావించి ప్రజలకెక్కుడు ముదమొనకూర్చుటయుండెనుగాని రాను రాను ఈ పద్ధతి పెక్కుపట్టణములలో విడనాడబడుచున్నది. ద్రవిడదేశమున గానముపై కాపెడు అభిమానము ఆంధ్రదేశమున గానబడదు. సంగీతవిద్వాంసులు కాదేశమున ఆదరణయధికము. మన ఆంధ్రదేశమున సంగీతమునం దారిలేనివారు లేకపోలేదు. శ్రీయుతులు హరి నాగభూషణం, శర్మసోదరులు, కె. ఆరుణాచలంబాయుడుగార్లవంటి యుత్తమగాయక శిఖామణులుయున్నను వారికి ఆదరణ, ప్రోత్సాహములు లేక్కర. సంగీతకళ యభివృద్ధిపొందుటకు పలువురు పలు మార్గములు తెలుపుచున్నారు. చిత్రకళను పునరుద్ధరింప గోయవారందరును వడుములుగట్టి ధృఢప్రయత్నములు గావించుట ధర్మము. చారిత్రకకాలాల మున్నను ప్రతిష్టాపనలు గానద్యుట యెక్కుడు ప్రోత్సాహమొసగుటలేదు. ఇట్టిసిరియందు ఈ కళాభివృద్ధికి సంగీతమునందభిమానముగల స్త్రీపురుషులెల్లరును యెక్కుడుకృషి సలంపవలయునని వేరుగ దేర్చుటకు అవసరము. సంగీతమును అభివృద్ధిగాంచ వేయుటకు కొన్నిసభలు సమావేశ పరుచుచుచున్నది. కేవలము తీర్మానములలో సంకల్పపీచెందెడిసభల కింకొకసభను చేర్చినందువలన లాభములేదు. దక్షిణదేశమున నేటికిని ఆంధ్రగానమే పరిపాటయిచున్నది. ఆంధ్రవృత్తులు దక్షిణదేశమునందంతటను తమ పరాక్రమముచే జయించి పరిపాలించియుండ ఆంధ్రుడగు త్యాగ రాజభక్తుడు తన అపూర్వగానమహిమాంతితయముచే దక్షిణదేశమునందంతటను దిగ్విజయమును బడయగలిగెను. తమిళదేశము

నందుగాని, మరేయోజేతము నందుగాని, కన్నడజేతము నందుగాని, నేటికిని సంగీత విద్వాంసులందఱును, త్యాగరాజ కృతులనే సభలయందు పాడుచుండుట మనము గాంచుచున్నారము. చివోదముకొరకు యొకటి రెండు కృతులనుమాత్రము స్వభాషయందు పాడుచుందురు. సంగీత విద్వాంసులు లాంగ్రహించునది పాదపల్లిన చచ్చుటలేకనే ఆంధ్రభాషలో డక్షిణజేతమునందంతటను పరిచయమేర్పడినది. ఉత్తరహిందూస్థానము నందును, పంగజేతమునందును, పంగీతవిద్యకు ఈలోపలు ప్రోత్సాహమొసంగబడుచున్నది. త్యాగరాయుని వాక్యములనుబట్టిచూచినచో సంగీతకళ బ్రహ్మావంశ మనుభవించుట కొకప్రధానసాధనమని తేలుచుచున్నది. వాదము మూలమువలెలిగెడు పౌఖ్యము, ఆశంకము, ముక్తిమార్గములుగ పరిగణించబడినవి. వాదము బ్రహ్మస్వరూపముగ నెంచబడుచున్నది. వాదోపాసనచే వారద, తుంటు, త్యాగరాయాది మహామహులు తరించినటులు విద్యవంతులు గాన్పించుచున్నవి. సంగీతమున కట్టియుత్కృష్టాదర్శము కలదని ఆధునికులు మరచినను, సంగీతస్వరూపము భరతశిఖండమునందు నశించలేదు. సంగీతకళయందెట్టి మార్పు చేయబోయినను స్వరూపము నశించకుండ కాపాడుట యవసరము. వాదముయొక్క ఉత్కృష్టాదర్శము కాపాడుటకే సంగీత విద్వాంసులు పాటుపడవలయును. శ్రీకృష్ణుడు తనదేవుగావముచే ప్రపంచమునందను మోహపరవశము గావించి తావాసందము ననుభవించెను. ఆగావమహిమచే నపేతులు తరించిరి. అటులనే ప్రతిసంగీతపాఠకు డును తన సామర్థ్యవిశేషముచే ప్రత్యేకప్రతిభను చూపగలుగును. హిందూజేతమున గాత్రపాటకుడు తన సామర్థ్యవిశేషముచే ప్రత్యేకప్రతిభనుచూప గలుగునుగాని రాగమునుగాని పల్లవినిగాని పాడునపుడు ప్రక్క నుండిడు బంధితాడు గాత్రపాట నంధప్రాయముగ ననుపరించుటలేదు. తనప్రతిభను తానుకూడ ప్రత్యే కముగ జూపెట్టుటకు ప్రయత్నించును. మృదంగవాద్యకుడు పాటయొక్కగతి తప్పకుండ ననుసరించుటలో సంతృప్తిచెందిక ప్రత్యేకస్వక్తిత్వమును జూపెట్టును. సంగీతవిద్వాంసుడితరుల వానందపరచుటకు ప్రయత్నించుచున్నను ఆత్మానందమును ననుభవించుటకే ప్రయత్నించుచుండును. గావవిద్యయందు ప్రజలు తగిన ప్రోత్సాహము కన్పరచని కారణములన సంగీతవిద్వాంసులితరవృత్తులలో ప్రవేశించుట కవకాశమేర్పడుచున్నది. అంగ్లవిద్యార్థికులు రాగము, పల్లవి, మొదలగునవి పాడుట కాలపారణముగ నెంచుకొందురు. జన సామాన్యమునకు కాస్త్రోద్ధిష్టచను సంగీతమునందు ఆభిరుచియుండదు. వాటకప్రకంపెనిలలో పాడెడు కీర్తనలను, పద్యములను చివరగావించెడి ఆలాపనయు సంగీతము క్రిందపరిగమించుచున్నది. ఇట్టి దుస్థితిలో కష్టపడి సంగీతవిద్య నభ్యసించినవారికి భుక్తియు సుక్తియు, దొరకుట కడుదుర్లభమగుచున్నది. సంగీత విద్వాంసులుగూడ వీపాల్సీ మెట్లలో వాల్చింటిని సంపాదించి ప్రజలను దంజంపచేయవలసినవైచుచున్నది. గావకళ ఇట్టితెవ్వనితయందున్నపుడు చిత్రకళలను పునరుద్ధరింప గోరువారందఱును తగిన కృషిసలుపవలయును. దళరాసమీపించుచున్నది గావున ఆంధ్రమహాజనులెల్లరును తమతమ పట్టణములలో గావసభలను గావించి ఈకళకు ఎక్కుడు ప్రోత్సాహమొసగుటకైతవసరము.”

— గాలి నుబ్బరామయ్య.

భారదాచట్రము;—

“భారతకావనసభలో వారవిలాసకారదాగాదు హిందూసంఘమునగల అతిబాల్యవివాహదురాచారమును అంతరింపజేసి, సంఘమును ఉద్ధరించుటకై ఒక చట్టమును ప్రవేశపెట్టుటయు, అదిఎన్నెన్నో గండ్లములుదాటి తుదకు చట్టరూపమును దాల్చుటయు ఎలయనువిరిగిన విషయమే. ఈచట్టము అమలులోకి రాకమున్నే అతి ఆకురతతో, అమితముగ వాదావిడితో, సవాతవధగ్గుపరాయణులగు తేలిదండ్రులుకొందరు తమయొక్క మూఢమానముల బారికలకుకూడ ఎవరినోకొందరిని పరులనుసంపాదించి, వేలవేలు కట్టుమతిచ్చి, వివాహములనుగావించిరి. వారు అటులగావించుటకు ఆరసరము ఇంచుకేని ఇచ్చటివరినీకులను బట్టిచూచిన కాన్పించదు. ఏమన కారదాచట్టము అమలులోనికివచ్చి చాలకాలమైనను అతిబాల్యవివాహములు యధావిధిగా జేసఁగునందంతటను అన్ని సంఘములయందును నిరంతరాయముగా కొనసాగుచునేయున్నవి. వానిని ఆపుటకు భార

కోచట్టమునకు శక్తిచాలకున్నది. ఏమన ఆచట్టమును ధిక్కరింపవలయు విధించబడు శిక్షనిబంధనలు ఏమో శ్రమము కలిపముగలేవు. వేటమలకులను వ్యర్థముగావించి, వివాహములనుగావించు హిందవ తరీఖిండ్లలు అతిబాల్య వివాహములను తమవీలలకుగావించి, ఏక లెట్టరుచేతనో యది లేక పాతిక లేక ఏబదియొప్పుములు మాత్రము ఆరేమానా విధించబడినచో, ఇదియును ఒక బాహ్యభంజిత ఖర్చుఅని భావించుకొని జరిమానాలు మలభముగా చెల్లించి చెరుచున్నారు. ప్రభుత్వమువారు కారవాచట్టనిబంధనలను తీవ్రముగా అమలులోనికి పెట్టసన్నారు. వారికి కామన్లంఘనఉద్దేశమును అగదివైచుటకు ప్రయత్నించుటతోడనే కాలముగడచుచున్నది. ఈవిషయమునవారు ఏమియుశ్రద్ధవహించకున్నారు. సంఘమునందు అతిబాల్యవివాహదురాచారముయొక్క దుర్గుణములను చెడుగులను ప్రజలు ఆంతమందియుగాకున్నను అధిక సంఖ్యాకులైనను దాగుగాగ్రహించియున్నచో యీదురాచారము చట్టముయొక్క అవసరములేకనే చాలకాలముక్రిందటనే అంతరించియుండెడిది. కాని సంఘమున ప్రజలలో ఇంకను సహితనధర్మమును పూర్వారచరులను ఎంత చెడుగులేనను ఎంతశానికరమైనను విడువకలక, విడిచినచో, ఇహపరములకు దూరమైపోదుమని భయభ్రాంతులతో, కూపసమంఘోకములవలె కోట్టుకొనువారు అధికముగ గలరు. కావుననే ఈదురాచారమును సులభముగ అంతరింపజాలవచ్చును. పూర్వారచరయెబలతో సమానసంఖ్యగల సంఘసంస్కరణాధిపతులునుగలరు. కారవాచట్టమును అమలులోనికి తీసుకొనిరావలెనని సంఘసంస్కరణకు స్త్రీలు పురుషులుగూడ ఆకాలమందు ప్రతికలలో వందలకొలది వ్యాసములను ప్రాసీయు, కేలకొలది లహిరంగనధలలో నుపవ్యసించియు తీవ్రముగ ఆందోళనమును గావించిరి. కాని కారవాచట్టము చట్టయావమునరాల్చి అమలులో పెట్టబడినదిమృత సంఘసంస్కరణుల తమకర్తవ్యము అంతటితోముగిసెనని, ఇప్పుడు ఏకాంతిగ్గొనుచున్నారని భావించవలసి వచ్చుచున్నది. వారికర్తవ్యమును వారుపరిగా గ్రహించినటుల జోవకున్నది. ఇదిచాలవిచారకరమగు విషయము. సంఘసంస్కరణుల దేశమునందు ఎల్లచోటలను విశదెత్తుకొనిచేటను. ఏర్పరచి, అతిబాల్యవివాహములను గావించెడి ప్రజలపై కంటనే శేనులనుపెట్టుచును, సంఘమునందు ఈదురాచారమును జొలగించుటకు అవసరమగు బోధమును ఈ పేక్షవహించక నిరంతరాయముగనలుపున లేవనియు, తస్మాదమున సంఘమును ఉద్ధరించవలెననియు కోరుచున్నాను.” —కోమ్యల లక్ష్మీవరసమాంబ.

దైరి

ఆగస్త

- 22:—కలకత్తా. ఆర్యమహాజనులలో శ్రీమతి సందమణిమోహలాగారి ఆధ్యక్షతక్రింద జరిగిన స్త్రీల ప్రత్యేకసభలో పండిత మధనమోహనమాలవ్యాసారు ఉపన్యసించిరి.
- 23:—రైలాసచట్టము. విభాఖచట్టముండల రాజకీయసభలు, శ్రీమతి పేమమ్మ బుద్ధిరామయ్యమ్మగారి, ఆధ్యక్షత. ఆధ్యక్షురాలిలోరాలు ఈ క్రిందిస్త్రీల ఆరెప్తు: శ్రీమతులు మాలా వంకమాంబ; శిష్టలింగమ్మ, గాది సత్యవారాయణమ్మ, మిన్నుల లక్ష్మీవరసమ్మ, మిన్నుల శేషమ్మగారు.
- 1:—తెనాలిచౌలాకా రాజకీయ మహావిభాధ్యక్షతవహించినందుకు ఆరెప్తుచేయబడిన కంభంపాటి సత్యవారాయణ ఎం. ఏగానెనరి శ్రీమతి మాణిక్యంబగారికి రి మానములవిడిపైదు, రి. క్లాను.
- 1:—లాహోరు. శ్రీమతులు అమర్నాథు, ఆద్రేమకుమారి, (లాలాసిండిబాను రెండవతనయ), కృష్ణకుమారి అనందకుమారి (గోవిందరాము కుమార్తెలు) గారు నలుగురు యీమధ్యనే రైలుమండి విడుదలైరి. వీరిని అదామిబాగుస్తేమనుచుగగ్గర రైలుమండి అలారంగోలుములూగి రైలుసావీనందులకు ఆరెప్తుచేసిరి. వీరు ర్యాల్పూరులో రాజకీయ కాన్ఫరెన్సుకుపోజరై లాహోరుకు మరలితచ్చుచు దారిలో నీచుని చేసిరి. వీరిని రైల్వేపోలీసులొకప్పులో నుంచిరి.
- 1:—బొంబాయి. బొంబాయి కమిషనరుఉత్తరప్ర నల్లంఖించి బొంబాయిలో ప్రవేశించినందుకు మీరా రెనుగారు (స్తేడుకన్య) నేడు మజగోవానుపోలీసుకోర్టులో ఖైరాళాగారిచే వివాదివిడిపైదు విధించబడిరి. మీరా రెనుగారు సప్రమ శిక్షనీకరించిరి.

24:—రాజమండ్రి. శ్రీయత తల్లాచగడ ప్రకాశరాయుడు ఎం. ఏ. గారిని నెలలుంటెయిలులో చూచుటకు వారిభార్య శ్రీమతి వెంకాయమ్మగారు అనుమతికోరగ నిరాకరించుటను.

:—బాలసోర్. శత్రుశ కాంగ్రెసుసంఘునియందలి శ్రీమతి సుధద్రాదేవిగారికి 3 నెలలుకొక, కాంగ్రెసు కారితెనుకురాండ్రకు శ్రీమతులు పుల్లమానదేవి, ఎస్వతీదేవి, ఇందుమతీదేవిగార్లకు రెండేసి నెలల కరివకొక, వారి ఆశ్రమముపై వాడిచేసినందులకు శ్రీమతి మైవారీదేవిగారికి మరెద్దగురు శ్రీలకు వాలుగేసి నెలలచొప్పున కరివకొక.

25:—సంబల్పూరులో కాంగ్రెసుప్రచారమునకై శ్రీమతి సరదాదేవిగారు ఆరెన్టుచేయుటదిరి.

:—వీలూరు. హిందూయవజనసంఘభవమున శ్రీల బ్రయినింగుమ్మలు వాడేమిప్రెస్ను మిస్. కాశీబాయిగారి యధ్యక్షతనుజరిగిన శ్రీలసభలో శ్రీమతి మాలతీపట్నర్థమగారు ఉపన్యసించిరి.

:—మదరాసు. శ్రీమతి ఆచంట రుక్మిణమ్మగారు వీలూరుశ్రీల చెరపాలమండి విడుదలచేయుచుండి మదరాసు వచ్చిరి.

26:—మీరట్టు. న్యాయవాదియగు జ్యోతిప్రసాదుగారిభార్య శ్రీమతి విద్యావతిదేవిగారు ఏతరగతికైదీ జబ్బుగానుండుటచే వైద్యపరీక్షగావించుటను.

27:—అలహాబాద్. బాయికాట్డే సందర్భమున ఊరేగింపుచేసినందులకు శ్రీమతి కమలాదేవికర్మసరి ఆరెన్టుచేయుటను.

:—నెల్లూరు. శ్రీమతి ఓరుగంటి మహాలక్ష్మమ్మగారు వెల్లూరుజయిలునుండి విడుదలపొందివచ్చిరి.

28:—నర్సపేర్తితాలూకాకు ఎలనుంచిరిఫార్మానుండి శ్రీమతి గుబ్బల యోగమ్మగారు యవకులకు ప్రత్యేక సావమునకు ఎన్నుకొనబడిరి.

:—రాజమండ్రి లేడీస్ క్లబ్బు శ్రీసమాజములకుమున హిందూసమాజభవనములో శ్రీమతి మాలతీపట్నర్థమ లి. ఏ. గారు “సంఘసంస్కరణావళ్యకత” అను విషయమునుగూర్చి ప్రత్యేకముగా శ్రీలకోటకు ఉపన్యసించిరి. శ్రీమతి ఆదిత్యాదేవి వసుంధరాదేవికన్య ఎం. ఏ. లి. యస్. సి (లండను) ఎఫ్. సి. ఎస్. గారు అగ్రాసనాధిపత్యము వహించిరి.

29:—ధార్వార్. పుల్లరి ఈయనందులకై ఒకనిగేదను ప్రభుత్వమువారు జప్తుచేసి నేలముపాడిరి. ఒకడు కొనెను. ఈజప్తునువిడిపించుటకు శ్రీమతి మహాలక్ష్మిదేవి సత్యాగ్రహముచేయగా ఆమెకు 8 నెలలు కొక, 100 రూపాయలు జరిమానావిధించిరి. జరిమానాకై 35 రూపాయలవిలువగల ఛరాస్లిని జప్తుచేసి 7 రూపాయలకును, 8 రూపాయలవిలువగల తప్పాలాలు జప్తుచేసి రు. 1-2-0 ట రసీదుయిచ్చిరి.

:—లొంబాయి. స్పెషల్ సవర్ను ఆర్డినెన్సుక్రింద శ్రీమతి కిషన్ దుమల్ కర్కన్యగారికి ఆరెన్టు.

30:—సిద్ధా. వైస్రాయిగారి భవనమున లేడివెల్లింగ్సును ప్రభువుగారు ఘోషశ్రీలకు విందుపలిపిరి. 250 మందిశ్రీలు విందుకువిచ్చేసిరి.

31:—ధర్మవరము. కారదావట్టముక్రింద మొదటితాలూకాలు వధూవరుల తిలదండలకును, కార్యనిర్వాహకునికిని చెరి 30 రూపాయలకుంతున కలక్టరుగారిచే విధించుటను.

:—కటకం. శ్రీమతులు గారీదేవి, హోమనీదేవిగార్లకు మూడేసి నెలలు కరివఖయిదు విధించుటను.

:—రోమ్లక్. నందిగ్రామసభాధ్యక్షురాలగు శ్రీమతి చిత్తన్ బలాబానాగారు ఆరెన్టుచేయుటదిరి.

:—బక్కా. కార్తకపూరు యూనియన్ కోర్టును పీకలుచేసినందుకు జోహార్ కాంగ్రెసు కమిటీనియందలి శ్రీమతి కనకప్రసాదరామ్గారును, మనోహరినీబానుగారును; శ్రీమతి సునీతకార్గారును ఆరెన్టుచేయుటదిరి.

32:—అరవనాటకములలో నృపసిద్ధయగు శ్రీమతి సుందరమ్మగారిపై లేబడినకేసు కుంభకోణము నలు మేజస్ట్రేటు కొట్టివెచ్చెను.

1:—చండిలే మోతీలాలు షెహూగారి రెండవకుమార్తెయగు శ్రీమతి కృష్ణాషెహూకవ్యగారికి అశోగ్యము కలిగినటుల లక్ష్మీబయలుబాదు.

2:—దక్కా. మమనువాటి యూనియన్ కోర్టుకు పిక్కాటుచేసినందులకు శ్రీమతి సునీతిలిలాకార్ శ్రీమతి కనకప్రోకరాం, శ్రీమతి మదోహపీరి బానుగారలకు రెండునెలలు కఠినశిక్షలు విధించబడెను.

3:—కలకత్తా. క్లయప్రెమిస్‌గో ఉత్సవముజరిపినందుకు శ్రీమతి లావణ్యచరణదండగారు శ్రీమతి పావిత్రీ దేవిగారు మరనల్లరు స్త్రీలును అరెస్టు చేయబడిరి. నాలుగేసి నెలల కఠినశిక్ష.

4:—అవనిగడ్డ. శ్రీమతులు బిజ్జా వీరరాఘవమ్మ (పురిటిగడ్డ) గుత్తికొండ వీరమ్మ (చివకల్లేపల్లి) కొల్లివర వీరమ్మ వెంసేరమ్మ (యావగడ్డ) బల్లభశేషి అన్నపూర్ణమ్మ (భట్లపెనుమర్రు) గార్లు చెరివిడాది కఠిన శిక్షలు పొందిరి.

5:—మదరాసు. పెనిపెన్సియరీ బయలుమండి శ్రీమతి కూరాడ దుర్గాంబగారు (నందిమంగు) శ్రీమతి వట్టికొండ హనుమాయమ్మగారు (వీరులపాడు) శ్రీమతి యలవర్తి ప్రమానాంబగారు విడుదల చేయబడిరి.

సెప్టెంబరు

1:—శ్రీమతులు పాతూరి రాఘవమ్మగారు (నగరం) కొల్లి నాగభూషణమ్మ (వల్లూరు) నాచెళ్ల వీరా రామమ్మ (గుర్రాచారిపాలెం) ఆరేపిమాసముల చొప్పున కఠినశిక్ష (ఏ) తరగతి ఖైదు నమర్చించి మదరాసుపెనిపెన్సియరీమండి విడుదల చేయబడిరి.

2:—అలహాబాదు. బహిష్కరణదినమున ఊరేగింపు జరిపెనను నేరముపై శ్రీమతి యమ్. పి. శర్మవారికి 200 రూపాయల జరిమానా, లేక రివారములు కఠినశిక్ష విధించబడెను.

3:—అలహాబాదు. శ్రీమతి ఎ. జి. భామన్ గారిని ప్రభుత్వమువారు మైన్ ఫూరిజిల్లా మేజిస్ట్రేటుగ నియమించిరి. వీరిదివరలో మైన్ ఫూరి గౌరవ మేజిస్ట్రేటులుగ నుండిరి. వీరు ప్రత్యేకముగా పిన్నవయస్కులగు నేరస్థులనే విచారించెదరు.

4:—గుంటూరు. ఆపిల వరదరాజునకును, చెమిడిగంటి వెంకటరాముడు నితంతుపుత్రికకును చెజవాడ కనక దుర్గాలయమున వివాహముజరిగెను.

5:—ధీరీ. స్వామిశ్రద్ధాసందుగారికోడలు చంద్రవతిగారు మరియొకరును స్త్రీలు గాంధీదినము సందర్భమున ఘంట స్తంభమువద్ద నభిచేయుచుండగ అరెస్టుచేయబడిరి.

6:—తిరువాన్కూరు. జూనియరుమహారాణిగారు, ఆమెకుమార్తెయు యూరపుయ్యార ముగించుకొని విశ్రోరియాఅను స్త్రీమరుపై వచ్చిరి.

7:—బొంబాయి. జహ్వరిలాలు షెహూగారి సతీయగు కమలాషెహూగారు స్వదేశీపదార్థవోత్సవవారమునకు ఉపక్రమణోత్సవము జరిపిరి.

8:—సికింద్రాబాదు. గతసంవత్సరము కల్లంగడుల పికటింగు వారంధించి శిక్షపొందియుండిన శ్రీమతి కొమ్మూరి శేషమాంబగారిని హనుమకొండయందు రక్షకకాఖవారు బంధించి, రాష్ట్రమును ప్రవేశించరాదను నిషేధపుటాజ్ఞను ఉల్లంఘించెనను నేర మాగోపించిరి. అధియోగము విచారణకు రాగా, అట్టియాజ్ఞ రాష్ట్రమునకల దిటిపూసాంతముల అధికారవర్గమువారు నొసంగియుండుట సర్వమే కాని, శ్రీనివాసు ప్రభుత్వమువా రట్టి యాజ్ఞ వొసంగలేదని శ్రీశేషమాంబగారు విన్నవించుకొనిరి. జామీనుమీద నామెనువదిలి విచారణమునకు వాయిదావేసియున్నారు.

6:—చిత్రాశుభిష్టము. విజయనగరము వాసియులను శ్రీమతులు మూలా చేంకమాంటగారు, పేతుమర్ల బుచ్చి రామయ్యమ్మగారు, రేవుపాకకొండ శ్రీమతి గాడి సత్యవారాయణమ్మగారు, ఎలమంచిలితాలూకా తిమిల గ్రామస్థులను శ్రీమతులు విమ్మల లక్ష్మీవరదమ్మగారు, నిట్టల లింగమ్మగారు కేషింపబడిరి. ఇందు విమ్మల లక్ష్మీవరదమ్మగారికి 4 నెలల విడిదైదు, కేయియాపాయల జరిమానా, జరిమానా చెల్లించి నిన్నో మరియొక నెల విడిదైదు. మిగిలినవారికి చెరినాలుగు నెలలు విడిదైదు, 200 సందల యాపాయిల జరిమానా, జరిమానా చెల్లించనిచో మరొక నెల విడిదైదు. శ్రీమతి విమ్మల కేషమ్మగారు ఆనవా మే క్షమాపణ చెరిపినందున కేషుదలగావించబడిరి.

7:—విక్రమపూరులో జాతీయోద్యమమునందు పాల్గొనిన ప్రథమముల్లిమి స్త్రీ పుర బహుకరీరీతిను ఒక మహమ్మదీయ స్త్రీ ముద్దెగంటిలో కోర్టులేదువరక, తెలులో నుండువట్లుగా కేషవిధించిరి.

:—కలకత్తా. సరకాదేవిగారిని బాగద పూరు తెలువనమార్చిరి.

:—కలకత్తా. అక్రమసంఘసభ్యులుగా మన్నందులకుగాను శ్రీమతి వసంతా దేవి మరొకరును స్త్రీవాలంటే ర్ల పై రి వారముల కరివకేష.

8:—తెలుగు స్త్రీల తెలుమండి శ్రీమతి కుమ్మల చంద్రమ్మగారు (బరసయ్యగారికల్లి) విడుదలపొందిరి.

:—కలకత్తా. దేంగాలురాష్ట్రీయకాంగ్రెసుసభ్యురాలగు శ్రీమతి పీతాపాణి, సాతవంధాపిణి సర్కారు, వీరజవలిసిగార్లను క్లయిప్రతినిధియందు హాజిరికోర్టునందు నిషిద్ధవృత్తులను నుంచిపెట్టివందులకు ఆరెప్పు చేసిరి.

:—ముద్దెగంటి. ఈ రేగింపు జరిపినందులకుగాను నుందరిదేవి, జగత్రాదేవి గార్లకు 148 ప. పి. పీక్రింద ఒకదినము విడికేష.

9:—నుదరాను. అంతలో సతిపైకేసు త్రోపివేయుటయె.

12:—కొవ్వూరు ఆంధ్రగోరంగవిద్యాపీఠమున 'స్త్రీలు—సంఘసంస్కరణము' అను విషయమును గూర్చిన సభకు శ్రీమతి దామెర్ల కమలరత్నమ్మగారు అధ్యక్షత వహించిరి.

13:—ఏలూరు. కామశిల్పసంఘసభ్యులము సందర్శమున కారాగృహక్షేపిల పొందిన శ్రీమతులు భోగరాజు వీరచంకమ్మ, ముడుంబ స్వరాజ్యలక్ష్మి, సత్తిరాల మంగమ్మగార్లు విడుదలయెరి.

14:—కలకత్తా. జరిందరాను వార్షికోత్సవసందర్భమున రాధారాణిదేవి, ఏడ్డురులు స్త్రీలు క్లయిప్రతినిధిలో ఉత్సవము జరిపినందుకు 4 నెలల కరివకేష విధించబడిరి.

15:—

16:—

17:—కూర్పుగోదావరిజిల్లాకోర్టుకు రాజమండ్రి ఫర్కానుండి స్త్రీలస్థానమునకు శ్రీమతి గాడిచెర్ల మంగమ్మగారు ఎమ్మకోవబడిరి.

18:—చౌంరాయి. స్త్రీలసభలో శ్రీమతి కమలానెహ్రూగారు అస్పృశ్యురీతిలోగిరివరకెనని ఉపన్యసించిరి.

:—ఏలూరు. శ్రీమతి భోగరాజు వీరచంకమ్మగారి అధ్యక్షతక్రింద స్త్రీల ప్రత్యేకసభ.

19:—గుంటూరు. శ్రీమతి రాయసము రత్నమ్మగారి అధ్యక్షతను పూర స్త్రీలసభ.

:—బీనీవా. 'కాంధిగారు నిరవసరవ్రతమువలన మృతివొందునట్టి దుస్థితి కలుగమన్నందులకు మేము చాల విచారించుచున్నాము' అని ప్రవచనమున కాంతిపాస్వరంధ్రములను నెలకొల్పుట కివటనమానేకమున మన్న స్త్రీలఅంతర్జాతీయసంఘమువారు మేల్జోవాలుగారికి తింతివార్లనపిరి.

:—కలకత్తా. చంద్రవారు గ్రామములో ధగన్ రాజకీయసభ జరిగినది. అధ్యక్షురాలు శ్రీమతి కురుబాల ముఖర్జీగారు. అధ్యక్షురాలిలోగూడ సుమారు 45 గురిని ఆరెప్పు చేసిరి.

20:—నువోర్యుని ప్రాయోగకోశదీక్ష ప్రారంభము. /

ప్రాయోపవేశ ప్రారంభము:—

మహాత్మాగాంధీ ప్రాయోపవేశవార్త విరోహమహాసంగ్రామప్రారంభవార్తలరు నాత ప్రపంచమును కలగుండువెట్టినవార్తలలో నొకటి. ఆవార్తవినుటతోడనే ఎంతమంది చయితారాములు మూర్ఛపోయిరో? ఎంతమంది కమలాదేవులు అన్వష్టలైరో? ఎంతమంది కేలప్పనులు ఉపవాసదీక్షను గైకొనిరో? చెప్పజాలము. యుంఝూమారులముచేవలె ఒక్కసారి భారతదేశము ఊగిపోయినది. సెప్టెంబరు 20-న తేది సరిగా పండ్రెండుగంటలకు మహాత్ముని ఉపవాసదీక్ష ప్రారంభమైనది. ప్రారంభమునకు పూర్వము మహాత్మునకు మహాదేవదేశాయి నిమ్మరసమునందించినాడు. తానాతని కార్యదర్శి, ఈవఱకు తానన్ని సారులో ఆతని కిట్లుపానియముల నందించెయన్నాడు. కాని ఈమారు ఆమహాదేవుని కరములు పరిచాటియైనఅపనినిచేయుటలోనే వణకినది. కారణమేమి? విశ్వామిత్రునిదీక్ష, భీష్మాచార్యుని పట్టుదలగల మహాత్ముడు ప్రాయోపవేశమునకు గడంగినాడు. ఇప్పుడు తానిచ్చు నిమ్మరసమే ఆ అవతారపురుషునకు తుది ఆహారముగ నేమోనని మహాదేవుని జంకు. ఆత్మత్యాగులగు తెరెన్ను మాక్కినీ, జతీంద్రదాసులచరిత్ర ఆతని మనోవధమున దట్టియుండును. ఇక చేయవణకుటలో ఆశ్చర్యమేమి? కాని నాఉపవాసమును ఉత్సనముగ పరిగణింపవలసినదని మహాత్ముడు చాటినాడు. తుద కది యొకఉత్సవమే అయినది.

ప్రాయోపవేశ పరిసమాప్తి:—

నిద్రసంకల్పుడై మహాత్ముడు ఉపవాసతేజమున లేజరిల్లుచున్నాడు. కడజాతివారు హరిజనులైరి. వారు హిందూజాతియందే లీనమగుదురు. ప్రభుత్వమువారును కొండదిగి వచ్చిరి. మంత్రిమాణిక్యడు మేడ్కోనాల్లు తలఁపక తప్పినదికాదు. సెప్టెంబరు 26-న తేది సాయంకాలము అయిదుగంటలకు అస్తంగతుడగుచున్న సూర్యధగవానుడుసాక్షిగ మహాత్ముడు ప్రాయోపవేశదీక్షను వదలినాడు. విశ్వకవి రవీంద్రుడు గీతాంజలినుండి ముక్తకంఠముతో పదములువాడినాడు. శ్రీమతి కమలానెహ్రూరెండు పీయనిమ్మపండ్లనుకోసి ఒక గ్లాసులోనికి రసముపిండెనది. శ్రీమతి కస్తూరిబాయిగాంధీ ఆగ్లాసును కొద్దిగా వదులుచున్న

చేతులతో మహాత్మున కందించినది. మహాత్ముని లీలలు అత్యద్భుతములు. ఆకారణమున పరివేష్టించి ప్రవర్తించువారికి వివాదు. ఎట్టిదృశ్యము! మహాదేవదేశాయి, వల్లభాయినలు బాలీనులై మహాత్ముని మంచముపై కూర్చుండబెట్టినారు. కమలానామనా సుకుమార మూర్తి పరిచారికయైనది. కస్తూరిబాయి సరేసరి. లోకమువారి మొక్కులుగొను రవీంద్రుడు గాయకుడైనాడు. ప్రాయోపవేశదీక్ష పరిసమాప్తమైనది. దేవతలుచూడవలసిన దృశ్యము. ప్రపంచముపుట్టినతరువాత ఇట్టి కథనము నడచినదా? ప్రాయోపవేశప్రారంభ మప్పుడు గాంధీచెలి ఇరువురు మిత్రులుండినారు. పరిసమాప్తసమయమున ఎఱవాడచెఱ సాల జననముద్రమైనది. ఆజననముద్రము ఉల్లోలకమనీయమగుటకు మహాత్ముడు రెండు నిమృవల్లరసమును త్రాగినాడు. ముప్పదియైదుకోట్ల భారతీయుల ఆకలికడుపులు ఒక్క సారిగ నిండినవి.

మహాత్ముని ఉపవాసము: ప్రపంచ స్త్రీలు:—

నానారాజ్యశాంతిస్వాతంత్ర్యస్త్రీసమితివారు జనీవాలోకూడి ఈ ఉపవాసము మాన్ప రాజకీయ పరిష్కారముగావింప మేడ్కోనాల్డుకు తంతివార్తనంపిరి. ఎలెన్ విల్కిన్ సను 'అన్నశృతల్ల గాంధీగారినే తమనాయకునిగా ఎంచుకొనుచున్నాడు. ఆతనికోర్కె నెఱవేర్చుట వారికోర్కె నెఱవేర్చుట యగును' అని డెయిలీ హెరాల్డు పత్రికలో వ్రాసినది. ఇండియాలోగుడలిగేషచందు సభ్యురాలు మిస్ విట్టికన్య ఏనుక్రీస్తే గాంధీయై పుట్టినాడన్నది. శ్రీమతి సరభాదేవి చౌదరాణిగారు 'మహాత్మా! శతాబ్దములనాటి మాధ్యమును ఆత్మత్యాగమును అగ్నిపర్యైతముచే కాల్చివేయుము' అని మహాత్మునకు వ్రాసినది. కాంసు తేబిలు ప్రతినిధిగా గాంధీ లండనుపోయినప్పుడు ఆతనిబసయగు కింగ్సులేహ్-అకు చెందిన ఎడావెస్టుకన్న 20 వ తేదీని ఉపవసించినది. కింగ్సులేహ్-అలోని స్త్రీలెల్లరు సమావేశమై గాంధీగారి ఆరోగ్యమునకై ప్రార్థనలునల్పిరి. ఇచ్చట మద్రాసుస్త్రీలును ఈవిషయమై పూర్తిదీక్షను వహింపకపోలేదు. స్త్రీప్రపంచమిల్లుమెలగి సమస్యపరిష్కారమునకు సాయ పడినందులకు సంతోషమగుచున్నది.

ప్రజాస్వామికమునకిది ప్రబలనిదర్శనము:—

ఉన్నతోద్యోగములకు బదలాయింపులై నపుడెల్ల విందులు జరిగించుట ఈ రోజులలో ఆచారమైయున్నది. ఈవిందులలో వారి ఉద్యోగబలమే హెచ్చుగనుండును. స్వల్పవేతన గల బ్రహ్మోతులు మొదలగువారి బదలాయింపులకు విందులుండుట మనమీచటకు విని యుండలేదు. ఈనడుమ ఎలమంచిలి పోస్టాఫీసులో మెయిల్ ప్యూన్ గా ఉన్న పే.కే.హుస్సేను సాహేబుగారికి అనకాపల్లి బదలీఅయిన సందర్భమున ఎలమంచిలి పోస్టాఫీసులో ఒక విందుజరిగినది. ప్రజాస్వామికదినముల కిట్టివిందులు వేగుజక్కలు. ఈఆచారము ఇతర ప్రదేశములకు వ్యాపించుట కాంక్షింపదగినది.

ఈ ప్రాయోగ వేళ దీక్ష యోగ్యత ల మేలు?

కొంచుటేబిలునభలో నావాక్యములకు గాంధీ చేపియ్యగియుండునేని ఇప్పటి ఈ అలజడియంతయు లేకుండెడిది అని అంబేద్కరును అనుచున్నాడు. నిజమే కావచ్చును. కాని ఈ సమస్య అప్పుడే చల్లగ పరిష్కారమైయున్నచో దేశమున ఇప్పుడు జరిగిన ప్రబోధ మునకు అవకాశమే లేకుండియుండును. దేశమిప్పుడు నిద్రావస్థనుండి జాగ్రదవస్థకు వచ్చినది. మహాత్ముని ఉపవాసమే ఇప్పట్ల మేఘగంభీరవ్యరమున మేలుకొలుపు పాడినది. కలకత్తా, కాశీ, కరాచి, అహమ్మదాబాదు, లాహోరు, ఢిల్లీ, బొంబాయి మొదలగుతావులయందు దేవాలయములు అప్పత్సృష్టలకు తెలువబడి వారిని హరిజనులుగ నొనర్చినవి. యుగయుగముల నాటి ప్రాతయోచారములన్నియు విచ్చిపోవుచున్నవి. సంఘసంస్కర్తలు శతాబ్దముగ పర్య శక్తులు ధారపోసియు చేయజాలకుండిన పనిని మహాత్ముడు ఉపవాసబలముచే చేయగలిగినాడు. కొంచుటేబిలునభలోనే ఈ సమస్య పరిష్కారమగుచో దేశమున ఈ దివ్య ప్రబోధము జరిగియుండునా? ఉండదు. ఎఱవాడచెలసాలలోని మామిడిచెట్టుకింద ఉపవసించి కూర్చుండి మహాత్ముడు చేసినపనిని లండనులో కేమ్బ్రిడ్జ్ వనమున ఉపన్యసించి మహాత్ముడే చేయజాలకపోవును. ఈ ఉపవాసమునకు, ఈ ఎఱవాడచెలసాలకు, ఈ మామిడి చెట్టుకుగలశక్తి ఆ ఉపన్యాసమునకు, ఆ లండను నగరమునకు, ఆ రాజభవనమునకు లేదు.

ఆంధ్ర రాయ బారము: రాజప్రతినిధి సంవర్ధనము:—

తుదకు ఆంధ్రరాయబారము రాజప్రతినిధిని సందర్శించునను శుభవార్త వినవచ్చినది. కొంచుటేబిలునభలో ఆంధ్రరాష్ట్ర ప్రశంస దెచ్చిన ఆంధ్రసహాశయులును, మొన్నటి మదరాసు శాసనసభలో ఆంధ్రోల్లేశ సీమానిర్ణయమున నాయకత్వము వహించిన ఆంధ్రాభిమానులును అగు శ్రీ బొబ్బిలిమహారాజువారే ఈ రాయబారమునకుగూడ వాయకత్వము వహించుట సముచితముగనున్నది. ఆంధ్రవిభజనను ఈ రాయబారము అరికట్టగలుగుగాకయని వాంఛింతుము.

ఆ గ ఘ్టు మా న పు సంచికలో:—

‘దాంపత్యము’ అనువ్యాసము కర్రి సూర్యనాయణరెడ్డిగారిచే వ్రాయబడినట్లు ప్రచురింపబడినది. అది పి. ఆర్. రామచంద్రరావుగారు రచించినదని పాఠకులు గ్రహింతురుగాక!

శ్రీమతి చిలుకూరి లక్ష్మీనరసమ్మ గారి విజయము:—

శ్రీమతి చిలుకూరి లక్ష్మీనరసమ్మగారు గృహలక్ష్మీపాఠకులకు పరిచితురాలే. ‘స్థానిక సంస్థలు: శ్రీమతి’ అను విషయముపై ఈమెగృహలక్ష్మీయందు వ్రాసినవ్యాసమును, వోలును గూర్చి ఈనడుమ ఆంధ్రపత్రికలో వ్రాసిన వ్యాసమును ఈమెవైదువ్యమును కొంతకుకొంత

వెల్లడించుచున్నది. ఈవిధమే అనంతపురము జిల్లాబోర్డుసభ్యురాలుగా ఎన్నుకొనబడినదని వినుటకు ఆనందించుచున్నాము. ఇట్టి లోకజ్ఞులవేతముచేతనే స్థానికసంస్థలయందలి స్త్రీల పలుకుబడి హెచ్చరిల్లును. శ్రీమతిగానికి మాయభివాదము లందిచ్చుచున్నాము.

శ్రీమతి అన్నపూర్ణాదేవి పంచమవార్షికోత్సవము:--

మహాత్మిని ప్రశంసలనంది దేశసేవారత్నరురాలై ఆంధ్రస్త్రీప్రపంచమున కాదర్శ ప్రాయురాలై తనజీవితమును ధన్యతగావించుకొని స్వర్ణమునలంకరించిన శ్రీ అన్నపూర్ణాదేవి పంచమవార్షికోత్సవము ఆశ్వయుజశుద్ధ చతుర్దశికి సరియైన 13-10-32 తేదీన అయినది. ఆనాడు ఆమెస్మారకసభలు ఆంధ్రజగతిని విరివిగజరిపి ఆపనిత్రమూర్తి వెలిగించిన ఆదర్శ జ్యోతికి మొక్కుబడులు చెల్లెతురుగాక యని ఆంధ్రమహాశయులను గృహలక్ష్మి హెచ్చరించుచున్నది.

ఆంధ్రపితామహుడు:--

అను ఈసంచికయందలి వ్యాసము ఆంధ్రాభిమానులకు ఆనందము గలిగించగలదు. కోసలదేశపురాజుకూతురు కౌసల్య, దశరథునిది కోసలరాజ్యము. కాగా దశరథునకు కౌసల్య వరుసకాదు. కాబట్టి వీరివివాహము ధర్మయుక్తమునుటకు కౌసల్య రాజ్యమునకు వేతైన మణియుక్త కోసలరాజ్యమునకు చెందినదై యుండవలయును. చారిత్రక నేత్రములకు కనిపించు అట్టి కోసలరాజ్యము దక్షిణకోశలమే. దానికే మహాంధ్రమని మణియుక్త సుప్రసిద్ధనామము. అది ఆంధ్రులభూమి. మహాంధ్రమను మాటుపేరుగల దక్షిణకోసలరాజ్యమునకు చెందిన దగుట కౌసల్య ఆంధ్రులయింటి ఆకుపడుచు. ఇట్లునుటచే లోకోత్తరపురుషుడగు రాముడు ఆంధ్రులయింటి దాహిత్రుడగుచున్నాడు. ఈఆంధ్రులదాహిత్రునకు ఆంధ్రజాతికి జనకుడగు విశ్వమిత్రుడు అస్త్రవిద్యగురువు. ఊహావేరితమైనను ఈచిన్నినాటిక ఆంధ్రవిద్యార్థుల యందు ఆంధ్రాభిమానమును పూరింపగలదనుట నిక్కము. ఇట్టి వాఙ్మయస్పృష్టి మన ఈజాతీయ పునరుద్ధారణదీక్షాదినముల కెంతయు తగియున్నది.

గృహలక్ష్మి ముఖవత్తచిత్రము:--

శ్రీమతి దామెర్ల సత్యవాణిగారు చిత్రించిఇచ్చినది. చిత్రకళయందు సిద్ధహస్తులైన కీ. శే. దామెర్ల రామారావుగారి సతీమణి ఈమె. చిత్రము గభీరభావముగలది. చదువ నేర్చిన స్త్రీ గృహలక్ష్మి. ఆమె చాలు బిడ్డలకుతప్పదు. యాదృశీమాతా తాదృశీపుత్ర. చదువుకొనుతల్లినిచూచి బుడికపట్టుటకూడమాని చిన్నికుర్రు పలకబలపముపుచ్చుకొన్నాడు. ఎడపిల్లవాడు, పెద్దపిల్ల తల్లితోబాటు పుస్తకమునకే తమకన్నులనప్పగించినారు. తల్లు లీనందేశము నునుకొందురుగాక! ఈవ్రత సద్చిత్రమును గృహలక్ష్మికి ప్రసాదించిన సత్య వాణిగారికి గృహలక్ష్మితరపున మాకృతజ్ఞతను నివేదించుకొనుచున్నాము.